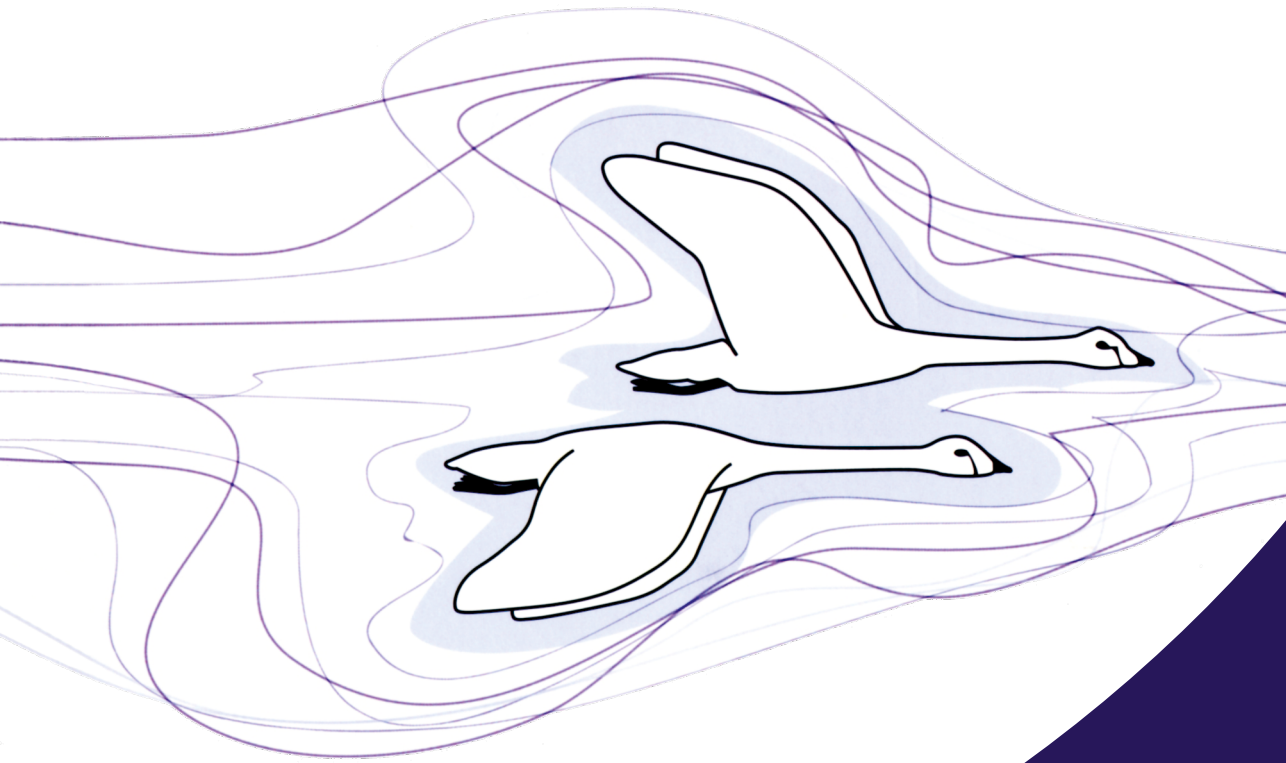

Sprog i Norden 2026

Sprog i Norden 2026

Sprog i Norden publiceres
med støtte fra
Nordisk Ministerråd

**Sprog i Norden publiceres
med støtte fra
Nordisk Ministerråd**

Udgivet af Netværket for Sprognævnene i Norden, 2026

Copyright: Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden
ISSN: 2246-1701

Indhold

Forord	5
<i>Kirsten Lindø Dolberg-Møller</i>	
Kønnet og kønsneutralt sprog – i Danmark og i Dansk Sprognævn	7
<i>Marianne Rathje</i>	
Från ett könsneutralt till ett inkluderande språk	21
<i>Lena Lind Palicki</i>	
Arbeid med kjønnsnøytralt språk i norsk	32
<i>Åse Wetås</i>	
Inkluderande språk på Island.	38
<i>Helga Hilmisdóttir & Ágústa Þorbergsdóttir</i>	
Hur har önskan om könsneutralitet i samhället påverkat den svenska språkvården i Finland?	50
<i>Charlotta af Hällström-Reijonen & Solveig Arle</i>	
Könsneutralt språk i Finland – finska.	62
<i>Salli Kankaanpää</i>	
Det grønlandske sprog og køn	81
<i>Beatrine Heilmann</i>	
Vi vil både bevare vores sprogarv og være med på noderne – hvad gør Málráðið så i forhold til køn og kønsneutralitet? . . .	89
<i>Lena Reinert</i>	
Kjønnsnøytralitet i samiske språk – strategier, utfordringer og språklige innovasjoner	97
<i>Svenn-Egil Knutsen Duolljá</i>	

Ny nordisk sprog litteratur udgivet i 2025

Danmark , <i>Kirsten Lindø Dolberg-Møller</i>	108
Finland , <i>Daniela Felixson & Charlotta af Hällström-Reijonen</i>	119
Færøerne , <i>Maria Finnbogadóttir Arge</i>	131
Grønland , <i>Beatrine Heilmann</i>	140
Island , <i>Ágústa Þorbergsdóttir</i>	146
Norge , <i>Gunnbild Wiggen</i>	149
Sápmi , <i>Svenn-Egil Knutsen Duolljá</i>	156
Sverige , <i>Johanna Ledin</i>	179

Adresser til sprognævnene i Norden 2026	190
--	------------

Forord

Sprog i Norden er udkommet siden 1970 og udgives af Netværket for sprognævne og sprogrådene i Norden (NSN). Tidsskriftet udkom oprindeligt i trykt form, men udgives i dag udelukkende digitalt på tidsskrift.dk – Det Kongelige Biblioteks nationale portal for publicering af tidsskrifter. Tidsskrift.dk er en del af Danmarks Nationale Strategi for Open Access, støttet af Uddannelses- og Forskningsministeriet. Tidsskriftet redigeres af de nordiske sekretærer ved sprognævn og sprogråd i Danmark, Finland, på Færøerne, i Grønland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren af årets udgave er fra Danmark.

Tidsskriftet indeholder hvert år en litteraturoversigt over udvalgt sprogliteratur fra de nordiske lande udkommet i det forgangne år – herunder både sprogvidenskabelige og populærvidenskabelige udgivelser. Hvert andet år indeholder tidsskriftet desuden artikler som bygger på foredrag der blev holdt under sidste års nordiske møde.

Netværket for Sprognævne i Norden (NSN) afholdt nordisk sprog møde i Vejle den 20.-21. maj 2025 som led i en fælleskonference med Nordisk Forening for Leksikografi (NFL), og Dansk Sprognævn var vært for konferencen. Det nordiske møde omfattede bl.a. en temasession om sprog og køn/kønsneutralitet i de nordiske lande og sprogområder. Brugen af kønnet og kønsneutralt sprog er et område i hastig udvikling, og oplæggene på mødet byggede videre på den status som de enkelte lande og sprogområder præsenterede på netværksmødet året før. Temasessionen blev ledet af seniorforsker Marianne Rathje fra Dansk Sprognævn. Foredragene blev holdt på enten svensk, norsk eller dansk, hvilket afspejles i artiklerne i dette års udgivelse.

Bogense, august 2026

Kirsten Lindø Dolberg-Møller

Hovedredaktør

Kønnet og kønsneutralt sprog – i Danmark og i Dansk Sprognævn

Marianne Rathje

Denne artikel om kønnet og kønsneutralt sprog i dansk er skrevet på baggrund af en temasession på konferencen 18. Konference om Leksikografi i Norden og Nordisk Sprogmode 2025 i Vejle den 21.-23. maj 2025. Temasessionens fokus var køn og kønsneutralitet i de nordiske sprog og de nordiske sprognævnets praksisser. I et oplæg på denne temasession fortalte jeg om hvordan køn viser sig i det danske sprog, og hvordan et stigende ønske i samfundet om kønsneutralitet har indvirket på det danske sprog og på vores praksisser i Dansk Sprognævn når det gælder nævnets kerneopgaver som udgivelsen af ordbøger og sproglig rådgivning i Sprognævnets svartjeneste. Artiklen her er skrevet med udgangspunkt i dette oplæg.

Køn og kønsneutralitet i det danske sprog

Genus

I sprogvidenskaben skelnes der traditionelt mellem grammatisk køn (*genus*) og biologisk køn (*sexus*). Grammatisk køn kommer i dansk til udtryk på flere måder, bl.a. gennem den artikel der står foran substantivet, fx **en** bog (fælleskøn), og gennem adjektivbøjning, som i **et stort hus** (intetkøn). Det mest udbredte genussystem i verden er det indoeuropæiske, der omfatter tre køn: maskulinum, femininum og neutrum (Herslund 2022). Dette system er bevaret i sprog som tysk, mens de romanske sprog, fx fransk, kun opererer med maskulinum og femininum. I modsætning hertil er det i fx engelsk udelukkende pronominerne (*he, she*) der udviser grammatisk køn.

Historisk har det grammatiske køn i dansk haft en tydelig forbindelse til den biologiske kategori *sexus*, dvs. opdelingen af levende væsener i hankøn og hunkøn (Herslund 2022, Pedersen 2018). Over tid er sammenhængen mellem *genus* og *sexus* dog blevet svækket, og i mange sprog bestemmes køn i dag primært ud fra ordets form snarere end dets betydning. Et klassisk eksempel er tysk, hvor ord med diminutivendelsen *-chen* altid er intetkøn. Derfor siger man *das Mädchen* ('pigen') selvom ordet semantisk refererer til et hunkønsvæsen (Herslund 2022).

Også i dansk havde man tidligere tre grammatiske køn: maskulinum, femi-

ninum og neutrum. Denne tredeling er imidlertid forsvundet i moderne standarddansk og findes kun i visse dialekter (Pedersen 2018). Sammenfaldet i dansk mellem maskulinum og femininum til ét fælleskøn begyndte sandsynligvis omkring år 1350 og var formentlig fuldendt omkring 1650 (Brøndum-Nielsen 1935, Pedersen 1999). I dag skelnes der i dansk således kun mellem fælleskøn (*en stor bog*) og intetkøn (*et stort bus*).

Sexus

At dansk ikke længere har særskilte maskuline og feminine former, betyder at det ikke er det grammatiske køn (*genus*), men snarere det biologiske køn (*sexus*) der spiller en rolle i nutidens diskussioner og ønsker om kønsinkluenderende sprogbrug. De danske personlige pronominer *han* (maskulinum) og *hun* (femininum) er eksplicit kønnede, og derfor er der blandt personer der ikke identificerer sig som mand eller kvinde (nonbinære), opstået et ønske om et kønsneutralt alternativ – som fx entals-*de* eller *hen* (se Rathje & Meline 2023 og nedenfor).

Køn markeres i dansk dog ikke kun gennem pronominer, men også gennem sammensætninger og endelser: Sexus kan udtrykkes ved hjælp af sammensætninger med *-mand* og *-kvinde*, i fx stillingsbetegnelser som *talsmand* og *videnskabskvinde* eller gennem feminine suffikser som fx *-inde*, *-ske* og *-esse*, som i fx ordene *elskerinde*, *syerske*, *prinsesse* (Jarvad 1995).

Jeg vil nedenfor gennemgå hvad vi ved om hvordan de kønnede pronominer/sammensætninger/suffikser i dansk har udviklet sig og er blevet opfattet i en tid med de nye normer om ligestilling og kønsneutralitet.

Kønnede sammensætningsled

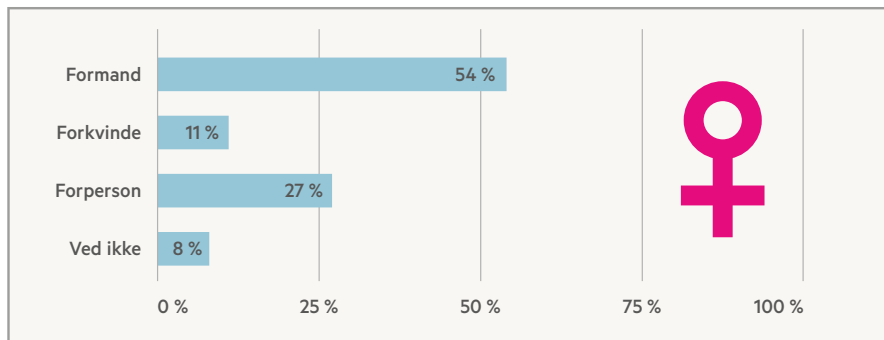
I dansk blev mænd før 1500-tallet typisk benævnt efter deres funktion eller erhverv, fx *bonde*, mens kvinders betegnelser derimod ofte relaterede sig til deres forhold til en mand som i *brud* og *enke* (Jacobsen 1912, refereret i Petersen 1975). Petersen (1975) bemærker at forholdene siden da har ændret sig markant, og at man derfor med 1970'ernes fokus på ligestilling kunne forvente "en større sproglig ligestilling mellem kønnene" (Petersen 1975: 53). Alligevel konstaterer hun at mange personbetegnelser fortsat bærer præg af maskuline endelser. Der findes dog tidlige eksempler på forsøg på at skabe kvindelige alternativer, fx *forkvinde* (1894) og *tillidskvinde* (1898) i stedet for *formand* og *tillidsmand* (Jarvad 1995: 18–19). Men det er ikke i alle tilfælde at en sådan udskiftning giver mening: ikke når der ikke refereres til personer (fx *nullermand*, *vandmand*), og heller ikke når *-mand* betyder 'menneske' som i fx *nordmand* (Petersen 1975: 54–55).

Hvor Petersen i 1970'erne pegede på et behov for sproglig ligestilling hvad angår de kønnede sammensætningsled, kan nyere undersøgelser vise hvordan denne udvikling faktisk har udfoldet sig i praksis. Kirchmeier (2021) har analyseret brugen af kønnede sammensætningsled, *-mand* og *-kvinde*, i danske aviser fra 1995 til 2019 og påviser på nogle punkter en ændring i sprogbrugen i perioden. Hvor *-mand* i 1995 næsten var enerådende, fremstår billedet lidt mere nuanceret i 2019. Især i betegnelser som *talsmand* og *fagmand* ses en forskydning: *Talsmand* udgør i 2019 75 % af forekomsterne, mens *talskvinde* og *talsperson* forekommer i henholdsvis 12 % og 13 % af tilfældene. For *fagmand* er udviklingen mere markant – her står *fagperson* for 65 % af forekomsterne i aviserne, mens *fagkvinde* slet ikke forekommer. Disse ændringer til trods viser Kirchmeier (2021) at der stadig (i 2019) er en del kønnede sammensætningsled i de danske aviser hvor *-mand* fortsat fortrinsvis bruges, fx *formand* (98,6 %), *bedemand* (98,6 %) og *landmand* (100 %). Selvom der altså i nogen udstrækning er kommet feminiserede og i endnu højere grad neutraliserede sammensætningsled, er der et stykke vej endnu til at de maskuline endelser får feminine eller neutrale endelser som alternativer.

Fra og med 1986 har *Retskrivningsordbogen*, redigeret og udgivet af Dansk Sprognævn, gradvist optaget en række feminine alternativer til betegnelser på *-mand*, blandt andet *forkvinde* (optaget i *Retskrivningsordbogen* i 1986), *ophavskvinde* (1996) og *afholdskvinde* (2024). Indførelsen af disse former kan ses som et resultat af en bredere feminiseringsproces hvor sproget i stigende grad bruges til at synliggøre kvinder i offentlige og professionelle sammenhænge. Feminiseringsprocessen kan samtidig forstås som et sprogligt udtryk for forskelsfeminismen, der hviler på en opfattelse af at kvinder er ligeværdige med mænd, men besidder særlige egenskaber og perspektiver som bør anerkendes sprogligt, fx med *-kvinde* i stedet for *-mand* (Rösing & Ørum 2012). Samtidig viser de optagede kønnede sammensætningsled i *Retskrivningsordbogen* en bevægelse mod sproglig neutralisering hvor kønnede former sameksisterer med kønsneutrale alternativer. Ved siden af feminiserede betegnelser som *talskvinde* og *forkvinde* findes således *talsperson* (1996) og *forperson* (2021) i ordbogen. Den samtidige tilstedeværelse af både feminiserede og neutraliserede former vidner om en overgangsfase i dansk sprogbrug, hvor forskellige strategier for kønslig repræsentation står side om side – den ene med fokus på synliggørelse af kvinder gennem feminisering, den anden med fokus på inklusion af alle køn gennem neutralisering.

Men hvordan opfatter danskerne de kønnede sammensætningsled og alternativerne til de traditionelle maskuline former? I en undersøgelse af knap 4000 danske respondents holdninger (Rathje & Isen 2024) viste det sig at endelsen

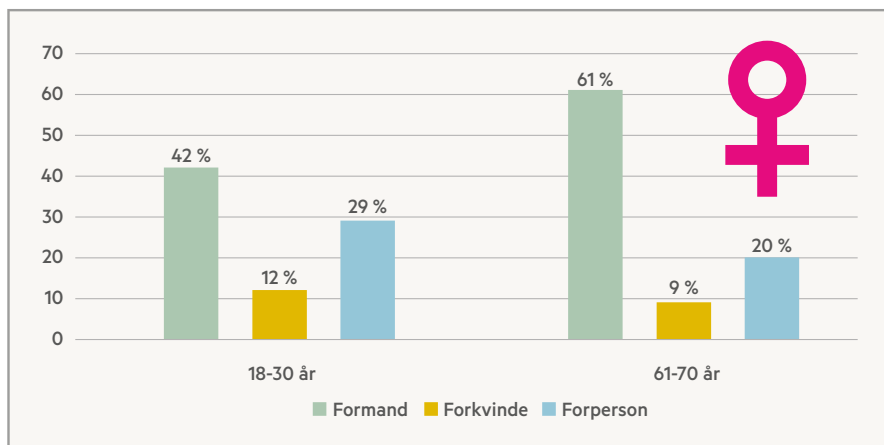
-mand stadig foretrækkes af flertallet, men at den kønsneutrale endelse *-person* vinder frem. Af figur 1 fremgår det at et flertal af respondenterne (54 %) foretrækker betegnelsen *formand* når det er en kvinde der besidder stillingen:

Figur 1: Fordelingen af svar på spørgsmålet "Foretrækker du udtrykket formand/forkvinde/forperson hvis det er en kvinde der besidder stillingen?"

Figur 1 afspejler desuden at der blandt respondenterne er højere tilslutning til den kønsneutrale sammensætning *forperson* (27 %) end til den feminine sammensætning *forkvinde* (11 %). Feminiseringen er altså i høj grad afløst af en neutraliseringsproces.

Undersøgelsen af Rathje & Isen (2024) viser også at de unge respondenter har en mere positiv holdning til de kønsneutrale sammensætninger end den ældre generation har (figur 2):

Figur 2: Fordelingen i procent af svar på spørgsmålet "Foretrækker du udtrykket formand/forkvinde/forperson hvis det er en kvinde der besidder stillingen?" ift. alder, dvs. aldersgrupperne 18-30 år (unge) og 61-70 år (ældre).

Med de unges svar kan det altså konstateres at selvom de maskuline former som fx *formand* stadig står stærkt i dansk både når det gælder sprogbbruken og sprogholdningerne, går udviklingen sandsynligvis mod de kønsneutrale former som fx *forperson*.

Feminine suffikser

Som tidligere nævnt forsvandt distinktionen mellem grammatisk hankøn og hunkøn fra det danske sprog for flere århundreder siden da de to køn smeltede sammen til fælleskøn. Trods dette sammenfald overlevede en markering af det feminine dog på et andet sprogligt niveau, nemlig gennem indlånte suffikser der gjorde det muligt eksplicit at angive at en personbetegnelse refererede til en kvinde. De ældste og mest udbredte af disse feminine endelser i dansk kom fra nedertysk i slutningen af 1300-tallet, hvor endelserne *-inne* og *-sche* blev indlånt i dansk i formerne *-inde* og *-ske* (Jørgensen 2018). Disse endelser kunne anvendes både om kvinder generelt, som i *borgerske* (i modsætning til *borger*), om kvindelige erhvervsudøvere, som i *forstanderinde* (i modsætning til *forstander*), og om hustruer til mænd i bestemte stillinger, som i *oberstinde* (i modsætning til *oberst*). Udover *-inde* og *-ske* findes der i dansk en række mindre udbredte feminine suffikser, primært af fransk oprindelse, såsom *-esse*, *-ette*, *-isse*, *-trice*, *-øse* og *-ine*. Disse kendes fra ord som *prinsesse*, *brunette*, *abbedisse*, *servitrice*, *massøse* og *blondine*.

Brugen af de feminine suffikser begyndte dog gradvist at aftage i anden halvdel af 1900-tallet (Jørgensen 2018, Jarvad 1995: 199). Denne udvikling hænger tæt sammen med de ligestillingspolitiske strømninger der prægede perioden, men også med ligebehandlingsloven af 1978, hvor det i § 6 blev fastslået: "Det må ikke ved annoncering angives, at der til ansættelse eller erhvervsuddannelse m.v. søges eller foretrækkes personer af et bestemt køn" (Jarvad 1995: 49). Herefter blev det sprogligt uhensigtsmæssigt og juridisk problematisk at anvende kønnede betegnelser som *ekspeditrice* og *kassererske* i stillingsannoncer.

Et andet vidnesbyrd om de feminine suffiksers tilbagegang ses i *Retskrivningsordbogen*, hvor der ved sammenligning af 1955- og 2012-udgaverne kan konstateres at 110 ord med feminine endelser er blevet fjernet (jf. Rathje & Isen 2024). Blandt de udeladte ord findes fx *københavnnerinde* og *genboerske*. Dette leksikografiske fravalg af feminine suffikser afspejler den samme bevægelse mod sproglig neutralisering som vi ser med de kønnede sammensætninger.

Rathje & Isen (2024) har undersøgt danskernes holdninger til feminine suffikser i dag. Motivationen for undersøgelsen var at der var tendenser der pegede i forskellige retninger. På den ene side vidner udtalelser i de danske

medier som at nogle kvinder ikke vil omtales med feminine suffikser¹ som fx *sangerinde*, om en fortsættelse af den neutralisering som har været gældende i dansk siden midten af 1900-tallet. På den anden side er der syd for Danmark en udvikling i gang i modsat retning: I tysk skelnes der traditionelt mellem maskuline former som *Lehrer* (mandlig lærer) og feminine former som *Lehrerin* (kvindelig lærer) markeret med det feminine suffiks *-in*. Nogle tyske sprogbrugere opfatter imidlertid i dag de maskuline fællesformer (*die Lehrer* = 'lærerne') som ekskluderende fordi disse kan gøre kvinder og nonbinære personer sprogligt usynlige (Körner et al. 2022). Som løsning anvendes derfor den såkaldte Genderstern ("kønsstjerne") sammen med det feminine suffiks, så den tidligere generisk maskuline form, fx *Lehrer*, nu skrives *Lehrer*in* for at markere at ordformen omfatter alle køn.

Også i fransk findes en traditionel kønsdistinktion mellem fx *acteur* (mandlig skuespiller) og *actrice* (kvindelig skuespiller). Her har man med et inkluderende sigte nu genoptaget ældre feminine former eller skabt nye, som fx *autrice* (kvindelig forfatter) – en feminin pendant til *auteur* (Peters 2020). Hvor den sproglige neutralisering i Danmark altså traditionelt set har været forbundet med ligestilling, opfattes modsat feminisering i Tyskland og Frankrig som kønsinkluderende. Dette rejser spørgsmålet om om tendenser fra tysk og fransk påvirker dansk sprogudvikling, og om de feminine endelser som *-inde* altså er ved at vende tilbage?

Undersøgelsen af danskernes holdninger til feminine suffikser i dag (Rathje & Isen 2024) viste dog at det fortsat er neutraliseringsprocessen der står stærkest: Det er stadig den oprindeligt "maskuline" form som fx *lærer* der opfattes som den neutrale form. Der er nemlig generelt blandt respondenterne en negativ holdning til de feminine suffikser, og de feminine former *lærerinde*, *skuespillerinde*, *sangerinde* får bl.a. disse prædikater fra respondenterne: "gammeldags", "overkønnet", "nedsættende":

"Gammeldags. En lærer er en lærer – uanset køn" (om *lærerinde*)

"Ordet er en sexistisk anakronisme" (om *lærerinde*, *skuespillerinde*, *sangerinde*)

"I mine øjne er der ingen grund til at kønne den profession" (om *skuespillerinde*, *sangerinde*)

"Jeg oplever det som nedsættende – hvorfor skal det nævnes det er en kvinde?" (om *skuespillerinde*).

1 Den danske kunstner Anne Dorte Michelsen gjorde i en podcast indsigelser mod at blive tituleret *sangerinde*: Hun ville gerne kaldes *sanger* (Det sidste måltid, Radio4, maj 2023).

Det er i undersøgelsen (Rathje & Isen 2024) særligt de unge respondenter der har en negativ holdning til feminine suffikser, så også i fremtiden synes suffikserne at være på retur.

De feminine former *skuespillerinde*, *lærerinde* og i nogen grad *sangerinde* har længe været på vej ud af det danske sprog, men som en ny udvikling i dansk er ordet *veninde* (kvindelig ven) nu også i gang med at blive erstattet af den neutrale (oprindeligt maskuline) form *ven*:

"På vej til at blive gammeldags. Jeg bruger stadig udtrykket, men min 13-årige datter har kun venner" (om *veninde*).

Som en af respondenterne skriver: "Dette [*veninde*] er det værste. Jeg har overhovedet ikke behov for at vide om en ven er kvindelig eller ej." At neutraliseringsprocessen (fra *veninde* til *ven*) vinder frem på bekostning af feminiseringsprocessen (fra *ven* til *veninde*), vidner om hvor stærkt neutraliseringsprocessen står i dansk når det gælder de feminine suffikser.

Kønnede pronominer

Der findes som tidligere nævnt to kønnede personlige pronominer i dansk, nemlig *han* (maskulinum) og *hun* (femininum). Blandt personer der ikke identificerer sig som mand eller kvinde (nonbinære), er der opstået et ønske om et kønsneutralt alternativ til disse kønnede pronominer. Men i modsætning til i andre sprog er de kønsneutrale alternativer ikke så etablerede i dansk (Rathje: under udgivelse). Miltersen (2022) har undersøgt kønsneutrale pronominer i dansk gennem 80 år og har identificeret den første bølge til årene 1968-1983, hvor man pga. ligestillingshensyn foreslog generiske pronominer, som altså skulle kunne bruges om både mænd og kvinder (det var før nonbinære personer tiltænkte kønsneutrale pronominer). Her var nogle af forslagene *hæn*, *byn*, *huan* og *bøn*, som skulle være en slags blandinger af *han* og *hun* (Miltersen 2022), ligesom fx det franske nonbinære neopronomen *iel* er en blanding af *il* 'han' og *elle* 'hun' (Rathje: under udgivelse). Men ingen af de kønsneutrale pronominer vandt dengang indpas i det danske sprog.

Den anden bølge som Miltersen (2022) identificerer, begyndte i 2011 og har været til i dag. I denne periode har fokus været på kønsneutrale pronominer som sprogligt kunne inkludere nonbinære personer. Som Miltersen (2022) nævner, er det særligt pronominerne *hen* og *de* som er blevet diskuteret i de danske medier og, i begrænset antal, brugt i de undersøgte aviser. *Hen* er et kønsneutralt pronomen som vi i dansk har lånt fra svensk, hvor man er inspireret af det finske kønsneutrale pronomen *bän* (Siemund 2024). Den

anden kønsneutrale pronomenvariant på dansk som Miltersen (2022) har identificeret, er *de* som i denne sammenhæng er lånt og oversat fra det engelske kønsneutrale pronomen *they*, der blev optaget i den amerikanske ordbog *Merriam-Webster* i 2019. *De* findes allerede i dansk som pronomen i tredje person flertal, og i den danske debat er det da også blevet påpeget at brugen af *de* både som tredje person ental (kønsneutralt pronomen for én person, kaldet "entals-*de*") og som tredje person flertal (pronomen for flere personer, kaldet "flertals-*de*") kan skabe forvirring.

Som det også er tilfældet i for eksempel tysk, hvor der endnu ikke er fastlagt en generel reference til nonbinære personer (Vorberger 2023, Walter & Long 2025), og tilsvarende i hollandsk (Decock et al. 2024), har vi i dansk heller ikke etableret hvilket pronomen der skal bruges til at henvise til nonbinære personer. Dette var bl.a. motivationen for en undersøgelse af danskernes holdninger til og erfaringer med kønsneutrale pronominer foretaget af Rathje & Meline (2023, se også Rathje: under udgivelse). Undersøgelsen slog fast at de kønsneutrale pronomenvarianter som størstedelen af de omkring 4000 danske respondenter i undersøgelsen foretrak, var pronominerne *de* og *ben*: 50 % brugte aldrig kønsneutrale pronominer, 31 % foretrak *ben*, og 20 % havde *de* som det foretrukne.

At *ben* var det kønsneutrale pronomen som flest foretrak, står i modsætning til Miltersens (2018) tidligere undersøgelse, der viste at de fleste respondenter foretrak *de*. Der var dog i Miltersens undersøgelse tale om ikke-cis-kønnede respondenter, og at der er forskel på respondenterne på dette parameter, viste sig også i undersøgelsen af Rathje & Meline (2023): Når dem som selv gerne ville omtales med et nonbinært pronomen, blev spurgt hvilken variant de foretrak, valgte de også *de*. Det gjorde de unge danske respondenter i øvrigt også fortrinsvist.

Som argumenter for at foretrække *ben* angiver respondenterne bl.a. disse (Rathje & Meline 2023):

"*Hen* er faktisk neutralt og ental. Det giver ikke anledning til forvirring"

"*Hen* er allerede accepteret på vores søstersprog, svensk, og har en neutral klang og lyd. Jeg mener derfor, at det er lettest at tage til sig på dansk".

Og som argumenter for at foretrække *de* angives bl.a.:

"Jeg bryder mig ikke om *ben*, fordi det signalerer, at der findes 2 køn, og så har vi mixet dem"

"Personligt foretrækker jeg at bruge pronominer som har eksisteret i længere tid frem for et forholdsvist nyt ord som *hen* eller *høn*".

Selvom der er forholdsvis bred enighed blandt de danske respondenter om at det er formerne *de* og *hen* der foretrækkes som kønsneutrale pronominer, er der altså ikke enighed om hvilken af de to varianter der er bedst.

Det kønnede og kønsneutrale i Dansk Sprognævnets praksisser

I denne sidste del af artiklen vil jeg opridsse hvordan det stigende ønske i samfundet om kønsneutralitet har påvirket vores praksisser i Dansk Sprognævn når det gælder Sprognævnets kerneopgaver: udgivelsen af ordbøger og sproglig rådgivning.

Ordbøger

Det er som nævnt Dansk Sprognævn der udgiver *Retskrivningsordbogen* (ro.dsn.dk), og da den nyeste udgave udkom i november 2024, var den blevet opdateret på to måder der har med køn og kønsneutralitet at gøre (Hartling & Andersen 2025). For det første havde redaktionen indført en række opslagsord på *-kvinde* og på *-person* som alternativer til sammensætninger med *-mand*, fx *afholdskvinde*, *finanskvind*, *transperson* og *voldsperson*. Der er i den nævnte opdatering af *Retskrivningsordbogen* i alt indført omkring 30 opslagsord på *-kvinde* eller *-person*.

For det andet er en række kønsstereotype eksempler erstattet i den nye udgave af ordbogen. Det gælder eksempler hvor mænd fx fremstilles som skødesløse og kriminelle eller som afhængige af stimulanser, eller hvor kvinder beskrives ud fra deres udseende og seksualitet eller som havende huslige pligter. Eksempler som "**han** er afhængig af stoffer" (ved opslagsordet *afhængig*) er ændret til "være afhængig af stoffer", og "**hun** beværtede gæsterne med kaffe og kage" (ved opslagsordet *beværte*) er ændret til "**de** beværtede gæsterne med kaffe og kage". I alt er ca. 50 eksempler af denne type ændret i den nye udgave af *Retskrivningsordbogen*.

Også Sprognævnets nyordsordbog *Nye ord i dansk 1955 til i dag* (noid.dsn.dk) er blevet påvirket af de nye samfundstendenser der peger i retning af en kønsneutralisering af sproget. Således blev de kønsneutrale pronominer, der som nævnt er de pronominer der foretrækkes i Sprognævnets undersøgelse (Rathje & Meline 2023), tilføjet til *Nye ord i dansk* i juni 2025. Dette blev i en nyhed på Sprognævnets hjemmeside begrundet med at "*Nye ord i dansk 1955 til i dag* er en ordbog hvor man skal kunne finde ord og udtryk

der vedrører såvel tidstypiske sproglige tendenser som generelle tendenser i det danske samfund” (<https://dsn.dk/nyheder-og-arrangementer/62-nye-opslagsord-i-nye-ord-i-dansk-1955-til-i-dag/>). Med indførelsen af de kønsneutrale pronominer i nyordsordbogen står Dansk Sprognævn bag den første danske ordbog der indfører de kønsneutrale pronominer, og lægger sig desuden i rækken af lande der har medtaget kønsneutrale pronominer i modersmålets ordbøger: fx Sverige, Norge, England, USA, Frankrig og Holland (Rathje: under udgivelse).

Sproglig rådgivning

Dansk Sprognævns svartjeneste, hvor vi giver sproglig rådgivning, får løbende spørgsmål om kønnet og kønsneutral sprogbrug.

En genkommende tvivl som spørgerne har, er om det hedder *formand* eller *forperson* når en kvinde besidder posten, altså spørgsmål til de kønnede sammensætninger. På dette spørgsmål svarer Sprognævnets medarbejdere indtil videre at det stadig er *formand* der er mest udbredt i den danske sprogbrug, og at denne variant også var den foretrukne i Sprognævnets undersøgelse af danskernes holdninger til *formand/forkvinde/forperson* (jf. Rathje & Isen 2024). Vi oplyser dog også samtidig om at sprogbrugen i stigende grad hælder til alternativet *forperson*, og at man ved at bruge denne kønsneutrale variant signalerer moderne sprogbrug i modsætning til brugen af varianten *formand* hvormed der signaleres en traditionel sprogbrug.

Det er ikke så tit vi i Sprognævnet får spørgsmål til de feminine suffikser, men dette understreger bare resultatet af undersøgelsen af danskernes holdninger til disse (Rathje & Isen 2024): Det er de maskuline/neutrale varianter uden feminint suffiks som foretrækkes. Som nævnt diskuteres det dog af og til i det danske sprogsamfund om man fx skal kalde en kvindelig artist for *sanger* eller *sangerinde*, eller om det skal hedde *ven* eller *veninde*. Skulle vi få disse spørgsmål, ville vi på baggrund af Rathje & Isens (2024) undersøgelse svare at de kønsneutrale betegnelser (uden *-inde*) generelt står stærkest (bortset fra visse former som fx *prinsesse* og *elskerinde*), og at nogle danske sprogbrugere mener at det er gammeldags, unødvendigt og overkønnet at forsyne ord med det feminine suffiks *-inde*.

Endelig får vi af og til i Sprognævnets svartjeneste spørgsmål om hvilket pronomen man skal bruge i omtalen af en nonbinær person. Til dette svarer vi på basis af Sprognævnets undersøgelse af de kønsneutrale pronominer (Rathje & Meline 2023) at det er *hen* og *de* der fortrinsvis foretrækkes af de danske sprogbrugere, og at særligt unge og nonbinære selv foretrækker *de*. Sprognævnet kan også godt få spørgsmål om hvordan fx et adjektiv bøjes i forbindelse

med det kønsneutrale entals-*de*, og om hvordan *ben* bøjes i genitiv. Her svarer vi at vi anbefaler at adjektiver i forbindelse med kønsneutralt *de* står i ental, fx "Nord har lagt sig til at sove. De var **træt**" (ikke pluralis *trætte* som det ville være hvis der var tale om det traditionelle flertals-*de* (tredje person flertal) (jf. anbefalingerne i Rathje & Meline 2023: 12). Bøjningen af adjektivet i ental tydeliggør at der kun er tale om én person. Mht. *ben* i genitiv anbefaler Sprognævnet at det bøjes *hens*, fx "Det er **hens** yndlingsjakke", med henvisning til praksis i norsk (Rathje & Meline 2023: 12).

Som det fremgår ovenfor, forsøger Dansk Sprognævn altså gennem sine praksisser, dvs. redaktionen af ordbøger og besvarelsen af sproglige spørgsmål i svartjenesten, at imødekomme samfundets drejning i retning af kønsneutralitet – på et videnskabeligt grundlag.

Summary

This article examines gendered and gender-neutral language in Danish and the practices of the Danish Language Council (Dansk Sprognævn). It outlines the interaction between grammatical and biological gender in Danish and traces historical shifts in gendered compounds, suffixes, and pronouns. Drawing on recent surveys of language use and attitudes, the study identifies a general trend towards gender neutrality. The article further analyses how the Council's dictionaries and advisory services reflect these developments by introducing new gender-inclusive entries and replacing stereotypical examples. Overall, it demonstrates that Danish language attitudes and usage are moving towards greater gender neutrality, and that the Danish Language Council mirrors this tendency in its practices, guided by empirical linguistic research.

Referencer

- Andersen, Margrethe Heidemann, 2024: *Finanskvinde, karrieremand og gerningsperson*. Om nogle nye ord i *Retskrivningsordbogen*. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2024/1, s. 2-5.
- Brøndum-Nielsen, Johs., 1935: *Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling. III. Substantivernes Deklination*. København: J.H. Schultz.
- Decock, Sofie, Sarah Van Hoof, Ellen Soens & Hanne Verhaegen, 2024: The comprehensibility and appreciation of non-binary pronouns in newspaper reporting. The case of *ben* and *die* in Dutch. I: *Applied Linguistics*, 45(2), s. 330-347.

- Hartling, Anna Sofie & Margrethe Heidemann Andersen, 2025: *Retskrivningsordbogen*, 5. udgave, 2024. I: *LEDA-Nyt*, nr. 79, s. 5-7.
- Herslund, Michael, 2022: Køn (grammatisk begreb). I: *Den Store Danske* på lex.dk. (lokaliseret 7.11.2025). https://denstoredanske.lex.dk/k%C3%B8n_-_grammatisk_begreb
- Jacobsen, Lis, 1912: *Kvinde og Mand. En Sprogstudie fra dansk Middelalder*. København: Gyldendal.
- Jarvad, Pia, 1995: *Nye ord. Hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Jørgensen, Bent, 2018: Orddannelse. I: Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen & Laurids Kristian Fahl (red.): *Dansk Sproghistorie. Ord for ord for ord*, bd. 2. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag.
- Kirchmeier, Sabine, 2021: Ikke en kinapersons chance? Om sammensætninger med *-mand*, *-kvinde* og *-person*. I: Margrethe Heidemann Andersen & Eva Skafte Jensen (red.): *Med fornøden agtelse. Festskrift til Jørgen Schack*. Dansk Sprognævns skrifter 52. Dansk Sprognævn, s. 197-208.
- Körner, Anita, Bleen Abraham, Ralf Rummer & Fritz Strack, 2022: Gender Representations Elicited by the Gender Star Form. I: *Journal of Language and Social Psychology*, 41(5), s. 553-571.
- Miltersen, Ehm Hjorth, 2018: *De, Den, Hen*, and the Rest: A Pilot Study of the Use of Gender-Neutral and nonbinary/Genderqueer Pronouns in Danish. I: *Journal of Language Works – Sprogvidenskabeligt Studentertidsskrift* 3(1), s. 31-42.
- Miltersen, Ehm Hjorth, 2022: *Danish gender inclusive pronouns in theory and practice 1942-2021*. Speciale. Aarhus Universitet.
- Pedersen, Karen Margrethe, 2018: Genus og sexus – grammatisk køn og biologisk køn. I: *Dialekt.dk*. (lokaliseret 7.11.2025). https://dialekt.ku.dk/maanedens_emne/genus-og-sexus--grammatisk-koen-og-biologisk-koen.
- Peters, Hugues, 2020: Gender-inclusivity and gender-neutrality in foreign language teaching: The case of French. I: *Australian Journal of Applied Linguistics*, 3(3), s. 183-195.
- Petersen, Pia Riber, 1975. *Bedepiger, styrkvinder og formandinder*. I: *At færdes i sproget. Iagttagelser og synspunkter*. Dansk Sprognævns skrifter 9. København: Gyldendal, s. 53-64.

- Rathje, Marianne, under udgivelse: Gender-Neutral Pronouns in Denmark: Experiences, Attitudes, and Variants. I: Lily Kahn & Riitta Valijarvi (eds.): *Challenging the Binary: Non-binary, genderqueer, and gender-neutral language*. Berlin: De Gruyter Brill.
- Rathje, Marianne & Thrine Victoria Jarnot Meline, 2023: Kønsneutrale pronominer: danskernes erfaringer og holdninger. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2023/1, s. 2-16.
- Rathje, Marianne & Lea Elias Isen, 2024: *Sangerinde, bedemand og forperson*. Holdninger til kønnede endelser i dansk. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2024/3, s. 2-21.
- Rösing, Lilian Munk & Tania Ørum, 2012: Introduktion. I: Lilian Munk Rösing & Tania Ørum (red.). *Feminisme*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Siemund, Peter, 2024: On the alleged stability of pronouns: The influence of language contact and social intervention. I: Laura Louise Paterson (ed.): *The Routledge Handbook of Pronouns*. London: Routledge, s. 44-57.
- Vorberger, Lars, 2023: Empirical Evidence on the Reference to Non-Binary People in German. Foredrag på konferencen *Challenging the Binary: Non-Binary, Genderqueer, and Gender-Neutral Language*, London, 14. juni 2023.
- Walter, Daniel & Avery Long, 2025: Beyond *xier*: An Exploration of German Nonbinary Pronoun Usage and Discourse on Twitter. I: *Gender and Language* 19(2), s. 209-231.

Forfatter

Marianne Rathje er ph.d. i dansk sprog og seniorforsker i Dansk Sprognævn. Hun er bl.a. en del af redaktionen bag nyordsordbogen *Nye ord i dansk 1955 til i dag*, og hun forsker i sprogligt køn og kønsneutralitet, generationssprog, sprogforandring og groft/diskriminerende sprog.

Nøgleord

dansk, køn, kønsneutralitet, Dansk Sprognævn

Bibliografiske oplysninger

Rathje, Marianne, 2026: Kønnen og kønsneutralt sprog – i Danmark og i Dansk Sprognævn.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 7-20.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Från ett könsneutralt till ett inkluderande språk

Lena Lind Palicki

Den svenska språkvårdens syn på kön i språket har förskjutits från fokus på könsneutralitet till ett bredare perspektiv på inkludering. Från Språkriktighetsboken (2005) till Språkrådet rekommenderar (2023) kan man följa hur frågor om pronomen, yrkesbeteckningar och adjektivböjningar successivt vidgats till att omfatta fler aspekter av identitet och representation. Introduktionen av hen blev en vändpunkt, och dagens språkvård tar hänsyn till aspekter som rör makt, självbenämning och intersektionella perspektiv.

Den svenska språkvårdens hållning

Språkvården i Sverige har traditionellt stått för en könsneutral hållning. Könsneutrala beteckningar – som *justerare* istället för *justeringsman* – har förespråkats när det har varit möjligt. Men även traditionellt manligt könade former – som *lärare* istället för *lärarinna* – har lyfts fram som ”könsneutrala” varianter. Det har även gällt *han* som generiskt pronomen, som länge sågs som en ”könsneutral” form för att ange någon av okänt kön.

Denna allmänna hållning har inte mött särskilt mycket motstånd i språkvetarkretsar om man ser till perioden från 1970-talet till runt 2010, men protesterna har funnits desto mer i andra kretsar, och under det senaste decenniet har andra perspektiv gjort sig gällande.

I den här artikeln gör jag några nedslag i språkvårdslitteraturen, speciellt den som är utgiven av Språkrådet och dess föregångare, i syfte att visa språkvårdens val av frågor kopplade till kön, och visa hur resonemangen har gått. Jag gör också nedslag i det motstånd som väckts mot språkvårdens uppfattning, och visar den fokusförflyttning som jag vill mena har ägt rum under det senaste decenniet. Jag tar min utgångspunkt i *Språkriktighetsboken* från 2005 och landar tjugo år senare i de frågor som Språkrådet hanterar idag.

Språkriktighetsboken

Språkrådets föregångare Svenska språknämnden gav 2005 ut *Språkriktighetsboken*. Det är en diskuterande handbok i språkriktighetsfrågor som syftar till att ”grundligt belysa närmare ett hundratal av de vanligaste och viktigaste

språkriktighetsfrågorna i svenskan” (2005, s. 5). Boken ger både bakgrund, resonemang och rekommendationer.

Kapitlen som belyser kön är tre:

- könsneutralt pronomen – han, hon, hen eller den
- könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar – riksdagsman och riksdagskvinna eller riksdagsledamot?
- adjektivets a- och e-former – den nya/nye läraren.

Dessa teman får ses som klassiska och representativa för vad som diskuterades inom språkvården vid den här tiden, och vad som hade diskuterats under de närmast föregående decennierna.

När det gäller könsneutralt pronomen formulerades problemet som att det är svårt att veta vilket pronomen man ska ta till när könstillhörigheten är obekant eller irrelevant: ”Vilket pronomen är rimligast att ta till i en mening som *Om någon vill röka får X göra det på balkongen?* Frågan gäller alltså vilket pronomen vi ska använda om vi vill formulera oss könsneutralt” (2005 s. 75). I bakgrunden lyfts fram att *han* traditionellt har använts i skriftspråket ”i sammanhang där båda könen avsetts eller när den åsyftande personens kön varit obekant eller irrelevant” (s. 75). *Språkriktighetsboken* lyfter också fram undantag, eller fall där föreställningar om att det mest gäller kvinnor har föresvävat, till exempel i meningar som *Om en forskollärare vill ha semester i juli, måste hon anmäla det ett halvår i förväg*. Undantag har också alltid gjorts om pronomenet syftar på ordet *människa*.

Man konstaterar att kritik mot detta bruk länge har förekommit, främst för att det återskapar en könshierarkisk världsbild, men också för att det kan leda till missförstånd. Det fastslås att omvärldskunskap och sammanhang minimerar risken för missförstånd men att det är ”otillfredsställande att vi i könsneutrala sammanhang använder ett pronomen som många i första hand associerar till det ena könet” (s. 76).

Strategierna som föreslås är flera. Man kan helt undvika problemet genom att formulera sig utan pronomen – sätt som att passivera, upprepa substantivet, använda en konstruktion med *den som*, substantivera, använda *man* eller använda en pluralkonstruktion fungerar i många sammanhang smidigt, även om alla dessa sätt kringgår problemet utan att egentligen lösa det, och det konstateras att det är ”opraktiskt” (s. 77).

En annan strategi som diskuteras är att bestämma sig för att använda ett enda könsneutralt pronomen, och en rad sådana diskuteras samtidigt som det

konstateras att de tacklar problemet olika bra och att det går att invända mot alla. Man skulle kunna bestämma sig för att använda antingen *han* eller *hon* (eller växla mellan dessa i samma text), men det avfärdas "av lätt insedda skäl" (s. 78) eftersom dessa pronomen främst används könsspecifikt. En möjlighet som diskuteras är att använda *denne*, vilket inte är helt ovanligt i författningstext, men det avfärdas av samma skäl som att använda *han* eller *hon* – det syftar i första hand på personer av manligt kön. Ett bättre alternativ tycker man det är att samordna *han* och *hon*. Tänkbara samordningskonstruktioner är *han eller hon*, *hon eller han*, *han/hon* eller *hon/han*. Nackdelen är att konstruktionerna kan vara otympliga och leder till ett "tungfotat språkbruk" vilket blir "arbetsamt för skribenten, irriterande för läsaren" (s. 78). Ännu en strategi som dryftas är att använda *vederbörande* – fördelen är att det är könsneutralt, nackdelen att det har en viss stilprägel.

Möjligheten att skapa ett helt nytt pronomen diskuteras också och man menar att den möjligheten har "tilltalat en del djärva språkvetare" (s. 78). Varianter som föreslagits är *ben*, *bän*, *bin*, *baon*, *hoan*, *hn* och *b-n*. *Språkriktighetsboken* är dock avfärdande och konstaterar att "utsikterna för att någon av de nyskapande varianterna ska kunna etablera sig i det allmänna språkbruket får nog sägas vara minimala. Det är svårt att lansera pronomen från ingenting i ett så stabilt språksystem som svenskan, där uppsättningen av pronomen i stort sett är fast" (s. 78). Ingen förstod nog då vilken förändring som var på väg, bara ett decennium senare. Det kan vi idag konstatera, jag återkommer till det.

Istället förespråkas något som kan ses som djärvt för sin tid – att använda pronomenet *den*. Det har fördelarna att det är kort och lätthanterligt, och att det redan har förankring i språket. Det konstateras att bruket av *den* verkar vara på frammarsch. Nackdelarna är att *den* saknar etablerad genitivform, kan leda till att individen förtingligas och att *den* därför kan uppfattas som nedlåtande, samt att risken för missförstånd kan öka eftersom *den* har samma form i både subjekts- och objektsställning och dessutom kan syfta både på en person och en sak. Men inga av dessa invändningar ska överdrivas, menar man (s. 79).

En annan fråga som behandlas i *Språkriktighetsboken* är den om könsneutrala eller könsbundna personbeteckningar, av typen *riksdagsman*, *riksdagskvinna* och *riksdagsledamot*. Dilemmat handlar om huruvida man kan använda personbeteckningar som slutar på *-man* när ordet syftar på en kvinna, och om man måste använda former som *skådespelerska* eller *kvinnlig skådespelare*. Alltså, ska man ha skilda personbeteckningar för män och kvinnor?

Språkriktighetsboken konstaterar att tendensen sedan länge har varit att frångå feminina personbeteckningar och istället använda ord på till exempel *-are* och *-ör* som könsneutrala former. En annan tendens är också att ord som

slutar på *-kvinna* blir allt ovanligare och är på väg ut ur bruket när inga nya bildas. Det är en utveckling som "de flesta språkvårdare understödjer" och: "Några krav på att av jämställdhetsskäl ha kvar separata manliga och kvinnliga beteckningar, som fallet är i Tyskland, finns knappast i Sverige" (s. 81).

Det konstateras att även om många yrkesbeteckningar som slutar med *-man* visserligen från början avsåg endast män (eftersom det bara var män som utövade yrket), "har de flesta också kommit att bli könsneutrala beteckningar" (s. 82). Det framhålls också att många förknippar dessa uttryck med just män, och att alternativet att använda *person* som efterled aldrig riktigt slagit igenom i svenskan, eftersom många förmodligen tycker att "det låter konstlat med *justeringsperson, polisperson, vetenskapsperson*" (s. 82).

Rekommendationerna är tydliga men inte alltid helt underbyggda. Grundinställningen är att man bör eftersträva att ha en och samma benämning på yrkestitlar och andra personbeteckningar oavsett kön. Därför bör former som slutar på *-ska, -inna* och så vidare undvikas, eftersom de uppfattas som könsbundna. Däremot finns ingen anledning att motverka ord som slutar på *-are* eller *-ör*, eftersom de länge använts som könsneutrala beteckningar. Även ord som slutar på *-man* kan fortsätta användas, eftersom de "längre kunnat fungera som könsneutrala beteckningar", men "ord som är tydligare könsneutrala är att föredra när sådana finns" (s. 86).

Sammanfattningsvis uppmanas språkbrukarna att hellre använda former som *lärare* och *massör* istället för *lärarinna* eller *massös*, hellre använda *forskare, idrottare* osv. istället för *vetenskapsman, idrottsman*, att bara använda uttryck som *kvinnlig lärare* i de fall det är relevant med könstillhörighet, att inte skapa nya yrkestitlar på *-kvinna* eller *-man* eller att skapa ersättningsord med *-person* (som *talesperson* istället för *talesman*), och att aldrig använda feminina beteckningar som *poetissa* eller *medaljös* nedlåtande (s. 87).

Det tredje problemet som presenteras i *Språkriktighetsboken* handlar om adjektivets a- och e-former, alltså sådant som den *nya/nye läraren*. Problemet beskrivs som flerdelat och komplext. Det handlar om vad vi ska använda för form om könet är okänt eller irrelevant i konstruktioner som *den nya/nye chefen*. Det handlar också om e-formens användning om man refererar till en kvinna, till exempel *Sveriges nye statsminister Laila Freivalds*, och om a-formen kan användas om referenten är en mansperson, till exempel *den tyskfödda påven* (s. 88).

Bruket av adjektivets former aktualiseras bara när vi talar om människor och i viss mån djur. Valet påverkas av flera olika faktorer. När ett adjektiv entydigt beskriver en manlig individ får det i de flesta fall e-böjning, till exempel *den svenske kungen* eller *den store båtbyggaren af Chapman*, men det finns

undantag i de svenska språkområden där a-böjning används mer genomgående (som i Finland och Norrland). På motsvarande sätt får adjektiv som entydigt beskriver en kvinnlig individ a-form. I *Språkriktighetsboken*s avsnitt tas en rad undantag och andra mönster upp till diskussion, och det är tydligt att bruket påverkas av många faktorer som kön, geografi, grad av formalitet och så vidare – jag går inte in på dessa här (s. 88–94).

Det konstateras att det finns ett väl tilltaget spelrum för variation och också personliga preferenser. Rekommendationerna sammanfattas i fem punkter. Böjning med -a bör användas om adjektivet beskriver en kvinna eller står självständigt, e-böjning bör användas när adjektivet beskriver en man, när adjektivet beskriver en person utan avseende på kön kan både -e och -a användas, i titlar där *förste* eller *andre* ingår bör normalt e-form användas och när adjektivet inte beskriver en person används a-böjning (s. 95–96).

Jämställt språk

Frågor om könsneutralt eller jämställt språk fortsätter att diskuteras i samhället och 2008 uppdrog Svenska språknämnden åt Karin Milles att skriva småskriften *Jämställt språk*. I den fortsätter diskussionen om samma frågor som togs upp i *Språkriktighetsboken*.

I frågan om könsneutrala yrkes- och personbeteckningar drivs egentligen ingen annan hållning än i *Språkriktighetsboken*, men den går ändå något längre i vissa frågor och i sitt allmänna resonemang. "Arbeta gärna för att införa mer neutrala beteckningar", uppmanar Milles och ger som exempel att *expert* kan användas istället för *fackman*, *anställd* istället för *tjänsteman* (2008, s. 47).

När det gäller könsneutralt pronomen är diskussionen delvis en annan. Milles lyfter fram att *ben* har börjat användas i vissa kretsar, att bland "transpersoner, personer med blandat könsuttryck" sprids användningen av *ben* (s. 52), men att det finns en risk att formuleringen drar uppmärksamhet från den information som texten vill förmedla. Av samma skäl bör *hon* som generiskt pronomen, liksom nybildningar som *hn*, undvikas. Rekommendationerna är i stort desamma som i *Språkriktighetsboken*, med tillägget att även direkt tilltal som *du* ibland kan användas.

Adjektivböjningarna tas upp på samma sätt som i *Språkriktighetsboken* – det framhålls att det är ett komplicerat språkligt fenomen som inte bara har med kön att göra, utan också regional och stilistisk variation. Även ett ords överförda betydelse eller ålderdomliga prägel kan påverka. I *Jämställt språk* fokuseras aspekten med kön och Milles konstaterar att det är oklart vilken form som kan fungera som den könsneutrala. Hon konstaterar att det är svårt att ge något entydigt råd till den som vill använda ett jämställt språk, men skriver i en av språkvårdens

mest garderande meningar genom tiderna: "Kanske kan man ändå försiktigtvis anmoda tveksamma språkbrukare att försöka använda a-former i de flesta fall" (s. 58). Formen har fäste i talspråket, numera större användningsområde och är också formen i plural. Det gör att a-formen kan ses som normen, menar Milles, och att e-formerna i någon mån kan ses som specialfall.

Till skillnad från *Språkriktighetsboken* tas generiskt *man* upp. Problemet beskrivs som att det sammanfaller med substantivet *man*, och att pronomenet historiskt sett kommer av substantivet. Milles skriver: "Och visst är det mindre lyckat ur jämställdhetssynpunkt att det manliga får stå för det allmänna och mänskliga. Att ordet också är frekvent, både i tal och skrift, gör inte det hela bättre. Att *man* ofta används i meningar som på något sätt syftar på ett normalbeteende eller normaltillstånd gör också att vi får en oönskad symbolisk koppling mellan det normala och det manliga" (s. 55). Problemet avskrivs dock eftersom det inte finns någon risk för att det sammanblandas med substantivet *man*, "även om det kan vara irriterande på grund av sin form och sitt ursprung" (s. 55). Rekommendationen blir att fortsätta använda *man*, men den som har alternativet *en* i sitt talspråk kan i mer informella texter pröva att använda det.

Även andra frågor tas upp i boken. Ett avsnitt kallas för "ordpar" och avser uttryck där det finns ett manligt och ett kvinnligt led. Frågan är i vilken ordning orden ska komma om man vill skriva könsneutralt: *Män och kvinnor? Hon eller han?* Det är symboliskt olyckligt om man oreflekterat alltid låter det manliga ledet komma först, menar Milles, och rekommenderar att man kan låta lite olika principer styra. Ordens längd kan avgöra, där det kortaste ordet ofta kommer först i etablerade ordpar som *kniv och gaffel*, *ler och långbalm*, eller så kan man låta bokstavsordningen vara avgörande (s. 59).

I *Jämställt språk* tas också andra aspekter av språk i förhållande till kön upp. Dels finns en forskningsöversikt, dels ett avsnitt som innehåller ett frågeschema som kan användas för att ta reda på om en text är jämställd. Även ett avsnitt om förtryckande språk finns i boken, vilket bygger på den norska politikern och socialpsykologen Berit Ås teorier om så kallade härskartekniker, alltså strategierna som privilegierade grupper – framförallt män – kan använda för att behålla och utöka sin makt och status på en annan grupp – framförallt kvinnors – bekostnad (s. 93). Ytterligare ett kapitel belyser hur sexistiska och homofoba skällsord kan användas vid verbala kränkningar.

Sammanfattningsvis omfattar *Jämställt språk* en bredare koppling mellan språk och kön, och i vissa fall öppnar rekommendationerna för en lite annan hållning än vad *Språkriktighetsboken* gjorde några år tidigare. Men några stora avsteg är svåra att finna.

Den stora vändningen kom istället några år senare.

Hen och annan språkaktivism – vändningen

År 2012 brukar ses som det stora hen-året, och helt klart är att det runt detta år sker en vändning. Pronomenet *hen* används när könstillhörigheten är okänd, oväsentlig eller ska otvetygggöras. *Hen* som ett könsneutralt alternativ hade diskuterats i flera decennier, men intensifierats alltmer. Och runt 2010–2012 nådde debatten sin kulmen. År 2013 sammanfattade Språkrådet sina rekommendationer i tre punkter:

- Det finns inga språkliga hinder för att använda *hen*, och det används i alltför många sammanhang, men det kan finnas en risk att ordet drar uppmärksamhet från texten. Det behöver därför avgöras av skribenten, situationen och mottagarna om ordet är lämpligt i sammanhanget eller inte.
- När någon själv vill omtalas *hen* bör detta respekteras. Den som vill bli omtalad som *han* eller *hon* bör på samma sätt respekteras för det.
- Om sammanhanget är oklart eller om skribenten har normkritiska intentioner kan texten försees med en klargörande kommentar om skribentens intentioner med att använda *hen*.

När Svenska Akademiens ordlista (SAOL) tog med *hen* som ett ord i den fjortonde upplagan 2015 var det som att debatten planade ut. Men någonting hade hänt inom fältet om könsneutralitet i språket. Åren som följde fanns en annan medvetenhet, både inom språkvetenskapen och utanför.

En avhandling om språkaktivistiska förslag (Wojahn 2015) gav skjuts åt diskussionerna och påverkade också språkvården, som under de här åren blev mer medveten och såg över många av sina rekommendationer, bland annat i databasen *Frågelådan* (<https://frageladan.isof.se>).

Språkrådet rekommenderar

När nästa stora bok kommer från Språkrådet är året 2023. *Språkrådet rekommenderar* är i mycket en annorlunda uppföljare till *Språkriktighetsboken*. Grep-pet är ett annat, frågorna likaså, men grunderna för språkvårdens uppdrag är detsamma. Språkrådet har fortfarande till uppgift att ”ge råd och upplysningar i språkfrågor” (*Språkrådet rekommenderar* 2023, s. 9), och syftet med boken är att visa hur dessa rekommendationer arbetas fram, att redovisa metoder och tänkesätt som språkvården använder sig av. Men boken ger också en del konkreta råd i vissa språkfrågor.

Intressant är det urval som gjorts. Några frågor är bekanta sedan tidigare. Kapitlet om könsneutralt språk har huvudrubriken ”Om skribenten vill skriva könsneutralt, hur ska hen göra då?” och har förutom inledning och avslutning

tre avsnitt om olika språkliga problem: "Hen", "Man eller en?" och "Tjänsteman eller tjänsteperson?".

Även lösningarna känns igen. Listan på strategier som kan tas till om man vill undvika problemet och skriva könsneutralt känns igen från tidigare. Skillnaden är att språkvården inte längre avråder från *ben*. Istället ser man att det kan passa om man skriver om personer i allmänhet. "Användningen av *ben* har ökat i många typer av texter. Det är alltså väl etablerat i språkbruket i dag, men man måste samtidigt vara medveten om att det fortfarande uppfattas som ett signalord av vissa, och därför bedöma lämpligheten utifrån målgruppen" (s. 51).

Avsnittet om *man* eller *en* fokuserar mycket tydligare än tidigare skrifter på den feministiska aspekten, och lyfter fram att feministiska språkaktivister har börjat ersätta *man* med *en* som ett sätt att "både ifrågasätta den manliga normen och göra språket mer könsneutralt och inkluderande. Dessutom möjliggör könsneutraliteten, åtminstone i teorin, ett maximalt inkluderande av alla möjliga könsidentiteter, inte bara kvinnor och män" (2023, s. 53). I rekommendationen lyfts *man* fram framför *en*, eftersom *en* väcker reaktioner hos många. Man fäster också vikt vid att valet också beror på vem som är avsändaren av texten, och hur den vill uppfattas. Det argumentet är nytt.

Avsnittet om *tjänsteman* respektive *tjänsteperson* känns igen från tidigare litteratur. Men medan språkvården tidigare har förhållit sig skeptisk till yrkesbeteckningar som slutar på *-person* (som i *Språkriktighetsboken*) är det nu annat ljud i skällan. "Det finns alltså många faktorer som talar för att också *tjänsteman* successivt kan ersättas av *tjänsteperson*" (s. 56), menar man och rekommenderar denna form "då det uppfattas som mest könsneutralt. I de fall en viss könstillhörighet behöver lyftas fram kan adjektiv som till exempel manlig, kvinnlig eller ickebinär användas: manlig/kvinnlig/ickebinär tjänsteperson. Om man inte vill välja mellan tjänsteman och tjänsteperson kan det ibland fungera att använda alternativa könsneutrala beteckningar som anställd, handläggare eller administratör" (s. 57).

I *Språkrådet rekommenderar* finns även ett kapitel som enbart delvis har med kön att göra. Det heter "Benämningsfrågor. Om samhällets ord för grupper av människor" och tar upp tre olika aspekter på detta tema: "Handikapp, funktionsnedsättning, funktionsvariation, funktionshinder, funkis", "Person först" och "Samer, romer och ursprungsamerikaner". Jag tar upp detta här för att det är en central del för att visa den fokusförflyttning som skett i de frågor som når språkvårdens bord. Frågorna handlar mer sällan om enbart kön, utan i en vidare kontext om hur människor ska benämnas generellt, även inom de andra diskrimineringsgrunderna som könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning och sexuell läggning.

Frågan om könsneutralt språk har därför alltmer kommit att ingå under det paraply som ofta benämns ”inkluderande språk”.

Inkluderande språk

Redan 2018 fick jag idén till en bok om inkluderande språk. Bakgrunden var just den svängning som fanns både i debatten i samhället, och hos språkvården. Det fanns ett behov av att svara på delvis andra frågor, komma med andra argument, ge en annan bakgrund. Perspektiven hade förskjutits och var delvis andra.

Boken kom ut 2024 och belyser både den debatt som förts om olika frågor och belyser både traditionella språkvårdsfrågor, men också nyare. Jag ställer frågor av typen: Vad är ett inkluderande språk? Varför uppstår språkstrider? Vem bestämmer vad det ska heta? Var har striderna förts? Hur är den som benämns? Vilken kontext? Vart är vi på väg? Ambitionen var att ge bakgrund och argument, snarare än raka rekommendationer.

Boken, och många andra skrifter med den, står för en utvidgning av perspektiv. Nyare perspektiv är mer intersektionella, det vill säga tar i beaktande många andra kategoriseringar än kön, och andra sätt att se på makt. Språkfrågorna som ställs handlar om benämningar och kategorisering av människor i stort, och inte bara om kön. Språkvården lägger vid den här tiden också större makt hos andra aktörer – och lyfter fram att andra än språkvårdare styr utvecklingen av språk av det här slaget. Rätten till självbenämning skrivs fram på ett sätt som inte gjorts i tidigare språkvårdslitteratur. Det är ytterligare ett argument som tillkommit.

Konfliktlinjerna är egentligen två. Den första står mellan språkkonservativa – som värnar traditionen och vill behålla språkformer så långt som möjligt – och språkaktivister, som vill förändra samhället genom språkliga verktyg (Lind Palicki 2024, kap. 2). Den andra konfliktlinjen handlar om det som slås fast som ”det inkluderande språket” men som ofta är krångligt, består av flerordsfraser (av typen *plan för ökad delaktighet för personer med funktionsnedsättning* som ersatte *handikapplan* i Socialstyrelsens termbank) och ofta har större extension än uttrycken som de ersätter (som exempelvis *person med funktionsvariation* istället för *person med funktionsnedsättning*). Det finns alltså en konflikt mellan det som framhålls som inkluderande å ena sidan och begränsning å andra sidan.

Vanliga frågor till språkvården idag

Vilka frågor ställs då till Språkrådet i Sverige idag, och vad söks det på i frågor-och-svar-tjänsten *Frågelådan*? En av de vanligaste frågorna handlar om

tjänsteperson istället för *tjänsteman*. Ett liknande exempel är bruket av *ombudsman*. Vanligt är också att fråga om -a/-e-former på ord, och en del frågar om *en* istället för *man*. Vissa frågor är alltså lika aktuella idag som tidigare.

Det finns även många sökningar på andra benämningsfrågor, som frågor som rör funktionalitet (*person med funktionshinder*, *funktionsnedsättning*, *funktionsvariation*, *funktionsuppsättning*) och laddade beteckningar som *indian* och *n-ordet*. Enstaka personer har under det senaste året undrat över former som *god man*, *prostituerad* (bör det heta *sexarbetare* istället?).

Det märks i frågorna att diskussionerna idag påverkas mer av hur ord behandlas på andra språk. Det rör ord som *ras*, *indian* och *genderfluid* där diskussionerna om de engelska orden har påverkat hur orden uppfattas i svenskan – vi lånar inte bara in orden i sig utan också deras konnotationer. Även fackspråkliga termer kommer alltmer in i allmänspråket: *person med blindhet*, *obesitas*, *könsdysfori* ses ofta som mer korrekta för att de används experter emellan, vilket också påverkar exempelvis vilka ord som medierna använder.

Språkvårdens uppgift har förskjutits

Många språkbrukare upplever att utvecklingen går snabbare nu än tidigare, att den samhälleliga agendan påverkar och utmanar. Därmed har även språkvårdens diskussioner och inställning förskjutits. Från att ha handlat framförallt om könsneutralt pronomen, a/e-böjning och könsneutrala person- och yrkesbeteckningar till att ha utvidgats till att omfamnas av samma kluster som det som benämns inkluderande eller icke-diskriminerande språk.

Det ställer också andra krav på språkvårdarens uppgift. Vi behöver oftare diskutera sådant som hur språkförändring går till, påtala att det ofta råder oenighet om vad som är inkluderande, att det som anses inkluderande ofta är krångligt, visa att inkludering sker på många andra sätt än genom benämningar, och kanske framförallt – mana till tolerans inför att språkbrukare har olika uppfattningar om vad som anses inkluderande och diskriminerande. Det handlar idag mycket om att säga att i tider av förändring finns inga neutrala alternativ. Ändå måste vi välja, och göra medvetna val.

Summary

The article traces the development of Swedish language policy from gender-neutral to more inclusive language. It reviews key publications such as *Språkriktighetsboken* (2005), *Jämställt språk* (2008), and *Språkrådet rekommenderar* (2023), showing how views on gendered terms, pronouns, and adjectives have evolved. Early recommendations focused on neutrality, while later works embrac-

ced inclusion and self-identification. The adoption of *ben* in 2010–2015 marked a major turning point. Recent language advice extends beyond gender to issues of ethnicity, disability, and identity, reflecting a broader shift toward inclusive terminology. The author argues that language policy now emphasizes awareness, tolerance, and conscious choice in times of linguistic change.

Referenser

Bylin, Maria & Melander, Björn (red), 2023: *Språkrådet rekommenderar*. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen (Isof).

Frågelådan. Tillgänglig på: <https://frageladan.isof.se>.

Lind Palicki, Lena, 2024: *Inkluderande språk*. Stockholm: Norstedts.

Milles, Karin, 2008: *Jämställt språk*. Stockholm: Svenska språknämnden.

Språkriktighetsboken, 2005: Stockholm: Svenska språknämnden.

Wojahn, Daniel, 2015: *Språkaktivism: Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. Uppsala universitet.

Författare

Lena Lind Palicki är språkvetare och chef på Språkrådet. Hon har forskat om myndighetsspråk, språkvård och inkludering i samtida svenskt språkbruk.

Nyckelord

könsneutralt språk, inkluderande språk, svensk språkvård, jämställt språk

Bibliografiske oplysninger

Lind Palicki, Lena, 2026: Från ett könsneutralt till ett inkluderande språk. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 21-31.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Arbeid med kjønnsnøytralt språk i norsk

Åse Wetås

Artikkelen er ein skriftleg versjon av ein kort presentasjon som blei halden under Nordisk språkmøte i Vejle i mai 2025. Presentasjonen av arbeidet med kjønnsnøytralt språk i norsk var ein del av eit felles bidrag frå Nettverket for språknemndene i Norden, der dei ulike landa og språkområda presenterte arbeidet med kjønnsnøytralt språk i sine respektive språknemnder.

Innleiing

I Noreg kom kjønnsdiskriminerande språkbruk på dagsordenen på 1970-talet, og det var kvinnerørsla som særleg sette søkjelyset på korleis språkbruk kan bidra til å sementera eller endra haldningar til tradisjonelle kjønnsrollemønster. Aktivismen gav etter kvart både politiske og språklege resultat, og gjennom dei neste tiåra kan ein sjå endringar særleg i form av at mange mykje brukte titlar og yrkesnemningar i språket gjekk frå å vera kjønnsmarkerte til å bli kjønnsnøytrale. Illustrerande eksempel er endringa frå *formann* til *leiar*, *lærarinne* til *lærer* og *vaskekone* til *reinhaldar*.

Gjennom desse tiåra galdt endringane primært substantiv. Med utgangspunkt i det grammatiske trekjønnsystemet i norsk var det òg noko merksemd om pronomenbruk. På denne tida kom det hovudsakleg til uttrykk gjennom at somme skribentar tok i bruk *ho* på stader der ein tradisjonelt hadde brukt *han* i tilfelle der kjønn var ukjent eller ikkje nærare spesifisert. Slike tilfelle representerte samstundes unntaka, og denne pronomenbruken framstod som markert i samtida. Etter kvart vaks det i norsk i staden fram ein annan kjønnsbalansert pronomenbruk, med bruk av «ho eller han», «ho/han» eller liknande variantar.

2000-talet og pronomenet *hen*

Dei seinaste 15–20 åra har me i Noreg sett ei aukande merksemd om spørsmål knytte til språk og kjønn. Utgangspunktet ser ut til å vera eit meir nyansert syn på kjønnsstilhøyrse og eit ønske om å synleggjera mangfald. Dette har særleg komme til uttrykk gjennom problematisering av pronomenbruk, og kjønnsnøytrale pronomen er blitt testa ut i språkbruken.

Framlegg om eit kjønnsnøytralt pronomen i norsk dukka opp så tidleg som på eit årsmøte i Norsk Språkråd i 1981, men det blei den gongen raskt lagt til

sides. Meir diskusjon om spørsmålet blei det først etter årtusenskiftet. Fleire alternativ blei lanserte, mellom anna *ben*, *hæn*, *hin* og *haun*. I dei første femten åra av 2000-talet ser me at spørsmålet er sporadisk oppe i det offentlege ordskiftet, men det er lite skriftleg bruk av alternative og kjønnsnøytrale pronomen. I 2014 vaks merksemda om eit norsk kjønnsnøytralt pronomen, som eit resultat av aukande bruk av pronomenet *hen* i svensk. Diskusjonen på norsk side gjekk på denne tida høgt, og stemninga var til dels oppheita.

Samstundes ser me at pronomenet *hen* etter kvart kom stadig meir i bruk, også skriftleg. I somme tilfelle galdt bruken omtale av personar som sjølv føretrakte det, men det meste av bruken knytte seg til tilfelle der kjønn var ukjent eller uvesentleg, eller også til tilfelle der det blei brukt for å anonymisera. Det sistnemnde kunne også gjelda språkbruken i offentlege etatar, til dømes i meldingar frå politi og barnevernsteneste.

Språkrådet hadde spørsmålet om *hen* oppe til diskusjon fleire gonger, men først i 2021 foreslo rådet å normera pronomenet (subjekt- og objektform, og possessivform) og løfta det inn i rettskrivingsordbøkene *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Bakgrunnen var observasjonar av aukande bruk over tid og aukande mengd førespurnader og ønske om Språkrådets rettleiingstenester i korrekt bruk av kjønnsnøytralt pronomen i skrift. Framlegget til normering blei lagt ut til offentlig høyring i 2021, og i 2022 gjorde styret i Språkrådet endeleg vedtak om å ta *hen* inn i norma for bokmål og nynorsk. Det kom opp ein del diskusjon i samband med at saka kom på høyring, men debatten hadde stilna heilt av då det endelege vedtaket kom.

Same dag som vedtaket om *hen* skjedde, publiserte *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* ordartikkelen *hen* med dei to tydingane som då var registrerte i bruk:

Bokmålsordboka 2	Nynorskordboka 2
hen₁ PRONOMEN Vis bøyning ▾ OPPHAV gjennom svensk <i>hen</i>, frå finsk <i>hän</i> BETYDNING OG BRUK 1. brukt for å vise til ein person når kjønn er ukjent, uvesentleg eller holdes skjult; han/hun, han eller hun. vedkommande (1) Eksempel eleven må vise <i>hva</i> <i>hen</i> duger til; pasienten sier <i>hen</i> har vært syk lenge; kjøperen må vise kvittering <i>hvis</i> <i>hen</i> returnerer varen; <i>hva</i> mener en italiener når <i>hen</i> sier "buono sera"? 2. brukt for å vise til ein person som føretrekker pronomenet 'hen' framfor 'han' eller 'hun' Eksempel hvor er Kim, har noen sett <i>hen</i>? <i>hen</i> er ikke-binar	hen₁ PRONOMEN Vis bøyning ▾ OPPHAV gjennom svensk <i>hen</i>, frå finsk <i>hän</i> TYDING OG BRUK 1. brukt for å vise til ein person når kjønn er ukjent, uvesentleg eller blir halde skjult; han/ho, han eller ho. vedkommande (1) Døme eleven må vise <i>kva</i> <i>hen</i> har lært; pasienten seier <i>hen</i> har vore sjuk lenge; kjøperen må få dei opplysningane <i>hen</i> har krav på; <i>kva</i> meiner ein grekar når <i>hen</i> seier "kalimera"? 2. brukt for å vise til ein person som føretrekker pronomenet 'hen' framfor 'han' eller 'ho' Døme kor er Kim, har nokon sett <i>hen</i>? <i>hen</i> er ikkje-binar

Skjermbilete frå www.ordbokene.no

I 2025 er det lett å konstatere at pronomenet *hen* er i jamn bruk, og det ser stort sett ut til å vera oppfatta som ein nøytral og allment akseptert del av den norske rettskrivinga. Samstundes observerer Språkrådet visse tilfelle av ønske om bruk av *dei* som kjønnsnøytralt eintalspronomen, etter mønster av engelsk *they*, i tilfelle der ønsket er å markere eksplisitt at personen det gjeld, føretrekkjer eit anna pronomen enn dei kjønnsmarkerte.

Arbeid med kjønnsnøytrale titlar og nemningar på 2020-talet

Arbeidet med å skifta ut kjønnsmarkerte yrkestitlar og nemningar i norsk har gått jamt og trutt også etter årtusenskiftet. I 2017 fekk *lov om statens tenestemenn* avløysing av *lov om statens ansatte*. Ved årsskiftet 2018–2019 blei yrkestittelen *helsesøster* avløyst av den kjønnsnøytrale tittelen *helsesjukepleiar*. Etter berre eit halvt år passerte den nye tittelen den gamle i faktisk bruk, og sjukepleiarane sjølve har stått i bresjen for arbeidet med den språklege endringa.

I 2019 gjorde det norske Stortinget vedtak om at det skulle setjast i verk systematisk arbeid for å erstatta kjønnsmarkerte yrkestitlar i alle delar av den norske staten med nye kjønnsnøytrale titlar. Bakgrunnen var at Stortinget meinte at særleg yrkestitlar med sisteleddet *-mann* i dag ikkje lenger var å oppfatta som kjønnsnøytrale.

For å få god systematikk i endringsarbeidet sette det norske Kultur- og likestillingsdepartementet (som forvaltar både språk- og likestillingspolitikken i Noreg) i gang ei kartlegging der kvart departement fekk ansvar for å identifisera kjønnsspesifikke titlar på eige sektorområde, og i neste omgang for å komma med framlegg til kjønnsnøytrale titlar. I dette arbeidet skal Språkrådet som statens forvaltningsorgan for språk gje råd i kvar einskild sak, medan vedtaksretten ligg i det einskilte departementet.

I perioden har det komme fleire nye og kjønnsnøytrale yrkesnemningar på plass i staten, og dei har erstatta gamle nemningar med andreleddet *-mann*. Sentrale eksempel er:

fylkesmann > *statsforvaltar*

sysselmann > *sysselmeister*

lensmann > *politistasjonssjef*, *politiavdelingsleiar*

Språkrådet har vore involvert som rådgjevande instans i alle desse sakene og har ikkje hatt større innvendingar. Sjølv om *-mann* i eldre språk har tydinga 'menneske', oppfattar nok dei fleste språkbrukarar at det sentrale tydingsinn-

haldet i dag er 'person av hankjønn', og Språkrådet har difor i hovudsak vore positive til endringane.

Ei sak som førebels ikkje er avgjort, er framlegget til endring frå *embetsmann* til *embetsbaldar*, som låg i framlegga i NOU 2023: 21 *Embetsordningen – i takt med tiden*. Tittelen *embetsmann* har lang tradisjon i den norske statsforvaltninga, men i mindre offisielle samanhengar syner det seg tendensar til at tittelen er forsøkt bytt ut med *embetsperson* eller også *embetskvinne*. I spørsmålet om kjønnsnøytral tittel i dette tilfellet peika Språkrådet overfor NOU-utvalet på at førsteleddet *embets-* i seg sjølv kan verka framand på mange moderne språkbrukarar. Når ein likevel skal sjå på ein ny yrkestittel, meiner rådet det ville vera klokt å vurdere heilskaplege alternativ som kan vera meir klarspråklege i møte med innbyggjarane. Språkrådet har i denne prosessen òg konkret rådd frå å bruka etterleddet *-baldar*, sidan dette er svært uvanleg i moderne stillingstitlar. Det er førebels ikkje teke noka avgjerd i spørsmålet.

Tidleg i mai 2025 la det norske Justis- og beredskapsdepartementet (JD) ut på allmenn høyring eit framlegg om å endra dei gamle juridiske termene *lagmann* og *lagmannsrett* til *lagrettsleiar* og *lagrett*. Høyringssvaret frå Språkrådet peika på nokre grunnleggjande språklege problem med framlegget og rådde frå denne spesifikke endringa. Saka er framleis til vurdering, og det er opp til regjeringa å ta den endelege avgjerda om eventuelle nye termar på dette viktige området.

Sluttord

I dag er dei aller fleste yrkestitlane i Noreg kjønnsnøytrale. I arbeidet som har vore gjort på området, ser Språkrådet at det somme gonger er drøftingar ute i fagsektorane om meir vidtgåande endringar enn dei som isolert sett gjeld titlar og yrkesnemningar. Slik var det til dømes då det norske Sjøfartsdirektoratet i 2025 i eit større høyringsdokument med framlegg til kjønnsnøytrale nemningar for mellom anna *sjømann* og *styrmann* peika på at dei i prosessen også hadde hatt oppe til diskusjon allmennord som *mannskap* og *bemannning*. I høyringsdokumentet innstilte direktoratet på at dei sistnemnde ville vera vanskelege å finna avløyssarar for, og Språkrådet støtta denne avgjerda i høyringssvaret sitt.

Somme yrkesnemningar står att som vanskelege å finna gode kjønnsnøytrale alternativ til. Det gjeld ikkje minst den eldgamle yrkesnemninga *jordmor*. Her har Språkrådet til nå ikkje registrert at det er lansert nye termkandidatar, og det vil venteleg vera vanskeleg å finna ei god og dekkjande nemning som får gjenklang både i fagmiljøa og i det større språkbrukarsamfunnet.

Samstundes ser me at allmennord i norsk som *franskmann* og *nordmann* ikkje lenger blir sett på som kjønnsnøytrale nemningar av alle språkbrukarar.

Det er ein tendens til at ein god del nyttar omskrivingar som *ei fransk kvinne*, *ei dame frå Noreg* osv. for å unngå bruk av desse orda. Språkrådet gjev gjerne råd også på dette området, men i spørsmål om det meir allmenne ordforrådet vil det uansett alltid vera språkbrukarane sjølve som har siste ordet.

Summary

This article is a written version of a short presentation given at the Nordic Language Meeting in Vejle, Denmark in May 2025, as part of a joint contribution from the Network of Language Councils in the Nordic countries, where various countries and language areas presented their work on gender-neutral language.

In Norway, efforts to change gender-discriminatory language have been ongoing since the 1970s, with the introduction of gender-neutral titles and occupational terms. In the past 15–20 years, there has been increased focus on gender-neutral pronouns, and "hen" was officially included in the dictionaries in 2022. In the 2020s, the state has worked to follow up on a demand from the Norwegian Parliament to implement gender-neutral titles throughout the state. This process is ongoing.

Referansar

Bokmålsordboka og Nynorskordboka www.ordbokene.no.

Justis- og beredskapsdepartementet, 2025: *Høyring om endringar i lovgevinga som følgje av innføring av kjønnsnøytrale titlar og nemningar i domstolane* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hoyring-endringar-i-lovgjevinga-som-folgje-av-innforing-av-kjonnsnoytrale-titlar-og-nemningar-i-domstolane/id3098529/?expand=horingsbrev>.

Norsk Språkråd, 1981: *Årsmelding* <https://www.nb.no/items/080667a6d4662f9b4163c147021e0910?page=1&searchText=norsk%20spr%C3%A5kr%C3%A5d%20%C3%A5rsmelding%201981>.

NOU 2023: 21: *Embetsmannsordningen – i takt med tiden*. Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 3. september 2021 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-21/id2985314/>.

Sjøfartsdirektoratet, 2024: *Forslag om endring i Sjøfartsdirektoratets forskrifter som følge av innføring av kjønnsnøytrale benevnelser* <https://www.sdir.no/regelverk/horingsutlisting/forslag-om-endring-i-sjofartsdirektoratets-forskrifter-som-folge-av-innforing-av-kjonnsnoytrale-benevnelser--horing/>.

Språkrådet, 2025: Høringssvar til Sjøfartsdirektoratet til forslag om endring i forskrifter som følge av innføring av kjønnsnøytrale benevnelser <https://sprakradet.no/wp-content/uploads/Horingssvar-%E2%80%93-forslag-om-endring-i-forskrifter-som-folge-av-innforing-av-kjonnsnoytrale-benevnelser.pdf>.

Språkrådet, 2025: Høringssvar til Justisdepartementet til framlegg om endringar i lovgjevinga som følge av innføring av kjønnsnøytrale titlar og nemningar i domstolane <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hoyring-endringar-i-lovgjevinga-som-folge-av-innforing-av-kjonnsnoytrale-titlar-og-nemningar-i-domstolane/id3098529/?uid=7572d2e6-3c88-4afa-bee1-fde75b29d796>.

Forfattar

Åse Wetås var fram til medio april 2026 direktør i Språkrådet (Noreg). Wetås er dr.art. frå Universitetet i Oslo (2008). Ho har lang erfaring både som namnegranskar og leksikograf og var i fleire år prosjektdirektør for Norsk Ordbok før ho i 2015 gjekk inn i stillinga som direktør for Språkrådet. I april 2026 gjekk ho inn i ny stilling som nasjonalbibliotekar i Noreg.

Nøkkelord

kjønnsnøytralt språk, kjønnsnøytrale yrkesnemningar, pronomen

Bibliografiske opplysninger

Wetås, Åse, 2026: Arbeid med kjønnsnøytralt språk i norsk.
I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 32-37.
<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Inkluderande språk på Island

Helga Hilmsdóttir & Ágústa Þorbergsdóttir

Under senare år har det förts en livlig debatt om inkluderande språk på Island. Liksom i övriga Norden har stora samhällsförändringar och ökad jämställdhet lett till en diskussion om yrkesbeteckningar och andra personreferenser. Den mest komplexa och omdiskuterade frågan på Island rör dock språkets grammatiska system, särskilt bruket av generisk maskulinum.

Syfte och frågor

Syftet med denna artikel är att beskriva några centrala frågor som rör genus och inkludering i isländskan, samt att diskutera hur debatten kring dessa har påverkat språkbruket. I jämförelse med övriga nordiska språk är isländskan morfologiskt mer komplicerad. Språket har tre genus och fyra kasus. Att ändra genus på ett substantiv eller ett pronomen påverkar därför böjningen i hela satsen. Exempel 1, som är ett autentiskt belägg hämtat från sociala medier, visar skillnaden mellan den traditionella maskulina formen av pronomet *allir* 'alla' och en ny form där pronomet böjs i neutrum, *öll* 'alla'. Den nya neutrala formen visas inom parentes.

- (1) Nú geta **allir (öll)** tilnefnt **sjálfa (sjálf)** sig, samstarfsmann eða **pá (pau)** sem eru til fyrirmyndar í matvælageiranum.
'Nu kan **alla** nominera sig **sjálv**, en kollega eller **dem** som är framstående inom matindurstin.'

Som exemplet visar påverkar ändringen från maskulinum till neutrum inte bara det kvantitativa pronomenet *allir/öll* utan också *sjálfa/sjálf* (grundform *sjálfur/sjálf*) och personpronomenet *pá/pau* (grundform *þeir/pau*). Även personreferensen *samstarfsmann* (grundform *samstarfsmaður* 'kollega') kan upplevas som problematisk.

I det isländska språksamhället har det uppstått en skiljelinje i denna fråga mellan: a) de som anser att isländskans grammatiska struktur bör bevaras för att trygga språkets kontinuitet, och b) de som menar att det traditionella pronomenbruket måste förändras för att synliggöra kvinnor och icke-binära personer. Förespråkare för traditionellt språkbruk framhåller att genus är en gram-

matisk kategori som inte har med referentens biologiska kön att göra (se t.ex. Höskuldur Þráinsson 2022). Förespråkare för förändring menar däremot att språket återspeglar en äldre samhällsstruktur där endast männen synliggjordes, och att språket måste moderniseras och anpassas till dagens mer jämställda samhälle (se t.ex. Eiríkur Rögnvaldsson 2022, Hildur Lilliendahl Viggósdóttir 2022, Þorbjörg Þorvaldsdóttir 2022).

Isländsk språkpolitik, jämställdhet och inkludering

Isländsk språkpolitik har alltså länge vilat på två grundprinciper: att bevara och vårda språket, samt att utveckla språket genom nybildning av ord. För att bevara språket och säkerställa kontinuitet mellan generationer är det viktigt att skydda det grammatiska systemet och det centrala ordförrådet (jfr Ari Páll Kristinsson 2017, s. 65 och s. 145). Samtidigt erkänns behovet av språklig utveckling, inte minst för att isländskan ska kunna användas inom samhällets alla språkdomäner.

Den första formella språkpolycyn *Íslenska til alls* (2009) betonade det isländska språkets status i samhället men berörde inte frågan om ett inkluderande och könsneutralt språk. En debatt om jämställdhet och inkludering genom språket hade dock redan inletts i samhället, inte minst bland kvinnor inom den isländska kyrkan (se t.ex. Ágústa Þorbergsdóttir 2002). En senare språkpolicy för perioden 2021–2030 (se *Íslensk málstefna 2021–2030*) lyfter däremot fram kopplingen mellan jämställdhet, mångfald och språk. Även om könsneutralt språk inte nämns uttryckligen, betonas i policyn att språk inte får markera över- eller underordning, eller på annat sätt användas som maktmedel.

Efter den senaste språkpolycyns publicering på språknämndens webbsida har frågan om ett könsneutralt och inkluderande språk fått större politisk tyngd. Statsminister Katrín Jakobsdóttir väckte 2021 frågan om behovet av en nationell strategi om hur lagtexter och myndigheters formella kommunikation kan återspegla värderingar kring jämställdhet och inkludering. Detta ledde till att den isländska språknämnden (Íslensk málnefnd) tog fram en rapport om könsneutralt språk (Ágústa Þorbergsdóttir 2021). Rapporten skapade en omfattande debatt, vilket tydligt visade att ämnet är både språkligt och ideologiskt laddat i det isländska samhället. För att ge utrymme för synpunkter och bemöta trycket från olika intressegrupper som ville se förändring anordnades ett symposium där frågor om grammatik, kön och inkludering dryftades (*Málfregnir* 30, 1. tbl. 2022). Diskussionen pågår fortfarande, och språkvetare, politiker och medborgare deltar aktivt i samtalet.

Kort om genus i isländska

Isländskan är ett starkt böjningsspråk där genus spelar en central roll (se t.ex. Ásta Svavarsdóttir 2008). Detta påverkar böjning av substantiv, artiklar, adjektiv, pronomen och räkneord.

Isländskan har både biologiskt och grammatiskt genus. Det biologiska genuset avser personens könsidentitet medan det grammatiska genuset styr ordens böjning (se diskussion om grammatisk och biologisk genus i Hellinger och Bußmann 2002, Höskuldur Þráinsson 2022).

Substantiv i isländskan delas in i maskulinum, femininum och neutrum, oavsett om de syftar på levande eller icke-levande referenter.

Tabell 1: Grammatiskt genus i isländska.

	maskulinum (hann 'han')	femininum (hún 'hon')	neutrum (það 'det')
levande	karlmaður 'karl' kvenmaður 'kvinna' pabbi 'pappa'	manneskja 'människa' kona 'kvinna' mamma 'mamma'	barn 'barn' fífl 'idiot' skáld 'poet'
icke-levande	bátur 'båt' bíll 'bil'	skeið 'sked' rúta 'buss'	glas 'glas' hjarta 'hjärta'

Som tabell 1 visar kan grammatiskt och biologiskt genus sammanfalla, men gör det inte alltid. Till exempel är både *karlmaður* 'man' och *kvenmaður* 'kvinna' maskulina substantiv, medan ord som *barn* och *skáld* är neutrala trots att de syftar på människor. Adjektiv, pronomen, bestämd artikel och räkneord från ett till fyra kongruensböjs dock efter substantivets genus (se t.ex. Ásta Svavarsdóttir 2008, Höskuldur Þráinsson 2022).

Det som gör isländskan mer komplicerad än t.ex. svenskan är att pluralformer för adjektiv och pronomen också indelas i tre genus: *íslenskir* (mask. pl.), *íslenskar* (fem. pl.), *íslensk* (neu. pl.) 'isländska'. Enligt traditionen används ordens maskulina former när man syftar på en obestämd grupp människor, t.ex. *íslenskir* 'isländska', *sumir* 'vissa, några' eller *sjónskertir* 'synskadade'.

Centrala frågor i isländska

Diskussionen om jämställt språk i isländskan har tre fokusområden: 1) problematiseringen av andra ledet *-man* i yrkesbeteckningar, 2) inkluderingen av ett pronomen för icke-binära individer och 3) generisk maskulinum i plural.

Yrkesbeteckningar och andra personreferenser

I isländska har yrkesbeteckningar i maskulinum könsneutral betydelse, så att samma titel används för alla individer oavsett kön (jfr dubbelt system t.ex. i tyskan). Det betyder att de maskulina substantiven *kennari* 'lärare', *ritari* 'sekreterare', *hjúkrunarfræðingur* 'sjuksköterska', *sjómaður* 'sjöman' och *sendiherra* 'ambassadör' kan användas för kvinnor, män och icke-binära individer. Samma gäller för de feminina och neutrala substantiven *fyrirsæta* 'modell' och *skáld* 'poet' (se diskussion t.ex. i Guðrún Theódórsdóttir 1985, s. 26, Grönberg 2002, Helga Hilmisdóttir 2020). När det kommer till yrkestitlar tar man alltså fasta på yrkesrollen och uppgiften som personen i fråga utför och inte på hens könsidentitet.

Men trots att yrkesbeteckningar i isländskan traditionellt är könsneutrala har substantiv ett grammatisk genus som styr hur olika ord böjs i satsen (se Hellinger & Bußmann 2002 om grammatisk genus). På isländska säger man till exempel *góður framkvæmdarstjóri* 'bra direktör' (mask.), *góð fyrirsæta* 'bra modell' (fem.) och *gott skáld* 'bra poet' (neu.). Samtliga uttryck kan referera till en kvinna, man eller en icke-binär individ. Detta har dock kritiserats av en del språkbrukare som menar att bruket av maskulina substantiv för kvinnor osynliggör dem och skapar problem. En genomgång av yrkesbeteckningar som inkluderas i nätordboken *Íslensk nútímamálsorðabók* visar även att 91,8 procent av orden tillhör maskulinum, 7,2 procent femininum och 1 procent neutrum (Helga Hilmisdóttir 2020). Den skeva fördelningen kan förklaras bland annat med hänvisning till indoeuropeisk språkhistoria (Jón Axel Harðarson 2001) och gamla samhällsstrukturer där kvinnor och män hade tydliga roller och yrkesfördelningar (se diskussion i Ásta Svavarsdóttir 2016, Steinþór Steingrímsson 2016).

Det är kanske först och främst med hänvisning till nya könsroller och till Island som ett jämställt samhälle som man under senare år har ifrågasatt och problematiserat dominansen av grammatiskt maskulinum i språket. Borde språket utvecklas i takt med samhället eller är det ofrånkomligt att använda yrkestitlar som vissa upplever som maskulina (se t.ex. Nübling 2000, Grönberg 1995, 2002, Þorbjörg Þorvaldsdóttir 2022, s. 37–39)? Detta gäller i synnerhet sammansatta substantiv med semantiskt genomsynliga andraled som till exempel *-maður* 'människa, man'.

Substantivet *maður* har flera olika betydelser och kan beroende av sammanhang referera både till 'människa' och 'man' (se t.ex. *Íslensk nútímamálsorðabók*). De senaste åren har denna tolkning ifrågasatts, särskilt av den yngre generationen, och en del språkbrukare tycker att det är

problematiskskt att använda yrkesbeteckningar som innehåller andra led som *-maður*, *-herra* och *-stjóri* för att referera till kvinnor: *þingmaður* 'ledamot', *ráðherra* 'minister' och *forstjóri* 'direktör'.

Som motsvar har former med efterleden *-kona* 'kvinna' använts som en alternativ form som framhäver kvinnor, speciellt inom sektorer som länge dominerades av män (jfr Ásta Svavarsdóttir 2016). På åttiotalet slog t.ex. formen *þingkona* 'kvinnlig ledamot' igenom trots en del protester från språkkonservativa politiker (se Steinþór Steingrímsson 2016). Även om ordet sällan används i den offentliga debatten, varken i dagstidningar eller i Alltingets talarstol, används det frekvent i mer informella sammanhang, som i vardagliga samtal och sociala medier.

Att ersätta andra ledet *-maður* 'människa, man' med *-kona* 'kvinna' eller *-kvár* 'icke-binär individ' är dock inte en enkel lösning som kan användas konsekvent för alla yrkesbeteckningar. Mycket beror på yrkets historia och vilka konnotationer ordet ger. En del titlar som innehåller efterleden *-kona* kan uppfattas som ålderdomliga, t.ex. *forstöðukona* 'föreståndarinna', *verkakona* 'arbetarkvinna' och *kennslukona* 'lärarinna' (jfr Rahtje & Isen 2024). Andra yrkesbeteckningar har idag blivit mera vanliga i den offentliga debatten. Till exempel föredrar en del kvinnor i höga positioner att använda titlar som *talskona* 'taleskvinna' och *forstýra* 'kvinnlig verkställande direktör' istället för de motsvarande maskulina substantiven *talsmaður* 'talesman' och *forstjóri* 'verkställande direktör'. Än så länge är inte detta språkbruk utbrett och etablerat, utan används av enstaka företag och organisationer. Yrkesbeteckningar inom den konstnärliga sektorn, som t.ex. *leikkona* 'skådespelerska' och *söngkona* 'sångerska', är däremot allmänt utbredda och fullt accepterade i modern isländska (jfr Steinþór Steingrímsson 2016, s. 95).

När man sedan ser på bruket av titlar i autentiska samtal visar det sig att samtalsdeltagare sällan fäster sig vid substantivets grammatiska genus när de väljer pronomen. I sin forskning om yrkesbeteckningar i samtal visar Helga Hilmisdóttir (2020) att samtalsdeltagare systematiskt använder adjektiv och pronomen som återspeglar individens biologiska kön, inte substantivets grammatiska genus. Exempel 2 visar detta (från autentiskt samtal i radio):

- (2) ég veit að það er eh bílstjóri sem að stundum keyrir **forseta**
'jag vet att det finns en chaufför som ibland kör **presidenten (mask.)**'

þegar að **hún** keyrir ekki **sjálf**
'när **hon (fem.)** inte kör **själv (fem.)**'

I yttrandet som visas i exempel 2 refererar talaren till presidenten, *forseti*, som är ett substantiv i maskulinum. När talaren sedan fortsätter använder hon de feminina formerna *bún* 'hon' och *sjálf* 'själv', vilket återspeglar det faktum att den isländska presidenten är en kvinna. Däremot i skriftspråk, speciellt i mycket formella sammanhang, finns det en större tendens att använda grammatiskt genus: *þegar hann keyrir ekki sjálfur* 'när han inte kör själv' (påhittat exempel). Med andra ord är referenternas kön mindre synligt i formellt skriftspråk. I detta avseende kan man säga att talspråket delvis följer andra regler än skriftspråket, och är mer inkluderande.

Pronomen och personreferens för icke-binära personer

Under senare år har det skett en betydande språkförnyelse inom hbtq+-rörelsen som har blivit en del av allmänt språkbruk. Förutom införandet av det nya personliga pronomenet *bán* 'hen' och adjektivet *kynsegin* 'icke-binär' har nya ord bildats, inklusive substantiven *stálp* 'icke-binärt barn' och *kvár* 'icke-binär person' (de två sista orden var de vinnande bidragen i en neologismtävling som ordnades av hbtq+-rörelsen 2020).

Som Þorbjörg Þorvaldsdóttir (2022, s. 39–40) har påpekat väcker frågan om inkludering stora frågor om mänskliga rättigheter, det vill säga hur språk kan utformas för att omfatta alla könsidentiteter. Med större medvetenhet om könsdiversitet uppstår behovet av nya pronomen för icke-binära individer. På Island har man efter svensk förebild börjat använda ett nytt pronomen för att fylla denna funktion: *bán*. Initiativet kom från hbtq+-samhället som har kämpat aktivt för att få använda de ord de vill för homosexuella (Þóra Björk Hjartardóttir 2004) och för att etablera pronomenet *bán* i allmänt språkbruk (se t.ex. Alda Villiljós 2013). Idag väcker ordet ingen större debatt i samhället.

I *Íslensk nútímamálsorðabók* definieras *bán* som ett personligt pronomen i tredje person neutrum som används om personer som varken identifierar sig som man eller kvinna. Pronomenet tar med sig adjektiv i neutrum: *bán er rauðbært* 'hán är rödhårigt'. Definitionen i ordboken indikerar att *bán* först och främst används för att hänvisa till icke-binära individer. För att ett pronomen ska anses vara könsneutralt krävs dock att det kan användas

för att referera till en obestämd person eller en person av okänt kön, som det bland annat gör i svenskan (jfr Guðrún Þórhallsdóttir 2022, s. 9, *Svensk ordbok* 2021). Så verkar inte vara fallet i isländskan, åtminstone inte i någon större utsträckning.

Tabell 2 visar böjningsschemat för *hán*:

Tabell 2: Böjningen av pronomet *hán* i isländska.

	singular	plural
nominativ	<i>hán</i>	<i>þau</i>
ackusativ	<i>hán</i>	<i>þau</i>
dativ	<i>háni</i>	<i>þeim</i>
genitiv	<i>háns</i>	<i>þeirra</i>

Som framgår av tabell 2 böjs *hán* i singular som ett starkt neutralt substantiv. Som pluralform används däremot det neutrala pronomenet *þau* 'de'. Som jämförelse är den maskulina pluralformen *þeir* 'de' och den feminina *þær* 'de'.

Generiskt bruk av maskulina former

Den största debatten kring inkludering i isländskan handlar om generiskt bruk av maskulina former för pronomen, adjektiv och räkneord. Enligt traditionen används till exempel maskulina räkneord för att hänvisa till referenter av obestämt kön. Jämför exempel 3a och b. I 3a används maskulinformen *tveir* som enligt traditionen syftar på två personer av obestämt kön. I 3b används däremot den neutrala formen som har blivit allt vanligare i isländsk media.

(3a) **Tveir** slösuðust í árekstri í gær.

'**två (mask.)** skadades i en krock igår.'

(3b) **Tvö** slösuðust í árekstri í gær.

'**två (neu.)** skadades i en krock igår.'

Som Höskuldur Þráinsson (2022, s. 26–28) påpekar kan språkbrukare tolka exemplen på två olika sätt beroende på deras syn på grammatik och inkluderande språk. Siffran som anger antalet *tveir* 'två' i exempel 3a kan tolkas som ett traditionellt exempel på generisk maskulinum, det vill säga att två personer av obestämt kön har skadats i en olycka. En annan språkbrukare som ifrågasätter generiskt maskulinum skulle däremot kunna tolka det som att ordet refererar till två män. Samma tvetydighet uppstår i exempel 3b. En språkbrukare som är

van att använda maskulinum som generisk form skulle tolka formen *tvö* som en referent till en man och en kvinna, medan en person som förespråkar ett inkluderande språk tolkar det som oklart.

Med andra ord kan bruket av neutrum som generisk form skapa tvetydigheter och missförstånd, till exempel mellan dem som förespråkar förändringar och dem som vill följa traditionen. Detsamma gäller för andra pronomen som *allir/allar/öll* 'alla', *sumir/sumar/sumt* 'vissa', *engir/engar/ekkert* 'inga' och *nokkrir/nokkrar/nokkur* 'några'. Tabell 3 visar böjningen av pronomenet *allir/allar/öll* i plural.

Tabell 3: Böjning av pronomenet *allir* 'alla' i plural.

	maskulinum	femininum	neutrum
nominativ	allir	allar	öll
ackusativ	alla	allar	öll
dativ	öllum	öllum	öllum
genitiv	allra	allra	allra

Som framgår av tabell 3 böjs pronomenet *allir* 'alla' i tre genus, inte bara i singular utan också i plural. De senaste åren har till exempel den neutrala varianten *öll velkomin* 'alla välkomna' blivit idiomatisk i isländskan och används mycket i offentliga sammanhang. Ibland väcker formen dock anstöt bland konservativa språkbrukare.

Modersmålstalare av isländska tvekar sällan om böjningen eftersom de har en internaliserad känsla för vad som är rätt och fel enligt normen. Men när man använder neutrum som en ny generisk form och använder den i nya sammanhang kan det hända att språkkänslan sviktar och att man blandar ihop former. Detta gäller särskilt när man kasusböjer orden. Exempel 4, som har hämtats på sociala medier, visar detta (*Risamálbeildin* 2024):

- (4) Þið eruð **öll velkomin**, en annars verður fundinum auðvitað líka streymt fyrir **þá** sem komast ekki!
'Ni är **alla välkomna (neu.)**, men annars kommer mötet att streamas för **de (mask.)** som inte kan komma.'

Exemplet inleds med en välkomstfras. Istället för att använda den traditionella frasen *allir velkomnir* 'alla välkomna' eller den nya varianten *öll velkomin* formulerar skribenten om meningen för att slippa ta ställning. Detta har blivit allt vanligare i isländskan. Genom att lägga till pronomen i andra person plural,

þið eruð öll velkomin 'ni är alla välkomna', framträder en mer neutral form. När skribenten sedan väljer personligt pronomen i den senare delen av meningen väljer hen en maskulin form, *þá* 'de', vilket mer är i enlighet med traditionellt språkbruk.

Avslutning

Debatten om ett inkluderande språk på Island illustrerar tydligt samspelet mellan språk, samhälle och identitet. Idag finns det inga stora konflikter i samhället angående yrkesbeteckningar eller könsneutrala pronomen. Det verkar finnas en ganska stark konsensus kring befintliga yrkesbeteckningar, men att man också accepterar alternativa titlar för kvinnor och icke-binära individer (till exempel *talskona* 'taleskvinna'). Likaså finns det inga stora konflikter angående bruket av pronomenet *hán* för icke-binära individer. Det som dock fortfarande väcker konflikt bland en del språkbrukare är användningen av generiska former i plural, som *allir* och *öll* 'alla'.

Eftersom isländskan har ett komplext böjningssystem finns det inga enkla sätt att göra språket könsneutralt. Debatten speglar också en djupare språkpolitisk fråga: Vem har rätt att definiera vad som är korrekt språk enligt normen? För vissa representerar bevarandet av traditionella former en del av den nationella identiteten och språklig kontinuitet, medan andra ser en modernisering av språket som en nödvändig del i ett inkluderande och jämställt samhälle. Framöver kommer sannolikt båda perspektiven att samexistera, vilket eventuellt kan leda till variation beroende på språkanvändarnas språkpolitiska inställning. Möjligtvis kan detta även bero på språkbrukarnas ålder, utbildningsnivå och politisk tillhörighet. Yngre talare verkar åtminstone idag ha en starkare tendens att anamma ett inkluderande språk. Men detta återstår att se och forska om.

Summary

The paper examines the issue of inclusive language in Icelandic, focusing on gender, language policy, and linguistic change. The article discusses how Icelandic language policy has addressed equality and inclusion, and explores the challenges of implementing gender-neutral expressions in a highly inflectional language. The key areas of debate are presented: occupational titles, pronouns for non-binary individuals, and the use of generic masculine. The conclusion suggests that the transition toward a more inclusive Icelandic will likely be gradual, balancing linguistic tradition with social renewal.

Referenser

- Alda Villiljós, 2013: Hán – nýtt persónuformafn? *Knúð – feminískt vefstímarit*. (hæmtat i október 2025). <https://knuz.wordpress.com/2013/09/09/han-nytt-personuformafn/>.
- Ágústa Þorbergsdóttir, 2002: Er biblíumál karlamál? I: *Studia Theologica Islandica* 16. s. 82–102.
- Ágústa Þorbergsdóttir, 2021: *Skýrsla um kynblutlaust mál*. Reykjavík: Íslensk málnefnd.
- Ari Páll Kristinsson, 2017: *Málheimar. Sitthvað um málstefnu og málnotkun*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Ásta Svavarsdóttir, 2008: Icelandic. I: Ulrich Ammon och Harald Haarman (red.). *Wieser Encyclopaedia: Western European Languages Vol. I*, s. 441–157.
- Ásta Svavarsdóttir, 2016: Baráttan um tungumálið: gleðikonur, gleðimenn og annað fólk. I: Svanhildur María Gunnarsdóttir och Þórður Ingi Guðjónsson (red.). *Kona kemur við sögu*, 150–154. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Eiríkur Rögnvaldsson, 2022: *Alls konar íslenska. Hundrað þættir um íslenskt mál á 21. öld*. Reykjavík: Mál og menning.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter, 1995: Konan er líka maður: An analysis of generic masculine in modern Icelandic. I: Per Holmberg och Kerstin Nordenstam (red.). *Language and Gender: Case Studies from a Swedish Seminar*, s. 79–97. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter, 2002: Masculine generics in current Icelandic. I: Marlis Hellinger och Hadumod Bußmann (red.). *Gender across languages*, s. 163–185. Amsterdam: John Benjamins.
- Guðrún Theódórsdóttir, 1985: *Kyn og kynferði*. Opublicerad B.A.-uppsats frá Íslands universitet.
- Guðrún Þórhallsdóttir, 2022: Hvað er kynhlutleysi? Röksemdir, hugtök og heiti. I: *Málfregnir* 30. s. 5–12.
- Helga Hilmisdóttir, 2020: Occupational titles and personal pronouns: *bann* and *hún* as subsequent forms in Icelandic conversation. I: *Gender & Language* 14.2, s. 152–174.

- Hellinger, Marlis och Hadumod Bußmann. 2002. *Gender Across Languages: The Linguistic representations of Women and Man 2*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hildur Lilliendahl Viggósdóttir, 2022: Að berja niður venjulegt málfar meirihlutans í pólitískum tilgangi. I: *Málfregnir* 30, s. 33–36.
- Höskuldur Práinsson, 2022: Hvað eru kynin mörg? I: *Málfregnir* 30, s. 23–32.
- Íslenska til alls. 2009: Rit 44. Reykjavík: Mennta- og menningarmálaráðuneyti.
- Íslensk málstefna 2021–2030: Opublicerat dokument. (hämtat i oktober 2025). https://islenskan.is/wp-content/uploads/2022/12/Íslensk_malstefna_sept_2021.pdf.
- Íslensk nútímamálsorðabók*. Þórdís Úlfarsdóttir och Halldóra Jónsdóttir (red.). Árni Magnússon institutet för isländska studier. (hämtat i oktober 2025). <https://Islenskordabok.arnastofnun.is>.
- Jón Axel Harðarson, 2001: Um karla og karlynjur. Málfræðilegt samband karlkyns og kvenkyns í íslenzku frá sögulegu sjónarhorni. I: *Íslenskt mál og almenn málfræði* 23, s. 253–274.
- Málfregnir* 30, 2022.
- Nübling, Damaris, 2001: Flugmaðurinn, sem er kona, er ófrísk(ur?). 'The flightman, who is a woman, is pregnant' (= 'The female pilot is pregnant'). I: Kerstin Nordenstam och Kerstin Norén (red.): *Språk, kön och kultur*. Rapport från fjärde nordiska konferensen om språk och kön, Göteborg den 6–7 oktober 2000, s. 189–204. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Rahtje, Marianne och Lea Elias Isen, 2024: Sangerinde, bedemand og forperson. Holdninger til kønnede endelser i dansk. I: *Nyt fra spognævnet*, oktober 2024, s. 2–21.
- Risamálbeildin*. 2024: Árni Magnússon-institutet för isländska studier. (hämtat i oktober 2025). <https://malheildir.arnastofnun.is>.
- Steinþór Steingrímsson, 2016: *kona (eða hugleiðingar um rof milli raunveruleika og skynjunar). I: Svanhildur María Gunnarsdóttir och Þórður Ingi Guðjónsson (red.). *Kona kemur við sögu*, 92–96. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Svensk ordbok*. 2021: Stockholm: Svenska Akademien.
- Þorbjörg Þorvaldsdóttir, 2022: Merking, málfræði og mannréttindi. I: *Málfregnir* 30, s. 37–40.

Póra Björk Hjartardóttir, 2004: Baráttan um orðin. Orðanotkun tengd samkynhneigð. I: *Íslenskt mál og almenn málfræði* 26, s. 83–122.

Författare

Helga Hilmissdóttir är forskningsprofessor vid Árni Magnússon-institutet för isländska studier i Reykjavík. Hennes specialområden är samtal, lexikografi och ungdomsspråk.

Ágústa Þorbergisdóttir är språkvetare vid Árni Magnússon-institutet för isländska studier och arbetar med neologismer och terminologi.

Nyckelord

isländska, språkpolicy, inkluderande språk, könsneutralt språk

Bibliografiske oplysninger

Helga Hilmissdóttir & Ágústa Þorbergisdóttir, 2026: Inkluderande språk på Island. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 38-49.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Hur har önskan om könsneutralitet i samhället påverkat den svenska språkvården i Finland?

Charlotta af Hällström-Reijonen & Solveig Arle

Den svenska språkvården i Finland har som målsättning en svenska som ska fungera i det finländska samhället samtidigt som den inte avviker för mycket från svenskan i Sverige. De finlandssvenska språkvårdarna behöver hitta balansen mellan det svenska och det finländska.

I denna artikel granskas hur handboken Svenskt lagspråk i Finland hanterar frågor kring könsneutralitet i upplagorna från 1986 till 2023. I artikeln beskrivs även hur det gick till när yrkesbeteckningen brandman byttes ut till räddningsperson och varför allemansrätt inte byttes ut till en annan term i könsneutralitetens namn. Slutligen diskuteras hur en strävan efter ökad könsneutralitet syns i Stora finsk-svenska ordboken.

Svenskt lagspråk i Finland

Handboken *Svenskt lagspråk i Finland* (Slaf) är en stark norm för lagöversättning till svenska i Finland. Slaf har utkommit i flera upplagor: 1986 (provupplaga), 1988 (första upplagan), 1990, 1998, 2004, 2010, 2017 och 2023. Den första upplagan gavs ut på Justitieministeriet och 1988 tog Statsrådets svenska språknämnd över ansvaret för handboken. Upplagan från 1990 blev officiellt normerande för de statliga myndigheterna, dvs. fick formell status. Sedan 2010 har handboken getts som anvisning i Statsrådets kanslis föreskriftssamling, vilket gett den ännu högre formell status. Handboken syftar i första hand till att samordna användningen av uttryck och termer i det svenska författningsspråket, med ett klart och begripligt svenskt lag- och förvaltningsspråk i Finland som mål.

I provupplagan och de första två egentliga upplagorna nämns inte könsneutralt språk. Första gången könsneutralt språk nämns i Slaf är i upplagan från 1998, och det har kvarstått i alla senare upplagor.

I det följande jämförs de olika upplagorna. Föga förvånande kan man för varje upplaga se en gradvis utveckling mot ökad könsneutralitet.¹

¹ Se även Nordman (2015, 2016) och Palmgren (2017, s. 83–86).

Pronomenet *han* i generisk användning

Enligt en äldre språkvårdsrekommendation kunde pronomenet *han* användas i könsneutral betydelse. (Se till exempel Thors 1981.) Slaf 1998 skriver:

I författningstext har man sedan gammalt använt *han* (*honom*, *hans*) som pronomen, även i fall där man också avser kvinnor. Endast om lagtexten uteslutande gäller kvinnor har man använt *hon* (*henne*, *hennes*). Ibland har man tillgripit en omskrivning av något slag.

Sättet att normalt använda *han* har fått växande kritik. Bland annat i Sverige har man gått in för att i författningstexter skriva så könsneutralt som möjligt. Även i engelska texter ser man allt oftare könsneutrala formuleringar. Eftersom problemet inte blir aktuellt i finskan, måste översättaren själv lösa det. Statsrådets svenska språknämnd rekommenderar att de rikssvenska riktlinjerna för författningsspråket följs (Statsrådsberedningens PM 1994:4). De lyder så här: [---].

Utöver detta bör man ytterligare beakta att det i ändringsförfattningar är skäl att noga överväga om formerna *han*, *honom*, *hans* skall bibehållas eller ersättas med könsneutrala uttryck. Bedömningen måste bli beroende av hur författningen i övrigt ser ut. Det är oftast bättre att i ändringsförfattningar konsekvent bibehålla formerna *han*, *honom*, *hans* än att i en enstaka paragraf ha andra former, eftersom helhetsresultatet kan bli märkligt om man har olika former. (Slaf 1998 s. 97)

Här rekommenderas alltså inte *han* i könsneutral användning längre, men man uppmanas måna sig om helhetsintrycket i texten, och i konsekvensens namn kan man därför i ändringsförfattningar bibehålla formerna *han*, *honom*, *hans*. Detta gäller för alla de följande upplagorna även om upplagan från 2023 också problematiserar användningen av skrivsättet *han* eller *bon*, *hon* eller *han*:

I modernare lagstiftning har man infört *han* eller *bon* eller *hon* eller *han* för att markera könsneutralitet. Denna lösning blir dock ofta språkligt otymplig, i synnerhet om den upprepas. Den kan dessutom uppfattas som exkluderande. (Slaf 2023 s. 90)

Hen

Upplagan från 2017 är den första som nämner det nya pronomenet *hen*, som kan användas i informella texter och motivtexter, men inte i lagtext. I upplagan

från 2023 ser man en försiktig öppning mot att i framtiden införa pronomenet i författningstext, beroende på utvecklingen i Sverige:

Märk: Det könsneutrala personliga pronomenet *hen* ska tills vidare inte användas i svensk lagtext i Finland. Däremot kan pronomenet enligt Statsrådets svenska språknämnd användas i informella texter och motivtext som alternativ till *han eller hon* eller *vederbörande* i fall där könstillhörigheten är okänd eller oväsentlig eller ska otydliggöras. (Slaf 2017 s. 107)

Svenskan har numera ett könsneutralt pronomen, *hen*, som har slagit igenom i språkbruket. *Hen* har dock inte använts i författningstext i Sverige, och Statsrådets svenska språknämnd avråder därför tills vidare från användningen av *hen* i författningstext. Statsrådets svenska språknämnd följer diskussionen kring *hen* i författningstexter i Sverige, och om rekommendationen ändras där, eller om det annars uppstår en situation där saken behöver omprövas, kan nämnden ta upp frågan till diskussion. (Slaf 2023 s. 90)

Språket och de språkliga rekommendationerna i Finland och Sverige påverkar också EU-lagstiftningen. Enligt EU-publikationen *Att översätta unionsrättsakter. Anvisningar* (2023) håller man inom översättarskrået ett öga på utvecklingen i Finland och Sverige gällande pronomenet *hen*:

Pronomenet *hen* ska för närvarande inte användas i rättsakter. Detta kan dock komma att ändras beroende på utvecklingen i lagstiftning på svenska i Sverige och Finland.

Anm.: Pronomenet *hen* är fortfarande kontroversiellt i vissa sammanhang och man bör följa utvecklingen och avgöra från fall till fall om det är lämpligt i EU-texter. Hänsyn bör tas till mottagarnas attityder och ett könsneutralt ordval bör inte dra uppmärksamhet från textens innehåll. I vissa typer av mindre formella texter, som exempelvis informationstexter eller text på en webbplats, kan det passa att använda *hen*, medan mer formell text ställer högre krav på att det ska ha inarbetats. (Att översätta unionsrättsakter, 2023.)

Riksdagsmän och ombudsmän

Könsneutrala yrkesbeteckningar diskuteras i Slaf. I upplagan från 1990 tas ordet *riksdagsman* upp i en förteckning över finlandismer, alltså finlandssvenska

särdrag, och motsvarigheten i Sverige som ges är *riksdagsledamot*. Här handlar det om en språklig förändring som började i Sverige och kom till Finland med en viss fördröjning, och under en övergångstid kunde man alltså på sätt och vis klassa *riksdagsman* som en finlandism. I Slaf 1998 meddelas att ordet *riksdagsledamot* kommit in även i finländsk lagstiftning.

Kansanedustaja I lagstiftningen har hittills använts *riksdagsman*. Enligt prövning kan benämningen *riksdagsledamot* tas in i ny lagstiftning och oftast användas i motive-ringstext. (Slaf 1998 s. 242)

I fråga om titeln *ombudsman* och dess könsneutrala motsvarighet *ombud* är det finskan som leder utvecklingen mot ökad könsneutralitet. Enligt upplagan från 2004 används *ombudsman* på svenska även om man på finska bytt ut den motsvarande titeln *asiamies* ('ärende' + 'man') till *valtuutettu* ('ombud'). Detta upprepas i upplagan från 2010. Där ges lite tyngd åt titeln *ombudsman* med en komplettering att det svenska ombudsman också används som lånord i bland annat engelska. I upplagan från 2023 ser vi en uppluckring av rekommendationen att bara använda den könade titeln på svenska. Det konstateras att titeln *ombudsman* lever kvar, men att utvecklingen går mot större könsneutralitet:

Merparten av de yrkesbeteckningar som används i dag är könsneutrala, som *forskningsassistent*, *handläggare*, *lärare* och *webbredaktör*. Några könsmarkerade yrkesbeteckningar lever dock fortfarande kvar. Dels handlar det om några kvinnliga yrkesbeteckningar som slutar på *-ska*, t.ex. *barnmorska*, dels om ett antal yrkesbeteckningar och funktioner som slutar på *-man*, t.ex. *ombudsman* och *talman*. Utvecklingen går i riktning mot att göra även sådana titlar och yrkesbeteckningar könsneutrala, bl.a. ersätter *tjänsteperson* allt oftare *tjänsteman* i allmänna sammanhang. I osäkra fall är det bra att kontrollera de senaste rekommendationerna. När nya yrkesbeteckningar införs bör de vara könsneutrala. (Slaf 2023 s. 92.)

Formulering som sticker i ögonen

I upplagan från 2010 finns en formulering som i dag på grund av ordvalen "ytterligheter" och "alla sammanhang" inte känns saklig.

Att skriva könsneutralt innebär inte att man måste gå till sådana ytterligheter att man kallar *talmannen* för *talkvinnan* eller att man byter ut pronomen *man* mot substantivet *kvinna* i alla sammanhang. (Slaf 2010 s. 108)

Denna formulering finns också i upplagan från 2004 (s. 106), där även en källa till formuleringen anges, nämligen Sveriges riksdags språkspalt. ("I Sveriges riksdags språkspalt påpekas att ett könsneutralt skrivsätt inte innebär att man måste gå till sådana ytterligheter att ...").

Den här formuleringen finns inte i de nyare upplagorna, och den sticker i ögonen i dag. Man kan fråga sig om det verkligen är översättare och andra språkbrukare man riktar sig till med den formuleringen, eller om man kanske blidkar eventuella kritiker? Eller är det bara så att skribenten luftar sina egna åsikter och raljerar över hur andra, mindre förträffliga språkbrukare betar sig? Ordvalet känns starkt och signalerar att skribenten har en klar åsikt.

Språkvård

Brandmannen som blev räddningsperson

Titeln räddningsperson är ett ganska färskt exempel på en diskussion om könsneutralt språk som förts inom den finlandssvenska språkvården. På finska fanns det en beställning att frånga den könade titeln *palomies* 'brandman' och detta påverkade också den svenska titeln.

Initiativet kom från Inrikesministeriet, som önskade införa en könsneutral finsk titel i stället för titeln *palomies*. Dessutom ville man frånga förleden *palo-* 'brand' eftersom räddningspersonalen inte bara sysslar med brandsläckning. På ministeriet hade man inte tagit ställning till den svenska motsvarigheten.

Till språkvårdarna på Institutet för de inhemska språken kom ärendet den 21 december 2022 då språkvården blev kontaktad av en person som i vårt frågeregister bokförts med titeln räddningschef. Hen skrev:

Som jag nyss på telefonen konstaterade, är problemet det att man håller på att uppgöra könsneutrala yrkesbeteckningar inom räddningsväsendet. Bland de första som ändras är de med -mies på slutet, dvs. *palomies* osv. Det är viktigt att de svenskspråkiga motsvarigheterna kommer ut så snabbt som möjligt. För närvarande är den officiella översättningen på pelastaja brandman. För att nu komma fram till en vettig och språkligt riktig könsneutral benämning, skulle jag gärna be er om hjälp. Versioner som diskuterats är bl.a. räddningsperson och räddare. (Frågeregistret Kielineuvontarekisteri, Institutet för de inhemska språken, 21.12.2022)

Efter denna första kontakt kom frågan från flera andra frågeställare och diskuterades inom språkvården och dess nätverk fram till slutet av våren. Till att börja med svarade språkvårdarna att titeln *brandman* är svår att ersätta och att

de inte kan rekommendera något annat än just denna titel. Men en lång rad utredningar gjordes, och kontakt togs även med Språkrådet i Sverige. Frågan landade till sist hos författningsöversättarna och terminologen på Statsrådets kansli. Statsrådets terminolog utredde ärendet, i samarbete med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i Sverige och myndighetsspråkvårdaren på Institutet för de inhemska språken. Utredningen resulterade i att *räddningsperson* rekommenderades som svensk motsvarighet till *pelastaja*. (I diskussionen föreslogs även *räddare* men detta ville språkvården inte rekommendera. Trots det förekommer även denna titel i bruket på vissa håll.)

Fallet med *räddningsperson* är intressant, eftersom det bryter mot det vanliga mönstret att finlandssvenskan och den finlandssvenska språkvården följer efter sverigesvenskan och den sverigesvenska språkvårdens rekommendationer. Lena Lind Palicki skriver i en kolumn i Svenska Dagbladet om titeln *brandman* i sverigesvensk kontext så här:

Även *brandman* går riktigt segt. Det har inte saknats förslag, men varken *brandperson* eller *brandsoldat* har fått fäste. Inte heller flög det när Gislaveds kommun för några år sedan ville kalla brandkårens anställda för *handläggare inom samhällsskydd och beredskap*. [...] Frågan är om förändringarna i finlandssvenskan kan påskynda förändringar i sverigesvenskan. Traditionellt sker sällan ordimporter i den riktningen över Östersjön – mer vanligt är det att ord färdas åt det hållet – men kanske är det dags. I så fall röstar jag för att det utmärkta *intressebevakare* istället för *god man* också tas med på samma skepp. (Lind Palicki 2024)

Den här gången styrde Inrikesministeriets önskan att införa könsneutrala titlar i finskan språkbruket även för finlandssvenskans del, vilket gjorde att de finlandssvenska språkvårdarna blev tvungna att ta ställning till frågan oberoende av den sverigesvenska språkvården. Det vore utmärkt om det blir samma titel man stannar för även i Sverige. Det vore i enlighet med den finlandssvenska språkvårdens strävan att hålla finlandssvenskan så lik svenskan i Sverige som möjligt. Om man i Sverige föredrar "handläggare inom samhällsskydd och beredskap" eller någon annan titel framför *räddningsperson* har vi därmed i *räddningsperson* fått en ny samhällelig finlandism. Det vore inget att uppröras över, men vi hoppas naturligtvis ändå på att lyckas exportera räddningspersonen till Sverige. Då skulle vi avvika från det vanliga mönstret, då svenskan i Sverige går först och finlandssvenskan kommer efter något år senare, som i fallet med *riksdagsman* > *riksdagsledamot*.

Allemansrätt

Ett fall där finskan övergick till en könsneutral term men finlandssvenskan inte var då Forststyrelsen i Finland² beslutade att på finska använda det könsneutrala *jokaisenoikeus* 'allas rätt' i stället för *jokamiehenoikeus* 'Allemansrätt, varje mans rätt'. På svenska kvarstod ordet *Allemansrätt*.

En av motiveringarna var att ordet består av förledet *alleman* som har förekommit i svenskan sedan 1500-talet i betydelsen 'var och en', men numera är utdött som självständigt ord. En annan motivering var att efterledet är huvudled, vilket gör att rätten är det centrala. Och i motsats till *brandman* är det inte en titel som bär på en föråldrad föreställning om att den som innehar titeln måste vara en man. (Falk 2023.)

Stora finsk-svenska ordboken

Han eller hon blev hen

Även i *Stora finsk-svenska ordboken*, en samtidsordbok utgiven av Institutet för de inhemska språken, syns förskjutningen mot ett mer könsneutralt språk.

Ett projekt som internt kallades för "henifiering av ordboken" genomfördes 2022. Det innebar att hela ordboken systematiskt genomsöktes på exempel där det finska könsneutrala personliga pronomenet i tredje person, *bän*, översattes med *han* eller *hon* (samt böjningsformerna *hans*, *hennes*, *honom*, *henne*). Ordbokens första upplaga publicerades 1997, och i exemplen syntes tydliga spår av att språkvården fram till tidigt 1990-tal rekommenderat *han* som generellt pronomen, i stället för till exempel det klumpigare *han eller hon*. *Han* sågs också som det minst markerade alternativet för översättning av *bän* i exemplen i ordboken.

Sammanlagt gjordes cirka 7 000 ändringar av exempel där *bän* översattes med *han* eller *hon* till *hen* (samt genitivformen *hens* och objektsformen *ben*). Alla *han* eller *hon* ändrades ändå inte till *hen*. I motiverade fall fick de könade pronomenen stå kvar. Det var till exempel i citat och i exempel där pronomenet styrs av innehållet. Ett exempel är uppslagsordet *punertava* där exempelmeningen är "hänellä on punertava parta"; på svenska "hans skägg skiftar i rött". I vissa exempel fick *honom* eller *henne* stå kvar för att göra det tydligare att objektsform skulle användas i något sammanhang. Användarresponserna tyder inte på ett större missnöje med *ben* i stället för *han* eller *hon*.

2 Forststyrelsen är ett finländskt statligt affärsverk med uppgift att förvalta statens mark- och vattenområden.

Införandet av *ben* var ingen genomgående revidering av ordboken ur ett genusperspektiv. Men sökningarna på de könade pronomenen ledde till att redaktionen identifierade vissa exempel som innehållsmässigt förlegade, vilket gjorde att dessa kunde åtgärdas genom strykning eller omformulering. På detta sätt kunde till exempel synen på mäns och kvinnors roller i yrkeslivet eller äktenskapet uppdateras.

Feminina suffix

Hittills har ingen genomgående revidering av ordartiklar som ur ett genusperspektiv kan klassas som föråldrade gjorts av ordbokens i dag drygt 110 000 artiklar. Men i samband med det fortlöpande arbetet med ordboken uppdagas både enskilda fall och återkommande mönster som borde åtgärdas.

Könade titlar och yrkesbenämningar innehåller ofta suffix som -tris, -arina och -erska (t.ex. *skulptris* 'kvinnlig skulptör', *lärarinna* 'kvinnlig lärare', *sångerska* 'kvinnlig sångare'). Som ett experiment gjordes sökningar på de här suffixen 2024, vilket gav en lista över 142 artiklar som kunde uppfattas som problematiska, då många av dem speglar en föråldrad samhällssyn.

Här fanns ingen övergripande lösning, som kunde göras mer eller mindre automatiskt, utan varje artikel måste bedömas var för sig. I vissa fall är den feminina titeln en adekvat ekvivalent för det finska uppslagsordet som i sig är ett ålderdomligt ord. Ett exempel på detta är uppslagsordet *johtajatar* där den svenska översättningen är *föreståndarinna*, *direktis*. I detta fall kan man fråga sig om hela ordboksartikeln alls är motiverad i en samtidsordbok. De här orden används knappast i dagens samhällstexter, men hos ordbokens användare kan finnas ett behov att slå upp dem – bland användarna finns säkerligen både historiker och översättare av litteratur som berättar om gångna tider. I dagens nätupplaga är det inte heller någon brist på utrymme, så ålderdomliga ord behöver inte strykas med motiveringen att ge plats för nya, vilket var ett nödvång på de tryckta ordböckernas tid.

I andra fall gavs dock en kvinnlig yrkesbeteckning som ekvivalent för ett könsneutralt uppslagsord, med bestämningen "naisesta" 'om kvinna'. Till exempel gavs *skådespelerska* med denna bestämning som ekvivalent för det könsneutrala *näyttelijä*, vilket av användarna eventuellt kunde tolkas som att en kvinnlig skådespelare ska benämnas skådespelerska. Fall som detta löstes med att bestämningen utökades med ett *myös* ('också'):

näyttelijä¹² KS

skådespelare -n = (myös amm);
aktör -en -er; (puhek) skådis -en -ar;
(naisesta myös) skådespelersk|a -an -or

Länk till artikeln:

Bild 1. Ordboksartikeln "näyttelijä" i Stora finsk-svenska ordboken efter att den uppdaterats med tillägget "myös", som förtydligar att också kvinnor kan benämnas "skådespelare", "aktör" eller "skådis".

Förhoppningsvis förstår användarna att tolka artikeln rätt: oberoende av kön kan *näyttelijä* översättas med *skådespelare*, *aktör* eller det talspråkliga *skådis*. För kvinnor finns ytterligare alternativet *skådespelerska*.

Materialet från sökningarna på feminina suffix kan i framtiden komma till nytta i en genomgående revidering av *Stora finsk-svenska ordboken*. I sökningsresultaten var vissa ämnesområden väl företrädde: vård, sexualitet och hushållsarbete. Tyvärr förekom suffixen också rätt ofta i nedsättande uttryck. Som kuriosas kan nämnas att sökningarna i flera fall ledde till artiklar med en koppling till magi eller trolldom, till exempel då *sierska* och *förtrollerska* gavs som ekvivalenter. Sammantaget kan man skönja konturerna av vissa föreställningar om kvinnor.

Det är inte helt enkelt att avgöra i vilken grad den här kvinnobilden är utdaterad i dag, eller i vilken grad den ska ses som problematisk i arbetet med en ordbok – en av de främsta funktioner en ordbok har är att beskriva språket, även de drag som inte direkt kan rekommenderas. Här finns behov av uppdateringar, men de bör göras med eftertanke och utgående från undersökningar om dagens språkbruk. Lika enkelt som då man ersatte *han* och *hon* med *hen* blir det inte.

Sammanfattning

Både språkvårdare och ordboksredaktörer är en del av samhället. Precis som andra har de numera en större medvetenhet om könsneutralt språk, och inställningen är positivare än vad den var för några decennier sedan.

Diskussionen om det könsneutrala pronomenet *hen* har planat ut. Den var aldrig lika politisk och partipolitisk som i Sverige, och troligen underlättade det att finländare har ett nära förhållande till det finska könsneutrala pronomenet *hän* och därför har lättare att förstå nyttan med ett sådant.

Slutligen kan man konstatera att även om den finlandssvenska språkvården alltid håller ett öga på utvecklingen i Sverige är den också i hög grad beroende av vad som händer på finska. Detta faktum påskyndade processen i fallet där *brandmannen* blev en *räddningsperson*.

Summary

Finland-Swedish language planning seeks to promote a variety of Swedish that functions effectively within Finnish society while remaining sufficiently aligned with Swedish as used in Sweden. Planners must therefore balance what is practical in the Finnish context with what corresponds to usage in Sweden.

This article examines how the handbook on Swedish legal language in Finland, *Svenskt lagspråk i Finland*, has addressed issues of gender neutrality across its editions from 1986 to 2023. While Finland-Swedish language planning consistently monitors developments in Sweden, it is also strongly influenced by changes in Finnish. For example, developments in Finland accelerated the replacement of the term *brandman* ('fireman') with *räddningsperson* ('rescue person'). By contrast, when Finnish shifted from *jokamiehen oikeus* ('everyman's right') to *jokaisen oikeus* ('everyone's right'), Finland Swedish retained the traditional term *allmansrätt*.

The article also considers efforts to promote gender neutrality in the Finnish-Swedish dictionary *Stora finsk-svenska ordboken*. Language planners and lexicographers, as members of society, have become increasingly aware of gender-neutral usage and display a more positive attitude towards it than was the case a few decades ago.

Referenser

Att översätta unionsrättsakter. Anvisningar, 2023. Europeiska unionen. <https://commission.europa.eu/system/files/2023-05/Att-oversatta-unionsratts-akter-anvisningar.pdf>.

Falk, Mia, 2023: Allemansrätten har aldrig exkluderat någon. Institutet för de inhemska språken, 27.6.2023. <https://sprakinstitutet.fi/allemanratten-har-aldrig-exkluderat-nagon/>.

Lind Palicki, Lena, 2024: Det kan vi lära oss av finlandssvenskan. Svenska Dagbladet, 14.5.2024.

- Nordman, Marianne, 2015: Språkliga vägvisare för den som skriver juridisk text på svenska. I: *Folkmålsstudier* 53, s. 227–248. Helsingfors: Föreningen för nordisk filologi.
- Nordman, Marianne, 2016: Språk, språkbruk och språkvård inom juridik. I: Hans Landqvist m.fl.: *Juridik på svenska i Finland. Perspektiv på språk och rätt*, s. 172–248. Vasa: Scriptum.
- Nya ord publicerade i *Stora finsk-svenska ordboken*, 2022. Institutet för de inhemska språken, 4.6.2022. <https://sprakinstitutet.fi/nya-ord-publicerade-i-stora-finsk-svenska-ordboken/>.
- Palmgren, Sten, 2017: Lagspråket. I: Marika Tandefelt (red.): *Språk i skola och sambälle. Svenskan i Finland i dag och i går. II:2*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 810, s. 70–96. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Svenskt lagspråk i Finland*, 1998. Henrik Bruun, Sten Palmgren (red.). Statsrådets svenska språknämnd. Esbo: Schildts Förlags Ab.
- Svenskt lagspråk i Finland*, 2004. Henrik Bruun, Ann-Marie Malmsten, Sten Palmgren (red.). Statsrådets svenska språknämnd. Esbo: Schildts Förlags ab.
- Svenskt lagspråk i Finland Slaf – Ruotsinkielinen lakikieli*, 2010. Föreskrifter, anvisning och rekommendationer från statsrådets kansli 1/2010. Statsrådets svenska språknämnd. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Svenskt lagspråk i Finland Slaf – Ruotsinkielinen lakikieli*, 2017. Statsrådets kanslis publikationsserie 1/2017. Statsrådets svenska språknämnd. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Svenskt lagspråk i Finland Slaf – Ruotsinkielinen lakikieli*, 2023. Statsrådets kanslis publikationer 2023:17. Statsrådets svenska språknämnd. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Thors, Carl-Eric, 1981: Torsdag med Thors. Hufvudstadsbladet, 5.2.1981. (neddaddad 12.6.2025). <https://sprakinstitutet.fi/kolumn/1981-del-1/>.

Författare

Charlotta af Hällström-Reijonen är filosofie doktor och enhetschef vid Svenska språkvårds- och ordboksenheten, Institutet för de inhemska språken, Utbildningsstyrelsen i Finland.

Solveig Arle är språkvetare och redaktör för Stora finsk-svenska ordboken, vid Institutet för de inhemska språken, Utbildningsstyrelsen i Finland.

Nyckelord

könsneutralt språk, språkvård, lagspråk, myndighetsspråk, lexikografi

Bibliografiske oplysninger

af Hällström-Reijonen, Charlotta & Solveig Arle, 2026: Hur har önskan om könsneutralitet i samhället påverkat den svenska språkvården i Finland?

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 50-61.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Könsneutralt språk i Finland – finska

Salli Kankaanpää

Finskan saknar grammatiskt genus och har endast könsneutrala personpronomen. Trots det har finska språkvetare haft orsak att ta ställning till så kallad generisk maskulinitet och icke-könsneutrala titlar. Detta arbete inleddes på allvar på 1990-talet (t.ex. Tiililä 1994) och pågår fortfarande (t.ex. Engelberg 2018, Tiililä 2020, 2023). Jag inleder denna artikel med att beskriva hur kön framgår i finska språket. Sedan lyfter jag fram exempel på förändringar i språkbruket och i lagstiftningen och presenterar det arbete som gjorts inom språkvården (t.ex. Finska språknämnden 2007b) och inom ordboksarbetet i redaktionen för Kielitoimiston sanakirja (ordbok över modern finska).

Hur framgår kön i finskan?

Grammatiskt sett är finskan ett könsneutralt språk. Finskan har en rik morfologi med hundratals böjningsformer men har däremot aldrig haft grammatiskt genus.

Alla personpronomen i finskan är och har alltid varit könsneutrala. Personpronomenet *hän* i tredje person singularis används oberoende av den åsyftade personens kön. Detsamma gäller demonstrativpronomenet *se* (tredje person singularis) som i skriftspråk syftar på djur och ting men som i informellt tal-språk också kan syfta på personer.

En grammatisk markering av kön existerar dock i viss mån i avledning-er eftersom finskan har några feminina avledningsmorfem.

Kön framträder också på flera sätt i finskans ordförråd. Dessutom finns det flera könsaspekter som anknyter till för- och efternamn.

Feminina avledningsmorfem

I finskan är det vanligt att ord bildas genom avledning, och nya substantiv kan bildas med cirka sjuttio olika avledningsmorfem (VISK 174 §). Finskan har också ett antal feminina avledningsmorfem, men maskulina motsvarigheter finns däremot inte. De flesta feminina avledningsmorfemen används numera endast sällan och i vissa ord.

Den största gruppen av feminina avledningar utgörs av typen *-tar* eller *-tär*. Det finns cirka fyrtio avledningar av denna typ i den nyaste utgåvan (2024) av *Kielitoimiston sanakirja* (ordbok över modern finska).

Avledningsmorfemet *-tar* har uppstått ur ordet *tytär* ('dotter'). Suffixet tillfogas den (svaga) vokalstammen för ett ord. Denna avledningstyp härstammar från de östfinska dialekterna. (VISK 192–193 §.) På 1800-talet bildades rikligt med avledningar på *-tar* i skriftspråket. Tidningarna *Suometar* och *Päivätär* (*Suomi* 'Finland', *päivä* 'dag') grundades också under denna tid och Lönnrots verk som byggde på de folkdikter han samlat in fick namnet *Kanteletar*. I skriftspråket uppstod flera nya yrkesbeteckningar för kvinnor som bildades med hjälp av ändelsen *-tar*, till exempel *tarjoilijatar* ('servitris'), *myyjätär* ('försäljerska') och *opettajatar* ('lärarinna'). (Paikkala 2004.)

Utöver yrke kan ändelsen *-tar* också användas för att tillskriva en kvinna den egenskap som stamordet uttrycker, som exempelvis orden *perijätär* ('arvtagerska'), *sankaritar* ('hjältinna') och *ystävätär* ('väninna'). I vissa avledningar anger suffixet *-tar* att det handlar om en maka till någon med en viss yrkestitel eller rang, såsom *kenraalitar* ('generalska') och *maaberratar* ('landshövdingfru') jämfört med de manliga *kenraali* ('general') och *maaberra* ('landshövding'). Om det är fråga om en titel som går i arv kan ändelsen *-tar* signalera att det handlar om maken till den som bär titeln eller om en kvinnlig bärare av titeln (jämför *kreivitär* 'grevinna' och *kuningatar* 'drottning' med *kreivi* 'greve' och *kuningas* 'kung'). Ändelsen *-tar* kan också tillfogas icke-personbetecknande substantiv: *kaunotar* ('skönhet'), *onnetar* ('Fru Fortuna'). Det finns inga motsvarande könsneutrala eller maskulina uttryck för dessa.

Stamordet för en avledning med ändelsen *-tar* kan också vara ett ortnamn. I sådana fall avser avledningen en kvinnlig invånare (*tanskatar* 'danska', *pariisitar* 'parisiska'). Könsneutrala motsvarigheter till dessa bildas med ändelsen *-lainen* eller *-läinen*, till exempel *tanskalainen* ('dansk, person från Danmark') och *pariisilainen* ('parisare, person från Paris'). (VISK 192–193 §.)

Ord som bildas med *-tar* används numera endast sällan, men till exempel för den kvinnliga motsvarigheten till en kung är *kuningatar* ('drottning') fortfarande det enda alternativet. Yrkestitlar inom scenkonsten, såsom *näyttelijätär* ('skådespelerska'), *laulajatar* ('sångerska') och *tanssijatar* ('dansös'), används också i viss mån fortfarande. Detsamma gäller substantiv som *kaunotar* ('skönhet'), *sankaritar* ('hjältinna') och *ystävätär* ('väninna'). Avledningar som bildas med *-tar* används också i viss mån i sportspråket (*juoksijatar* 'löperska', *voittajatar* 'segrarinna'). (VISK 192–193 §.) I den finländska nationalsporten boboll utgörs namnet på flera damlag av avledningar med suffixet *-tar* i plural, och dessa har ofta skapats efter namnet eller en del av namnet på motsvarande herrlag (till exempel *Mailattaret*, *Jussittaret*, *Kirittäret* av *Vaasan Maila*, *Seinäjoen Maila-Jussit*, *Jyväskylän Kiri*). Denna avledningstyp är fortfarande produktiv.

Förutom avledningar på *-tar* finns det i finskan också feminina ord med främmande ursprung som slutar på *-ska* eller *-skä*, *-nna*, *-ssa* och *-ienne*. Dessa används främst som en benämning för maken till någon som bär en viss titel eller har ett visst yrke, men även för en kvinnlig bärare av en titel. Dessa benämningar är sällsynta och ålderdomliga. Sådana är exempelvis *tohtorska* ('doktorsfru'), *tohtorinna* ('doktorsfru'), *Virtaska* ('Virtanens fru'), *keisarinna* ('kejsarinna'), *diakonissa* ('diakonissa') och *prinsessa* ('prinsessa'). (VISK 194 §.)

Kön i finskans ordförråd

I finskan finns det rikligt med substantiv som syftar antingen på kvinnor eller män. Många av dessa, men inte alla, har också könsneutrala motsvarigheter.

Feminint	Maskulint	Könsneutralt
<i>nainen</i> 'kvinna'	<i>mies</i> 'man'	<i>ihminen</i> 'människa'
<i>sisko</i> 'syster'	<i>veli</i> 'bror'	<i>sisarus</i> 'syskon'
<i>äiti</i> 'mor'	<i>isä</i> 'far'	<i>vanhempi</i> 'förälder'
<i>vaimo</i> 'hustru, fru'	<i>mies</i> 'man, make'	<i>puoliso</i> 'maka eller make, partner'
<i>emäntä</i> 'husmor, värdinna'	<i>isäntä</i> 'husbonde, värd'	–
<i>täti</i> 'faster, moster'	<i>setä</i> 'farbror'	–
	<i>eno</i> 'morbror'	

Det är också möjligt att uttrycka att referenten är feminin genom att bilda en sammansättning där ett led uttrycker kön, exempelvis med förled som *nais-* ('kvinno-, kvinnlig') eller *tyttö-* ('flick-') eller med huvudled som *-nainen* ('-kvinna'), *-sisar* ('-syster') eller motsvarande (VISK 194 §). Att referenten är maskulin går att uttrycka på motsvarande sätt.

Ord som slutar på *mies* ('man') har använts och används fortfarande allmänt om både män och kvinnor. För finskan handlar det ofta om att ordet *mies* ingår i många ord och uttryck som också kan syfta på kvinnor. Exempel på sådana ord och uttryck:

marjamies (bär+man) 'bärplockare'
lähteä yhtenä miehenä (gå+som+en man, 'gå tillsammans')
miestyövuosi (man+arbete+år) 'årsverke'
asiamies 'ombudsman'
esimies 'förman'
virkamies 'tjänsteman'

Mansnamn och kvinnonamn

De flesta finska förnamn har av hävd etablerats antingen som mansnamn eller som kvinnonamn. Också enligt lagen om för- och efternamn, som trädde i kraft 2019, ska ett förnamn vara etablerat för namnbärandens kön. En bedömning av huruvida ett visst namn etablerats som mansnamn eller kvinnonamn, eller för bägge könen, kan göras utifrån uppgifter i befolkningsregistret. En sökande kan få ett förnamn godkänt om minst fem levande personer av samma kön som den sökande bär namnet, även om namnet ännu inte etablerats för den sökandes kön. (Paikkala 2019.)

Som jag tidigare nämnde har det feminina suffixet *-tar* sin bakgrund i ordet *tytär* ('dotter'). I östra Finland har kvinnans släkttillhörighet av tradition markerats med ett namn med suffixet *-tar* som bildats utifrån faderns släktnamn. Kvinnan behöll det namnet också efter att hon ingått ett äktenskap. Om fadern bar släktnamnet *Karttunen* kunde dottern få namnet *Kartutar*. Namn på *-tar* var vanligast i Savolax på 1600-talet och i början av 1700-talet, och bruket av dem avtog i början av 1800-talet och de ersattes i stället med faderns släktnamn. Kvinnor på landsbygden började använda sina makars namn först i slutet av 1800-talet, och äldre kvinnor kunde ännu i början av 1900-talet bära ett namn med koppling till sin egen släkt. (Paikkala 2004, Saarnisto 2020.)

I den första släktnamnslagen som trädde i kraft år 1921 hade en kvinna rätt att ta sin mans släktnamn, men det var inte obligatoriskt. Obligatoriskt blev det i och med äktenskapslagen år 1930. Från och med år 1986 har kvinnor åter kunnat bära sitt eget släktnamn även efter att de ingått äktenskap. (Saarnisto 2020.) Lagen om för- och efternamn från år 2019 är mer jämställd än tidigare lagar i och med att utgångspunkten är att båda makarna vid ingången av ett äktenskap behåller sina efternamn om de inte kommer överens om annat. (Paikkala 2019.)

Finska språkvården och samhällets strävan mot könsneutralitet

Könsmarkerande uttryck diskuterades i språkvårdslitteraturen redan i början av 1990-talet. Ända sedan dess har de finska språkvårdarna rekommenderat att könsmarkerade yrkestitlar ska ersättas med könsneutrala motsvarigheter. Finska språknämndens ställningstagande 2007 utgjorde ett avgörande steg i den riktningen. I arbetet med ordboken *Kielitoimiston sanakirja* följer redaktörerna utvecklingen mot ett könsneutralt språk, och ordboksartiklarna uppdateras i enlighet med det faktiska språkbruket. Införandet av EU:s lönetransparensdirektiv år 2026 för med sig mer omfattande lagstiftning om könsneutrala yrkesbenämningar.

Attityderna till ord med feminina avledningsmorfem

Redan i början av 1900-talet tog man ställning till suffixet *-tar* och andra feminina avledningsmorfem. Enligt Taru Kolehmainen (2007) som utrett frågan pågick i tidskriften *Virittäjä* en diskussion år 1902 som hade fått sin början genom en artikel om de många olika betydelser suffixet *-tar* kan ha. I vissa yrken hade yrkestitlarna i praktiken redan blivit könsneutrala när kvinnorna själva slutade använda det feminina suffixet *-tar*. Till exempel yrkestiteln *opettajatar* ('lärarinna') blev *opettaja* ('lärare'). Tidskriftens redaktion ansåg att diskussionen gav uttryck för en allmänt rådande uppfattning bland kvinnorna. Därför föreslog redaktionen att man inte längre skulle använda yrkestitlar med feminina suffix om kvinnliga yrkes- och tjänsteutövare, utan i stället skulle man använda samma benämningar som används för män. Dessutom konstaterade redaktionen att bruket av hederstitlar med de från svenskan inlånade ändelserna *-ska* och *-inna* skulle upphöra. (Kolehmainen 2007.)

Ett annorlunda ställningstagande till suffixet *-tar* står Knut Cannelin för i sin språkriktighetshandbok som utkom 1916. Han rekommenderar användningen av det feminina suffixet i yrkestitlar och befattningsbenämningar. Han motiverade sin rekommendation med att suffixet är tydligt eftersom det signalerar om personen är en kvinna eller en man. Han ansåg också att suffixet *-tar* var allmänt samt att det "kändes trevligare" än ord som börjar på *nais-* ('kvinno-', 'kvinnlig'), som *naishallitsija* ('kvinnlig regent') och *naishieroja* ('kvinnlig massör'). (Kolehmainen 2007.)

E. A. Saarimaa rekommenderade för sin del i sina språkriktighetshandböcker (1930, 1947), som fick stor auktoritet, att suffixet *-tar* inte skulle användas i lika stor utsträckning som motsvarande avledningar i främmande språk. Han ansåg att till exempel orden *sairaanhoitaja* ('sjukskötare') och *osastonhoitaja* ('avdelningsföreståndare') kunde användas också om kvinnor. För tydlighetens skull kunde man också, enligt Saarimaa, vid behov använda suffixet till exempel om det på en läroinrättning fanns både en *johtaja* ('direktör') och en *johtajatar* ('direktis'). Därtill ansåg Saarimaa att till exempel följande yrkesbenämningar var vedertagna: *laulajatar* ('sångerska'), *näyttelijätär* ('skådespelerska'), *ompeijatar* ('sömmerska') och *tanssijatar* ('dansös'). Möjligen fanns det också ett behov av benämningarna *keittäjätär* ('kokerska'), *myyjätär* ('försäljerska') och *tarjoilijatar* ('servitris'). Hederstitlar försedda med suffixet *-tar* var enligt Saarimaa lämpliga endast för högtstående titlar som till exempel *kenraalitar* ('generalska') och *piispatar* ('biskopinna'). Han ansåg att lånorden *kapteenska* ('kaptenska') och *tohtorinna* ('doktorinna') borde avskaffas (med undantag av *keisarinna* 'kejsarinna'). I

praktiken levde ändå den här typen av titlar för makar kvar länge efter detta. (Kolehmainen 2007.)

I de språkriktighetshandböcker som utkom senare under 1900-talet förstärktes rekommendationerna om att minska användningen av suffixet *-tar*. Osmo Ikola konstaterade i sin språkriktighetshandbok, som utkom 1968, att man i finskan traditionellt inte har signalerat kön morfologiskt, och han rekommenderade att man inte skulle ta modell från främmande språk och därmed öka användningen av suffixet i onödan. Till exempel kunde ordet *ystävä* ('vän'), enligt Ikola, mycket väl användas om såväl en kvinnlig som en manlig vän. Om tydligheten så krävde rekommenderade han att kön hellre skulle uttryckas genom förleden i en sammansättning än med en avledning (till exempel *tyttöystävä* 'flickvän' hellre än *ystävätär* 'väninna'). I Terho Itkonens språkriktighetsbok, som utkom 1982, angavs redan flera yrkestitlar som slutade på *-tar* som föråldrade (till exempel *tarjoilijatar* 'servitris', *opettajatar* 'lärarinna' och *ompelijatar* 'sömmerska'). Endast ett fåtal sådana titlar inom konstbranschen ansågs vara vedertagna för kvinnliga konstnärer, som till exempel *laulajatar* ('sångerska') och *tanssijatar* ('dansös').

Kolehmainen konstaterar att ändringarna i språkriktighetsböckernas rekommendationer om användningen av suffixet *-tar* och andra feminina avledningsmorfem visar att det skett en förändring i en mer neutral riktning. I slutet av 1990-talet användes avledningar med *-tar* inte längre som neutrala yrkesbenämningar. Ändelsen hade också fallit ur bruk i benämningar för makar med några få undantag. (Kolehmainen 2007.)

Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män 1986

År 1986 trädde en lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i kraft i Finland. Syftet med lagen var att öka jämställdheten mellan kvinnor och män, framför allt i arbetslivet: "Denna lag har till ändamål att hindra diskriminering på grund av kön och främja jämställdheten mellan kvinnor och män samt att i detta syfte förbättra kvinnans ställning i synnerhet i arbetslivet." (Jämställdhetslagen 1986a.) I samband med revideringen av lagen 2014 utvidgades syftet till att också förhindra diskriminering på grund av könsidentitet: "Lagen syftar också till att förebygga diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck." (Jämställdhetslagen 1986b.)

Jämställdhetslagen innehöll inget direkt ställningstagande till könsutpekande eller könsneutralt språkbruk. I lagen användes däremot redan 1986 termen *tasa-arvoaltuutettu* ('jämställdhetsombud') i stället för den tidigare termen *tasa-arvoasiamies* ('jämställdhetsombudsmannen'), där ordet *mies* ('man') ingick.

Europarådets rekommendation 1990

År 1990, det vill säga fyra år efter att lagen om jämställdhet stiftades, gav Europarådet en rekommendation om att avskaffa sexistiskt språkbruk (Europarådet 1990). Enligt rekommendationen ska medlemsstaterna främja ett språkbruk som är förenligt med principen om jämställdhet mellan män och kvinnor genom att vidta olika åtgärder. Det handlar om åtgärder genom vilka ett icke-sexistiskt språkbruk som också beaktar kvinnors närvaro, ställning och roll i samhället främjas och genom vilka principen om jämställdhet mellan könen beaktas i den terminologi som används i lagstiftning samt inom offentlig förvaltning och utbildning. Och därtill ska medierna uppmanas att använda ett icke-sexistiskt språk.

Denna rekommendation beaktades också inom den finska språkvården när forskare och språkvårdare i början av 1990-talet tog ställning till generisk maskulinitet i Finland och i finskan. Särskild uppmärksamhet fästes vid uttryck med *mies* 'man' som användes för att syfta också på kvinnor. Mila Engelberg forskade i ämnet i sin magisteravhandling 1992 och visade att ord som slutar på *mies* inte hade fått en neutral innebörd i finskan. Språkvårdaren Ulla Tiililä skrev om ämnet i tidskriften *Kielikello* 1994 och hänvisade i sin artikel både till Engelbergs avhandling och till Europarådets rekommendation att avskaffa sexistiskt språkbruk.

Tiililä (1994) granskar i sin artikel språkvårdens principer i relation till uttryck som slutar på *mies* och konstaterar att man måste skilja mellan allmänna principer och deras tillämpning i praktiken. Enligt henne har principen inom språkvården varit att minska användningen av ord som slutar på *mies* genom att rekommendera alternativa uttryck när sådana finns. Enligt Tiililä har ord som slutar på *mies* undvikits även utan språkvårdens medverkan när nya tjänstebeteckningar har tagits fram. Som ett exempel på detta nämner hon den nya könsneutrala tjänstebeteckningen *työsuojeluvaltuutettu* ('arbetarskyddsfullmäktig', jämför med *luottamusmies* 'förtroendeman'). Tiililä påpekar dock att bristen på alternativa och naturliga könsneutrala uttryck påverkar enskilda rekommendationer från språkvården och därigenom mer allmänna ställningstaganden. I praktiken har det varit svårt att ta fram könsneutrala alternativ till uttryck som slutar på *mies*, vilket har utgjort ett hinder för att ersätta dem. Inom den finska språkvården har det exempelvis inte ansetts vara önskvärt att mekaniskt byta ut *mies* mot *henkilö* ('person') i yrkesbeteckningar eftersom ordet *henkilö* har ansetts vara konstlat. Tiililä påpekar å andra sidan att man vänjer sig vid nybildningar snabbt, och som ett exempel nämner hon *henkilötyövuosi* ('årsverke') som har ersatt det tidigare begreppet *miestyövuosi* ('manår').

I början av 2000-talet presenterade myndighetsspråkvårdaren Jussi Kallio

könsneutrala alternativ för ett flertal tjänstebeteckningar som slutar på *mies*. Bland dessa fanns också *eduskunnan puhemies* ('riksdagens talman') som har en naturlig motsvarighet i *pubeenjohtaja* ('ordförande'). Enligt Kallio hade språkvården åtminstone sedan mitten av 1990-talet förhållit sig synnerligen positiv till varje försök att ta fram ett köns neutralt alternativ till det könsmarkerande uttrycket. Han konstaterar också att språkvårdarna inte bestämmer om beteckningarna på egen hand, utan för att åstadkomma ändringar behövs också ett brett stöd från språkbrukarna i allmänhet och i synnerhet makthavarna.

Utlåtande från finska språknämnden 2007

Finska språknämnden kom våren 2007 med ett utlåtande som utgjorde en avgörande vändning i främjandet av köns neutralt språkbruk. Initiativet till frågan kom till språknämnden via forskarna Mila Engelberg och Kaisa Karppinen som bad språknämnden att ta ställning till sexistiska uttryck och språkdrag i finskan och i stället ta fram könsneutrala alternativ till dem. De bad språknämnden att ta ställning till framför allt tre språkdrag: 1) så kallad generisk maskulinitet (*lakimies* 'lagman', *uskottu mies* 'betrodd man'); 2) könsmarkerade yrkestitlar (*aulaemäntä* 'receptionist' reception+värdinna, *puhemies* 'talman', *turvamies* 'säkerhetsman') och 3) osymmetriskt utpekande av kön i personbenämningar (*naislääkäri* 'kvinnlig läkare' – *lääkäri* 'läkare', användningen av tjej som förminskande uttryck för kvinnor). (Finska språknämnden 2007a.)

Språknämnden ansåg att det är viktigt att främja ett köns neutralt språkbruk. Samtidigt påminde nämnden om att den också tidigare hade rekommenderat mer neutrala benämningar i stället för könsbestämda yrkestitlar och tjänstebeteckningar, och att det i ordboksarbetet hade fästs vikt vid formuleringen av definitionerna och exemplen. Dessutom lyfte nämnden fram att tidskriften *Kielikello* tidigare hade behandlat den språkliga jämställdheten mellan könen. Nämnden konstaterade liksom tidigare att sexistiska uttryck och språkliga drag inte kan rensas ut ur språket med endast språkvårdens hjälp utan att det också behövs samarbete med bland annat lagstiftar, pressen och ordboksredaktörer. (Finska språknämnden 2007a.)

Finska språknämndens rekommendation "Främjande av köns neutralt språk" gavs 2007 (Finska språknämnden 2007b). Nämnden hänvisade i rekommendationen till Europarådets (1990) rekommendation om att avskaffa sexistiskt språkbruk och gav till exempel följande rekommendationer:

- I nya titlar ska endast könsneutrala uttryck användas.
- Etablerade icke-könsneutrala titlar bör vid behov ersättas med könsneutrala.

- Speciell hänsyn måste tas till termer och ordval i språket i lagar och offentlig förvaltning.
- Icke-könsneutrala titlar bör bytas ut mot könsneutrala när det görs innehållsliga revideringar av lagstiftningen.
- I medierna bör kön nämnas bara när det är relevant för sammanhanget.

Språknämnden ansåg att det inte var nödvändigt att ingripa mot sådana etablerade uttryck som *lähteä yhtenä miehenä* (gå+som+en man, 'gå tillsammans'), utan antog att de lever i språkbruket en tid och förändras eller försvinner så småningom. Nämnden ansåg att man i vardagligt språkbruk också fortsättningsvis kan använd ord som slutar på *-mies* '-man' (t.ex. *säbkömies* el+man 'elmontör'), även om de officiella benämningarna är könsneutrala (*säbköäsentaja* 'elmontör').

Handbok om inkluderande språk av Europeiska unionens råd 2018

Handboken *Inkluderande kommunikation vid generalsekretariatet vid Europeiska unionens råd*, som utarbetades av Europeiska unionens råd 2018, ger också anvisningar för könsneutralt språkbruk. Anvisningarna är språkspecifika, och den finskspråkiga handboken rekommenderar bruk av könsneutrala tjänstebeteckningar och yrkesbeteckningar. Till exempel ordet *virkamies* ('tjänsteman') kan ersättas med ordet *viranhaltija* ('tjänsteinnehavare') eller *virkaailija* ('kontorist'), ordet *tiedemies* ('vetenskapsman') kan ersättas med *tutkija* ('forskare') och ordet *lakimies* ('lagman') kan ersättas med *juristi* ('jurist'). Rekommendationerna i handboken tillämpas dock inte i EU-lagstiftningen, utan de riktar sig mot mer inofficiellt språkbruk inom rådet, såsom personalmeddelanden, platsannonser och webbsidor. Beteckningarna *pubemies* ('talman') och *valtionpäämies* ('statschef, statsöverhuvud', stat+huvud+man) används alltså fortsättningsvis i EU-rättsakter, men i mer inofficiella texter går det att använda ord som *puheenjohtaja* ('ordförande') och *valtionjohtaja* ('statsledare') eller *valtionpää* ('statsöverhuvud'). I handboken godkänns alltså bruket av båda typerna av beteckningar. EU-språkvårdaren Aino Piehl (2018), som presenterade handboken i tidskriften *Kielikello*, tror att man på detta sätt så småningom vänjer sig vid den nya typen av beteckningar och att dessa med tiden eventuellt också kan införlivas i lagstiftningen. (Piehl 2018.)

Aktörer som har frångått könsmarkerande titlar

Utlåtandet från finska språknämnden 2007 utgjorde ett starkt stöd för strävan efter ett mer könsneutralt språk. En bidragande faktor var den publicitet ställ-

ningstagandet fick. Det fick stor uppmärksamhet genast efter publiceringen och på nytt tio år senare. År 2017 eller strax efter det ersatte många aktörer i Finland både inom den offentliga och den privata sektorn icke-könsneutrala titlar och termer med könsneutrala alternativ. Till exempel Folkpensionsanstalten ersatte 2017 *lakimies* ('lagman') med *juristi* ('jurist'), och public service-bolaget Yle (Rundradion) ersatte *yleisöasiames* ('publikombud' publik+sak+man) med *vuorovaikutuspäällikkö* ('publikombud').

Strävan efter ett könsneutralt språk har blivit starkare även i medierna. *Aamulehti*, som är en av Finlands största tidningar, fattade ett beslut om att använda könsneutrala titlar i nyhetstexter 2017 och även gav ut en lista över könsneutrala titlar 2018. I listan ingick också titeln *eduskunnan puhemies* ('riksdagens talman') och den könsneutrala motsvarigheten *puheenjohtaja* ('ordförande').

Nättjänsten Duunitori (privat arbetsförmedling på nätet) gav 2019 ut en lista över könsneutrala titlar som hade utarbetats i samarbete med Institutet för de inhemska språken. Listan innehöll minst ett könsneutralt alternativ till över hundra könsbestämda yrkesbeteckningar.

Denna utveckling har fortsatt i samma riktning men relativt långsamt; oftast har ändringarna skett ett ord åt gången. Till exempel i Finlands lagstiftning ersattes titeln *potilasasiamies* ('patientombudsman'), som använts sedan 1992, med den könsneutrala termen *potilasasiavastaava* ('patientombud') när lagen reviderades 2023. Forststyrelsen tog år 2023 ett beslut om att ersätta termen *jokamiehenoikeus* ('allmansrätten') med det könsneutrala alternativet *jokaisenoikeus*, där det könsneutrala ordet *jokainen* ('var och en') används i stället för ordet *mies* ('man').

Vissa föreningar som har varit verksamma länge har också ändrat sina namn till könsneutrala. Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry införde namnet Juristiliitto – Juristförbundet i sin interna och externa kommunikation år 2022. Förbundet motiverade ändringen med att namnet är mer modernt och jämställt. Förbundet behöll ändå Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry som sitt officiella namn eftersom ett officiellt namnbyte inte fick tillräckligt med understöd när man röstade om saken. Förbundet har inte heller som mål att beteckningen *lakimies* ('lagman') ska slopas, utan tvärtom talar förbundet för att både beteckningen *juristi* och *lakimies* ska få ett starkare skydd i lagen. (Juristiliitto 2022.) Suomen Sanomalehtimiesten Liitto – Finlands Journalistförbund, som grundades 1921, ersatte sitt ursprungliga namn med det könsneutrala Journalistiliitto redan år 1992 (Journalistiliitto 2025).

Anvisningar och utbildningsmaterial om könsmedveten kommunikation

Institutet för hälsa och välfärd tillsatte 2019–2021 ett projekt som tog fram anvisningar och utbildningsmaterial om könsmedveten kommunikation. Anvisningarna utarbetades i samarbete med Institutet för de inhemska språken. I anvisningarna beaktades förutom jämställdhet mellan kvinnor och män även köns mångfald. Anvisningarna innebär i korthet följande (Institutet för hälsa och välfärd 2021):

- Att lyfta fram kön i text är ett val. Formuleringarna ska övervägas från fall till fall.
- Titlar som slutar på *man* och andra könsbestämda yrkestitlar ska undvikas.
- Uttryck som *bägge könen* eller *det motsatta könet* ska inte användas.
- Köns mångfalden ska beaktas.
- Titlar ska behandlas symmetriskt. En titel ska inte preciseras som kvinnlig om inte manlig används på motsvarande sätt, till exempel *kvinnlig läkare* och *manlig läkare*.

Regeringsprogrammet och Språkinstitutets resultatavtal

I den nuvarande regeringens regeringsprogram ingår skrivningar om främjande av jämställdheten såväl i arbetslivet som i samhället i övrigt (Regeringsprogrammet 2023). Skrivningarna tillämpas bland annat genom att de beaktas i de omställningsförhandlingar som förs på statliga myndigheter.

Även Institutet för de inhemska språken har ett avsnitt om könsneutralitet och jämställdhet i sitt nuvarande resultatavtal (2024–2027). I resultatavtalet betonar institutet att ett sakligt, klart och begripligt språk som samtidigt är köns-sensitivt främjar jämställdhet. På institutet betraktas främjandet av ett jämställt språk som en naturlig del i arbetet med att utveckla myndigheternas språkbruk. Även i Finlands förvaltningslag (2003) ingår ett krav på gott språkbruk som innebär att myndigheterna måste använda ett sakligt, klart och begripligt språk. Utifrån sin analys konstaterar Tiililä (2003) att ett sådant språk också gynnar jämställdheten.

Enligt resultatavtalet syns mångfald och jämställdhet också i ordboksarbetet på *Kielitoimiston sanakirja*.

Ordboken *Kielitoimiston sanakirja* och könsneutralitet

Kielitoimiston sanakirja (ordbok över modern finska) är både deskriptiv och preskriptiv, och den uppdateras enligt det rådande språkbruket. Detta gäller

också könsneutralitet (Grönros 2007). I det dagliga arbetet med ordboksartiklarna avgör man från fall till fall hur jämställdhetssynen ska tillämpas. Ordboksredaktör Tarja Heinonen (2025) ger följande exempel:

Uppslagsord, förklaringar och exempel som innehåller orden *tyttö* ('flicka'), *poika* ('pojke'), *mies* ('man') går igenom och uppdateras när språkbruket så kräver. Till exempel har uppslagsordet *poliisihenkilö* ('polisperson') tagits in i ordboken som synonym till *poliisi* ('polis') och *poliisimies* ('polisman').

När termer och titlar ersätts med könsneutrala motsvarigheter i lagstiftningen tas de nya officiella termerna in i ordboken som uppslagsord. Vid nästa uppdatering av ordboken kommer hänsyn att tas till den nya lagen om patientombud och socialombud som trädde i kraft i början av 2024, vilket innebär att uppslagsordet *potilasasiamies* ('patientombudsman') ersätts av det könsneutrala *potilasasiavastaava* ('patientombudsperson').

Allmänspråkliga ord i ordboken uppdateras också när språkbruket förändras. Detta kan göras på olika sätt. Det viktigaste är beskrivningarna om hur ett ord används. Till exempel ersattes ett könsutpekande exempel i en ordboksartikel 2023. Det ursprungliga *pojan ryökäle* ('pojkllymmel') ersattes med det nya könsneutrala exemplet *Kuka ryökäle on syönyt keksipurkin tyhjäksi?* ('Vad är det för en lymmel som har ätit alla småkakor?').

Kön beaktas vid behov även i samband med andra slags ändringar i ordboken. Till exempel definierades ordet *aviomies* ('äкта man') tidigare som *naisen aviopuoliso* 'kvinnas make', men från och med 2016 definieras ordet som *miespuolinen aviopuoliso* 'manlig make' där ingen ställning tas till vilket kön den andra parten har.

Ordet förman i Kielitoimiston sanakirja

Den allmänt använda könsneutrala synonymen för ordet *esimies* ('förman, chef') är *esihenkilö* ('chef'), där ordet *henkilö* ('person') ersätter ordet *mies* ('man'). Ordet har dock både inom språkvården och mer allmänt ansetts vara något konstlat, och därför har även andra alternativ föreslagits för användning i olika kontexter. Exempelvis i ordlistan som nättjänsten Duunitori (2019) har publicerat finns följande alternativ till *esimies* vid sidan om *esihenkilö*: *läbijohdaja* ('närchef'), *tiiminvetäjä* ('gruppchef'), *päällikkö* ('chef'), *ryhmänjohtaja* ('gruppchef'), *ryhmänvetäjä* ('gruppchef'), *työnjohtaja* ('arbetsledare'), *johtaja* ('ledare').

I *Kielitoimiston sanakirja* publicerades ordet *esihenkilö* ('chef') på hösten 2021. Språkvårdarna hade sedan tidigare rekommenderat ordet *esihenkilö* i stället för *esimies*, och ordet hade blivit allt vanligare i språkbruket. Ordboksredaktörerna på *Kielitoimiston sanakirja* lade till exempel i november 2020

märke till att det statliga bolaget Haus började använda termen *esihenkilö* i stället för *esimies* i sin marknadsföring av kurser för statligt anställda. På redaktionerna på Finlands största dagstidning *Helsingin Sanomat* användes fortfarande titeln *esimies* våren 2021, men i september samma år hade titeln bytts ut mot *esihenkilö* ('chef'). (Heinonen 2025.)

Esihenkilö gjordes genast till det primära uppslagsordet i ordboken. Ordet *esimies* blev trots det kvar i ordboken, och orden ges som synonymer. Om ordet *esimies* försvinner ur det offentliga språkbruket kommer också ordens status som synonymer att uppdateras i ordboken. (Heinonen 2025.)

I och med att uppslagsordet *esihenkilö* blev det primära uppslagsordet ersattes ordet *esimies* också i cirka femtio förklaringar och exempel i andra ordboksartiklar i samband med att ordboken uppdaterades 2024, och ytterligare ändringar är att vänta. Nedan ges två exempel där *esimies* har bytts ut i förklaringarna i ordboksartiklarna för uppslagsorden *hankkiutua* och *ilmoitus*. (Heinonen 2025.)

Hankkiutua esimiehen suosioon. 'försöka vinna förmannens gunst' > Hankkiutua päällikön suosioon. 'försöka vinna chefens gunst'

Tehdä ilmoitus esimiehelle. 'avge rapport till förman' > Tehdä ilmoitus vääpelille. 'avge rapport till fältväbel'

Direktivet om lönetransparens och dess inverkan på Finlands lagstiftning

Språkvårdens rekommendationer är inte förpliktande även om de påverkar språkbruket. Däremot kommer det så kallade EU-direktivet om lönetransparens, som trädde i kraft i juni 2023, och nationell lagstiftning i enlighet med direktivet att påverka språkbruket inom arbetslivet på ett förpliktande sätt i framtiden.

Enligt direktivet ska arbetsgivare sörja för att platsannonser och tjänstebe-teckningar är könsneutrala och att rekryteringsprocesserna inte är diskriminerande. Direktivet är tillämpligt på arbetsgivare inom både den offentliga och den privata sektorn. Medlemsstaterna ska senast den 7 juni 2026 sätta i kraft de bestämmelser i lagar, förordningar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet.

I Finland tillsatte Social- och hälsovårdsministeriet en arbetsgrupp med upp-gift att bereda en regeringsproposition om det nationella genomförandet av direktivet om lönetransparens. Arbetsgruppen gav i maj 2025 ett förslag som omfattar många tillägg till lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (Ar-

betsgruppen 2025). I början av 2026 bad Social- och hälsovårdsministeriet om utlåtande om regeringens utkast till lagen (Utkast 2026). Målet var att regeringspropositionen skulle överlämnas till riksdagen våren 2026 och att ändringarna i lagen skulle träda i kraft i maj 2026, men projektet blir minst några veckor försenad.

Följande tillägg till 6 paragrafen i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män gäller tjänstebeteckningar (Utkast 2026): "För främjande av jämställdheten i arbetslivet ska arbetsgivarna med hänsyn till sina resurser och andra relevanta omständigheter [...] säkerställa att arbetsplatsannonser och befattningsbenämningarna i dem är könsneutrala."

Arbetsgruppen har under arbetets gång varit i kontakt med språkexperterna på Institutet för de inhemska språken, och institutets arbete med könsneutrala yrkestitlar nämns också i lagens motivering till ändringen av lagparagrafen: "Könsneutrala befattningsbenämningar är sådana som inte innehåller någon hänvisning till könet. Till exempel Institutet för de inhemska språken har gjort en genomgång av könsinriktade yrkesbenämningar och sammanställt förslag till könsneutrala alternativ." (Motivering 2026, s. 50.)

En stor del av de finskspråkiga yrkestitlarna är ursprungligen könsneutrala. Användningen av feminina ändelser i yrkesbeteckningar upphörde till stor del redan i början av 1900-talet, och ordet *mies* ersattes redan för flera årtionden sedan med ett könsneutralt ord i de flesta titlar. Språkvården och språkvårdarna har stött och stöder fortsättningsvis denna utveckling både principiellt och genom att bidra med förslag till nya könsneutrala alternativ. Det går trots allt att ta fram könsneutrala motsvarigheter till alla yrkestitlar. Exempelvis för yrkestiteln *palomies* ('brandman') var det till en början utmanande att ta fram en könsneutral motsvarighet, men arbetet resulterade i att titeln nu är *pelastaja* ('räddningsperson'). Även de listor som ges ut av olika aktörer, som dagstidningen *Aamulehti* och nättjänsten Duunitori, bidrar till att etablera fram könsneutrala alternativ.

Arbetet med att göra alla yrkesbeteckningar i det praktiska arbetslivet könsneutrala är ändå ingalunda färdigt, utan det finns fortfarande mycket att göra. I utkastet till lagen om jämställdhet nämns också arbetsgivarnas resurser och andra relevanta omständigheter som eventuellt beaktas i lagändringen. Om denna formulering förs in i lagen är det möjligt att vissa arbetsgivare använder till exempel begränsade resurser som en orsak att inte använda könsneutrala ord och uttryck i sina platsannonser eller tjänstebeteckningar.

Det är också viktigt att observera att direktivet endast gäller tjänstebeteckningar och yrkestitlar i arbetslivet. Det gäller alltså inte övriga termer i lagstiftningen. I praktiken betyder det att direktivet gäller exempelvis tjänstebe-

teckningen *neuvotteleva virkamies* ('konsultativ tjänsteman') men inte termen *virkamies* ('tjänsteman') eftersom det är en allmän term som hänvisar till alla statsanställda i tjänsteförhållande. Social- och hälsovårdsministeriets arbetsgrupp diskuterade också dylika termer, men dessa var inte inkluderade i arbetsgruppens förslag.

Alla termer och ord blir således inte könsneutrala omedelbart. Det återstår att se när tiden blir mogen till exempel för att ändra *eduskunnan puhemies* till *puheenjohtaja*, vilket språkvårdarna flera gånger har föreslagit utan resultat.

Summary

The Finnish language lacks grammatical gender and uses only gender-neutral personal pronouns. Nevertheless, Finnish linguists have found it necessary to address issues such as so-called generic masculinity and non-gender-neutral titles. This work began in earnest in the 1990s (e.g., Tiililä 1994) and continues today (e.g., Engelberg 2018, Tiililä 2020, 2023). The article first describes how gender is manifested in the Finnish language. It then highlights examples of changes in language use and legislation, and presents work carried out in language planning (e.g., by Finnish Language Board) and in dictionary development by the editorial team of *Kielitoimiston sanakirja* (Dictionary of Modern Finnish).

Referenser

Arbetsgruppen 2025 = Arbetsgruppens förslag om genomförandet av direktivet om lönetransparens (16.5.2025, på finska). (hämtat 1.10.2025). <https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/231157712/16.5.2025%20Ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20esitys%20palkka-avoimuusdirektiivin%20t%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6%C3%B6npanemiseksi%2015.5.2025.pdf/0ccd434e-d8e8-35ad-70eb-7295e1d880b6/16.5.2025%20Ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20esitys%20palkka-avoimuusdirektiivin%20t%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6%C3%B6npanemiseksi%2015.5.2025.pdf?t=1747382711518>.

Duunitori 2019: Duunitorin sukupuolineutraalit ammattinimikkeet. (hämtat 1.10.2025). <https://duunitori.fi/sukupuolineutraalit-ammattinimikkeet>.

- Engelberg, Mila, 2018: *Miehiä ja naisihmisiä. Suomen kielen seksismi ja sen purkaminen*. TANE-julkaisuja (2018) 18. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta 2018. [Män och kvinnomänniskor. Att dekonstruera sexismen i finskan. TANE-publikationer (2018) 18. Delegationen för jämställdhetsärenden 2018. Svenskt abstrakt.] (hämtat 1.10.2025). https://tane.fi/documents/1429808/1854322/TANE_Miehia_ja_naisihmisia_verkko_valmis.pdf/d7b558dc-74ed-4981-0b06-f890ff2973d5/TANE_Miehia_ja_naisihmisia_verkko_valmis.pdf.pdf.
- EU-direktivet om lönetransparens 2023 = Direktiv EU 2023/970 om stärkt tillämpning av principen om lika lön för kvinnor och män för lika eller likvärdigt arbete genom insyn i lönesättningen och efterlevnadsmekanismer. (hämtat 1.10.2025). <https://eur-lex.europa.eu/SV/legal-content/summary/equal-pay-for-equal-work-or-work-of-equal-value-between-men-and-women-rules-on-pay-transparency.html>.
- Euroopan unionin neuvosto 2018: *Osallistava viestintä neuvoston pääsihteeristössä*. (hämtat 1.10.2025). https://www.consilium.europa.eu/media/35449/fi_brochure-inclusive-communication-in-the-gsc.pdf.
- Europarådet 1990: Recommendation No. R (90) 4 of the Committee of Ministers to member states on the elimination of sexism from language. (hämtat 1.10.2025). <https://rm.coe.int/1680505480>.
- Finska språknämnden 2007a: Aloite seksistisen kielen karsimiseksi. I: *Kielikello* 3/2007. <https://kielikello.fi/aloite-seksistisen-kielen-karsimiseksi/>.
- Finska språknämnden 2007b: Sukupuolineutraalin kielenkäytön edistäminen. [Främjande av könsneutralt språk, på finska.] (hämtat 1.10.2025). https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/sukupuolineutraalin_kielenkayton_edistaminen.
- Förvaltningslag 2003 = Förvaltningslag 434/2003. <https://www.finlex.fi/sv/lag-stiftning/2003/434>.
- Grönros, Eija-Riitta, 2007: Mies ja nainen sanakirjassa. I: *Kielikello* 4/2007. <https://kielikello.fi/mies-ja-nainen-sanakirjassa/>.
- Heinonen, Tarja, 2025: Kysymyksiä ja vastauksia. (Opublicerat manuskript.)
- Institutet för hälsa och välfärd 2021: Sukupuolitetoinen viestintä. (hämtat 1.10.2025). <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/sukupuolitetoinen-viestinta>.
- Journalistiliitto 2025: Liiton historia. (hämtat 1.10.2025). <https://journalistiliitto.fi/fi/liitto/journalistiliiton-tehtavat-ja-saannot/liiton-historia/>.

- Juristiliitto 2022: Suomen Lakimiesliitto käyttää jatkossa nimeä Juristiliitto. Uutiset 21.11.2022. <https://juristiliitto.fi/suomen-lakimiesliitto-kayttaa-jatkossa-nimea-juristiliitto/>.
- Jämställdhetslag 1986a = Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män. 609/1986. <https://www.finlex.fi/sv/lagstiftning/forfattningssamling/1986/609>.
- Jämställdhetslag 1986b = Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män. 609/1986. Uppdaterad. <https://www.finlex.fi/sv/lagstiftning/1986/609>.
- Kallio, Jussi, 2002: Miessuku ja kielenhuolto. I: *Kielikello* 1/2002. <https://kielikello.fi/miessuku-ja-kielenhuolto/>.
- Kielitoimiston sanakirja [Ordbok över modern finska]. Senaste uppdatering 19.3.2024. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>.
- Kolehmainen, Taru, 2007: Naissukuista kielenkäytön historiaa. I: *Kielikello* 4/2007. <https://kielikello.fi/naissukuista-kielenkayton-historiaa/>.
- Motivering 2026 = RP Utkast till motivering. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, 2 § i lagen om jämställdhetsombudsmannen, lagen om statistikcentralen, lagen om imkomstdatasystemet och 1 § i lagen om verkställighet av böter. Motivering. Kan laddas här (hämtat 19.3.2026): <https://www.lausuntopalvelu.fi/SV/Proposal/Participation?proposalId=c6e-ac38e-9fca-404c-b85d-b880d9ee511c&respondentId=00000000-0000-0000-0000-000000000000&proposalLanguage=9ff64fe9-04da-4471-9f0c-3f2016e-71b4f>.
- Paikkala, Sirkka, 2004: Kielettären kantapäillä. Först publicerad 2.11.2004 i *Helsingin Sanomat*, Kieli-ikkuna. <https://kotus.fi/kolumni/kielettaren-kantapailla/>.
- Paikkala, Sirkka, 2012: Puolison nimi vai oma nimi? I: *Kielikello* 1/2012. <https://kielikello.fi/puolison-nimi-vai-oma-nimi/>.
- Paikkala, Sirkka, 2019: Uusi etu- ja sukunimilaki voimaan. I: *Kielikello* 1/2019. <https://kielikello.fi/uusi-etu-ja-sukunimilaki-voimaan/>.
- Piehl, Aino, 2018: Kohti syrjimätöntä kielenkäyttöä. Osallistavan viestinnän EU-opas. I: *Kielikello* 2/2018. <https://kielikello.fi/kohti-syrjim%c3%a4t%c3%b6nt%c3%a4-kielenk%c3%a4ytt%c3%b6%c3%a4/>.

Regeringsprogrammet 2023 = Ett starkt och engagerat Finland. Regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering 20.6.2023. Statsrådets publikationer 2023:59. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165043/Regeringsprogrammet-f%C3%B6r-statsminister-Petteri-Orpos-regering-20062023_.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Saarnisto, Petra, 2020: Esiäitejä Aholattaresta Tyrvättäreen. (hämtat 1.10.2025). <https://kotus.fi/esiasteja-aholattaresta-tyrvattareen/>

Social- och hälsovårdsministeriet 2025: Förslaget om genomförandet av direktivet om lönetransparens framskrider. Pressmeddelande 16.5.2025. (hämtat 1.10.2025). https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/tyoryhman-esitys-palkka-avoimuusdirektiivin-taytantonpanoksi-etenee?languageId=sv_SE.

Tiililä, Ulla, 1994: Kielenhuolto ja kielellinen seksismi. Pitäisikö puhemiehestä tehdä puheenjohtaja? I: *Kielikello* 2/1994. <https://kielikello.fi/kielenhuolto-ja-kielellinen-seksismi-pitaisiko-puhemiehesta-tehda-puheenjohtaja/>.

Tiililä, Ulla, 2020: Asiallinen, selkeä ja ymmärrettävä kieli palvelee myös tasa-arvoa. I: *Kielikello* 3/2020. <https://kielikello.fi/asiallinen-selkea-ja-ymmarrettava-kieli-palvelee-mynos-tasa-arvoa/>.

Tiililä, Ulla, 2023: Osallistava kielenkäyttö on yhteiskunnallisen osallisuuden perusta. I: *Kääntäjä - Översättaren* 3/2023, s. 24–26. (hämtat 16.10.2024). <https://www.sktl.fi/@Bin/db56af58a43148c8bb70439cfb009842/1728901419/application/pdf/3805656/ka%CC%88a%CC%88nta%CC%88ja%CC%88323.pdf>.

Utkast 2026 = Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, 2 § i lagen om jämställdhetsombudsmannen, lagen om statistikcentralen, lagen om inkomstdatasystemet och 1 § i lagen om verkställighet av böter. Propositionens huvudsakliga innehåll. Utkast. Kan laddas här (hämtat 19.3.2026): <https://www.lausuntopalvelu.fi/SV/Proposal/Participation?proposalId=c6e-ac38e-9fca-404c-b85d-b880d9ee511c&respondentId=00000000-0000-0000-0000-000000000000&proposalLanguage=9ff64fe9-04da-4471-9f0c-3f2016e-71b4f>).

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Webbversion. (Hämtat 1.10.2025.) <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

Yle 2019: Työnhakusivusto otti käyttöön sukupuolineutraalit ammattinimikkeet – kymmenet mies-ammattit tai emännät voi sanoa toisinkin. (hämtat 1.10.2025). <https://yle.fi/a/3-11029773>.

Författare

Salli Kankaanpää, filosofie doktor, arbetar som enhetschef för Språkvårdsenheten (finska) på Institutet för de inhemska språken. Hon var medlem i Finska språknämnden 2006–2024. Hennes specialområde är myndighetsspråk och lagspråk.

Nyckelord

finska språket, könsneutralt språk, yrkestitlar, personnamn, språkvård, lexikografi

Bibliografiske oplysninger

Kankaanpää, Salli, 2026: Könsneutralt språk i Finland – finska.
I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 62-80.
<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Det grønlandske sprog og køn

Beatrine Heilmann

Spørgsmålet om, hvordan sprog udtrykker køn, har i de seneste år fået stigende opmærksomhed i både sproglig og samfundsmæssig debat. I mange sprog er køn en fast grammatisk kategori, som påvirker substantiver, pronominer og bøjninger. Grønlandsk adskiller sig markant fra mange andre sprog på dette område. Sproget markerer ikke køn hverken i grammatik eller pronominer og kan derfor beskrives som et strukturelt kønsneutralt sprog.

Denne artikel undersøger, hvordan grønlandsk håndterer køn sprogligt – både i grammatikken, i ordforrådet og i den nutidige sprognormering. Artiklen viser, at den grønlandske kønsneutralitet ikke er resultatet af moderne sprogpolitiske reformer, men en indlejret egenskab ved sprogets struktur. Køn udtrykkes primært gennem ordforråd og betydning, når det er relevant i konteksten, hvilket gør sproget fleksibelt og inkluderende i sin struktur. Samtidig belyser artiklen, hvordan sproget har udviklet sig gennem mødet med dansk og moderne samfundsforandringer. Låneord, stillingsbetegnelser og personnavne afspejler både historiske påvirkninger og en aktuel bevægelse mod kønsneutralitet. Endelig beskrives Oqaasileriffiks arbejde med sprognormering og sprogteknologi, som spiller en central rolle i at bevare sprogets autenticitet og sikre dets udvikling i takt med tidens værdier og behov.

Grønlandsk som grammatisk kønsneutralt sprog

Grønlandske navneord bliver kun bøjet efter kasus og tal, stedord som *taan-na* og *una* kan henvise til både personer, dyr og genstande, og verber, såsom *ingerlavoq* ("han/hun/den/det går"), ændrer ikke form efter køn. Dermed kan man tale om personer og dyr uden på noget tidspunkt at angive deres køn på grønlandsk. Denne grammatiske kønsneutralitet på grønlandsk er ikke et resultat af moderne reformer, men en iboende egenskab ved sproget.

Køn udtrykt gennem ordforråd

På grønlandsk udtrykkes køn primært gennem ordforrådet og fremgår kun, når det er betydningsmæssigt relevant i sætningen. Når der ønskes en tydelig markering af køn, anvendes ordene *angut* ("mand") og *arnaq* ("kvinde") om mennesker. Disse ord fungerer også som stammer i betegnelser for dyrs køn: *angutiviaq* betegner et *bandyr* og *arnaviaq* et *hundyr*.

Denne leksikalske måde at udtrykke køn på viser, at grønlandsk ikke har grammatisk køn, men at køn kan fremhæves gennem betydningen af ord. Samtidig afspejler brugen af sådanne sammensætninger sprogets fleksibilitet og evne til at udtrykke både biologiske og sociale kategorier uden at gøre køn til en strukturel del af grammatikken.

Kønsspecifikke låneord og stillingsbetegnelser

Grønlandsk har gennem tiden optaget en række danske låneord, hvoraf flere har en kønnet oprindelse, f.eks. *formandi*, *målmandi*, *ombudsmandi*, *tjenestemandi* og *borgmesteri*. Disse ord blev hurtigt etableret i både skrift og tale og anvendes i dag som regel kønsneutralt, selvom deres oprindelse var kønsspecifik. Enkelte anvendes fortsat, særligt hvor der endnu ikke findes velkendte grønlandske alternativer. Låneordene afspejler den koloniale sprogpåvirkning, hvor embeds- og erhvervstitler blev indført gennem dansk (Oqaasileriffik, 2022). Denne udvikling viser, hvordan grønlandsk ikke blot har optaget låneord, men også omformet dem i overensstemmelse med sprogets egne strukturelle og sociale normer.

Nogle af de ældre låneord er siden blevet erstattet af grønlandske betegnelser uden kønsmarkering. Et eksempel er *formandi*, der blev afløst af *siulittaasooq* ("den førende"). I Samuel Kleinschmidts ordbog fra 1871 beskrives *siulittaasooq* som "en formand i en parlamentarisk eller lignende forsamling" (Kleinschmidt, 1871). Ordet består af roden *siulittar* ("gør det første for ham") og suffikset *-asooq* ("den, der er"). Grundbetydningen er derfor "den, der står foran" eller "den, der leder". I 1800-tallets kontekst blev *formand* typisk forstået som en mandlig rolle, da de fleste ledende stillinger blev besat af mænd. Den oprindelige semantiske betydning er dog kønsneutral, og i dag bruges *siulittaasooq* som en neutral betegnelse for ledere og repræsentanter af alle køn, f.eks. *Naalakkersuisut Siulittaasuut* ("Formanden for Naalakkersuisut").

En lignende udvikling ses i ordet *pisortaaq*, der ifølge Chr. Rasmussen (1893) blev beskrevet som "den tilhørende gørende; spec. den som står for husvæsenet; en husholderske, husmor." I slutningen af 1800-tallet blev ordet altså brugt i en kønnet betydning om en kvinde, der stod for husholdningen. Ordet udspringer dog af verbalroden *pi* ("at gøre"), og grundbetydningen er dermed "den, der handler" eller "den, der tager ansvar". I dag bruges *pisortaaq* som en fast kønsneutral betegnelse for "leder" eller "chef", hvilket viser, hvordan ordet har bevæget sig fra en kønnet social funktion til en neutral professionel titel.

Stillingsbetegnelser med grønlandsk oprindelse er i dag overvejende kønsneutrale, f.eks. *ilinniartitsisoq* ("den, der underviser" = *lærer*) og *naalakkersuisooq* ("den, der giver ordrer" = *minister*). Tidligere fandtes dog enkelte

kønsspecifikke betegnelser som *niviarsiaq* ("ung pige/jomfru", tidligere brugt om *sygeplejerske*), *ittoq* ("mandlig husbestyrer") og *ningioq* ("kvindelig husbestyrer"). Disse er i dag erstattet af kønsneutrale udtryk som *peqqissaasoq* ("sundhedsgiver", i stedet for *niviarsiaq*) og *pisortaq* ("chef", i stedet for *ittoq* og *ningioq*) (Oqaasileriffik, 2022).

Egennavne og køn

I grønlandsk kan personnavne (egennavne/proprier) være enten kønsspecifikke eller kønsneutrale. Kønsspecifikke navne afspejler ofte familiære relationer, som i *Naja* ("lillesøster") og *Aleqa* ("storesøster") for piger samt *Aqqalu* ("lillebror") og *Angaaq* ("morbroder") for drenge. Der er også andre navne, der udtrykker egenskaber eller karaktertræk, som bliver forbundet med bestemte kønsroller, f.eks. *Arnannguaq* ("lille kvinde" eller "kær kvinde"), *Angutinnuaq* ("lille mand"), *Nukappiaaluk* ("den unge mand") og *Paninnuaq* ("lille datter"). Sådanne navne viser, hvordan køn og sociale værdier er flettet sammen i den grønlandske navnetradition. Men der findes samtidig mange navne, som er kønsneutrale og kan bæres af personer uanset køn, f.eks. *Ivik* ("græsstrå"), *Inuk* ("menneske"), *Nanoq* ("isbjørn") og *Akisooq* ("den dyrebare") (Oqaasileriffik, 2020a), som udtrykker natur, menneskelighed eller værdier frem for familiære roller.

I den moderne grønlandske navngivningspraksis ses en tydelig udvikling mod større neutralitet og friere valg. Enkelte navne, der tidligere har været registreret som kønsspecifikke, ansøges i stigende grad hos Oqaasiliortut (Grønlands Sprognævn) om at kunne anvendes til begge køn. Denne udvikling afspejler, hvordan navngivning i Grønland bevæger sig fra en kønnet tradition mod en mere åben og inkluderende forståelse af sprog og kultur. Et eksempel er navnet *Anori* ("vind"), som traditionelt har været brugt til drenge, men som i 2024 blev godkendt af Oqaasiliortut til også at kunne tildeles piger. Denne udvikling i navngivning afspejler en bredere sproglig tendens, hvor neutralitet og inklusion bliver en del af det grønlandske sprogs selvforståelse.

Udvikling i navngivning viser, hvordan sproget afspejler ændringer i samfundets forståelse af køn og identitet. Ligesom personnavne har udviklet sig fra at udtrykke faste kønsroller til at blive mere åbne og inkluderende, har andre dele af sproget gennemgået en tilsvarende forandring, hvor værdiladede eller moraliserende udtryk gradvist er blevet erstattet af neutrale betegnelser.

Køn og værdiladede betegnelser

Sproget rummer ord og udtryk, der afspejler tidligere tiders opfattelser af køn, moral og sociale hierarkier. I grønlandsk findes eksempler på betegnelser,

hvor køn tidligere blev forbundet med værdiladede eller moraliserende betydninger. Et eksempel er ordet *niviarsiapilunneq* ("slem pige-sygdom"), som tidligere blev anvendt om kønssygdomme. Ordet kombinerer *niviarsiaq* ("ung pige") og suffikset *-piluk* ("slem") og afspejler, hvordan sygdom og moral engang blev koblet til kvindelighed. I dag bruges den kønsneutrale betegnelse *nappaatipiluk* ("slem sygdom"), som ikke peger på køn (Oqaasileriffik, 2022).

Hvor værdiladede betegnelser viser sprogets sociale dimension, peger arbejdet med sprogteknologi på de strukturelle sider af sprogets udvikling og anvendelse.

Sprogteknologi og oversættelse

Grønlandsk har den særlige fordel, at køn ikke markeres grammatisk eller i pronominer. Derfor kan en sætning som "han/hun/den spadserer til fjeldet" oversættes til *qaqqamut pisuttuarpoq* uden nogen form for kønsangivelse. Denne grammatiske neutralitet udgør en styrke, men medfører samtidig udfordringer ved oversættelse til sprog som dansk og engelsk, hvor køn ofte skal markeres. I sådanne tilfælde må konteksten eller personnavne bruges til at tilføje den manglende information.

Sprogteknologisk set skaber denne forskel mellem grønlandsk og kønsspecifikke sprog særlige udfordringer i maskinoversættelse, hvor algoritmer ofte mangler den nødvendige kontekst til at vælge korrekt køn i oversættelsen. Dette kan føre til tvetydighed eller fejlfortolkning, især i sætninger, hvor subjekter ikke er nævnt eksplicit.

For at imødegå disse problemer arbejder Oqaasileriffik med udviklingen af sprogteknologiske værktøjer, der kan identificere og tage egennavne samt analysere kontekstuelle led i teksten. Denne form for tagging gør det muligt at angive køn, når det er nødvendigt for oversættelsen, uden at ændre sprogets grammatiske neutralitet.

Sammenligning med andre nordiske sprog

Sammenlignet med de øvrige nordiske sprog adskiller grønlandsk sig markant ved sin grammatiske kønsneutralitet. Hvor dansk, norsk, svensk, islandsk og færøsk alle har køn som grammatisk kategori, kendes dette ikke i grønlandsk. I dansk skelnes der for eksempel mellem fælleskøn (*en lærer, en ven*) og intetkøn (*et barn, et bord*), mens islandsk og færøsk desuden markerer køn i både substantiver, pronominer og adjektiver (*hann/hún/það* på islandsk for *han/hun/det*).

I grønlandsk findes der derimod ingen tilsvarende grammatiske skel. Ord og pronominer ændrer ikke form efter køn, og et udsagnsord som *ingerlavog*

kan oversættes til både *han går*, *hun går* eller *den går* afhængigt af konteksten. Denne strukturelle neutralitet betyder, at køn kun fremgår, når det har betydningsmæssig relevans – typisk gennem ord som *angut* ("mand") og *ar-naq* ("kvinde").

Sproghistorisk har de nordiske sprog bevæget sig i retning af større kønsneutralitet i ordforrådet, men grammatikken fastholder stadig de traditionelle køns kategorier. Grønlandsk skiller sig dermed ud som et sprog, hvor neutralitet ikke er resultatet af moderne reformer, men et grundlæggende træk ved sprogets struktur. Denne forskel viser, hvordan køn i de nordiske sprog i højere grad er et grammatisk princip, mens det i grønlandsk primært er et semantisk og kulturelt udtryk.

Sprognormering som et kulturelt og politisk redskab

Sprognormering i Grønland er ikke alene et teknisk eller lingvistisk arbejde, men et kulturelt og politisk redskab. Når Oqaasiliortut (Grønlands Sprognævn) fastlægger, hvilke ord og udtryk der skal anvendes officielt, rækker arbejdet ud over spørgsmål om lingvistisk korrekthed. Det indebærer en normativ stillingtagen til, hvad der betragtes som legitimt, respektfuldt og fælles i et grønlandsk sprog- og kultursamfund, samt en bevidst markering af de værdier, sproget skal afspejle i et moderne Grønland.

Grønlandsk sprogpolitik har som mål at bevare sproget som et levende udtryk for grønlandsk kultur, samtidig med at det udvikles i takt med sociale og samfundsmæssige forandringer (Naalakkersuisut, 2009; Oqaasileriffik, 2020b). Dermed bliver sprognormering et redskab til både at afspejle og forme samfundets syn på køn, identitet og sproglig respekt. Når Oqaasiliortut beslutter, at visse ord bør erstattes med mere neutrale alternativer, eller når nye begreber tilføjes, er det en aktiv handling, der både fastholder sprogets integritet og markerer kulturelle værdier.

Et tydeligt eksempel på denne udvikling er *Sipineq*+-projektet, som har introduceret en række nye ord relateret til køn, krop og seksualitet. Projektet blev gennemført i samarbejde med LGBTQIA+-foreningen i Grønland og har givet sproget begreber, der tidligere manglede. De nye ord gør det muligt at tale om køn og identitet på grønlandsk uden at ty til danske eller engelske udtryk, og de skaber sproglig plads til oplevelser, som tidligere har været sprogligt usynlige (DR, 2024). Dermed fungerer sprognormeringen ikke blot som et værktøj til standardisering, men som en aktiv politisk handling, der fremmer inklusion, respekt og anerkendelse af mangfoldighed i det grønlandske samfund.

Sprognormeringens juridiske forankring betyder desuden, at de ord, Oqaasi-

liortut godkender, skal anvendes af myndigheder, i uddannelsesinstitutioner og i lovgivning. På denne måde bliver sprognormering en del af det officielle værdigrundlag, der både beskytter sproget og styrker Grønlands kulturelle selvbestemmelse.

Konklusion

Grønlandsk adskiller sig markant fra de øvrige nordiske sprog ved sin iboende grammatiske kønsneutralitet. Hvor andre sprog markerer køn i substantiver, pronominer og verber, tillader grønlandsk kommunikation uden kønnet reference. Køn udtrykkes kun, når det er semantisk eller kulturelt relevant, hvilket gør sproget funktionelt fleksibelt i brug.

Artiklen har vist, hvordan køn i grønlandsk hovedsageligt manifesteres gennem ordforråd, navngivning og låneord – ikke gennem grammatik. Låneord som *formandi* og *tjenestemandi* vidner om historiske påvirkninger fra dansk, mens udviklingen af kønsneutrale betegnelser og navne viser et sprogsamfund i bevægelse mod større inklusion og ligestilling. Samtidig illustrerer værdiladede udtryk som *niviarsiapilunneq* den historiske sammenhæng mellem sprog, moral og kønsopfattelse – og hvordan moderne normering søger at fjerne sådanne skævheder.

Oqaasileriffiks arbejde med sprogteknologi og sprognormering fremhæver, at grønlandsk både står over for tekniske og samfundsmæssige udfordringer. Den komplekse polysyntetiske grammatik stiller særlige krav til maskinoversættelse og digitalisering, men giver samtidig sproget en unik styrke som system, der naturligt rummer kønsneutralitet. Sprognormering fungerer i denne sammenhæng som et redskab til at bevare sprogets autenticitet og samtidig tilpasse det til moderne værdier og samfundsforhold.

Grønlandsk sprogpolitik forener dermed sproglig arv med kulturel fornyelse og understreger sprogets rolle som kulturel identitetsbærer. Køn behandles ikke som en grammatisk kategori, men som en del af det menneskelige og kulturelle udtryk, som sproget formidler. I dette perspektiv fremstår grønlandsk ikke blot som et grammatisk system, men som et levende udtryk for et samfund, der søger balance mellem tradition og inklusion – mellem sproglig kontinuitet og social udvikling.

Summary

This article examines how gender is expressed – or rather not expressed – in the Greenlandic language. Unlike the other Nordic languages, Greenlandic lacks grammatical gender entirely. Nouns are inflected only for case and

number, and pronouns and verbs do not change form according to gender. As a result, gender is not structurally encoded in the grammar but can be conveyed through lexical or semantic means when relevant. Gender in Greenlandic is primarily reflected in vocabulary and naming traditions. While some Danish loanwords such as *formandi* and *ombudsmandi* originally contained gendered elements, most native Greenlandic words, including occupational titles, are gender-neutral. Personal names illustrate a similar development: traditionally gendered names like *Naja* (“younger sister”) and *Aqqahu* (“younger brother”) coexist with gender-neutral names such as *Imuk* (“human being”) and *Ivik* (“grass”).

The article also discusses how certain historically value-laden words, such as *niviarsiapilunneq* (“bad girl disease”), have been replaced with neutral expressions as part of a broader linguistic and cultural shift. Furthermore, Oqaasileriffik’s work on language planning and technology demonstrates how Greenlandic adapts to modern digital and social realities while preserving its structural neutrality.

Greenlandic thus differs from the other Nordic languages in that gender is not a grammatical category but a semantic and cultural one. The language’s inherent neutrality reflects a linguistic system that naturally supports inclusion, equality, and cultural continuity.

Referencer

- DR/Danmarks Radio. (2024). *136 nye ord om køn og seksualitet er på vej til grønlandsk ordbog*. (hentet 21.10.2025). <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/136-nye-ord-om-koen-og-seksualitet-er-vej-til-groenlandsk-ordbog>.
- Kleinschmidt, S. (1871). *Den grønlandske Ordbog: Grönlandsk-dansk Ordbog*. København: C.A. Reitzel.
- Naalakkersuisut. (2009). *Bemærkninger til lovforslaget om sprogpolitik*. (hentet 20.10.2025). https://naalakkersuisut.gl/-/media/test/departement_side/kultur_idraet_og_kirke/bem_til_lovforslaget_sprogpolitik_dk.pdf.
- Oqaasileriffik. (2020a). *Personnavne – Søg i databasen*. (hentet 20.10.2025). <https://oqaasileriffik.gl/da/personnavne/soeg/>.
- Oqaasileriffik. (2020b). *Formål og arbejdsområder*. (hentet 20.10.2025). <https://oqaasileriffik.gl/da/>.
- Oqaasileriffik. (2022). *Ordbog – Søg i grønlandske ord*. (hentet 20.10.2025). <https://oqaasileriffik.gl/da/ordbog/>.

Rasmussen, Chr. (1893). Supplement til *Den grønlandske Ordbog: Grønlandsk-dansk Ordbog*, s. 39. København: A. Rosenbergs Bogtrykkeri.

Forfatter

Beatrine Heilmann er sekretariatschef ved Oqaasileriffik, Grønlands Sprogsekretariat, hvor hun har været fastansat siden 2009. Hun har siden 2021 haft ledelsesansvaret for institutionen. Beatrine Heilmann er cand.mag. i sprog, litteratur og medier fra Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet). Før sin nuværende stilling arbejdede hun med sprogteknologi som fagområde. I dag omfatter hendes arbejde primært ledelse, terminologiudvikling og sprognormering med fokus på at styrke og udvikle det grønlandske sprog i et moderne samfund.

Nøgleord

grønlandsk sprog, kønsneutralitet, sprognormering, sprogteknologi

Bibliografiske oplysninger

Heilmann, Beatrine, 2026: Det grønlandske sprog og køn.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 81-88.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Vi vil både bevare vores sprogarv og være med på noderne – hvad gør Málráðið så i forhold til køn og kønsneutralitet?

Lena Reinert

Denne artikel er skrevet ud fra et oplæg, som blev holdt på konferencen 18. Konference om Leksikografi i Norden og Nordisk Sprogmode 2025 i Vejle den 21.-23. maj 2025. Oplægget handlede om, hvad de færøske sprogmyndigheder reelt gør i forhold til køn og kønsneutralitet i det færøske sprog. Både oplæg og artikel er begrænsede til det, som sprogrådet, nuværende og forrige, har udtalt om dette emne.

De (sprog)historiske forhold på Færøerne

De (sprog)historiske forhold på Færøerne gør, at der har været rigtig meget, der skulle iværksættes de sidste to århundreder, når det gjaldt administreringen af det færøske sprog. Alt det sproglige, der udviklede sig og modnedes i eget tempo i tiden fra middelalderen til nutiden i skriftlig skandinavisk, har i færøsk principielt skullet udvikles og afvikles på langt kortere tid. Så det er gået slag i slag fra de første forslag, til en fælles retskrivning, til den første skolegrammatik, til den første tosprogede færøske ordbog, til den første færøske ordbog og til den første retskrivningsordbogs lancering i marts 2024.

Færing, både lærde og læge, er stadigvæk meget optaget af alfabet, bogstavering, retstavning, bøjningsmønstre og ikke mindst oprindelsen af de nye ord, der finder vej ind i sproget, noget der for det meste fylder langt mindre i de ældre naboskriftsprog.

Alt dette, som skal registreres og behandles i det færøske sprog, er for en stor del ufuldstændigt behandlet og bliver, med rette, set som en stor og kontinuerlig opgave. Dette må jo nødvendigvis udføres samtidig med at sproget må følge med i de udefrakommende sociale forandringer. Så de til tider hede diskussioner om stave- og bøjningsvarianter overskygger til dels andre aspekter. Der bliver mindre tid til nyere problematik som let sprog, klarsprog og revurdering af sproget, som samfundsændringer de seneste 180 år ellers stærkt lægger op til. Lidt groft sagt, så er vi på en måde fastlåst i en idealudgave af middelalderfærøsk.

Færøsk sprogrøgt med Málráðið og dets forgængere

Færøsk sprogrøgt anses for at begynde omkring år 1900 med filologen dr. Jakob Jakobsen. Som i mange andre lande var sprogrøgten båret af fornuft og idealisme og ”naturlig” faglig autoritet.

I 1952 grundlagde færøske akademikere Føroya Fróðskaparfelag, og som følge af dette pionerarbejde blev sprogrøgten i 1958 formaliseret med »Málstovnur Føroya Fróðskaparfelags«. Det var stadig idealismen, der drev lokomotivet. Det var færøske akademikere med dybtgående indsigt i lokalsamfundet, der skabte fagsprog og termer, der var nødvendige for at skrive akademisk færøsk.

Akademisk færøskundervisning på Málstovnurin havde sin spæde begyndelse i 1964 med sprogprofessoren Christian Matras som kursusleder. Fra Fróðskaparsetur Føroya, vores universitet, blev grundlagt i 1965 med Christian Matras som primus motor, til Institut for færøsk, Føroyamálsdeildin, blev grundlagt i 1968, voksede færøskfaget frem og førte en formel opdeling med sig. Da sprogundervisning på Føroyamálsdeildin var startet op, overtog instituttet helt naturligt også formelt forskningsfunktionen. Den oprindelige Málstovnur fortsatte som selvstændig enhed og beholdt den mere praktiske del af sprogarbejdet med indsamling og sproglig vejledning.

Helt fra begyndelsen har strukturen været mærket af personsammenfald, noget som må siges at være gennemgående for det færøske samfund. Dette giver gode muligheder for synergi, men kan også være grunden til, at arbejdsbyrden kan være undervurderet.

I 1979 fik Málstovnurin endelig et sprogkontor, som dog ikke fik officiel status før 1985, da sprogkontoret under navnet Málstovan startede med rådgivning.

Siden 2013 har Málstovan været under det nuværende Málráð, som er en institution tilhørende kulturministeriet.

Udøvelsen af den sproglige vejledning

Måske skal det hellere ses som en udfordring end et problem, men med de økonomiske midler og den bemanning (halvanden stilling) sprogrådets kontor har, så har det været svært at etablere en struktur, der naturligt slår igennem og bliver hørt.

De sidste 3 perioder¹ er den politisk udnævnte formand i Málráðið blevet valgt udenfor universitetets færøskafdeling, og det har været svært, rent praktisk, at få udnyttet de sproglige kapaciteter på Føroyamálsdeildin, hvilket er

¹ Medlemmerne er udvalgt for 4 år og kan sidde max 2 perioder i træk.

nødvendigt, da Málstovan hidtil kun har haft én videnskabelig stilling (uden reel forskningstid) på Málráðið.

Udøvelse uden sproglov

Mens de omkringliggende sprog lidt efter lidt har fået deciderede sproglove, så befinder færøsk sig stadig i systemet med fornuft og idealisme og ”naturlig” faglig autoritet.

Málráðið er reguleret med lov fra 2012, men ellers har det sproglige landskab et meget svagt lovgrundlag at bygge på. Det betyder selvfølgelig ikke, at det færøske sprog er ureguleret, men at det delvis er sprogbrugerne, der regulerer sig selv og hinanden. I tillæg betyder det også, at sprogmyndigheden mangler ledelsesværktøj og er meget afhængig af lægfolks meninger om sprogspørgsmål, som populært kan siges at dele sig i to; den ene holdning er at holde godt fast ved det sprog, vi nu har ’fået på plads’ så at sige, og den anden er at følge med de spontane forandringer, der opstår i sproget, så vi ikke ender med et ubrugeligt ”perfekt” sprog.

Det må ses som manglende gennemslagskraft, når Færøernes landsstyre i foråret 2025 udgiver en pjece om ligestilling *Saman um javnstøðu*, hvor lagmand og alle ministre gennemgår deres sagsområder i ligestillingssammenhæng, og hvor Málráðið, der repræsenterer færøsk og færøsk tegnsprog, glimrer ved sit fravær under kultur. Vi må indse, at med den finansiering vi har, så har vi ingen mulighed for at udfylde store dele af loven, særlig de dele der kræver indsamling og vedligeholdelse af sproglige samlinger. Der kunne vi med fordel arbejde endnu mere sammen med universitetet.

Det færøske sprogs grammatiske køn

Gennemgang af den almene færøske grammatik viser, at færøsk har beholdt store dele af den norrøne struktur. Substantiver er opdelt i de oprindelige tre køn, maskulinum, femininum og neutrum. De optræder ubestemt eller bestemt, enten i ental eller flertal og har fire kasus, hvor genitiven dog har begrænset anvendelse i naturligt sprog.

Pronomener hedder tilsvarende jeg, du, han, hun og det, som tilsvarende substantivets genus. Dertil er der kongruensbøjning i adjektiver og tal. Første og anden person, ’eg’ og ’tú’, afspejler dog også det biologiske køn, *sexus*. I tredje person, *hann/teir*, *hon/tær* og *tað/tey* er det substantivets genus, der styrer kongruensen. Kongruensbøjning er bevaret i adjektiver, verber (talbøjning) og artikel/tallene 1, 2 og 3.

Hverken grammatisk eller biologisk køn har været problematisk for størstedelen af sprogbrugerne af færøsk. Forholdet mellem grammatisk og naturligt

køn har for det meste været indlysende. Grammatisk køn er, vil jeg påstå, stadigvæk en selvfølge. Alligevel ses køn i grammatikken som et problem, fordi den fastholder gamle kønsstrukturer i samfundet, og står derfor i vejen for ligestilling mellem kønnene.

Málráðið, hvad udtaler de så?

Nu til hovedspørgsmålet, hvad siger det færøske sprogråd til spørgsmål om køn og kønsneutralitet? Som nævnt, så har færøsk kæmpet og kæmper stadigvæk på mange fronter. Traditionelt har fokus været på at bevare og forny, nogle gange måske på grænsen til at revitalisere sproget gennem at "reparere" grammatikken ud fra norrøne bøjningsmønstre og syntaks.

Fra tiden omkring 1900 til dags dato har hovedfokus været på fremme af ældre (norrøn) sprogstruktur og erstatning af fremmedklingende ord, først danske og tyske og senere er engelske kommet til.

Erstatningsordenes form og dannelse har også været en kamp i sig selv. Sammen med den planlagte konstruktion af nye ord i sproget, hvor metoden først og fremmest er at sikre, at strukturen er afstemt efter norrønt, vokser nye ord spontant frem, som de altid har gjort. De spontant dannede ord holder sig langt fra altid inden for de snævre rammer af norrønt, men følger færøsk som det er nu, med påvirkning op gennem tiden fra andre sprog, såsom dansk.

Gennemgang af spørgsmål til Málstovan

I praksis er det ansatte på Málstovan, der svarer på spørgsmål og udsender vejledninger, så jeg har set på deres registrering af spørgsmål og svar. Jeg har gennemgået henvendelser fra år 2000 til 2019 og set på de spørgsmål, der indeholder ordet "kyn" (køn). Det, jeg fandt, var spørgsmål vedrørende stillingsbetegnelser, grammatisk køn til nye ord, nyord for ord, der beskriver forskellig seksuel orientering og så en oversætter, der efterspørger et færøsk ord for svensk 'hen'.

De fleste spørgsmål omkring køn de sidste 20-25 år drejer sig om tildeling af grammatisk køn ved nyere ord, og hvordan man bedst formulerer sætninger, så de inkluderer begge køn.

Der er vokset et sprogligt ligestillingskrav frem, siden kvindebevægelsen indfandt sig på Færøerne. Med kvindebevægelsen i halvfjerdserne kom en forstærket kritik af det nogle gange unødvendigt maskuline sprog. I bogen *Færøerne – sprog & køn* fra 1986 behandles kønsspecifikt sprogbrug, og der rettes en skarp kritik mod den konservative linje, der føres på Færøerne.

Et kapitel har overskriften "Sprognævnet". Kapitlet gør opmærksom på de

kønsdiskriminerende træk, der er i sproget, og forsøger også at fremprovokere en bevidsthed om dette. Der bliver gjort opmærksom på det urimelige i, at det, dengang nydannede, sprogudvalg kun bestod af mænd. Betydningen af ordet 'maður' (mand) bliver også vendt og drejet, og det, at maður (mand) skal kunne betyde menneske i nutidsfærøsk, bliver fuldstændig afvist.

Indenfor grammatikkens rammer

Tilbage i 1998 kommer Málstovan i det sproglige informationsbrev *Orðafar* med en klar og udførlig anbefaling om at gøre sproget mere inkluderende, dog inden for sprogets rammer. Dette var en udførlig vejledning med adskillige anbefalinger omkring sprog og køn. Stillingsbetegnelser blev behandlet, specielt problematikken med at stillingsbetegnelsen ikke har samme køn som personen, der er ansat i stillingen, f.eks. er prestur (præst) maskulinum, kan man så bruge 'hun' som pronomen?

I praksis er det ikke nemt at se, om anbefalingerne i informationsbrevet har haft nævneværdig virkning. Færøerne havde en folketælling 11/11-2011, som fik det arkaiske navn Manntal, fordi det anså blandt andet statistikerne på projektet som værende passende, argumentet var historisk. Fra begyndelsen var der kraftig kritik fra Ligestillingsnævnet, feminister og ellers fra folk i almindelighed, men der blev holdt fast ved navnet. Sprogrådet kan kun vejlede i dette tilfælde.

Med stillingsbetegnelser er det også gået lidt trægt. I 2000 fik Færøerne den første ombudsmand for Lagtinget, og titlen blev Løgtingsins umboðsmaður. Forud for etableringen var der kritik af, at det ikke kom til at hedde Løgtingsins umboð, (umboð er neutrum), men heller ikke der faldt valget på den inkluderende form. Senere har vi dog fået andre repræsentanter, og deres titel er -umboð (barnaumboð, brekumboð), så måske skal tiden bare være moden til forandring.

Málráðið udsendte uopfordret vejledning til offentlige institutioner med anmodning om kønsneutralt sprogbrug i 2019. I forbindelse med lagtingsvalget i 2022 blev en kvinde valgt til formand for tinget, tingformaður. Der var ønske om at ændre titlerne i tinget, men der skulle lovændring til, og det blev gjort med vejledning fra bl.a. Málstovan. Det kan nu hedde -kvinna eller -fólk, hvor det før kun kunne hedde -maður. Undtagelsen er lögmaður, som bliver vurderet til at have en særstilling, fordi betegnelsen er så gammel.

Redaktøren på Retskrivningsordbogen har, hvor det har været muligt, systematisk i sammensætninger tilføjet -folk som alternativ, hvor der i Færøsk Ordbog står -mand, så der efterleves sprogrådets egne anvisninger, som også står stærkt i den almindelige befolkning.

Udenfor grammatikkens rammer

Hidtil har både befolkning og sprognævn bevæget sig indenfor den alment godkendte grammatiks rammer, når der er blevet diskuteret, om der eventuelt skulle indføres nye ord i sprogsystemet. Der har været forandringer, som det at anvende folk, hvor vi traditionelt har anvendt mand, men hverken mand eller folk er nye i sproget.

Nu har vi dog i en tid set græsrodsbevægelser, der ikke bare vil skifte ord ud, men vil have forandringer i grammatikken. Med nye opfattelser af køn, er der sprogbrugere, der også har en ny opfattelse af grammatisk køn.

Som i sprogsamfund omkring os, har vi i vores sprogsamfund en gruppe brugere, der ønsker en måde at referere til en person uden at henvise til køn. Der er specielt et ønske om et neutralt pronomen i 3. person, som **ikke** er det (tað). Disse brugere er ikke åbne for at bruge neutrumspronomenet tað (det), da de opfatter det som nedladende. Det er også delvis rigtigt, det kan bruges nedladende på færøsk at omtale en person som det (tað), når du udmærket er klar over, at personen er en han eller hun.

Det er en hård nød at knække, fordi pronomen bliver set på som en lukket gruppe, som ikke optager nye ord. Dette er kun delvis rigtigt, det største problem er nok de polariserede holdninger i samfundet. Den ene side har den holdning, at det drejer sig om at holde stand, så grammatikken ikke bryder sammen, fordi den har stor indvirkning på kongruensbøjningen. Den anden side ser det som vigtigt at være politisk korrekt og tage mere hensyn til sprogbrugeren end til sproget isoleret set. Disse brugere har et tydeligt forbillede i sprog, hvor henvisningen til biologisk køn ikke er så kompliceret i forhold til grammatisk køn.

LGBT+ Føroyar har sendt en formel henvendelse til Málnevndin i april 2022 for at få vejledning om, hvordan de skal håndtere ønsket om et kønsneutralt pronomen på færøsk. Der er påbegyndt en behandling af spørgsmålet, men der er ikke udsendt et officielt svar. Grammatisk medfører dette flere kongruensproblemer end i skandinavisk.

Og mens der ventes på svar, så kan vi iagttage, at der blandt de unge, der søger et alternativt pronomen, mest bruges tey, som er intetkøn i pluralis + singularisbøjede verber og adjektiver. Dette er tydeligvis lånt fra det engelske they.

Hvad dette ender med, er måske ikke så interessant for sprogrådet. Med nye samfundsstrukturer følger nogle gange nye sprogstrukturer og vores opgave er at være fødselshjælper for det nye.

Vi vil aldrig få en færdig opskrift på, hvordan vi håndterer denne og lignende opgaver i vores lille samfund. Vi er nødt til at sætte os ind i, hvad der

rører sig på verdensplan, og hvad vores nabolande gør, men så skal vi huske at nedskalere og tilpasse. I mylderet er det nogle gange, at vi glemmer at se indad – vi har allerede forholdsvis enkle arbejds gange, der passer til vores størrelse, som det er en god ide at genbruge. Vi skal ikke finde en vej ud af dette. Vi skal lære løbende at transformere det udefrakommende, så vi er med på noderne samtidig med at vi bevarer sproget intakt.

Vi er nødt til at indse, at måden, hvor vi kommunikerer sproglig hjælp i form af påbud med forventning om, at de bliver overholdt – de tider er forbi. Hvis vi vil høres som myndighed, kan vi hverken pålægge dem der er for, eller dem der er imod et alternativt brug af pronomener, hvilke ord de skal benytte.

”Øll eiga málið”² er vores slogan og en af vores opgaver, udover at bevare færøsk, er at ivaretage og forsvare alle sprogbrugeres rettigheder.

Summary

The article explores how the Faroese Language Council handles issues of gender and gender neutrality in Faroese. It outlines the historical focus on preserving traditional grammar rooted in Old Norse. Inquiries on “kyn” from 2000–2019 show that the subjects of the questions are divided into 3 main subjects: Grammatical gender, job titles, and inclusive language. The feminist movement increased critique of masculinized language from the 1970s onwards. Málráðið has issued recommendations for more genderinclusive usage, though uptake has been slow. Grassroots groups now push for deeper changes, including a new genderneutral pronoun. The Council must balance linguistic tradition with societal change. Its role is to guide, not impose, as all speakers “own the language.”

Referencer

Didriksen K. (1986) *Færøerne – sprog & køn*. Århus: Husets Forlag.

Føroya Landsstýri. (2025) *Saman um javnstøðu* Hentet fra <https://landsstyri.cdn.fo/savn/b4xbcgpq/saman-um-javnstoedu.pdf?s=nRZtqIaKXJUmV-IR-D0T-foUX0gw>.

Joensen J.P. (1983) Um ikki at flyta annan fótin fyrr enn hin stendur tryggur. *Fróðskaparrit* 31, 11-35.

Málstovan. (1998) *Orðafar* 2, 1998.

² Alle ejer sproget.

Málstovans arkiv over sprogbesvarelser.

Poulsen J.H.W. (1985) Orðagerð á heimligum stöði. *Sprog i Norden*, 1985, s. 46-56
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>.

Sigtryggsson, B.J. (2021). Retskrivning og normering i nutidens Island – nogle tanker. *Sprog I Norden*, 49(1), 67–78. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/sin/article/view/114946>.

Forfatter

Lena Reinert er videnskabelig assistent ved institut i færøsk, Føroyamálsdeildin, på Færøernes Universitet.

Nøgleord

ligestilling, grammatisk køn, sprogrådgivning

Bibliografiske oplysninger

Reinert, Lena, 2026: Vi vil både bevare vores sprogarv og være med på noderne – hvad gør Málráðið så i forhold til køn og kønsneutralitet?

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 89-96.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Kjønnsnøytralitet i samiske språk – strategier, utfordringer og språklige innovasjoner

Svenn-Egil Knutsen Duolljá

Denne artikkelen undersøker hvordan samiske språk møter utfordringen med kjønnsmarkerte yrkestitler og begreper, og viser hvordan nyord, partisipper og spesifikke endelser brukes for å skape kjønnsnøytrale alternativer. Artikkelen bygger på en studie som analyser 131 yrkestitler og diskuterer både språknormering, språkkontakt og behovet for grenseoverskridende samarbeid. Samiske språk har et unikt utgangspunkt for å møte moderne krav til inkluderende språkbruk, og videre normeringsarbeid bør bygge på både språklig egenart og brukernes behov.

Innledning

Denne artikkelen bygger på Sámi Giellagáldus innlegg om kjønnsnøytralitet i samiske språk i forbindelse med Nettverksmøte for Språknemndene i Norden (NSN) i Reykjavik, 2024. Omtrent samme innlegg ble presentert på den 18. Konferanse om Leksikografi i Norden og Nordisk Sprogsmøde i Vejle, 2025.

Kjønnsnøytralitet i språk har fått økt oppmerksomhet i takt med samfunnets utvikling mot større likestilling og inkludering. Innen sosiolingvistikken har språk og kjønn etablert seg som et eget forskningsfelt, særlig etter 1970-tallets kvinnepolitiske oppvåkning. For samiske språk, som i utgangspunktet mangler grammatisk kjønn, reiser dette interessante spørsmål: Hvordan påvirkes de av nabospråk med sterke kjønnsmarkører, og hvilke strategier finnes for å bevare eller utvikle kjønnsnøytrale uttrykksformer?

Overgangen fra kvinneforskning til kjønnsforskning speiler en større samfunnsutvikling. På en kvinneforskningskonferanse i 1989 opplevde en liten gruppe språkvitere, blant dem Tove Bull, at språk fikk lite plass i det ellers brede fagfeltet. Kvinneforskningen var dominert av historikere, litteraturvitere og samfunnsvitere, mens språkets rolle ble nedprioritert. Dette førte til at Bull og andre lingvister tok initiativ til en egen nordisk konferanseserie om språk og kjønn, og den første konferansen ble arrangert i Uppsala i 1991. (Bull 2019, s. 2).

I mange språk har det vokst fram et behov for å uttrykke seg på måter som ikke markerer kjønn, særlig i sammenhenger der kjønn er irrelevant. For

samiske språk reiser dette interessante spørsmål, ettersom de i utgangspunktet er kjønnsnøytrale. De har verken grammatisk kjønn, kjønn i ordbøyninger eller kjønn i ordavledninger. Likevel har påvirkning fra andre språk, særlig gjennom lånord, introdusert kjønnede former som ikke finnes naturlig i samisk språkstruktur. Dette utfordrer både den leksikalske tradisjonen og normeringen i moderne samisk språkbruk.

De samiske språkene utgjør en mangfoldig gruppe med distinkte grammatiske systemer, ortografier og leksika. Hvert språk har sin egen utviklingshistorie og står i ulik grad i kontakt med nabospråk som norsk, svensk, finsk, russisk, kvensk eller meänkieli. Denne språkkontakten har bidratt til både berikelse og utfordringer, særlig når det gjelder tilpasning til moderne språkbruk.

Om samiske språk

De samiske språkene utgjør en mangfoldig gruppe med ulik status og utbredelse. Noen samiske språk har offisiell status i Norge, Sverige og Finland, mens språkene i Russland har svakere stilling. UNESCO klassifiserer alle samiske språk som truede, med ulik grad av alvorlighet. Dette gjør arbeidet med språknormering og revitalisering særlig viktig – ikke bare for å bevare språkene, men også for å sikre at de utvikles i takt med samfunnets behov.

Det finnes minst åtte ulike samiske språk som er i bruk i dag, som varierer både i utbredelse, antall talere, ortografiske prinsipper og geografisk tilhørighet. I Russland snakkes kildinsamisk, tersamisk og skoltesamisk. I Finland snakkes skoltesamisk, enaresamisk og nordsamisk. I Sverige snakkes sørsamisk, umesamisk, pitesamisk, lulesamisk og nordsamisk. I Norge snakkes sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk, mens umesamisk, pitesamisk og skoltesamisk ble tidligere sett på som ute av bruk i Norge, men er i dag i en (re)vitaliseringsfase. Alle de samiske språkene står på UNESCOs liste over truede minoritetsspråk i Europa. De defineres som; truet eller utrygt, definitivt/alvorlig truet, kritisk truet, alvorlig truet / nær ved å forsvinne eller ute av bruk.

Nordsamisk, som tradisjonelt brukes i Norge, Sverige og Finland, er klassifisert som et truet eller utrygt språk (*endangered/unsafe language*). Til tross for at det er det mest brukte samiske språket, står det fortsatt overfor utfordringer knyttet til språkoverføring og bruk i ulike samfunnsområder.

Lulesamisk og sørsamisk er begge definert som alvorlig truede språk (*definitely endangered languages*). Dette innebærer at språkene i liten grad overføres til barn som morsmål, og at det finnes et begrenset antall aktive brukere.

Skoltesamisk (i Finland), pitesamisk og umesamisk og kildinsamisk er klassifisert som kritisk truede språk (*critically endangered languages*). Disse språkene har svært få gjenværende brukere, og står i fare for å forsvinne helt dersom ikke omfattende tiltak iverksettes.

Skoltesamisk og tersamisk i Russland, er vurdert som svært alvorlig truet eller nær ved å forsvinne (*severely endangered*). Bruken av disse språkene er sterkt begrenset, og de har svært få aktive talere igjen. Akkalasamisk som tidligere ble brukt i Russland, er nylig klassifisert som ikke i bruk (*not in use*).

Kemisamisk som ble brukt i Finland, har vært ute av bruk siden 1800- til tidlig 1900-tallet, og er klassifisert som ikke i bruk (*not in use*).

Samiske språk i offentligheten – hvem anerkjenner hva?

De samiske språkene i Norge er definert som urfolksspråk. Per i dag er lulesamisk, nordsamisk og sørsamisk, innenfor nærmere definerte forvaltningsområder, likestilte med norsk i offentlig sammenheng.

I Sverige er alle relevante samiske språk anerkjent som nasjonale minoritetsspråk. Disse inkluderer nordsamisk, lulesamisk, pitesamisk, umesamisk og sørsamisk. Også i Sverige er de samiske språkene inkludert i ulike forvaltingsområder i Nord-Sverige.

I Finland er nordsamisk, enaresamisk og skoltesamisk definert som urfolksspråk og har en offisiell status innenfor et avgrenset *bembygdsområde*, nord i Finland.

härrä NG *hàrrà*; NG¹³ *hägqà*, npl *hägqā*; F *härä*, npl *hàrrà*; J *hàrrä*, asg *hàrràu*; präst / Geistlicher, Prediger (Pfarrer usw.); herre, särskilt i plur. / Herr, bes. im plur.; *tah härräh* de här herrarna; Herre (Gud) / Herr (Gott); F herre / Herr.

län'ska NG *län^εska*; SG *län'ska*, asg *län'skau*; NJ² *län^εska*, asg *län'skau*; J *län^εska*, asg *län'skau*; länsman, landsfiskal / högre Polizei-, Gerichts- und Verwaltungsbeamter auf dem Lande.

På Kolahalvøya i Russland har de samiske språkene en svakere stilling enn i de nordiske landene. Språkene overlever hovedsakelig gjennom lokale initiativer og frivillig innsats. (Scheller 2013, s. 414).

Sámi Giellagáldu, som eies av sametingene i Norge, Sverige og Finland, er et felles sakkyndig fagorgan med hovedansvar for å koordinere, styrke og utvikle det nordiske samarbeidet om samiske språk. Organet arbeider med språkrøkt og normering av noen av de samiske språkene, som inkluderer sør-samisk, pitesamisk, lulesamisk, nordsamisk, enaresamisk og skoltesamisk. Det arbeides nå med å etablere en språknemnd for umesamisk, med mål om at den skal komme i gang i nær framtid.

Språkkontakt og kjønnsmarkører

Samiske språk har gjennom historien vært i kontakt med majoritetsspråk som norsk, svensk, finsk og russisk. Denne kontakten har ført til lånord som ofte inneholder kjønnsmarkører, som *-mann* 'mann' fra norsk eller *-mies* 'mann' fra finsk. Blant annet i nordsamisk og lulesamisk finnes det eksempler på både direkte lån og hybridformer, der deler av ordet er samiske og andre deler er lånt. Dette skaper utfordringer for et språk som i utgangspunktet er kjønnsnøytralt.

Alle de samiske språkene har hver sin tradisjon, sin grammatikk og hvert sitt leksikon. De har hatt kontakt med ett eller flere andre språk, som inkluderer andre samiske språk, pluss russisk, finsk, meänkieli/kvensk, svensk, norsk eller dansk. Det betyr at hvert av de samiske språkene har hatt ulike måter å forholde seg til grammatisk kjønn på, og derfor er det utviklet egne lånestrategier. For eksempel når det dannes nye ord eller ord som lånes fra andre språk – ofte fra majoritetsspråkene – er det nettopp i dette arbeidet at utfordringer kan oppstå.

For eksempel: Hvordan håndterer de samiske språkene yrkestitler og betegnelser som i norsk og finsk ofte har tydelige kjønnsmarkører? Én mulig løsning drøftes i denne teksten, med særlig fokus på nordsamisk og lulesamisk.

Med utgangspunktet i artikkelen "*Observasjoner av nordsamiske og kjønnsnøytrale titler: albmát, olbmát og olbmot*" (Rasmus 2024), kan en se nærmere

på hvilke samiske ekvivalenter som brukes, og hvordan disse språkene ofte unngår kjønnsmarkerte uttrykk.

Nordsamisk som har tre majoritetsspråk å forholde seg til – finsk, svensk og norsk – viser at det er utviklet ulike lånestrategier fra de respektive majoritetsspråkene. Samiske yrkestitler og begreper reflekterer både tradisjonelle kjønnsroller og moderne behov for kjønnsnøytralitet. Mange lånte titler har historisk vært mannsdominerte, som sjørelaterte yrker og militære roller, men det finnes også kjønnsnøytrale alternativer.

Samiske språk har sterke tradisjoner for å lage nye, kjønnsnøytrale betegnelser, blant annet ved å bruke avledningsendelser *som -deaddji og -ár*, som begge betyr omtrent “en som gjør noe”. I Rasmus sin kartlegging av lånte titler fra finsk til nordsamisk, finnes det 53 titler med endelsen *almmái* eller *olmmái* ‘mann’. Her er noen eksempler. Av disse har 28 *kjønnsnøytrale alternativer* (♀) uten ‘mann’-delen (se i kolonnen helt til høyre). Høyre pil (→) mot ordet i ‘apostrof’ viser en direkte oversettelse.

Finsk, eldre		Nordsamisk, eldre	Nordsamisk i dag
kirvesmies ‘øksemann’	→	ákš ^o almmái	snihkkár ♀ huksejeaddji ♀
palomies ‘brannmann’	→	buollinalmmái	časkadeaddji ♀ (buollin)jáddadeaddji ♀
putkimies ‘rørmann’	→	bohcealmmái	bohcebidji ♀
haastemies ‘stevningsmann’	→	stevnetalmmái	stevdnenvihtan ♀
sotilasiamies ‘militærådgiver’	→	soalddátášsealmmái	militearaattašea ♀

Det finnes også nordsamiske eksempler fra svensk side som illustrerer tilsvarende lignende titler lånte fra svensk. Flere av de samme begrepene er i nyere tid blitt erstattet av kjønnsnøytrale betegnelser, se kolonnen helt til høyre. Andre ord er genuine nordsamiske ordformer med avledningsendelser, eksempelvis: *-deaddji*, *-bargi*, *-vázzi*.

Svensk, eldre (i dag)		Nordsamisk, eldre	Nordsamisk, i dag
länsman (lensmann)	→	leansmánni	leansmánni, bearremánni
krigsman (officer, soldat)	→	soahttehearrá	soalddát ♀
ombudsman ‘sendemann’ (advokat, embetsmann)	→	sáttaolmmái	áittardeaddji ♀
overman (reindriftsutøver)	→	badjeolmmái	boazobargi → ‘reinarbeider’ ♀
renskötare (reingjeter)		boazovázzi → ‘reinvandrer’	boazovázzi → ‘reinvandrer’ ♀

Tilsvarende tilpasningsstrategier finnes også i lulesamisk i yrkestitler, som vist nedenfor. Her ser vi flere eldre ordformer som er tilpasset lulesamisk muntligspråk (altså assimilererte lulesamiske ord), og som enten er fullstendig tilpasset – som f.eks. *bievsmánne* fra ‘høvedsmann’¹ – eller delvis tilpasset, f.eks. *ednambärrá* ‘amtman’², der første ledd er -samisk som betyr ‘jord’, mens siste ledd er lånt fra norsk eller svensk og betyr ‘herre’. Andre ord er genuine lulesamiske ordformer med avledningsendelser, eksempelvis: *-diddje*, *-ár*, *-e*.

Svensk/Norsk (eldre / i dag)		Lulesamisk, eldre	Lulesamisk i dag
präst/prest, herre (fi: pappi) (norr. prestr)	→	härrá, báhppa	härrá, báhppa
kyrkoherde/sogneprest	→	hærrá, girkkohärrá	girkkohärrá
suppleant/vara, stedsfortreder 'ställföreträdande'	→	sadjásasj	sadjásasj ♀
länsman/lensmann	→	lænska	lænskka ♀
landshövding/fylkesmann	→	fylkkamánne	stáhtaháldadiddje ♀
sjuksköterska/sykepleier			skihppijsujttár ♀ skihpasujttár ♀

Strategier for kjønnsnøytralitet

Samiske språk har utviklet flere strategier for å møte utfordringen med lånte kjønnsmarkerte uttrykk. Blant disse er bruk av partisipper og endelser som nordsamisk *-eaddji* og *-ár*, som tidligere nevnt, gir kjønnsnøytrale betegnelser. Eksempler som *buollinjáddadeaddji* ‘brannslukker’ og *snibkkár* ‘snekker’ viser hvordan språket kan tilpasse seg uten å miste sin egenart.

Normeringsarbeidet må bygge på en balansert tilnærming der både språkets indre struktur og brukernes språklige intuisjon og praksis tas i betraktning. Målet er å utvikle løsninger og strategier som ivaretar språklig robusthet, samtidig som de oppleves naturlige og funksjonelle for brukerne. I møte med lånord kreves det derfor bevisste valg, særlig når det gjelder tilpasning til mål språket. Dette innebærer blant annet å bruke kjønnsnøytrale endelser eller sammensetninger, slik at språket fremstår inkluderende og i tråd med moderne språkbruk.

1 Høvedsmann, kommer fra norrønt *hǫfuðsmaðr*, sammensatt av *hǫfuð* (“hode”) og *maðr* (“mann”), brukt om overhode eller leder.

2 Amtsmann, øverste sivile embetsmann i et amt – en administrativ enhet – fra 1662 til 1919. Etter dette ble tittelen fylt av “fylkesmann” og senere “statsforvalter”

Utfordringer og muligheter

En av de største utfordringene med samisk språkarbeid er mangelen på koordinert terminologiutvikling på tvers av landegrensene. Samiske språk er små og sårbare, og påvirkes sterkt av majoritetsspråkene. Likevel gir den kjønnsnøytrale strukturen et potensial for fleksibilitet og innovasjon. Et helhetlig normeringsarbeid, basert på både språklige og sosiale hensyn, kan bidra til å styrke samisk språkbruk og fremme inkluderende uttrykksformer.

En av de største utfordringer samiske språk har, er kjønnsnøytralitet i sammensatte lånord, spesielt i lånord som har kjønn i kildeordet. Som vi har sett, så har det ikke alltid vært et koordinert arbeid med felles terminologi på tvers av landegrensene, spesielt i lånord fra våre respektive majoritetsspråk.

Samtidig som de samiske språkene i utgangspunktet ikke har grammatisk kjønn i pronomensystemet, i bøyningsformer og i ordavledninger, gir dette særtrekket en viss fleksibilitet. Det kan gjøre det enklere å utvikle nye kjønnsnøytrale termer som både harmoniserer med språkets struktur og imøtekommer behovet for inkluderende språkbruk. For at normeringsarbeidet skal lykkes, kreves det derfor en helhetlig forståelse av både språklige og sosiale faktorer, samt en vilje til å tenke langsiktig og inkluderende.

Terminologiutviklingen har i stor grad vært utført av ufaglærte språkbrukere og er sterkt påvirket av majoritetsspråkene. Derfor er det nødvendig at språkarbeidere samarbeider om språknormering på tvers av landegrensene.

Konklusjon

Kjønnsnøytralitet i samiske språk representerer mer enn et grammatisk trekk; det uttrykker sentrale verdier som likestilling, respekt og inkludering. Samiske språk har et særskilt utgangspunkt gjennom sin innebygde kjønnsnøytralitet, men står samtidig overfor utfordringer knyttet til språkkontakt og innlån fra majoritetsspråk. For å møte disse utfordringene er det nødvendig å utvikle strategier som ivaretar både språkets strukturelle egenart og brukernes behov, slik at språket kan reflektere et moderne og mangfoldig samfunn.

Det er av vesentlig betydning at normeringsarbeidet skjer i tett dialog med språkbrukerne, og at det balanserer hensynet til tradisjon med behovet for innovasjon. Samiske språk har potensial til å fungere som eksempler på hvordan minoritetsspråk kan være ledende i utviklingen av inkluderende språkpraksis.

Et langsiktig samarbeid mellom samiske språkinstitusjoner på tvers av landegrenser er avgjørende for å utvikle felles løsninger og styrke statusen til de samiske språkene. Dette inkluderer også et ønske om framtidig kontakt og språksamarbeid med vårt folk på russisk side. Samiske språk skal i framtiden være levende og inkluderende.

härräs-ulmutj NG¹⁹, NJ *härräs-ulmuš*; J² *h^εärräs-ulmuš*; NG¹⁹ ämbetsman («inte vilken herre som helst») / Beamter («nicht irgendein beliebiger Herr»); NJ herreman, herrkarl (J² *tekå äi've-siehkē* »liksom lite ämbetsmannaaktig», inte vilken herrkarl som helst) / Herr, Mann vom Stande (J² *t. äi.-s.* »sozusagen ein wenig amtlich, beamtenmäßig», nicht jeder beliebige Herr von Stande).

sähtulatj NG *sähtulaš*, SG *sähtulatš*; NJ, J² *sähtulaš*; den som ledsagar någon någonstans; skjutskar (man l. kvinna) / wer jdn irgendwohin fährt, begleitet; Fahrer(in), Kutscher (Mann od. Frau).

Bruken av kjønnsnøytrale titler og omtaleformer er sentral for å synliggjøre samfunnets mangfold og motvirke marginalisering av bestemte grupper. I denne sammenheng har samiske språk en særlig mulighet til å gå foran i utviklingen av inkluderende og kjønnsnøytrale uttryksformer.

Det videre normeringsarbeidet bør derfor ha et helhetlig og brukervennlig fokus, der språkets egenart bevares samtidig som det tilpasses samfunnets krav til likestilling, representasjon og inkludering.

Summary

This article examines how Saami languages handle gender neutrality in grammar and vocabulary, with a particular focus on North Saami and Lule Saami. Although Saami languages do not inherently have grammatical gender, influence from neighboring languages has introduced gendered expressions, especially through loanwords. The article summarizes some of the results of a study that analyzes 131 occupational titles from Finnish and Norwegian to North Saami, demonstrating how Saami languages develop gender-neutral alternatives using neologisms, participles, and specific derivational endings. The article also discusses strategies for language standardization, challenges related to language contact, and the need for cross-border collaboration. It concludes that Saami languages are uniquely positioned to meet modern demands for inclusive language, and that future standardization efforts should be based on both linguistic distinctiveness and user needs.

Referanser

- Bull, Tove: 2021. Kjønnå språk og språkbruk før og no, s. 2. Institutt for språk og kultur, UiT Noregs arktiske universitet, Tromsø.
- Engberg, Mila: 2018. Miehiä ja Naisihmisiä. Suomen kielen seksismi ja sen purkaminen. (Män och Kvinnomänniskor. Att dekonstruera sexismen i finskan). Delegationen för jämställdhetsärenden 2018. TANE-publikationer (2018) 18, s. 17–18.
- Rasmus, Serge: 2024. Observasjoner av nordsamiske og kjønnsnøytrale titler: albmát, olbmát og olbmot [Upublisert mansukript]. Sámi Giellagáldu 2024.
- Scheller, Elisabeth: 2013. Kola Sami language revitalization – opportunities and challenges. Publisert i Andersson, Kajsa (ed.) 2013. *L'Image du Sápmi II: études comparées / textes réunis par Kajsa Andersson. Humanistica Oerebroensia. Artes et linguae* 16. Örebro: Örebro University, s. 392-421. <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/5669/article.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Samiske ordbøker: 2024 Sámtni.org / Báhkko.org. Norges Arktiske Universitet, Tromsø. (hentet 21.08.2024). <https://sámtni.org/>.
- Sannhets- og forsoningskommisjonen: 2023: *Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport til Stortinget, PDF-dokument 19 (2022-2023)*. (hentet 24.09.2025). <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Dokumentserien/2022-2023/Dok19-202223/>.
- Kunnskapsdepartementet. (2023). Sámi allaskuvla – Samisk høgskole. (hentet 24.09.2025). <https://www.regjeringen.no/contentassets/25ee97449b614b5d9665b90506a70030/sami-allaskuvla.pdf>.
- Sametinget i Norge: 2024: Sametinget tar grep for å styrke samiske språk. (hentet 24.09.2025). <https://sametinget.no/aktuelt/sametinget-tar-grep-for-a-styrke-samiske-sprak.34769.aspx>.
- Sametinget i Norge, 2025: Forvaltningsområdet for samiske språk. (hentet 24.09.2025). <https://sametinget.no/sprak/forvaltningsområdet-for-samiske-sprak/>.
- Sametinget i Finland, 2025: De samiska språken. (hentet 24.09.2025). <https://oikeusministerio.fi/sv/de-samiska-spraken>.
- Store norske leksikon på snl.no. Høvedsmann. (hentet 20.11.2025). <https://snl.no/h%C3%B8vedsmann>.

Stortinget: 2019. Meld.St. 31, 2018-2019, *Melding til Stortinget: Samisk språk, kultur og samfunnsliv*. (hentet 24.09.2025). <https://www.regjeringen.no/contentassets/b3497da7cab1411094b96772d57b8d4e/no/pdfs/st-m201820190031000dddpdfs.pdf>.

Todal, Jon: 2013. Kvantitative endringer i den samiske språksituasjonen i Norge. Del av rapport i Samiske tall forteller 1/2013 (Kap. 2: s. 15-48), Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu. https://samilogutmuitalit.no/sites/default/files/publications/6.samiske_tall_norsk_med_skilt.pdf.

UiT The Arctic University of Norway, Universet Library: 2019. Nettsted: *Arctic Indigenous Languages*. Ságastallamin / Telling the story: The Sámi Languages. (hentet 15.09.2025). <https://site.uit.no/sagastallamin/the-sami-languages/>.

UNESCO: 2025. Atlas of the world's languages in danger. <https://en.wal.unesco.org/languages>.

Forfatter

Svenn-Egil Knutsen Duolljá er tilknyttet Sámi Giellagáldu og jobber som seniorrådgiver for lulesamisk språk på norsk side av Sámeednam (Sápmi).

Nøkkelord

samiske språk, kjønnsnøytralitet, språknormering, grenseoverskridende samarbeid

Bibliografiske opplysninger

Duolljá, Svenn-Egil Knutsen, 2026: Kjønnsnøytralitet i samiske språk – strategier, utfordringer og språklige innovasjoner.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2026*, s. 97-106.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

© Forfatterne og Netværket for Sprognævnene i Norden

Ny nordisk sproglitteratur udgivet i 2025

Danmark

Kirsten Lindø Dolberg-Møller

Andersen, Margrethe Heidemann, Eva Skafte Jensen og Marianne Rathje: Halvfjerds. Nye ord gennem 70 år. Dansk Sprognævn. 2025. 187 s.

Dansk Sprognævn kunne i 2025 fejre 70-årsjubilæum, og det blev markeret med udgivelsen *Halvfjerds. Nye ord gennem 70 år*. I bogen er der udvalgt 70 nye ord fra de år Sprognævnet har eksisteret. Nye ord opstår typisk fordi vi har fået nye ting eller fænomener som vi ikke har noget ord for i forvejen, eller fordi vi begynder at tale om noget på en ny måde. Eksisterende ord kan også få en ny betydning, men uanset hvad drivkraften bag et nyt ord er, giver arbejdet med nye ord et indblik i hvad vi talte om på et givet tidspunkt, og hvordan vi talte om det.

Becker-Christensen, Christian: Bogstavernes Lyde og Lydenes Bogstaver. En bog om bogstav-lyd-relationer i dansk. Syddansk Universitetsforlag. 2025. 157 s.

I vores alfabetiske skrift er der en grundlæggende overensstemmelse mellem ordenes stavemåder og deres udtale. Men på forskellig vis er forholdet komplekst med flertydige bogstav-lyd-relationer og med forskelle i tilgangen for læser og staver. *Bogstavernes Lyde og Lydenes Bogstaver* følger op på udgivelsen fra 2021 med titlen *Dansk Retskrivning: Bogstav – Lyd – Bogstav*. Mens denne fokuserer på retskrivningens funktionalitet i forhold til talesproget, er den aktuelle udgivelse udformet som håndbog med en enklere og mere direkte beskrivelse af relationerne mellem stavemåder og udtale i moderne dansk.

Boas, Kirstine: Kirstines ABC på fynsk. Modersmål-Selskabet. 2025. 66 s.

Kirstines ABC på fynsk er den anden dialektale ABC udgivet af Modersmål-Selskabet. Den efterfølger *Michaels ABC på wæjlbomol*, der udkom i 2024. Bogen – der i format kan minde om Halfdan Rasmussens velkendte ABC – består af 29 illustrationer og alfabetremser på fynsk med fokus på dialektord og -udtryk. Som læser får man 29 digte der både sprogligt og geografisk kommer rundt i det fynske. Foruden ABC'en består bogen af en ordliste, en krydsogtværs og noder så det er muligt at sætte musik til fire af bogens digte.

Bostrup, Lise: Tag tyren ved hornene! Nyt liv i gamle udtryk og ord-sprog. Forlaget Bostrup. 2025. 148 s.

Bogen indeholder 58 fiktive tekster der tager udgangspunkt i faste udtryk og ordsprog. Teksterne fungerer som en pædagogisk indgang til at lære ældre – og enkelte nyere – ordsprog og vendinger at kende. Af eksempler kan nævnes teksterne Jens Raahauge: At tabe hovedet, Gitte Navne Gram Rasmussen: At gå agurk, Lise Bostrup: En ulv i fåreklæder og Lise Bostrup: At kaste nogen under bussen. Bogen er illustreret af tegneren Gert Ejton.

Bundsgaard, Jeppe: Kunstig intelligens i dansk. Dansklærerforeningens Forlag. 2025. 55 s.

Kunstig intelligens kan både være et redskab der forenkler vores hverdag, og et fænomen der kræver grundig refleksion og kritisk stillingtagen. Det gælder blandt andet i forhold til overvejelser om skolens og danskfagets formål, indhold, evaluering og fremtid. Bogen *Kunstig intelligens i dansk* giver et indblik i hvordan man kan arbejde bevidst, kritisk og kreativt med kunstig intelligens i danskfaget.

Dansknoter. Red. af Birgitte Darger m.fl. Dansklærerforeningen. 2025. Nr. 1-4. 62 s. + 70 s. + 66 s. + 70 s.

Dansknoter er et fagtidsskrift for undervisere i de gymnasiale uddannelser samt et kulturtidsskrift hvor danskfaget og danskfagets placering i offentligheden er til diskussion og refleksion. Af artikler i dette års numre kan fremhæves: Eva Skafte Jensen: Som vraggods i strandkanten (nr. 1), Virginia Vad: Naturen i sproget (nr. 2), Mette Holm: Japansk litteratur på dansk (nr. 3), Iben Mondrup: Grønland på skemaet (nr. 4).

Goll, Peter: Fra ord til magt. 100 råd om kommunikation. Gads Forlag. 2025. 432 s.

Fra ord til magt er en praktisk håndbog med 100 konkrete råd til at trænge igennem med visioner og budskaber. Bogen bygger på forfatterens erfaring fra tre årtiers professionel kommunikationsrådgivning af topledere i virksomheder, organisationer og politik. Bogen henvender sig til virksomhedsledere. Samtidig er bogen relevant for politikere på alle niveauer, offentlige ledere og professionelle rådgivere som arbejder med beslutningsprocesser og sager med høj offentlig opmærksomhed. Advokater, konsulenter og revisorer får metoder til at håndtere kommunikation, mens journalister og andre kommunikationsprofessionelle får indsigt i strategiske virkemidler og praksis.

Hermansen, Laura Adria Kamariza: Datingordbogen. Byens Forlag. 2025. 211 s.

Datingordbogen samler og forklarer tidens datingbegreber. Her kan man blandt andet læse om *affordating*, en datingtrend hvor fokus er på økonomisk overkommelige dates frem for dyre aktiviteter. Ordbogen forklarer også begrebet *benching* som dækker over situationer hvor en potentiel partner holdes ”på bænken” som en slags backup, og *dry texting* der er når en person sender korte og uengagerede beskeder. Ud over at definere disse og andre datingbegreber indeholder *Datingordbogen* udtalelser fra eksperter der ser på psykologien bag samtidens datingadfærd.

Holsbo, Mads Greve, Mourits Horst Løvholt og Victor Emil Møller: Tolvhundrede og fire gamle danske ordsprog. Muusmann Forlag. 2025. 225 s.

Som titlen antyder, rummer bogen 1204 gamle danske ordsprog. Disse ordsprog blev indsamlet i 1300-tallet og trykt i år 1506. Der er tale om en af de ældste og mest omfattende samlinger i dansk sproghistorie. I bogen er ordsprogene oversat til nudansk samtidig med at den gammeldanske version er bevaret. Bogen giver indsigt i ordsprogs kulturhistorie og henvender sig både til sprog- og historieinteresserede. Ordsprogene vidner om hvordan vi for mange hundrede år siden har levet og tænkt, og hvordan sproget har været (og stadig er) et middel til at forstå, kommentere og udfordre verden.

Ipsen, Michael Bach, Ulla Weinreich og Mikael Fabrin: Er der en sendelektor til stede? Modersmål-Selskabet. 2025. 173 s.

Sendelektorer er langt mere end undervisere. De fungerer som kulturformidlere, og gennem deres arbejde skaber de forbindelser mellem Danmark og resten af verden. Deres indsats fremmer både sproglig, kulturel og politisk forståelse, og de udgør en central del af Danmarks internationale engagement. Denne vurdering fremhæves i forordet af Danmarks ambassadør i Bulgarien 2021-2024, Jes Brogaard Nielsen. Sammen med en række dansklektorer og studerende fra hele verden giver han i bogen et indblik i sendelektorernes arbejde.

Jacobsen, Henrik Galberg og Peter Stray Jørgensen: Håndbog i Nudansk. 7. udgave. Samfundslitteratur. 2025. 659 s.

Håndbog i Nudansk er for dem der bruger det danske sprog på jobbet, i undervisningen og privat. Bogen giver svar på hvad der er korrekt og god skriftlig og mundtlig formidling og sprogbrug i mange forskellige praktiske situationer. Denne gennemreviderede og ajourførte 7. udgave medtager de seneste æn-

dringer i Dansk Sprognævn's 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*, der udkom i 2024. *Håndbog i Nudansk* giver læseren mange opslagsbøger i én, og den indeholder ca. 130 alfabetisk ordnede artikler der kan bruges til at løse forskellige sproglige opgaver og problemer.

LexicoNordica 32. Red. af Henrik Hovmark og Terje Svardal. Nordisk Forening for Leksikografi. 2025. 308 s. Tidsskriftet publiceres både i trykt format og elektronisk på tidsskrift.dk.

LexicoNordica er et nordisk tidsskrift som udkommer en gang om året. Det indeholder videnskabelige artikler om leksikografi og anmeldelser af fagbøger indenfor feltet, ordbøger og andre leksikografiske resurser. Temaet for dette bind er *Opdatering, udvikling og tilgængeliggørelse af nordiske ordbøger*. Bindet indeholder en tematisk del som omfatter ni bidrag. Desuden indeholder bindet to ikke-tematiske bidrag samt boganmeldelser. Bindet indeholder blandt andet disse bidrag indenfor temaet: Magnus Ahlthorp og Laila Höglund: Framtidssäkrade samhällsord i Lexin, Sanni Nimb og Agnes Aggergaard Mikkelsen: *Den Danske Begrebsordbog* – opdatering, udvikling og tilgængeliggørelse, Ásta Svavarsdóttir og Helga Hilmisdóttir: Gamle historiske sprogarkiver og deres værdi i nutiden, Emma Josefin Ölander Aadland: Kønnsrepræsentation og -fremstilling i *Bokmålsordboken*s brukseksempel.

Mål & Mæle. Red. af Ditte Boeg Thomsen, Holger Juul, Simon Poulsen, Ken Farø og Thomas Olander. 2025. Nr. 1-3. 32 s. Tidsskriftet publiceres i trykt format, og der er elektronisk adgang til aldre.numre.

Foruden brevkassen *Spørgsmål og svar om sprog* indeholder *Mål & Mæle* artikler om sprog. Af indholdet i dette års numre kan fremhæves: Jeanette Serritzlev: En fortsættelse af krigen med andre midler. Ukraines sproglige modstand (nr. 1), Peter Zeeberg: Da danskere talte latin (nr. 1), Jacob Thøgersen og Dorte Lønsmann: Med engelsk på arbejde – på arbejde med engelsk (nr. 2), Yonatan Goldshtein og Malene Monka: Dialekt giver karaktererne liv (nr. 2), Lars Behnke: Kan tyskere spises? (nr. 3).

Nielsen, Flemming A.J.: Vestgrønlandsk grammatik. 4. udgave. BoD - Books on Demand. 2025. 362 s.

Værket udgør en systematisk opbygget beskrivelse af det officielle sprog i Grønland og giver et overblik over de vigtigste grammatiske træk i nutidig grønlandsk. Desuden rummer værket detaljerede gennemgange af historiske bøjningsformer og skrivemåder. Eksisterende sprogbeskrivelser suppleres med nyt stof. Værket henvender sig til dansktalende som efter-

spørger udførlige gennemgange af hovedproblemerne i grønlandsk grammatik, fx i forbindelse med læsning af grønlandsk litteratur eller som led i et sprogkursus.

Nielsen, Mie Femø: Strategisk kommunikation. 3. udgave. Akademisk Forlag. 2025. 372 s.

Strategisk kommunikation har gennem mange år været brugt af kommunikationspraktikere i uddannelses- og efteruddannelsessammenhænge. Bogen foreligger nu i en gennemarbejdet og udvidet 3. udgave, der blandt andet består af nyt indhold om samarbejde med frivillige og branding af NGO'er. Der er tale om en brugsbog som giver en grundig introduktion til det strategiske arbejde – specielt i virksomhedsregi.

Ny forskning i grammatik 32. Red. af Ken Ramshøj Christensen, Eva Skafte Jensen, Alexandra Kratschmer og Michael Nguyen. Dansk Sprognævn. 2025. 178 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale forskning i grammatik. Af nummerets artikler kan nævnes: Marie Bojsen-Møller: Præsens i futurisk tolkning, Jan Heegård Petersen: Småordsadverbialer som løst fundament, Jørgen Schack og Eva Skafte Jensen: "Nu lagde Politiet deres raa Hænder paa Marietta." Om valget mellem singularis og pluralis i forbindelse med kollektiver, Ane Dine Markussen Thy, Lennart Westergaard og Kasper Boye: Metafor, opmærksomhed og grammatikalisering, Anders Tvilstegaard: Om modusbrug i komplementsætninger på italiensk.

Nyhus, Marie, Emil Nielsen og Søren Søndergaard: Håndbog i pressearbejde – et forsvar for presserådgiveren. Forlaget Ajour. 2025. 212 s.

Håndbog i pressearbejde gennemgår centrale redskaber til pressehåndtering og beskriver hvordan organisationer kan arbejde strategisk med medierne. Bogen redegør for presserådgivningens rolle i den offentlige debat og diskuterer, hvordan åben og forståelig kommunikation kan indgå i demokratiske processer. Forfatterne adresserer udbredte forestillinger om presserådgivere og præsenterer et alternativt perspektiv på deres funktion i den offentlige samtale.

Bogen henvender sig til studerende og praktikere indenfor strategisk pressehåndtering, herunder presserådgivere i interesseorganisationer, myndigheder og politiske partier, men er også relevant for virksomheder og foreninger. Pressehåndtering fremstilles som et praktisk, enkelt håndværk med fokus på metoder og arbejdsgange.

NyS. Nydanske Sprogstudier 67. Red. af Kristoffer Friis Bøegh, Yonatan Ungermann Goldshtein, Tina Thode Hougaard, Alexandra Regina Kratschmer, Michael Nguyen og Jacob Thøgersen. Dansk Sprognævn. 2025. 110 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Bind 67 er et temanummer med fokus i de to første artikler på sproglige perspektiver på klima og vejr. Det indeholder tre artikler: Kirstine Boas og Tina Thode Hougaard: Klimasorg eller klimaskam? Psykologiserende klimakomposita som led i en social positionering, Søren Beck Nielsen: "Der vil være gode solchancer": Positive vurderinger af tørt og varmt vejr midt i en klimakrise, Nina Grønnum: Danske lukkelyde: Perception, stemthed, fortis-lenis og lydskrift.

Bind 67 indeholder desuden en anmeldelse, nemlig Peter Bakkers anmeldelse af Dorte Lønsmann, Kamilla Kraft, Janus Mortensen og Jacob Thøgersen: *Engelsk i Danmark: What's the story?*, 2024.

NyS. Nydanske Sprogstudier 68. Red. af Kristoffer Friis Bøegh, Yonatan Ungermann Goldshtein, Tina Thode Hougaard, Alexandra Regina Kratschmer, Michael Nguyen og Jacob Thøgersen. Dansk Sprognævn. 2025. 120 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Samlende for alle bidrag i dette bind er en interesse for enten sprog- og genrehistorie eller ordbøger. Tidsskriftet indeholder to artikler: Sebastian Møller Bak: En kvantitativ undersøgelse af ekstraposition til venstre i gammeldanske diplomer, Jan Heegård Petersen og Jacob Thøgersen: Vejret for hvem? Og til hvad?

Bind 68 indeholder desuden anmeldelser af to ordbøger og af en sproghistorisk antologi: Søren Sandager Sørensen og Mette-Marie Møller anmelder Ruben Schachtenhaufen, Michael Bach Ipsen og Mikael Fabrin: *Dansk Udtaleordbog*, 2024. Pär Nilsson anmelder Dansk Sprognævn: *Retskrivningsordbogen*, 5. udg., 2024, og David Håkansson anmelder Eva Skafte Jensen og Jørgen Schack: *Mange grublende Dage ere gaaede forud. Grammatik i 1800-tallet som nøgle til moderne normproblemer*, 2024.

Nyt fra Sprognævnet. Red. af Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller, Johanne Niclasen Mortensen og Michael Nguyen (nr. 1 og 2). Ansvarshavende redaktør: Thomas Hestbæk Andersen. Dansk Sprognævn. 2025. Nr. 1-3, 58 s. + 12 s. + 36 s. Publiceret på dsn.dk.

Numrene indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold, fx Margrethe Heidemann Andersen: *Afholdskvinde, ankerkvinde og redningskvinde* – hvorfor skal så-

danne ord være i *Retskrivningsordbogen*? (nr. 1), Michael Nguyen: Knuder, kløvninger eller relativsætninger? Kommateringen i nogle komplicerede sætningsstrukturer (nr. 2), Torben Christiansen og Marianne Rathje: *Bedugget, bacardi og bankelam*. Slangudtryk for at være fuld (nr. 3).

Olsen, Martin Hauerberg: Bogstaveligt. En grundbog i dansk fonetik og bogstavskrift for undervisere i læsning og stavning. 2. udgave. Samfundslitteratur. 2025. 150 s.

Denne grundbog i læsning og stavning har relevans for grundskolens lærere og lærerstuderende. I bogen bliver der givet en udførlig indføring i dansk fonetik og bogstavskrift, og bogens forfatter kommer omkring fagbegreber og analysemetoder som er centrale ved afdækning af grundskoleelevers læse- og stavefærdigheder. Bogen består af to dele: Første del omhandler lydskrift, taleorganerne, konsonanter, vokaler, stød og tryk, og anden del omhandler koblingen af lyd og bogstav samt brugen af viden om lyd-bogstav-forbindelser i læse- og staveundervisningen.

Der er tale om 2. reviderede udgave af bogen, hvor 1. udgave udkom i 2018.

Ord & Sag 45. Red. af Mette-Marie Møller Svendsen og Kristoffer Friis Bøegh. Udgivet af Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning ved Aarhus Universitet. 2025. 82 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Nummeret indeholder videnskabelige såvel som populærvidenskabelige artikler om jysk sprog, fx Kirstine Boas, Mathilde Mosdal Andreasen, Marie Elisabeth Holm Harbsmeier og Ellen Marie Ulrik Hansen: Stereotyper, sted og sprog – en tematisk analyse af danskeres beskrivelser af fynboer, Torben Arboe: Om seglen som høstredskab – og lidt om Karen Blixens *Sorg-Agre*, Stine Vejbæk Rathkjen: Om dialekt og rigsdansk – et pilotstudie.

Nummeret indeholder desuden en anmeldelse, nemlig Inger Schoonderbek Hansens anmeldelse af Pia Quist og Bjarne Simmelkjær Sandgaard Hansen: *Bondsk i København*, 2025.

Quist, Pia og Bjarne Simmelkjær Sandgaard Hansen: Bondsk i København. Gads Forlag. 2025. 143 s.

Bogen rummer den første samlede, historisk funderede beskrivelse af skovshoved- og amagermålene og giver samtidig et indblik i skovsernes og amagerbøndernes liv og kulturhistorie. Kombinationen af sproglig og kulturhistorisk indsigt er afgørende for at kunne belyse det centrale spørgsmål: Hvorfor holdt fiskerne i Skovshoved og bønderne på Amager fast i deres dialekter helt op i 1970'erne og 1980'erne, mens så mange andre dialekter forsvandt?

Bogen formidler resultaterne af forskningsprojektet *De københavnske omegnsdialekter*, som indgik i det større projekt *Lyden af Hovedstaden*. I bogens forord fremgår det at forfatterne har været at skrive en bog som kan læses af alle med interesse for Københavns historie og/eller med interesse for sprog og dialekter, uanset faglig baggrund.

Rienecker, Lotte og Peter Stray Jørgensen: Den gode opgave – kort fortalt. Samfundslitteratur. 2025. 199 s.

Den gode opgave – kort fortalt er en koncentreret og opdateret udgave af *Den gode opgave* (6. udg., 2022). Bogen har været en fast følgesvend på danske videregående uddannelser siden 1. udgave udkom for snart 30 år siden. Der er tale om en grundbog i at skrive selvstændige opgaver, projekter og specialer på videregående uddannelser. Bogen handler om den tekst man skal skrive: om tekstens genre og grundlag, dens mulige strukturer og elementer og om de sproglige muligheder der er til stede. Hvert kapitel slutter med sprogråd og forslag til hvordan tekstens forskellige afsnit kan bygges op.

Værket henvender sig til studerende på videregående uddannelser, studiebibliotekarere og studievejledere.

Risom-Andersen, Trine og Mette-Maria Rydén: Dansk som andetsprog. Indskoling – Mellemlin – Udskoling. Dansk lærerforenings Forlag. 2025. 95 s.

Bogen har lærerstuderende og lærere der underviser i dansk som andetsprog, som målgruppe. Af bogen fremgår det at hver tiende elev i folkeskolen er to- eller flersproget, og derfor vil de fleste lærere møde denne elevgruppe i deres hverdag. Bogen retter sig primært mod undervisningen i modtagetilbudet, hvor der ofte går elever på forskellige alderstrin, og til den supplerende undervisning i dansk som andetsprog. Forfatterne skriver at de fleste aktiviteter i bogen differentieres så de både aldersmæssigt og sprogligt kan passe til elever på forskellige klassetrin. Aktiviteterne taler desuden ind i almenundervisningens emner og krav.

Risom-Andersen, Trine og Morten Tannert: Sprogmodeller i dansk. Dansk lærerforenings Forlag. 2025. 95 s.

Generativ kunstig intelligens – også kaldet AI – har på få år fået betydning i hele samfundet og dermed også i skolen og i danskundervisningen. Det skaber nye muligheder og dilemmaer, og dansklærerne skal nu arbejde med at integrere sprogmodeller på en reflekteret og kritisk måde. Bogen giver en kort,

men grundig introduktion til kunstig intelligens i et undervisningsperspektiv, og den præsenterer konkrete forslag til danskfaglige aktiviteter hvor sprogmodeller indgår som en del af undervisningen.

Skjold, Søren Boy og Kurt Strand: Vi sætter pris på det danske sprog. Elleve kritiske kærlighedserklæringer til vores sprog, til ordene og til forandringerne. Ted Publishing. 2025. 96 s.

Bogen er en antologi bestående af 11 kritiske kærlighedserklæringer til vores sprog, til ordene og til forandringerne. Fælles for bogens bidragydere er lysten til at give nogle sproglige overvejelser videre, og den henvender sig til dem som er med på at sproget skal forandre, udvikle og forny sig. I bogens forord kan man læse at redaktørernes dogme har været at bogen skulle være sjov og udfordrende at lave, og at bogen samtidig gerne må skabe debat, mane til eftertanke og underholde. Af bidrag kan fx nævnes Sune Bang: Sproget bevæger sig – og det skal det gøre, Kurt Strand: Usynlig manipulation er en magtfuld kunstart, Anna Sofie Hartling: "VÆR SØD AT SKRUE NEEEEED!" – Tale overført til skrift, Søren Boy Skjold: Noget er forandret i journalistisk formidling – du gætter aldrig hvad

Vi sætter pris på det danske sprog er desuden en hyldest til Sprogprisen, som med sine snart 15 år lange historie har inspireret til bogen. Bogen udkom i maj i forbindelse med sprogfestivalen Sprogense i Bogense.

Skovgaard-Petersen, Jakob: Lille leksikon med arabiske ord på dansk. Informations Forlag. 2025. 128 s.

I dette lille leksikon præsenteres 27 arabiske ord der har fundet vej ind i det danske sprog. Forfatteren beskriver ordenes oprindelse, deres betydning og anvendelse – samt hvornår og hvorfor de blev optaget i dansk. Der er tale om en sproglig import der strækker sig fra middelalderens folkeviser helt frem til nutidens TikTok.

Slotorub, Fanny: Sprog og kultur i oplæringen. Gyldendal. 2025. 79 s.

Formålet med denne håndbog er at styrke oplæringsvejlederens forståelse for og vejledning af social- og sundhedselever med dansk som andetsprog. Håndbogen præsenterer en række konkrete redskaber der klæder oplæringsvejlederen på til at vejlede eleverne og støtte dem i at gennemføre uddannelsen på trods af sproglige og kulturelle barrierer.

Bogen giver indsigt i de sproglige og kulturelle udfordringer der kan opstå, og den indeholder forslag til hvordan man kan støtte elevernes sprogudvikling og læring. Derudover formidles viden om de udfordringer som både elever og

oplæringsvejledere kan møde, samt hvordan elevernes kulturelle baggrunde kan anvendes som en resurse i oplæringen.

Sprog i Norden. Udgivet af Netværket for Sprognævnene i Norden. 2025. 85 s.

Sprog i Norden er et tidsskrift der udgives af Netværket for Sprognævnene i Norden. For tiden redigeres tidsskriftet af en hovedredaktør fra Danmark samt af sprognævnenes nordiske sekretærer. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Hvert år består tidsskriftet af litteraturoversigter over udvalgte sprogvidenskabelige publikationer – herunder populærvidenskabelige udgivelser om sprog – som er udkommet i de nordiske lande i det forgangne år. Hvert andet år indeholder tidsskriftet desuden artikler baseret på foredrag holdt under det foregående års nordiske sprogmøde. [Denne udgivelse](#) består udelukkende af litteraturoversigter over udvalgte publikationer udkommet i 2024 udarbejdet af hvert af de nordiske lande.

Sprog & Samfund. Udgivet af Modersmål-Selskabet. 2025. Nr. 1-4. 19 s. + 23 s. + 22 s. + 19 s.

Ud over anmeldelser af sproglitteratur samt omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder tidsskriftet også kortere artikler om en række sproglige emner, bl.a. Martin Lund: Tag det med RO (nr. 1), Sabine Kirchmeier: Tryk alt+i for at kladde med Copilot (nr. 2), Sif B. Lehmann og Sebastian Cap-pelen: RØST forstår din røst (nr. 3), Tom Høyem: Mod til modersmålet (nr. 4).

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik 80. Roskilde Universitetsforlag. 2025. 79 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Nr. 80 er et temanummer om *flersproget litteratur* og de muligheder der ligger i at inddrage flersproget litteratur i sprogundervisningen. Nummeret indeholder bl.a. følgende bidrag: Annegret Friedrichsen og Anna Sandberg: Flersproget litteratur og litterær flersprogethed i et dansk og tysk perspektiv: grænseregion, eksil og migration som eksempler, Katrine Højbjerg Jacobsen og Mia Kullegaard Brun: Flersproget lyrik – faglige og personlige stemmer i klasserummet, Sofia Esmann Busch: Månelanding – skønlitteratur for flersprogede elever i skolens basisundervisning.

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik 81. Roskilde Universitetsforlag. 2025. 90 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Nr. 81 er et temanummer om *AI- og teknologiforståelse i sprogfagene*. Nummeret indeholder bl.a. følgende bidrag: Bente Meyer og Annette Søndergaard

Gregersen: Kritisk brug af kunstig intelligens i sprogfagene – de lærerstuderendes perspektiver, Christina Hellensberg og Danièle Eychenne: AI som medspiller i grundskolens fremmedsprogsundervisning, Søren Hattesen Balle og Merete Olsen: At lurke er ikke at snyde – udvikling af skriftlighed gennem brug af BookCreator.

Sprogkræsen. Forlaget Bostrup. 2025. Nr. 25, 26, 27, 28. 31 s. Tidsskriftet publiceres både i trykt format og elektronisk på [Den Danske Sprogkreds](#).

Numrene indeholder omtaler og referater af sproglige arrangementer, interviews med sprogpersoner, anmeldelser af sproglitteratur og sprogarrangementer samt kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx Lise Bostrup: Det grønlandske sprog (nr. 25), Kirsten Rask: Reklamesprog – selvros og teaterstemmer (nr. 25), Lise Bostrup: Sprogkredsens forslag til en dansk sprogllov (nr. 26), Jesper Sidelmann Markussen: Fra runer til emojis (nr. 26), Lise Bostrup: Sprogkræsens 40 trick til retorik (nr. 27), Lise Bostrup: Når maskiner skriver med – AI som sprogligt spejl (nr. 28), Carsten Aner: Suppe på en pølsepind (nr. 28).

Vrangbæk, Christian Houth: Nytestamentlig græsk-dansk ordbog. Nord Academic. 2025. 295 s.

Ordbogen er den første danske ordbog målrettet nytestamentligt græsk. Den er udviklet som et redskab til teologer, præster, studerende og andre med interesse for Det Nye Testamente. Ordbogen er en specialordbog, der præsenterer græske opslagsord med tilhørende sproglige og semantiske oplysninger. Den kan anvendes i arbejdet med nytestamentligt græsk på forskellige niveauer. Ordbogens formål er at understøtte sproglige studier og bidrage til fortolkning og forståelse af de nytestamentlige tekster. Den indeholder bibelhenvvisninger, konteksteksempler, registre og tematiske ordlister.

Finland

Daniela Felixson & Charlotta af Hällström-Reijonen

Andersson-Koski, Maria, Karin Hoyer, Magdalena Kintopf-Huuhka, Annika Aalto, Jenny Derghokasian & Susanna Rajala, 2025: Revitaliseringsprogram för finlandssvenskt teckenspråk. Åtgärder för att bevara och stärka det finlandssvenska teckenspråket. Helsingfors: Undervisnings- och kulturministeriet. 204 s.

Det finlandssvenska teckenspråket är ett hotat språk med uppskattningsvis cirka 200 språkanvändare i Finland. År 2025 publicerades ett revitaliseringsprogram för att trygga språkets framtid och de grundläggande språkliga rättigheterna som utgör en förutsättning för delaktighet i samhället. Programmets övergripande målsättning är att stärka det finlandssvenska teckenspråket genom att öka antalet språkanvändare, utöka och bevara språkliga domäner samt öka kännedomen och kunskapen om språket. Programmet ger en överblick över situationen för det finlandssvenska teckenspråket samt över de faktorer som inverkar på revitaliseringen av det. I programmet presenteras sammanlagt 66 åtgärder för att stärka språket. Arbetet med att sammanställa programmet har koordinerats av Finlands Dövas Förbund rf med finansiering av Undervisnings- och kulturministeriet i Finland. Revitaliseringsprogrammet kan laddas ner på adressen <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-085-9>.

Attila, Eeva, 2025. "Perunan on oltava komission päätöksessä edellytettyä siemenluokkaa". Säädoskielen predikaattiverbit luomassa oikeuksia ja velvollisuuksia. Helsingfors: Helsingfors universitet. 231 s.

I avhandlingen undersöker Attila predikat i författningstexter på finska. Attila intresserar sig för hur predikaten används för att skapa rättigheter och skyldigheter i författningstexterna samt hur de ger uttryck för rättsnormer och bygger upp författningar som genre. I studien tillämpas diskursanalytiska och kvalitativa syntaktisk-semantiska metoder, och det primära forskningsmaterialet består av fyra ursprungliga lagar från 2016. Resultaten visar att skyldigheter främst skapas i författningstexterna med hjälp av modala konstruktioner som *on tehtävä* (någon ska eller måste göra något) och det modala hjälp verbet *tulla* (*ska, måste*) samt icke-modala indikativformer. Rättigheter uttrycks å sin sida främst genom de modala hjälpverben *voida* och *saada* (någon får, kan eller har rätt att göra något). Studien visar också att predikaten även har andra funktioner än att skapa rättigheter och skyldighe-

ter i författningstexter. Avhandlingen kan laddas ner på adressen <http://hdl.handle.net/10138/590868>.

Forsgård, Nils Erik, 2025: Integration på svenska – en lägesrapport 2025. Helsingfors: Tankesmedjan Magma. 195 s.

I rapporten kartläggs situationen för integration på svenska i Finland. Rapporten består av tre delar: Den första delen fokuserar på rådande diskussioner om och attityder till invandring och integration i Finland, Sverige och vissa andra länder. Den andra delen handlar om hur situationen för integrationen på svenska ser ut på olika håll i Finland, och den tredje delen består av en sammanfattning och framåtblickande observationer. Enligt Finlands regeringsprogram 2023 ska cirka 5–10 procent av utlandsfödda som flyttar till Finland integreras på svenska, men rapporten visar att tillförlitlig statistik och en klar definition av kriterier för vem som anses vara integrerad på svenska saknas. I rapporten påpekas också att det finns bristfällig information om möjligheten till integration på svenska och att nyanlända i många fall mer eller mindre automatiskt styrs in i den finskspråkiga integrationsprocessen. Det finns också skillnader i hur väl integrationsprocessen på svenska fungerar i olika delar av Finland. Rapporten kan laddas ner på adressen <https://magma.fi/integration-pa-svenska-i-finland-en-lagesrapport-2025/>.

Frondeén, Carina, 2025: Lätt språk under lupp: Lätt språk och dess anvisningar utgående från forskningsperspektiv, praktikerperspektiv och användarperspektiv. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Avhandlingen bygger på fyra artiklar som behandlar lätt språk ur olika perspektiv. Frondeén undersöker hur lätt språk har definierats och konceptualiserats i tidigare forskning, hur väl vissa anvisningar för att skriva lätt språk fungerar i verkligheten och hur personer som använder lätt språk förstår och upplever lättlästa myndighetstexter. Informanterna är personer med intellektuell funktionsnedsättning. Resultaten visar att begreppet lätt språk i tidigare forskning definieras på olika sätt beroende på exempelvis forskningsmaterialet eller syftet med forskningen. Avhandlingen ger också stöd för befintliga anvisningar om att undvika långa och ovanliga ord, upprepa viktiga ord och använda konkreta ord och bindeord i lätt språk. Dessutom visar resultaten att lättlästa myndighetstexter inte alltid är tillräckligt tillgängliga för mottagargruppen. Avhandlingen kan laddas ner på adressen <http://hdl.handle.net/10138/596293>.

Heikkinen, Minna, 2025: Language, communication and literacy skills of nine-year-old children born very preterm. Uleåborg: Uleåborgs universitet.

Avhandlingen handlar om språkliga och kommunikativa färdigheter hos nioåriga barn som har fötts för tidigt, det vill säga före graviditetsvecka 32. I studien utreder Heikkinen om den språkliga utvecklingen hos dessa barn avviker från en kontrollgrupp med barn som inte har fötts för tidigt. Heikkinen undersöker deltagargruppernas språkliga färdigheter med hjälp av olika test som mäter bland annat språklig förståelse och produktion samt förmåga att läsa och skriva. Resultaten visar att de barn som fötts före graviditetsvecka 32 hade större språkliga utmaningar än kontrollgruppen. De hade större brister i språkförståelsen och svagare förmåga att läsa och skriva samt svagare kommunikationsförmåga. Avhandlingen utgör ett argument för att vidareutveckla bland annat åtgärder för att bedöma och stödja den språkliga utvecklingen hos barn i skolåldern som har fötts för tidigt. Avhandlingen kan laddas ner på adressen <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202508115256>.

Kielikello. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Den finska språkvårdstidskriften Kielikello publicerar artiklar med några veckors mellanrum. År 2025 har Kielikello bland annat bjudit på teman som utmaningar med ovanliga böjningsformer och ord i finskan, olika finländska myndigheters klarspråksarbete samt behovet och användningen av svenska i arbetslivet i Finland. Tidskriften bjuder också på intressant läsning bland annat om hur barn hittar på och använder nya avledningar av finska ord och om vilka namn på trädarter som förekommer i finska efternamn. År 2025 har det också publicerats artiklar om revitaliseringen av kvänskan i Norge och situationen för det karelska språket i Finland. Kielikello finns på adressen <https://www.kielikello.fi>.

Korpi, Suvi, 2025: Generic fluency in the translation of science fiction: The translation of neologies in audiovisual and literary translation from English into Finnish. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Avhandlingen handlar om översättning av nyord i science fiction från engelska till finska. Nyord har en central roll i science fiction som genre. Materialet för studien består av två romaner som har översatts till finska och av finska undertexter till fem tv-serier. I studien ingår också en jämförelse av översättningar gjorda av professionella och icke-professionella översättare. Resultaten visar att översättarna allt som oftast överförde nyorden från källtexten till måltexten på något sätt, vilket bidrog till att bygga upp science fiction-genren i översätt-

ningarna. Översättningsstrategier som utelämnning och generalisering användes mer sällan. Vidare visar studien att de icke-professionella översättarna tenderade att vara mer trogna mot källtexten än de professionella översättarna i fråga om att översätta nyord. Avhandlingen kan laddas ner på adressen <http://hdl.handle.net/10138/603149>.

Lantto, Hanna, Paula Sjöblom, Jaana Vaahtera & Minna Hjort (red.), 2025: Kieli maisemassa, maisema kielessä. Tutkimuksia Turusta. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Finska Litteratursällskapet. 422 s.

Boken bjuder på en översikt över det lingvistiska landskapet i Finlands äldsta stad Åbo. Den utgör en kartläggning av den språkliga mångfalden och mångformigheten i staden. Teman i boken är bland annat dialektala drag ur finskan och deras funktion i stadsmiljön samt hur olika organisationers språkpolitik återspeglas i det lingvistiska landskapet i organisationernas lokaler. Boken visar också till exempel hur latinet, engelskan och spanskan framträder och används i det offentliga rummet. Verket belyser hur olika aktörer – från enskilda individer till stora organisationer – förhåller sig till och påverkar den information som förmedlas genom språkbruket i stadsbilden. Boken kan läsas på adressen <https://doi.org/10.21435/tl.292>.

Lassus, Jannika, Harry Lönnroth & Jenny Stenberg-Sirén (red.), 2025: Folkmålsstudier 63.

Tidskriften Folkmålsstudier presenterar forskning i nordiska språk och utkommer vanligtvis en gång per år. Nummer 63 innehåller tre vetenskapliga referentgranskade artiklar: Rebecka Heinonen undersöker hur förpliktelsemodalitet uttrycks i språkpolicytexter inom sjukvården i tvåspråkiga områden i Finland. Pinja Kemppinen, Mikko Kuronen, Kati Kajander, Katja Mäntylä och Paulina Nyman-Koskinen undersöker vilka roller finskspråkiga elever som lär sig svenska intar när de samspelar ett digitalt språkspel och hur spelandet kan bidra till språkinläringen. Hans Landqvist och Louise Holmer presenterar finlandismer och andra finländska inslag i den fjortonde upplagan av Svenska Akademiens ordlista. I tillägg innehåller nummer 63 även ett smärre bidrag om vykort som dynamiska dagböcker av Jan-Ola Östman samt fyra lectio praecursoria, det vill säga inledande anföranden vid disputationer, av Mari Mäkilä, Daniela Piipponen, Sara Rönqvist och Eero Talonen. I numret ingår också Marie-Louise Lind Sørensens recension av Lone Koldtofts bok *Klogere på dansk sprog – en håndsregning til svensktalende* och Sarah Wikners recension av Jenny Öqvists bok *Perspektiv på stockholmska*. Den elektroniska

utgåvan blir fritt tillgänglig ett år efter publicering på adressen <https://journal.fi/folkmarksstudier>.

Launonen, Peter, 2025: Investigating the Relationship Between CLIL and L1 Ability in a Finnish Education Context. Åbo: Åbo universitet.

Avhandlingen handlar om språkkunskaper i finska som förstaspråk hos elever som får undervisning endast på ett språk, finska, och elever som får så kallad CLIL-undervisning (content and language integrated learning), det vill säga undervisning på två språk, finska och engelska. I studien deltog sammanlagt 35 elever i åldern 14–15 år vars förstaspråk är finska. En del av dem deltog i undervisning enbart på finska och en del i CLIL-undervisning. Launonen studerade de båda gruppernas muntliga och skriftliga språkkunskaper i finska genom olika test, och trots att CLIL-eleverna fick mindre undervisning på finska än den andra gruppen visar studien att båda grupperna klarade av testen lika bra. Resultaten tillför ny information om kunskaperna i förstaspråket hos elever i tvåspråkig undervisning. Avhandlingen kan läsas på adressen <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-02-0377-1>.

Lindholm, Camilla & Leela Laura Leskelä (red.), 2025: Tutkimusretkellä selkokieleen. Gaudeamus. 325 s.

Boken utgör en kartläggning av situationen för forskningen om lätt språk. Forskningen har kommit i gång på allvar först under de senaste åren och boken utgör ett mångsidigt informationspaket om läget. Boken består av fyra delar: Den första delen ger läsaren en orientering i temat lätt språk, och i den andra delen kartläggs målgrupperna och behovet för lätt språk. Den tredje delen handlar om inriktningar inom forskningen, bland annat lätt språk i tal och interaktion, lätt språk och funktionshinderforskning samt lätt språk och språkaktivism. Den fjärde och sista delen behandlar olika språkliga, textuella och multimodala särdrag i språket, exempelvis språkliga konstruktioner, typografi och användning av bilder i kommunikation på lätt språk. De sista kapitlen i boken gäller lätt språk i medier och litteratur.

Lindholm, Camilla, Marja Kivilehto & Satu Siltaloppi (red.), 2025: Lätt svenska i Finland. Svenska litteratursällskapet i Finland och Morfem. 228 s.

Antologin är en produkt av forskningsprojektet Lätt finlandssvenska – en språkform för minoriteter inom minoriteten (2021–2024), det första mer omfattande språkvetenskapliga projektet om lätt svenska och anpassat teckenspråk. Den ger en överblick över situationen för lätt svenska i Finland och relaterar även i viss mån till motsvarande situation för lätt svenska i Sverige. Boken har

en språkvetenskaplig synvinkel och tangerar bland annat lätt språk som fenomen och forskningsområde, tidigare forskning och val av teorier och metoder inom forskningen om lätt svenska. I verket utforskas också bland annat vilka egenskaper som karaktäriserar lättlästa texter samt hur texterna tas emot och förstås av personer med intellektuell funktionsnedsättning. Antologin innehåller också några avsnitt om lätt språk i både talad och tecknad interaktion, och dessutom ägnas ett avsnitt åt stigmat kring lätt språk med särskilt fokus på personer med intellektuell funktionsnedsättning. Boken avslutas med en sammanfattning av erfarenheterna från forskningsprojektet Lätt finlandssvenska samt en framåtblickande diskussion. Antologin kan läsas på adressen <https://www.sls.fi/publications/latt-finlandssvenska/>.

Mantila, Harri, 2025: Suomen nykymurteet. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 184 s.

Den här boken presenterar dialekter och språklig variation i modern finska och har utarbetats som en ny lärobok för universitetsstudier i det finska språket. I stället för den traditionella indelningen i östfinska och västfinska dialekter görs en indelning i tre övergripande dialektgrupper: östfinska, västfinska och nordfinska dialekter. I boken sammanförs traditionell kunskap om finska dialekter med nyare kunskap om förändringar och variation i talad finska. Perspektivet är brett och boken behandlar allt från individuell och situationsbunden variation i talspråket till äldre dialekter och språket i städer och på landsbygden. Boken kan läsas på adressen <https://doi.org/10.21435/tl.301>.

Markelin, Lia, 2025: En inblick i läromedelsproduktionen på svenska för grundskolan och gymnasiet. Tankesmedjan Magma. 92 s.

Hur ser situationen ut för läromedel på svenska i Finland? Det svarar den här rapporten på bland annat ur skolornas, läromedelsförfattarnas och marknadens synvinkel. Rapporten bygger på information från förlag, enkäter till bland annat rektorer och lärare i svenskspråkiga skolor och till läromedelsförfattare samt intervjuer med bland annat rektorer, läromedelsförfattare, finansierare och förläggare. Resultaten visar att 88 procent av de svenskspråkiga skolorna använder finländska läromedel som är utarbetade enligt nuvarande läroplan och att 66 procent av lärarna upplever att läromedlen motsvarar skolornas behov. Utbudet av läromedel på svenska är ojämnt; för vissa ämnen finns det flera läromedelsserier medan andra saknar läromedel helt. Det beror bland annat på att marknaden för läromedel på svenska är begränsad och förlagen främst producerar läromedel som har potential att generera vinst.

Samtidigt tar läromedelsförfattare och läromedelsöversättare ofta ekonomiska risker i arbetet med nya läromedel, och många producerar läromedel vid sidan om sitt huvudsakliga arbete eller förlitar sig på de stipendier som delas ut av finlandssvenska fonder för att försörja sig. Det finns också ett ökande behov av anpassade och differentierade läromedel och det råder brist på läromedel i svenska som andraspråk och litteratur. Rapporten kan laddas ner på adressen <https://magma.fi/ojamen-tillgang-pa-svensksprakiga-laromedel/>.

Mezhevich, Olga, 2025: Lost in Dialogue Translation. Colloquial Features in Literary Texts and their Translation between Russian and (Finland) Swedish. Helsingfors: Helsingfors universitet.

I avhandlingen kartläggs översättningsstrategier i översättningar av litterär dialog från ryska till svenska och från svenska till ryska. Materialet består av litterära verk av ryska författare som har översatts till svenska av finlandssvenska översättare och av verk av finlandssvenska författare som har översatts till ryska. Förutom översättningsvetenskapliga metoder tillämpar Mezhevich även metoder från bland annat pragmatik, artighetsteori och samtalsanalys. Resultaten visar på bruk av olika översättningsstrategier i olika situationer. Det finns till exempel en tendens att ersätta talspråkliga drag med standardspråkliga varianter eller använda kompenserande talspråkliga drag på andra ställen än i källtexten. Vidare observerar Mezhevich att finlandssvenska översättare i vissa fall använder särfinlandssvenska talspråkliga drag, men att denna tendens är mindre om målgruppen för översättningen är både en finlandssvensk och en sverigesvensk publik. Förutom talspråkliga drag undersöks också bland annat artighetsstrategier och annaninitierade reparationssekvenser. Avhandlingen kan laddas ner på <http://hdl.handle.net/10138/593702>.

Nummila, Kirsi-Maria 2025: Kirjoitetun suomen historia. Kieli ja kirjallistuminen keskiajalta 1800-luvun taitteeseen. ('Den skrivna finskans historia: Språkets utveckling och etablering som skriftspråk från medeltiden till 1800-talets början.') Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Finska Litteratursällskapet. 551 s.

Denna bok granskar finskans utveckling till skriftspråk och utvecklingen av den litterära finska kulturen under cirka trehundra år från 1500-talet till 1809 då Finland var en del av Sverige. Fokus ligger på användningen av skriven finska och omfattar både tryckta och handskrivna texter. Under de senaste decennierna har forskningen om äldre finskt skriftspråk varit livaktig och bokens syfte är att lyfta fram den forskning som gjorts.

Boken kan läsas på <https://oa.finlit.fi/reader/books/pdf/10.21435/tl.297>.

Piipponen, Daniela, 2025: "Låt din penna vara sig själv trogen": Variation och norm i Zacharias Topelius läsebok Boken om vårt land, med fokus på ortografi och morfologi. Helsingfors: Helsingfors universitet. 241 s.

I avhandlingen undersöker Piipponen den språkliga variationen i läseboken Boken om vårt land (1875) av den finländska författaren Zacharias Topelius (1818–1898). I studien tillämpas korpuslingvistiska metoder i syfte att granska hur väl språket följer de kodifierade språkliga normer – främst den första upplagan av Svenska Akademiens ordlista – som gällde på 1870-talet. Piipponen utreder om språket i läseboken är typiskt för Topelius och det samtida språkbruket i Finland. Resultaten visar att språket är förhållandevis normenligt och konsekvent och att den variation och de normbrott som finns kan härledas exempelvis till tillfälliga fel, variation inom språkbruket i allmänhet, äldre standardnormer eller särfinländskt språkbruk. I vissa fall tyder resultaten också på att Topelius medvetet har valt icke-standardenliga ordformer. Avhandlingen kan laddas ner på <http://hdl.handle.net/10138/595296>.

Pitkänen, Taina, 2025: Puheen ymmärtäminen ja ymmärrettävyys suomea toisena kielenä käyttävien lääkäreiden kielitaidon ilmentäjänä. Tammerfors: Tammerfors universitet.

I avhandlingen undersöker Pitkänen vilka språkliga utmaningar läkare som har fått sin utbildning i ett land utanför EU och EES och som använder finska som andraspråk stöter på i patientarbetet. Pitkänen undersöker hur begripligt läkarnas muntliga språkbruk är och hur väl de själva förstår patienterna. Teoretiskt och metodologiskt tar undersökningen avstamp i interaktionsforskning och psykolingvistik. Det huvudsakliga materialet består av videoinspelningar av samtal mellan läkarna och deras patienter samt läkarnas egna reflektioner över de språkliga utmaningarna i arbetet. Resultaten visar att de språkliga utmaningarna ofta beror på till exempel att läkarnas yrkesspråk skiljer sig från patienternas språk, att det finns språklig variation mellan olika patienter och att samtalsämnen kan vara oförutsägbara. Resultaten av studien är användbara i utvecklingen av språkundervisningen för läkare med finska som andraspråk och överlag i undervisningen i finska som andraspråk. Avhandlingen kan laddas ner på adressen <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/224921>.

Rantala, Katariina, 2025: Kehollisuus, materiaalisuus ja oppimisen mahdollisuudet. Vuorovaikutuksen rakentuminen suomi toisena kieleinä -kauppaharjoituksissa. Uleåborg: Uleåborgs universitet.

Rantalas avhandling gäller interaktion i simulerade försäljningssituationer

mellan vuxna som lär sig finska. Språkinlärarna fungerar både i rollerna som köpare och säljare. Studien tar avstamp i samtalsanalys och interaktionell lingvistik, och Rantala undersöker samtalsparternas turtagning och kroppsspråk samt hur de använder undervisningsmaterial i form av bilder som representerar de varor som är till salu. Resultaten visar att språkinlärarna använder olika pekningar för att hänvisa till de objekt som ska säljas eller köpas och att pekningarna är av särskild betydelse när det finns språkliga eller andra interaktionella utmaningar mellan parterna. Med hjälp av bilderna kan parterna också tydliggöra strukturen i interaktionen. Användningen av bilderna främjar samförståelsen och visar att objekten kan användas för att klargöra faserna i försäljningssituationen. Avhandlingen kan läsas på adressen <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202509045735>.

Rönnqvist, Sara, 2025: Turer, strukturer och gester: Positionerande praktiker i samtal om bildkonst. Helsingfors: Helsingfors universitet.

I sin avhandling undersöker Rönnqvist hur personer med olika förkunskaper tolkar, värderar och beskriver konst i samtal ansikte mot ansikte med andra. Studien gäller dels samtal mellan kritiker och konstnärer, dels lekmän emellan. Rönnqvist undersöker bland annat hur adverbiala led som *på något sätt*, konjunktionella led som *å sen* samt olika gester och kroppspositioner används i samtalen. Metodologiskt utgår studien från interaktionell lingvistik, och som centrala metoder används sekventiell analys och multimodal interaktionsanalys. Resultaten visar hur adverbiala och konjunktionella ord och uttryck i samspel med gester och övrigt kroppsspråk används till exempel för att signalera att talaren har talat färdigt och därigenom underlätta turövergångarna i samtalet. Resultaten visar också att en övergripande strävan efter samförstånd finns både i samtalen mellan lekmän och i samtalen mellan konstnärer och kritiker, men att sätten att nå detta samförstånd skiljer sig åt. Avhandlingen kan laddas ner på adressen <http://hdl.handle.net/10138/594410>.

Seppälä, Tanja, 2025: ”Kielioppiminen ei koskaan riitä”: kotoutumiskoulutus suomen kielen oppimisympäristönä ja kielitaidon kehittämisen mahdollisuudet vuosi sen jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Denna doktorsavhandling undersöker integrationsutbildning som språkinlärningsmiljö och följer deltagare ett år efteråt; majoriteten når A2-nivå i finska, men utfallet varierar mellan individer, samvarierar med utbildningsbakgrund och åtgärder som arbetslivsperioder gynnar vissa men inte andra.

Trots målmedveten språkinvestering mot studier, arbete och ibland för att uppnå medborgarskap begränsas framstegen av brist på sociala nätverk för

språkanvändning, osäkra anställningar och karriärskiften. Stöd i övergångsskedet, karriärvägledning, fortsatt språkutbildning och en kritisk prövning av målen rekommenderas.

Avhandlingen kan läsas på <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-1139-4>.

Språkbruk. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Språkbruk är en populärvetenskaplig webbaserad tidskrift med artiklar, intervjuer och recensioner som tangerar språk ur olika synvinklar. År 2025 berördes teman som språkbruk i minoritetsspråkigas vardag, valet av svensk- och finskspråkiga hälsningsord i servicesituationer i tvåspråkiga miljöer, bakgrunderna till de finlandssvenska hälsningsorden *morjens* och *mojn* och attityder till det karelska språket. Den dialektintresserade kan ha särskild glädje av de artiklar som behandlar dialektala drag i den finlandssvenska humorgruppen KAJ:s musik och ett av Asterix och Obelix klassiska äventyr som nu har utkommit på dialekt. Språkbruk finns på adressen <https://www.sprakbruk.fi/>.

Suomen kielen seura (red), 2025: Sananjalka. Suomen kielen seuran vuosikirja 67. Åbo: Suomen kielen seura.

Sananjalka är en tvärvetenskaplig årsbok som publicerar artiklar, översikter och recensioner inom fennistik, fennougristik och allmän lingvistik samt inom områden som finsk litteratur, etnologi, folkloristik, religionsvetenskap och arkeologi.

Nummer 67 innehåller tolv artiklar och en recension. Bland bidragen finns en studie som analyserar finskspråkigas uppfattningar om svenska hälsningsord och hälsningsbruk samt hur dessa varierar mellan en- och tvåspråkiga regioner i Finland. Resultaten visar att svenska hälsningar ofta förknippas med positiva attityder och att språkvalet i tvåspråkiga miljöer präglas av komplexa sociala överväganden. En annan artikel undersöker bluffmeddelanden vid nätfiske och framhåller att språklig analys kan bidra bland annat till automatiserad identifiering av nätfiske.

Boken kan läsas på <https://journal.fi/sananjalka/issue/view/13192>.

Uusitalo, Harri 2025: Suomalaisen säädöskielen vaiheita. Paatin siirtämisestä pesänkavallukseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Finska Litteratursällskapet. 138 s.

Boken utgör en intressant översikt över det finska lagspråkets historia. Med hjälp av exempel på förändringar i såväl stavningen och grammatiken som ordförrådet belyser Uusitalo hur lagspråket har förändrats genom tiderna, från tiden före det finska skriftspråkets uppkomst till modern finska. I boken dis-

kuterar bland annat översättningar av svenska lagar och förordningar på 1600- och 1700-talen, förändringar i lagspråket på 1800-talet under Finlands ryska tid och vidare utveckling under Finlands självständiga tid. Boken kan laddas ner på adressen <https://oa.finlit.fi/books/m/10.21435/tl.303>.

Veivo, Outi, Teppo Jakonen, Päivi Laine & Saija Merke (red.), 2025: Kieli avaimena muuttuvaan maailmaan – Språk som nyckel till en föränderlig värld. AFinLAs årsbok 2025. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA – Finländska föreningen för tillämpad språkvetenskap. 281 s.

Temat för föreningen AFinLAs årsbok 2025 inbjuder till reflektioner kring språkets roll i en tid som präglas av bland annat teknologiska, geopolitiska och samhälleliga förändringar. Samtidigt ges synpunkter på hur tillämpad språkvetenskap kan användas för att undersöka dessa fenomen. Årsboken innehåller förord och tio artiklar som är skrivna på finska och engelska, och de bjuder bland annat på teman som kön och sexualitet i språket med fokus på sexuella minoriteter och könsminoriteter, retoriska och språkliga strategier i högerpopulistiska ledares kommunikation i sociala medier samt diskurser i finlandssvenska medier om språklig identitet och integration av flyktingar och asylsökande på svenska i Finland. Årsboken kan laddas ner på adressen <https://journal.fi/afinlavk>.

Virittäjä. Kotikielen Seura.

Virittäjä är en vetenskaplig tidskrift om forskning i finska språket och undervisning i finska. I tidskriften publiceras bland annat artiklar, essäer, översikter och bokrecensioner. Tidskriften utkommer med fyra nummer om året. År 2025 har bland annat följande teman behandlats i tidskriften: transitiva verb i finskan, karelska dialekter, dialekter och identitet på 2020-talet, diskursiva strategier i bloggtexter skrivna av politiker samt diskussioner om sjukdomar på läkarmottagningar. Det går också att läsa om en statistisk undersökning av olika språkliga variabler som styr valet av konjunktioner på finska och en studie om de språkideologiska processer som finns bakom de kategoriseringar klasslärarstuderanden gör i diskussioner om det finska språket och finstalande personer. Virittäjä kan läsas på adressen <https://journal.fi/virittaja/index>.

Westerlund, Anders, 2025: Essäskrivande i gymnasiet. Lärares föreställningar om essän som skolgenre och essäistiska drag i elevtexter. Vasa: Åbo Akademi.

I sin avhandling kombinerar Westerlund sociokulturell skrivforskning med litteraturvetenskaplig essäteori för att utforska gymnasielärares uppfattningar

om essäskrivande i gymnasiet. Fokus ligger på det finländska studentexamensprovet i modersmål och litteratur, och Westerlund intresserar sig för vilka föreställningar lärare i svenska och litteratur har om essän som genre i studentexamensprovet, om starka essäprov och om skrivundervisningen i relation till studentexamensprovet. Materialet för avhandlingen består av gymnasieuppsatser, intervjuer med sju gymnasielärare och tre kollegiala samtal mellan fyra gymnasielärare. Enligt lärarna kännetecknas starka essäprov bland annat av språklig normenlighet, originalitet och mottagarmedvetenhet medan själva essägenren enligt dem karaktäriseras av ett objektiva och kunskapsdokumenterande grepp. Essäer används som provgenre i många ämnen i gymnasiet, och lärarna uttrycker också en osäkerhet i fråga om vems ansvar det är att lära studerandena skriva essävar. Avhandlingen kan läsas på adressen <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-12-4427-8>.

Færøerne

Maria Finnbogadóttir Arge

Debess, Iben Nyholm, Alina Karakanta og Barbara Scalvini: What's Wrong With This Translation? Simplifying Error Annotation for Crowd Evaluation. 2025. Association for Computational Linguistics. 6 s.

Maskinoversættelse (MT) for færøsk er ikke uden problemer grundet manglen på ekspertannotatorer og robuste evalueringsmålinger på området. For at imødekomme udfordringerne bliver der i undersøgelsen udviklet en MQM-inspireret ramme for ekspertannotation, som skal identificere primære fejltyper. Der bliver desuden udviklet en forenklet gruppeevalueringsordning med henblik på at muliggøre bredere deltagelse.

Resultaterne i artiklen er baseret på en analyse af 200 sætningsoversættelser udført af tre forskellige modeller, og de demonstrerer, at forenkede gruppeevalueringer flugter med ekspertvurderinger, hvilket baner vejen for forbedret tilgængelighed samt demokratiseringen af maskinoversættelsesevalueringer.

Hoffmann, Lara og Anna-Elisabeth Holm: 'Guardians of the language': language ideologies and migrants' language learning experiences in Iceland and the Faroe Islands. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development. 2025. Udgivet online. 14 s.

Artiklen undersøger, hvordan sprogindlæringsoplevelsen hos voksne migranter i Island og på Færøerne påvirkes af sprogideologier. Den forhenværende forskning viser, at det ideologiske miljø, som den lærende befinder sig i, varierer afhængigt af, om sprogsamfundet er stort eller lille. Der findes derimod ikke mange undersøgelser, der reflekterer over, hvordan nytilkomne i mindre sprogsamfund oplever og reagerer på dominerende sprogideologier. Forskningen er baseret på etnografiske undersøgelser lavet på Færøerne og i Island og kommer i kølvandet på migrationen samt på de spørgsmål, der medfølger, om hvordan førstesprogsbrugere, de, som skal lære sproget og lokale myndigheder reagerer på disse demografiske forandringer. I Island såvel som på Færøerne er politikken præget af ideologier om ensprogethed og sproglig purisme. Det engelske sprog fungerer talesprogsræssigt som *lingua franca* og som redskab for at lære små sprog. Men dette vækker også bekymring for disse sprogs fremtid. På Færøerne er der to små sprog, færøsk og dansk, som begge er knyttet til social mobilitet samt adgang til arbejds-

markedet, hvilket resulterer i et kompliceret læringsmiljø. Undersøgelserne viser, at migranter i samfund med små sprog støder på og giver selv udtryk for forskellige ideologiske positioner, som f.eks. protektionisme, sprog som adgangsgivende, *native speakerism*, autenticitet, nytte samt det engelske sprog som *lingua franca*. Disse forskellige positioner understreger forholdet mellem sprogideologier og inklusion, arbejdsmobilitet og på hvilken måde migranter investerer i små sprog.

Jacobsen, Jógvan í Lon: Skriða og skryðja og nogle andre jordskredsverber i færøsk. I: Scripta Islandica: Isländska sällskapets årsbok 76/2025. Mårtensson, Lasse (red.), Veturliði Óskarsson (red.) og Matteo Tarsi (red.). 2025. Isländska sällskapet & Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 12 s.

I artiklen drøftes verbformen *skryðja* 'styrte ned, rulle ned (om bjerg eller jordskred)'. Ordet er interessant både ortografisk og semantisk. I ordbogen til *Færøsk Anthologi* (Hammershaimb 1891) staves ordet *skryðja*, mens det i *Lexicon Færoense* (Grundtvig & Bloch 1877–1888) staves *skriða*. Den ortografiske usikkerhed skyldes, at langt *y* og *i* er faldet sammen til [i:] i færøsk. Ordet er også interessant, fordi det i 1961-udgaven af *Færøsk-dansk ordbog* (Jacobsen & Matras 1961) fik en ny delbetydning, 'skryde, prale', som sidenhen er trukket tilbage, fordi det var en fejl. Desuden berøres kort det faktum, at den ældste færøske ordbog (Svabos *Dictionarium Færoense*) kun opfører jordskreds betydningen af *skryðja*, mens yngre ordbøger også har betydningen 'male groft (på en kværn)' (Poulsen & al. 1998; Hansen og Joensen 2010). Det skyldes antagelig en fejl hos Svabo. Foruden formerne *skriða* og *skryðja*, som er artiklens hovedtema, vil tre norrøne verber med samme betydning blive omtalt, *ryðja* 'glide (ned), falde', *skriða* 'skride, glide' (Hansen & Joensen 2010) og *brynja* 'rynje, falle, styrte, ramle ned' (<https://oldnorwegiandictionary.vercel.app/word/hrynja>). Det sidste af disse, *brynja*, eksisterer ikke i moderne færøsk, men er belagt i nabosprogene. I artiklen anføres argumenter for, at ordet *skryðja* bør staves *skriða*. Alternationen *skr-* og *kr-/r-* i ordene *skryðja* og *ryðja* kan forklares som s-mobile, som betyder, at en rod med *r-* i forlyd kan producere en ekspressiv form med *skr-*.

Jacobsen, Jógvan í Lon: Um ruðul og ruðuleika. I: Fróðskaparrit, 71. bók, nr. 1. 2025. Fróðskapur. 10 s.

I denne artikel bliver oprindelsen og betydningen af ordet *ruðul* diskuteret. Ordet kendes kun fra sangen *Sildavalsurin*, en velkendt færøsk festsang, som

er skrevet af Poul Arni Joensen (1920-2011) og Oskar Hermannsen (1920-1995) i 1950'erne. Ordets betydning er 'kaos'. Artiklen har det synspunkt, at ordet er blevet lavet til lejligheden.

Kannuberg, Helena: Arbejdsprogram for nordisk sprogsamarbejde 2025-2027. 2025. [Nordic Council of Ministers](#). 7 s.

Den 2. maj 2024 underskrev de nordiske undervisnings- og kulturministre Deklaration om nordisk sprogpolitik. Målet med deklARATIONEN er, at den skal udgøre grundlaget for en overordnet, samlet, langsigtet og effektiv sprogpolitik i Norden. I henhold til deklARATIONEN skal målsætningerne følges op af arbejdsprogrammer, som fornyes regelmæssigt.

Dette arbejdsprogram er det første og gælder for perioden 2025-2027. Programmet er udarbejdet af Nordisk Ministerråd for Uddannelse og Forskning og Nordisk Ministerråd for Kultur i fællesskab med inddragelse af ministerrådets øvrige sektorer for at opnå målene i deklARATIONEN.

Kannuberg, Helena: Høvuðsverk í føroyskum í hádeildini. I: Skúlablaðið – Málagn fyri heim og skúla, nr. 4, vol. 93. 2025. Bókadeild Føroya lærarafelags. 2 s.

Hvert år læser eleverne et litterært hovedværk som led i færøskundervisningen i udskolingen i folkeskolen. I denne artikelserie fokuseres der på valget af litterært hovedværk i 7.-9. klasse for skoleåret 2024-2025, og hvad der karakteriserer disse hovedværker.

Kannuberg, Helena: Hvørji høvuðsverk lesa flokkarnir? Annar partur. I: Skúlablaðið – Málagn fyri heim og skúla, nr. 5, vol. 93. 2025. Bókadeild Føroya lærarafelags. 3 s.

Hvert år læser eleverne et litterært hovedværk som led i færøskundervisningen i udskolingen i folkeskolen. I denne artikelserie fokuseres der på valget af litterært hovedværk i 7.-9. klasse for skoleåret 2024-2025, og hvad der karakteriserer disse hovedværker. I denne artikel fokuseres der primært på, hvad der kendetegner hovedværkerne.

Kannuberg, Helena: Føroysklærarin í hádeild. Triði partur. I: Skúlablaðið – Málagn fyri heim og skúla, nr. 6, vol. 93. 2025. Bókadeild Føroya lærarafelags. 4 s.

Hvert år læser eleverne et litterært hovedværk som led i færøskundervisningen i udskolingen i folkeskolen. I denne artikelserie fokuseres der på valget

af litterært hovedværk i 7.-9. klasse for skoleåret 2024-2025, og hvad der karakteriserer disse hovedværker. Den sidste og tredje artikel i denne artikelserie omhandler færøsklærerens rolle i udskolingen.

Kannuberg, Helena, Kalpana Vijayarathan-R, Sissal Maria Rasmussen og Blaasvær, Laufey Haraldson: Undirvísing í føroyskum sum øðrum-máli: Les hvat lærarar halda og hvat altjóða gransking sigur. 2025. Fróðskapur. 4 s.

Immigrationen på Færøerne er steget markant de seneste år, hvilket har resulteret i en forøgelse af folkeskoleelever med færøsk som andetsprog. Indenfor den nyeste forskning bliver der med udgangspunkt i lærernes og skoleledelsernes synsvinkel diskuteret, hvordan undervisning i færøsk som andetsprog i folkeskolen skal struktureres, og hvordan undervisningen lykkes.

Kunz, Jenny, Iben Nyholm Debess og Annika Simonsen: Family Matters: Language Transfer and Merging for Adapting Small LLMs to Faroese. 2025. [arXiv](#). 16 s.

I artiklen undersøges der, hvordan man tilpasser små, effektive LLM (stor sprogmodel) til færøsk, et lav-ressourcesprog i den nordgermanske sprogfamilie. Med udgangspunkt i engelske modeller bliver der fortrænet på beslægtede skandinaviske sprog, enten individuelt eller kombineret, før modellen finjusteres til det færøske sprog. Der sammenlignes komplet finjustering med parameter-effektiv justering ved brug af LoRA, idet begges påvirkning på sproglig præcision og tekstforståelse bliver evalueres. På grund af manglen på færøske evalueringsdata, er der blevet konstrueret to nye minimal-par benchmarks fra tilpassede og ny indsamlede datasæt med tilføjelse af menneskelige evalueringer lavet af færøske lingvister.

Resultaterne i artiklen viser, at overførsel fra beslægtede sprog er afgørende. Hvilket sprog fungerer bedst som kildesprog afhænger af, hvilken type opgave det er: islandsk forbedrer sproglig præcision, hvorimod dansk forøger forståelse. På samme måde afhænger spørgsmålet om, hvorvidt finjustering eller LoRA på opgavetyper: LoRA forbedrer sproglig acceptabilitet og scorer lidt højere på menneskelig evaluering, hvorimod forståelse får bedre resultater ved komplet finjustering.

Petersen, Hjalmar Páll: “Faroese” to the Oxford Research Encyclopedia of Linguistics. 2025. Udgivet online. Link til artikel: [Faroese | Oxford Research Encyclopedia of Linguistics](#).

Færøsk er det mindste af de nordiske sprog, og det er klassificeret som

truet i *The World Atlas of Languages*. Denne klassifikation er dog ikke korrekt, da børn tilegner sig sproget som deres førstesprog, samtidig som sproget har status som hovedsprog på Færøerne. Sproget har 45.667 brugere (pr. januar 2024). Sproget bliver normalt klassificeret sammen med islandsk som et *ø-skandinavisk sprog*, men grundet den intense kontakt med det danske sprog, som klassificeres som et *fastlands-skandinavisk sprog*, skal det snarere betragtes som et *mellem-skandinavisk sprog*. Oprindelsen til visse strukturer i det færøske sprog skal findes i sprogkontakten, der var med Norge i middelalderen, da de to lande handlede flittigt med hinanden. Det officielle skriftsprog er forholdsvis ungt, da det danske sprog blev *H-varianten*, efter reformationen kom til Færøerne, mens det færøske sprog blev *L-varianten*. Sidenhen har situationen ændret sig til fordel for det færøske sprog. Sproget har udviklet sig i et lille samfund med tæt sammenhold mellem sprogbrugerne, hvilket har muliggjort tilegnelsen og vedligeholdelsen af en kompliceret grammatik. Der findes ikke mange ældre kilder; dog er det muligt at følge sprogændringer fra 1770 frem til det tidlige 21. århundrede ud fra skriftlige kilder.

Dialekterne på Færøerne kan opdeles i fire hovedområder: nordvest-færøsk, central-færøsk, nord-færøsk og syd-færøsk. Det færøske sprog har en kompliceret fonologi og mange udviklede bøjninger, som alle er afledt af diftongering, segmentering, Verschaerfung, palatalisering samt af tabet af spiranter, hvorefter glidelyde blev indsat i hiat.

Genitiven er forsvundet i den færøske sproghistorie, og færøsk har derfor kun tre fald: nominativ, akkusativ og dativ. Den gamle genitiv findes i sammensætninger som bindeled. Ordforrådet indeholder ældre gæliske låneord, som stammer fra forbindelsen med De Britiske Øer, ældre engelske samt nogle franske låneord, som er kommet ind i sproget gennem engelske sømænd og til sidst en række af danske låneord, som stammer fra reformationens indtog.

Petersen, Hjalmar Páll (red.), Christer Lindqvist (red.), Jógvan í Lon Jacobsen (red.), Zakaris Svabo Hansen (red.) og Sissal Maria Rasmussen (red.): Føroysk málsøga 1: Byrjanin. 2025. Nám. 440 s.

Bogen er den første af sin slags. Den udkommer i fem bind, hvori forskere verden rundt belyser den færøske sproghistorie op gennem tiden. Emner, som værket berører, er bl.a. begyndelsen og oprindelsen til det færøske sprog, den færøske sprogfamilie, hvordan bevidstheden om det færøske sprog har udviklet sig, og holdningen til det færøske sprog i dag. Andre emner, der bliver behandlet i værket, er interne sprogforandringer fra norrønt til færøsk samt de færøske dialekter og sprogkontakten mellem færøsk og andre sprog. Desuden bliver sprogideologi og udviklingen af det færøske skriftsprog diskuteret i værket.

Petersen, Hjalmar Páll og Laurence Voetzel: Faroese Phonetics and Phonology. 2025. De Gruyter Mouton. 376 s.

Bogen udfylder behovet for en præcis og dybtgående analyse af det færøske sprog. Bogen giver en omfattende oversigt af færøsk fonologi, hvori standardsprog, dialektale forskelle og historiske forandringer bliver dækket. Værket giver en detaljeret beskrivelse af den færøske fonologi og præsenterer formelle og synkrone analyser af de fonologiske mekanismer, der gør sig gældende. Dette er den første opslagsbog, som udelukkende er dedikeret til færøsk fonologi og fonetik. Bogen forsøger at komme med dybtgående beskrivelser af dialektal variation samt en detaljeret diskussion af sprogets diakrone udvikling fra oldnordisk til færøsk.

Rasmussen, Sissal Maria, Lydia Didriksen og Turið Kjølbro: Bara tey, sum elska-elska at lesa – gera tað*: Lesing og lesivanar hjá føroyskum børnum. I: Fróðskaparrit, 71. bólk, nr. 1. 2025. Fróðskapur. 29 s.

Artiklen er en beskrivelse af børns læsevaner i deres fritid. Børnene i undersøgelsen går i fjerde, sjette og niende klasse. Resultaterne bygger på to undersøgelser, en kvalitativ interviewundersøgelse og en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse om samme emne. Artiklens konklusioner er, at kun en fjerdedel af færøske børn læser regelmæssigt i deres fritid, hvorimod ca. 65 % sjældent eller aldrig læser. Læsningen daler med alderen, da børnene i fjerde klasse læser mere end børnene i sjette og niende klasse. Resultaterne peger på, at børns læsevaner varierer meget, og at forskellige faktorer påvirker læsningen. Lærere, specielt færøsklæreren, og forældrene, specielt mødrene, har stor indflydelse på, om hvorvidt børn læser. Ligeledes viser undersøgelsen, at børn har en positiv indstilling til andre børn, som læser. Dog er læsning ikke et hyppigt samtaleemne blandt børn. Resultaterne viser også, at det er af betydning, at bøgerne er interessante og passende for at vække læselysten. Børnene giver udtryk for, at de hellere vil læse i fysiske bøger end på digitale medier. Børnene foretrækker at læse på færøsk, dernæst engelsk og mindst på dansk.

Rasmussen, Sissal Maria (oversætter): MAIN: Multilingual Assessment Instrument for Narratives Faroese version. 2025. ZAS Papers in Linguistics, vol. 63. 34 s.

Multilingual Assessment Instrument for Narratives (MAIN) blev udviklet i 2012 med det for øje at vurdere fortællekompetencerne hos børn, som lærer et eller flere sprog fra fødsel eller tidlig alder. MAIN er tiltænkt børn i alderen ca. 3 til ca. 10 år. Nye undersøgelser viser, at det også kan bruges til større børn,

unge og voksne. Ved brug af materialet er det muligt at undersøge, hvordan barnet forstår og er i stand til at fortælle historier på flere sprog og på forskellige måder: struktureret fortælling med et specifikt indhold (Modelhistorie), genfortælling og fortælling.

Udgaven fra 2012 er baseret på omfattende undersøgelser af flere end 500 en- og flersprogede børn i alderen 3 til 10 år og med 15 forskellige sprog og sprogsammensætninger. Denne udgave, som er fra 2019, er blevet opdateret med flere end 2.500 transskriberede MAIN-historier. Derudover er der tilføjet ca. 24.000 svar fra MAIN-undersøgelser om at forstå, som omkring 700 en- og flersprogede børn i Tyskland, Sverige og Rusland har svaret på. Dette arbejde blev udført fra 2013-2019.

Den færøske udgave bygger på den engelske udgave fra 2019. MAIN indeholder 4 parallelle historier. Hver enkelt af disse er sammensat af nøje udvalgte billeder, som er baserede på en flerdimensionel forståelse af strukturen i historier. Historierne er blevet undersøgt for kognitiv og sproglig kompleksitet, så de i mikro- og makrostruktur er lige. Historierne tager også hensyn til kulturelle forskelle, og de er holdbare.

Rasmussen, Sissal Maria: The Adaptation of the Multilingual Assessment Instrument for Narratives (MAIN) to Faroese. 2025. ZAS Papers in Linguistics, vol. 66. 9 s.

Artiklen beskriver, hvorledes *Multilingual Assessment Instrument for Narratives (MAIN)* er tilpasset færøsk. Den indeholder en kort oversigt over det færøske sprog samt færøske forhold for sprogindlæring. Dernæst er tilpassningsprocessen beskrevet. Brugen af MAIN på Færøerne er også beskrevet samt fremtidige forskningsmuligheder, hvori MAIN indgår.

Reinert, Lena (red.) og Zakaris Svabo Hansen (red.): Frændafundur 10 – Greinasavn frá føroysk-íslendskari ráðstevnu í Tórshavn 16.-18. august 2019. 2025. Fróðskapur. 131 s. Link: <https://ojs.setur.fo/index.php/frodskapur/article/view/921/931>.

Hvert tredje år afholdes en tværfaglig konference, som samarbejdet *Frændafundur* står for. Landene skiftes til at holde konferencen, og foredragsholderne har haft mulighed for at udgive forelæsningsen i bogform. I flere år blev bogen printet, men nu er den digitalt tilgængelig. Samarbejdet er struktureret med bestyrelser i begge lande: *Íslandsnevnd Fróðskaparsetursins* og *Føroya-nevnd Háskóla Íslands*. Forelæsningerne i denne udgave er fra den 10. konference med den færøske titel *Rutur og røtur* (da. *Ruter og rødder*), som fandt sted i august 2019 på Færøerne med *rejsevidenskab* som tema.

Scalvini, Barbara, Annika Simonsen, Iben Nyholm Debess og Hafsteinn Einarsson: Prompt Engineering Enhances Faroese MT, but Only Humans Can Tell. 2025. University of Tartu Library. 12 s.

Undersøgelsen evaluerer GPT-4's oversættelseskompetencer fra engelsk til færøsk. Den sammenligner dem med flersproglige modeller på FLORES-200 og datasæt på Sprotin. Artiklen foreslår en prompt-optimeringsstrategi ved brug af Semantic Textual Similarity (STS) med det for øje at forbedre oversættelseskvaliteten. Menneskelig evaluering bekræfter effektiviteten af eksempeludvælgelsen baseret på STS, selvom automatiske målinger ikke opfanger disse forbedringer. Resultaterne flytter LLM applikationer for lav-ressource sprogoversættelser fremad, samtidig som de fremhæver nødvendigheden for bedre evalueringsmetoder i denne sammenhæng.

Scalvini, Barbara, Iben Nyholm Debess, Annika Simonsen og Hafsteinn Einarsson: Rethinking Low-Resource MT: The Surprising Effectiveness of Fine-Tuned Multilingual Models in the LLM Age. 2025. University of Tartu Library. 13 s.

I denne artikel bliver det nuværende paradigmeskifte i maskinoversættelse udfordret, hvor store sprogmodeller (LLM) vinder indpas frem for traditionelle neurale maskinoversættelses modeller med fokus på oversættelse fra engelsk til færøsk. I artiklen sammenlignes udførelsen af forskellige modeller, bl.a. flersproglige finjusteringsmodeller, store sprogmodeller (LLM) (GPT-SW3, Llama 3.1) og lukkede kilde-modeller (Claude 3.5, GPT-4). Undersøgelsens resultater viser, at en finjusteret NLLB-model udkonkurrerer de fleste store sprogmodeller (LLM), inklusiv nogle større modeller, både når det gælder automatisk og menneskelig evaluering.

Artiklen belyser også, hvor effektiv brugen af store sprogmodels-genererede syntetiske data er, når det drejer sig om finjustering. Mens lukkede kilde-modeller som Claude 3.5 klarer sig bedst samlet set, så foreslår mindre finjusterede modeller en mere nuanceret tilgang til lav-ressource maskinoversættelse. Resultaterne belyser potentialet i specialiserede og flersproglige modeller samt relevansen af sprogspecifik viden. I artiklen bliver implikationerne for ressource-tildeling i lav-ressource rammer desuden diskuteret, og artiklen præsenterer instruktioner til fremtiden for at fremme lav-ressource maskinoversættelse, inklusiv målrettet datagenerering og mere omfattende evalueringsmetoder.

Steintún, Bjarni: Ræstar hugleiðingar: upprunin til sagnorðið 'ræsa'. I: Fróðskaparrit, 71. bók, nr. 1. 2025. Fróðskapur. 14 s.

I artiklen bliver det færøske verbum *ræsa* med betydningen 'lade fermentere' behandlet.

tere' undersøgt. Ordets nordiske kontekst undersøges, og ordets oprindelse bliver analyseret. Artiklen diskuterer to muligheder: den første mulighed er oprindelsen i substantivet *rás*, mens den anden er oprindelsen i det oldnordiske *brár* (rå) eller *bræ* (kadaver). Spørgsmålet omkring homonymi og polysemi bliver derudover adresseret. Det vil sige, at artiklen diskuterer, hvorvidt de tre *ræsa*-verbum i den *Færøske ordbog* skal registreres som et enkelt verbum eller ikke. Artiklen er baseret på forskellige beskrivelser af *ræsa* med udgangspunkt i etymologiske ordbøger tilhørende de nærmeste sprogfamilier. Desuden diskuteres de fonologiske og morfologiske forhold mellem kognaterne. Artiklen konkluderer, at *ræsa* med høj sandsynlighed kan defineres som et enkelt polysemisk ord, som på et tidspunkt i historien er udledt fra substantivet *rás*. Ordet er tilsyneladende dannet i overensstemmelse med proto-nordiske sprog mønstre.

Grønland

Beatrine Heilmann

Berthelsen, Malu, 2025: Clavering Ø – inunnillu tassani naapitsineq, 3: Oqaasileriffik (red.): *Oqaasileriffimmit nutaarsiassat* nr. 3, s. 6-8. Tilgængelig hos: <https://oqaasileriffik.gl/wp-content/uploads/2025/11/OQAASILERIFFIMMIT-nr.-3-oktobari-2025.pdf>.

Artiklen gennemgår den britiske ekspedition under Douglas Charles Clavering i 1823 og den første dokumenterede europæiske kontakt med inuit i Nordøstgrønland. Med udgangspunkt i historiske kilder beskrives mødet mellem europæiske opdagelsesrejsende og lokalbefolkningen samt navngivningen af geografiske lokaliteter, herunder Clavering Ø. Artiklen bidrager til forståelsen af tidlige koloniale møder, stednavngivning og historisk dokumentation i Grønland.

Danielsen, Tukummeq, 2025: De øvrige dialekter indenfor dialogtolkning på offentlige institutioner i Nuuk. Bachelorprojekt i Afdelingen for Oversættelse og Tolkning, Ilisimatusarfik, Grønland. Tilgængelig hos: <https://da.uni.gl/media/xotaypiv/de-oevrige-dialekter-indenfor-dialogtolkning-pa-offentlige-institutioner-i-nuuk.pdf>.

Projektet undersøger anvendelsen af grønlandske dialekter i dialogtolkning på offentlige institutioner i Nuuk med fokus på, hvordan tolke håndterer variation mellem dialekter i praksis. Gennem kvalitative interviews og observationer analyseres tolkestrategier over for forskelle i ordforråd, sætningsstruktur og udtale, samt de kommunikative udfordringer, der opstår i tolkesituationer med brugere fra forskellige dialektområder. Projektet belyser betydningen af dialektbevidsthed, sproglig kompetence og tolkeuddannelse for effektiv sprogmediering i offentlige kontekster i Grønland.

Denbæk, Judithe, 2025: Case error corrections for noun phrases containing deverbal attributive nouns in Greenlandic. I: *Proceedings of the 9th Workshop on Constraint Grammar and Finite State NLP*, Tallinn, Estonia, University of Tartu Library, s. 50–58.

Artiklen præsenterer foreløbige resultater om anvendelsen af Constraint Grammar (CG) til semantisk annotation og korrektion af kassubøjninger i grønlandske nominalfraser, hvor det modificerende nomen er afledt af en verbalstamme. CG-annotationen er implementeret som del af et grammatik-

kontrolværktøj, der automatisk kan foreslå rettelser af kasusfejl og dermed bidrager til udviklingen af digitale værktøjer, som kan analysere og rette grammatiske fejl i grønlandsk.

Departement for Uddannelse, Kultur, Idræt og Kirke, 2025: Naalakkersuisuts Uddannelsesplan 2025. Hovedspor 5: Tværgående initiativer af strukturel karakter, herunder 5.2. Sprog, s. 25. Tilgængelig hos: <https://naalakkersuisut.gl/-/media/publikationer/uddannelse/2025/uddannelsesplan-2025kal.zip?la=da>.

Fleischer, Aviaq, 2025: Grönländische Literatur und Medien, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 38/2025, s. 30–38. Tilgængelig hos: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/groenland-2025/570721/groenlaendische-literatur-und-medien/>.

Artiklen giver et samlet overblik over udviklingen af grønlandsk litteratur og medier fra mundtlig fortælletradition til moderne skriftlige og audiovisuelle udtryk. Der fokuseres på grønlandsk som bærende sprog for litterær og mediemæssig produktion samt på mediernes rolle i formidling af kultur, identitet og i den kritiske bearbejdning af kolonihistorien. Endvidere diskuteres institutionelle rammer, arkivering af medieproduktion og fremtidige udfordringer for grønlandsksproget litteratur og medier.

Føns, Kirsten, 2025: Nivi and the reindeer hunt – Hunting and nature management as a pedagogical tool for disadvantaged children and young people in Kalaallit Nunaat/Greenland, *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, nr. 3/2025, s. 97–99.

Artiklen beskriver brugen af rensdyrjagt og traditionel naturpraksis som pædagogisk metode i arbejdet med udsatte børn og unge i Grønland og viser, hvordan kulturelt forankrede aktiviteter kan styrke trivsel, læring og identitetsdannelse.

Heilmann, Beatrine, 2025: Pisortatigoortumik allattaaseq ataasiin-nannugssaaq, 4: Oqaasileriffik (red.): Oqaasileriffimmit nutaarsiassat nr. 4, s. 1-2. Tilgængelig hos: <https://oqaasileriffik.gl/wp-content/uploads/2025/12/OQAASILERIFFIMMIT-nr.-4-decembari-2025.pdf>.

Artiklen redegør for Oqaasiliortuts (Grønlands Sprognævn) beslutning om, at den gamle grønlandske retskrivning (allattaasitoqaa) ophører som officiel retskrivning fra 1. januar 2026, hvorefter kun den nuværende retskrivning (allattaasitaaq) har officiel status. Beslutningens lovgrundlag, begrundelse og

konsekvenser for offentlig sprogbrug, normering og navngivning gennemgås, og artiklen dokumenterer dermed en central milepæl i den grønlandske retskrivningshistorie.

Hejlsted, Annemette, 2025: Greenland in Children's Literature in Danish, *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning*. Tilgængelig hos: <https://tids-skrift.dk/gksf/article/view/156537>.

Artiklen undersøger, hvordan Grønland fremstilles i dansk børnelitteratur, og hvilken betydning disse fremstillinger har for danske børns forestillinger om landet. Gennem en komparativ analyse af Jørn Riels *Pigen som søgte havets mor* (1972) og den grafiske roman *Ivalu* (2019) analyseres de fiktive verdener, karakterer, plot og fortællerpositioner. Analysen viser, at værkernes fremstillinger af Grønland i høj grad afspejler en dansk virkelighedsforståelse og kulturelt paradigme. Artiklen perspektiverer afslutningsvis resultaterne historisk og rejser nye spørgsmål om repræsentationen af Grønland i dansk børnelitteratur for børn.

Jeremiassen, Minik, 2025: Kleinschmidtip oqaasilerissusiamini aallaqqaasiussai, 4: Oqaasileriffik (red.): Oqaasileriffimmit nutaarsiassat nr. 4, s. 3-5. Tilgængelig hos: <https://oqaasileriffik.gl/wp-content/uploads/2025/12/OQAASILERIFFIMMIT-nr.-4-decembari-2025.pdf>.

Artiklen præsenterer en grønlandsk oversættelse af indledningen til Samuel Kleinschmidts klassiske grammatik fra 1851 ledsaget af korte forklarende kommentarer. Teksten giver indblik i tidlig videnskabelig beskrivelse af grønlandsk, herunder sprogets slægtskab, dialektforhold og grammatiske principper, samt i samtidens overvejelser om ortografi. Artiklen bidrager til forståelsen af grønlandsk sprogbeskrivnings historie og dens betydning for senere normering og sprogvidenskabeligt arbejde.

Johansen, Arnaq B. & Berthelsen, Malu J., 2025: Nunat aqqinik atser-sueriaaseq, 1: Oqaasileriffik (red.): Oqaasileriffimmit nutaarsiassat nr. 1, s. 1-3. Tilgængelig hos: <https://oqaasileriffik.gl/wp-content/uploads/2025/03/OQAASILERIFFIMMIT-nr-1-marsi-2025.pdf>.

Artiklen redegør for grønlandske og europæiske stednavngivningspraksisser og viser, hvordan grønlandske stednavne i høj grad er baseret på landskab, funktion og lokal viden, mens europæiske navne ofte knytter sig til personer og ekspeditioner. Stednavne fremhæves som bærere af sproglig, kulturel og historisk viden og som et centralt område for sprognormering i Grønland.

Kreutzmann, Gertrud-Marie, 2025: Sprog i spændingsfeltet: engelskundervisning i en østgrønlandsk klasse. Bachelorprojekt i Institut for Læring, Ilisimatusarfik, Grønland. Tilgængelig hos: <https://da.uni.gl/media/tvsnxl21/kreutzmann.pdf>.

Projektet undersøger, hvordan dialektforskelle mellem elevernes østgrønlandske modersmål og centralvestgrønlandsk standardsprog påvirker engelskundervisning i en folkeskoleklasse i Østgrønland. Gennem observationer, spørgeskemaer og lærerinterview analyseres sproglige betingelser og undervisningspraksis, herunder hvordan eleverne interagerer på både engelsk og grønlandsk, samt hvilke didaktiske tilpasninger der kan understøtte sprogtilegnelse i en flersproglig kontekst.

Neshamar, Elin, 2025: Oqaqqarniutit – Kortlægning af interjektioner i kalaallisut. Speciale i Afdelingen for Sprog, Litteratur og Medier, Ilisimatusarfik, Grønland. Tilgængelig hos: <https://da.uni.gl/media/w4hhqjga/speciale-elin-neshamar.pdf>.

Specialet kortlægger og systematiserer grønlandske interjektioner på baggrund af teorier af Anna Wierzbicka og Felix Ameka. Med udgangspunkt i over 450 interjektioner indsamlet fra *ordbogêrak* (1967) og Oqaasileriffiks ordliste (2024) identificeres syv hovedkategorier, herunder følelsesudtryk, samtaleopretholdende og adressatoriske interjektioner, børnesprog og interjektioner med verbalstammer. Specialet dokumenterer desuden brugen af interjektioner i grønlandsk-dansk kodeveksling og afsluttes med et forslag til definition af grønlandske interjektioner på både dansk og grønlandsk.

Nielsen, Najannguaq, 2025: Kalaallisut oqaasilerineq: Nagguut uiguusernerini naanilernerinilu allannngortoqartarnera, 3: Oqaasileriffik (red.): Oqaasileriffimmit nutaarsiassat nr. 3, s. 1-5. Tilgængelig hos: <https://oqaasileriffik.gl/wp-content/uploads/2025/11/OQAASILERIFFIMMIT-nr.-3-oktobari-2025.pdf>.

Artiklen giver en systematisk gennemgang af morfologiske og fonologiske ændringer i grønlandsk ved sammensætning af stammer, affikser og endelser. Med udgangspunkt i konkrete eksempler beskrives centrale processer som lydtilpasning, vokalændringer, indsættelse og bortfald af fonemer samt særlige regler knyttet til schwa. Artiklen bidrager til dokumentation og forståelse af grønlandsk ordstruktur og sprogbeskrivelse.

Olsen, Sikkersøq, 2025: Taaguusersuuserinermi passusseriaatsit, 2: Oqaasileriffik (red.): *Oqaasileriffimmit nutaarsiassat* nr. 2, s. 1-2. Tilgængelig hos: <https://oqaasileriffik.gl/wp-content/uploads/2025/07/OQAASILERIFFIMMIT-nr.-2-juuni-2025.pdf>.

Artiklen redegør for Oqaasileriffiks praksis i terminologiarbejdet med særligt fokus på behandling af fagtermer, oversættelse og ordklassebevarelse fra dansk til grønlandsk. Der gives indblik i metodiske principper for terminologisk ensartethed, herunder håndtering af adjektiver og brug af afledningssendelser, og artiklen bidrager dermed til forståelsen af normeringsarbejdet i moderne grønlandsk terminologi.

Oqaasileriffik (red.), 2025: Oqaasileriffimmit nutaarsiassat, nr. 1-4. Nuuk: Oqaasileriffik.

Nyhedsbreve med bidrag om sprognormering, terminologi, stednavne, retskrivning og aktuelle sproglige spørgsmål i Grønland samt information om Oqaasileriffiks løbende arbejde.

Petersen, Oline, 2025: Strategies for simultaneous interpreting between SOV & SVO languages. Bachelorprojekt i Afdelingen for Oversættelse og Tolkning, Ilisimatusarfik, Grønland. Tilgængelig hos: <https://da.uni.gl/media/jszhrifj/strategies-for-simultaneous-interpreting-between-sov-svo-languages.pdf>.

Projektet undersøger strategier anvendt ved **simultantolkning mellem SOV- og SVO-sprog**, med særligt fokus på faglige udfordringer, der opstår ved forskelle i sætningsstruktur, som i grønlandsk (SOV) over for dansk og engelsk (SVO). Forfatteren kombinerer eksisterende teorier om simultantolkning med kvalitative data fra interviews med erfarne tolke for at identificere foretrukne strategier før, under og efter tolkningssituationen, herunder forberedelse, informationsudvælgelse, anticipering og håndtering af kognitiv belastning. Samlet set belyser projektet, hvordan tolke tilpasser teori til praksis i komplekse tolkesituationer og giver anbefalinger til begyndere i feltet.

Siorak, Betty, 2025: Kalaallit oqaasii og den digitale virkelighed: En analyse af sprogvalg i offentlige institutioner. Bachelorprojekt i Afdelingen for Sprog, Litteratur og Medier, Ilisimatusarfik, Grønland. Tilgængelig hos: <https://da.uni.gl/media/1ikcpxkr/ko-og-den-digitale-virkelighed-en-analyse-af-sprogvalg-i-offentlige-institutioner-betty-siorak.pdf>.

Projektet analyserer sprogvalg og kommunikationspraksis i offentlige institutioner i Grønland med fokus på brugen af digital kommunikation og dens

konsekvenser for grønlandsk sprogbrug. Gennem kvalitative observationer og dokumentanalyse belyser forfatteren, hvordan digitale meddelelser, tjenestekommunikation og opslagstekster påvirker balancen mellem grønlandsk og dansk, samt hvilke strategier offentligt ansatte anvender for at sikre tilgængelig og korrekt sprogbrug i digitale kanaler. Projektet diskuterer muligheder og udfordringer ved digitaliseringens indflydelse på sprogpolitisk praksis og identitet i institutionel kommunikation.

Steenholdt, Angerlartunnguaq, 2025: Ikerasaarsuk Illuku, 4: Oqaasileriffik (red.): *Oqaasileriffimmit nutaarsiassat* nr. 4, s. 6-7. Tilgængelig hos: <https://oqaasileriffik.gl/wp-content/uploads/2025/12/OQAASILERIFFIM-MIT-nr.-4-decembari-2025.pdf>.

Artiklen undersøger stednavnet Ikerasaarsuk/Illuku (Illukoq) i Kangaatsiap kommune med udgangspunkt i lokale beretninger, arkivmateriale, ordbøger og skriftlige kilder. Gennem en historisk og sproglig analyse belyses navnets variation, betydning og udvikling over tid, herunder ændringer i udtale, stavning og officiel anvendelse. Artiklen bidrager til dokumentation af grønlandske stednavne som sproglig og kulturhistorisk viden.

Island

Ágústa Þorbergsdóttir

Aðalsteinn Hákonarson: Ritun erlendra nafna: Um framfylgd ritháttar-ákvæðis mannanafnalaga. [Skrivemåden af udenlandske navne: Om håndhævelsen af personnavnelovens bestemmelser om retskrivning] I: *Skírnir*, 199. 225. s. 29-59.

Artiklen behandler, hvordan bestemmelserne i den islandske personnavnelov om skrivemåden af udenlandske egennavne praktiseres, med udgangspunkt i lov om personnavne nr. 45/1996, hvori det fremgår, at navne som udgangspunkt skal skrives i overensstemmelse med de almindelige retskrivningsregler for islandsk, medmindre der foreligger en fast tradition for en anden skrivemåde.

Ágústa Þorbergsdóttir og Guðrún Kvaran: Mannanöfn sótt til dýraríkisins. [Personnavne hentet fra dyreriget]. I: *Andvari, Tímarit Hins íslenska Þjóðvinafélags*. 2025. s. 97-125.

Artiklen handler om personnavne, der er hentet fra dyreriget, og undersøger, hvilke navne der kendes fra ældste tid, hvilke der helt er forsvundet fra navneforrådet, hvilke der senere er blevet genoptaget, og hvornår dette er sket, samt hvilke der er nye. Navnene inddeles i kategorier efter dyrearter: pattedyr, fugle, fisk, krybdyr og andre dyr.

Ellert Jóhannsson og Jóhannes B. Sigtryggsson (red.): Orð og tunga Nr. 27 [‘Ord og sprog’. Tidsskrift udgivet af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.] 2025. 213 s. Tidsskriftet publiceres på <https://ordogtungu.arnastofnun.is/index.php/ord-og-tunga/issue/view/27>.

Af bindets indhold kan nævnes disse fagfællebedømte artikler: Katrín Axelsdóttir: Allavega *alveg* [En undersøgelse af betydningen og funktionen af adverbiet *alveg* i islandsk samt en sammenligning med dets forskellige synonymer]. Helga Hilmisdóttir: Notkun orðsins „gaur“ í samtölum unglingsdregja [Andvendelsen af ordet „gaur“ í samtaler blandt teenagedrengje], Ágústa Þorbergsdóttir og Kristín Ingibjörg Hlynsdóttir: Ættmæði og peysuperrar – athugun á innsendum orðum á Nýyrðavefnum [Ættmæði og peysuperrar – en analyse af indsendte ord på det islandske neologismewebsitet Nýyrðavefurinn], Emily Lethbridge: The Devil is in the Detail: Diabolic names in the Icelandic

place-name record. [Djævelen er i detaljerne: Djævelske stednavne i islandske stednavneregistre]

Hæftet indeholder desuden disse bidrag: Jón Axel Harðarson: Sögnin „vökva“ í forn máli [Verbet „vökva“ i oldislandsk], Svavar Sigmundsson: Örnefni í Álfasögunni miklu [Om stednavne i en islandsk roman], Aðalsteinn Hákonarson: Urriðakotsvatn og Urriðavatn – Þormóðarhnúta – Eystrilækur eða Eystrilækur. [En artikel om variationer i formerne af valgte stednavne.]

Guðrún Kvaran. Nokkur íslensk orðtök. [Nogle islandske talemåder] I: *Milli mála*. 2025. s. 83-107.

Artiklen behandler en række udvalgte talemåder og inddeler dem overordnet efter deres oprindelsesområder, såsom kroppen og kropsdele eller landbrug, husholdning og beklædning: <https://millimala.hi.is/wp-content/uploads/2025/12/Milli-mala-2025-17-1-5-Gudrun-Kvaran.pdf>.

Ingunn Hreinberg Indriðadóttir. Hættuleg málfarsumræða. [Farlig sprogbugsdebat]. I: *Ritið*. 2025. s. 91-116.

Ingunn undersøger blandt andet afgrænsningen mellem diskurser om sprogbrug og hadefuld tale og analyserer de processer, der opstår, når disse diskursive felter overlapper: <https://ritid.hi.is/index.php/ritid/article/view/292/267>.

Katrín Lía van der Linde Mikaelisdóttir. Norsk áhrif á íslenskt ritmál á fjórtánu og fimmtánu öld: Rannsókn á sjötíu og fimm skrifarahöndum. [Norsk indflydelse på det islandske skriftsprog i det fjortende og femtende århundrede: En undersøgelse af femoghalvfjerds skriverhænder.] 2025. Doktorafhandling. <https://opinvisindi.is/items/886a1d0f-2181-4b43-9300-828444c9b4e8>.

I doktorafhandlingen behandler Katrín Lía udviklingen og indflydelsen af norske sproglige træk, de såkaldte „*norvagismer*“, i 75 islandske håndskrifter og 187 originalbreve fra det fjortende århundrede og frem til reformationen. I undersøgelsen anvendes metoder fra både inferensstatistik og sociolingvistik. Undersøgelsens resultater peger på, at disse norske træk især var udbredte i religiøse, juridiske og administrative tekster, og at de fungerede som stilmarkører i formelle skrifter.

Kristján Árnason: Menningarhamfarir og málvístkerfi [Kulturelle katastrofer og sproglige økosystemer]. I: *Andvari, Tímarit Hins íslenszka þjóðvinafélags*. 2025. s. 159-170.

Denne artikel behandler det islandske sprog med fokus på standardisering og variation.

Mannamál (mannamal.is)

Online tidsskriftet *Mannamál* [‘Menneskesprog’] udgives af islandskafdelingen ved Árni Magnússon-instituttet. Artiklerne omhandler det islandske sprog, for eksempel sprogforskning, sprogundervisning, sprogteknologi og sprogpolitik vedrørende islandsk.

Formålet med *Mannamál* er at gøre akademisk forskning om islandsk bedre tilgængelig.

Tidsskriftet rummer en bred vifte af artikler.

Málfregnir 35. Islandsk Sprognævns tidsskrift. 2025. 32 s.

I dette nummer af *Málfregnir 35* publiceres resolutionen om det islandske sprogs status år 2025 og også fem foredrag om sprogrøgt som blev afholdt den 25. september 2025. Tidsskriftet er tilgængeligt på: <https://islenskan.is/wp-content/uploads/2025/11/16-nov-Malfregnir-indesign-2025-35-17.pdf>.

Ólína Kjerúlf Þorvarðardóttir: Þrenning sönn og ein? „Vegur og vandi“ íslenskunnar. [Den ene og sande treeninghed. Vej og vilkår“ for det islandske sprog.] I: *Skírnir*, 199. 2025, s. 221–249.

I artiklen undersøges samspillet mellem sprog og sociale faktorer med henblik på at identificere de centrale udfordringer for islandsk som islændingenenes nationalsprog samt de forhold, der påvirker sprogets udvikling, herunder både vækst og tilbagegang, i det islandske samfund. Afslutningsvis præsenteres overvejelser om mulige strategier til styrkelse af sprogets position.

Sigríður Ólafsdóttir og Berglind Hulda Theodórsdóttir: Virk málnotkun í skólastarfi. Reynsla, viðhorf og ritunarfærni nemanda. [Aktiv sprogbrug i skolearbejdet. Erfaringer, holdninger og elevers skrivekompetencer.] I: *Milli mála*. 2025. s. 117-148.

Artiklen omhandler en undersøgelse, der blev gennemført for at afdække elevers holdninger til og erfaringer med samtaler og skriveopgaver over et skoleår, fra begyndelsen til afslutningen af 7. klasse i grundskolen: <https://ritid.hi.is/index.php/ritid/article/view/293/268>.

Norge

Gunnbild Wiggen

Birkeland, Tone & Anne-Stefi Teigland, 2025 [5. utg.]: Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar gir ei samla og brei framstilling av det barnelitterære feltet. Boka kombinerer litteraturteori og sjangerkunnskap med perspektiv på didaktikk og formidling. Eit rikt utval teksteksempel frå norsk og omsett barnelitteratur syner mangfaldet i barnelitteraturens uttrykk og tematikk.

Boka er viktig for studentar i barnehagelærerutdanninga og grunnskolelærerutdanninga og for andre som søker kunnskap om barnelitteratur.

Denne 5. utgåva er grundig revidert og oppdatert med nyare teoriorientering og teksteksempel. Eit kapittel er nyskrive for denne utgåva.

Bjerke, Christian B. & Jessica Pedersen Belisle Hansen, 2025: Muntlighet i norskfaget. Hva, hvorfor og hvordan? Oslo: Fagbokforlaget.

Muntlighet i norskfaget handler om hvordan lærere kan utvikle elevenes muntlige kompetanse innenfor norskfagets rammer. Muntlighet er svært viktig for elevene både i og utenfor skolen. Forfatterne foreslår mange konkrete arbeidsmåter lærere kan ta i bruk for å utvikle og vurdere elevenes muntlige kompetanse. Boka bidrar til en muntlighetsdidaktikk og viser hva muntlighet i norskfaget er og kan være.

Boka retter seg spesielt mot studenter som studerer norsk i grunnskolelærerutdanningene 1–7 og 5–10. Den vil også være svært relevant for lærere som tar etter- og videreutdanning i norsk. Lærere som jobber med norskfaget i skolen, kan få påfyll av undervisningstips og nye teoretiske perspektiver.

Blikstad-Balas, Marthe, 2025: Å studere norskdidaktikk. Oslo: Fagbokforlaget.

Didaktikk er læren om undervisning og om hvordan læreren best kan bidra til elevenes læring. Alle norsklærere må ha et solid grunnlag for å kunne ta gode didaktiske valg slik at faget blir tilgjengelig og relevant for elevene. Det er slike valg denne boka handler om. Med utgangspunkt i didaktikkens tre bærende spørsmål – hva skal vi undervise om, hvorfor og hvordan – gir forfatteren en entusiastisk innføring i norskdidaktikk med siste nytt fra forskningsfronten.

Borthen, Kaja, Ingrid Lossius Falkum, Nicholas Elwyn Allott & Signe Rix Berthelin, 2025: Kommunikasjon, ass! Innføringsbok i pragmatikk. Oslo: Fagbokforlaget.

Denne læreboka gir en innføring i pragmatikk, altså tolkningslære – et fagfelt som undersøker språket i bruk, og hvordan vi klarer å tolke hverandres ytringer. Boka tar utgangspunkt i gjenkjennelige eksempler fra dagliglivet. Den er skrevet for lingvistikk- og nordiskstudenter på universiteter og høyskoler, men er også aktuell for lærere og andre som er opptatt av språket i bruk.

Folkenborg, Rune Håkon, 2025: Fra Trondenes Seminarium til UiT – Norges arktiske universitet. En fortelling om 200 års lærerutdanning. Oslo: Novus.

Den 7. februar 1826 møtte de to første seminaristene opp for å ta sin lærerutdanning ved Trondenes Seminarium. I 2026 runder dermed Norges eldste offentlige lærerutdanning 200 år. I dag er denne lærerutdanningen å finne ved UiT – Norges arktiske universitet. I løpet av disse to hundre årene har institusjonen utdannet tusenvis av lærere. Underveis har utdanningen skiftet status, navn og lokalisering.

I fortellingen om denne utdanningen er søkelyset satt på noen utvalgte spørsmål. Hvordan har skolemyndighetene formet lærerutdanningen i nord? Hvordan har utdanningen blitt påvirket av endringer i allmue-, folke- og grunnskolen som de utdannede lærerne skulle ha sitt arbeid innenfor? Hvordan har lærerutdanningen til ulike tider forholdt seg til det samiske, og hvilken betydning hadde det samiske for etableringen av en lærerutdanning i nord? Hvordan har lærerutdanningen som profesjonsutdanning de siste 50 årene blitt preget av å bli en høgskole- og universitetsutdanning?

Fretland, Jostein Avdem & Jan Olav Fretland, 2025 [4. utg.]: På saklista. Klart språk i det offentlege. Oslo: Fagbokforlaget.

Denne boka dekkjer det meste av det som er vanskeleg for deg som skriv nynorsk på jobb i det offentlege, frå rettskriving og teksttypar til korleis du kan bruke empati og kvardagsleg språk til å nå fram med tekstane dine.

Vi hjelper deg å forstå klarspråkparagrafen i språklova, og korleis du skal klare å etterleve han. Vi har egne kapittel til deg som skriv direkte til innbyggjarane, deg som skriv politiske saker, deg som har lite nynorskerfaring frå før, og deg som er leiar. Bak i boka finn du ei oppgåvesamling, inspirert av alt vi har lært over meir enn 30 år med kurs i nynorskkommunar.

Nytt i den fjerde utgåva er eit stort kapittel om hjelpemiddel, som drøfter nøye dei ulike typane kunstig intelligens som kan brukast i språkarbeidet, i

tillegg til dei meir etablerte hjelpemidla, som ordlister og grammatikkar. Vi trur nemleg at når du veit korleis du skal bruke alle hjelpemidla som finst, blir både kvardagen din og tekstane dine betre!

Frønes, Tove Stjern, Ingeborg Anly, Sigrid Briseid, Marte Eek-Høgås & Marte Tovsrud Syverinsen, 2025: Lesekultur. Hvordan styrke lesing i skolen. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

I denne boka får du støtte og inspirasjon til å bygge en kultur for lesing i skolen. På skoler med sterk lesekultur prioriteres lesing høyt, og lesing er en selvsagt del av hverdagen og skaper glede og lærelyst. Boka kan brukes både som faglig fordypning i skolens utviklingsarbeid, og som en idébank til arbeid med tekster og leseundervisning i klasserommet. Det er en praktisk og lettfattelig fagbok, skrevet for lærere, skoleledere, bibliotekarer og studenter.

Boka handler om temaer som står sentralt når man skal styrke lesing i skolen: leseopplevelse, motivasjon, inkluderende leseundervisning, leseforståelse, lesing i fagene, kritisk lesing og skolebibliotek. Den første delen av boka inneholder korte fagtekster som formidler oppdatert kunnskap fra forskning og praksis. I den andre delen finner du et rikt utvalg didaktiske ideer til bruk med elever på 1. til 10. trinn.

Hoel, Thomas (red.). 2025: På veg mot framtidsnorsk. Norsk skriftspråk i utvikling – ei oppdatering. Oslo: Novus.

I 2025 fyller *Landslaget for språklig samling* 66 år. I denne boka stikker vi fingeren i jorda og oppsummerer utviklinga: Hva er situasjonen? Gikk det som vi ønska i 1959?

Svaret er i stor grad JA, vi har grunn til å være fornøyde:

- Utviklinga har gått i den retninga LSS har ønska og arbeida for: en mer talemålsnær offentlig språkbruk.
- Skrivning er blitt en aktivitet for alle; IT og sosiale medier gjør at stadig flere kommuniserer skriftlig. «Elektronisk nærhet» lar folk kommunisere på tvers av geografisk avstand.
- Grensa mellom normene for nynorsk og bokmål oppfattes ikke lenger som like absolutte.
- Forskjellen mellom de to normene er mindre enn noen gang tidligere, og tekster med innslag fra begge normene er ikke lenger noen sjeldenhet. Samtidig nærmer bokmål og nynorsk seg til hverandre ved at begge normene tar opp i seg felles ord og uttrykk fra talemålet.

- Samla sett er vi på veg mot et skriftspråk bygd på de mest utbredte språktrekka i norsk talemål, et skriftspråk der skillet mellom bokmål og nynorsk er mindre viktig og antakelig holder på å bli irrelevant.
- Den tilnærminga som språkvitere og politikere har strevd med sia 1917, er språkbrukerne på veg til å fullføre på egen hand.
- Framtidsnorsk ligger an til å bli den samnorsken som mange drømte om på starten av 1900-tallet!

Kallevik, Øygunn Leite & Bjørn Bendz (red.), 2025: Medisinsk journal-skriving. Oslo: Fagbokforlaget.

Når journalen skal skrives under tidspress, og tilbakemeldingene er få, blir det fort «klipp og lim». Denne boka er en nøkkel til god journalskriving i klinisk praksis: presis, strukturert og forankret i faglig dokumentasjon – skrevet for og av leger med klinisk erfaring, og et must for språkbevisste medisinstuderenter i klinisk praksis.

Boka bygger på den anerkjente Journal-1, nå i en revidert og utvidet 4. utgave, med fem nye fagfelt og solid støtte fra erfarne spesialister og språkmiljø. Den gir konkrete råd til hvordan man formulerer klare arbeidsdiagnoser, trekker ut essensen og kommuniserer videre planer, alt i tråd med SNOMED CT.

Boka er skrevet parallelt på nynorsk og bokmål, slik at leger og studenter kan lese og skrive på sitt eget medisinske morsmål.

Kullerud, Dag & Lars Sandved Dalen, 2025: Kronikken – sakprosaens hundremeter. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Kronikken – sakprosaens hundremeter gir et kortfattet riss av kronikksjangerens historie og tilbyr praktiske råd og tips om hvordan man kan skrive kronikker som gir gjennomslag i offentligheten. Forfatterne viser hvordan kronikken har blitt et viktig element i avisenes nyhetsformidling, og hvordan kronikker kan brukes til å skape nytt redaksjonelt innhold og debatt.

Tydeliggjøringen av hva en kronikk er, og hva den ikke er, er nyttig for både skribenter, redaksjoner og lesere. En økt sjangerforståelse kan bidra til en kvalitetsheving, ikke bare av selve kronikkstoffet, men også av det overordnede arbeidet i de redaktørstyrte mediene.

Boka er nyttig for alle som ønsker å skrive en aktuell kronikk for å belyse et tema, og retter seg mot så vel studenter og forskere som ansatte i privat og offentlig sektor. Samtidig vil boka være et viktig verktøy for journalister som til daglig redigerer kronikk- og debattartikler.

***Maal og Minne*. Vol. 117, nr. 1 og 2 (2025; utgitt hhv. 5.8.2025 og 9.12.2025).** Oslo: Novus.

Maal og Minne er Bymålslagets tidsskrift (se <https://www.bymalslaget.no/>). Tidsskriftet ble grunnlagt i 1909 og har til formål å bringe bidrag til belysning av bl.a. norsk språk og norske språkminner av enhver art, middelalderlitteratur, norske stedsnavn og folkeminne. Bidrag til tidsskriftet blir vurdert av redaktørene og av uavhengige konsulenter (referees). *Maal og Minne* kommer ut med to hefter i året og trykker artikler og anmeldelser på norsk, svensk, dansk, engelsk og tysk.

Publisert på: <https://ojs.novus.no/index.php/MOM/issue/view/297> og <https://ojs.novus.no/index.php/MOM/issue/view/304> (lest 19.1.2026).

***Norsk lingvistisk tidsskrift*. Vol. 43, nr. 1 og 2 (2025; utgitt hhv. 3.7.2025 og 22.12.2025).** Oslo: Novus.

Norsk Lingvistisk Tidsskrift (NLT) er et forum for norsk språkvitenskap og bringer lingvistiske artikler og bidrag på norsk innenfor alle grener av og områder i språkvitenskapen, også felt som faghistorie og lingvistikkrelatert vitenskapsteori. NLT er et fagfellevurdert tidsskrift og utgis med støtte fra Norges forskningsråd.

Publisert på: <https://ojs.novus.no/index.php/NLT/issue/view/295> og <https://ojs.novus.no/index.php/NLT/issue/view/310> (lest 19.1.2026).

***Sakprosa*. Vol. 17, nr. 1 (2025; utgitt 14.8.2025).** Oslo: Universitetet i Oslo.

Tidsskriftet *Sakprosa* er et nordisk akademisk forum for forskning og debatt om sakprosa og kan betraktes som en videreføring av årbøkene fra prosjektene Norsk Sakprosa (1994–1998, redigert av Egil Børre Johnsen), heftene fra Svensk sakprosa (1996–2003) og skriftserien til Prosjektmiljøet Norsk sakprosa (2000–2003). Tidsskriftet tar imot bidrag fra alle forskere og studenter, uansett fagbakgrunn, som ønsker å utforske det mangfoldige sakprosauniverset.

Publisert på: <https://journals.uio.no/sakprosa/issue/view/987> (lest 19.1.2026).

Solheim, Oddny Judith & Aslaug Fodstad Gourvennec, 2025: Engasjerende tekstarbeid i norskfaget. Oslo: Universitetsforlaget.

På mellom- og ungdomstrinnet blir gode leseferdigheter avgjørende for elevenes læring og utvikling. Dessverre viser rapporter at stadig flere elever

sliter med svake leseferdigheter. Hvordan kan lærere snu denne bekymringsverdige trenden?

Engasjement er en nøkkel til å lære – og til å bli en god leser. For å lykkes med å tenne elevene trenger læreren både teoretisk og praktisk kunnskap. Denne boka gir enkle introduksjoner til flere nyttige teoretiske perspektiv på det finstemte forholdet mellom elev, lærer og tekst. Boka gir også gode eksempler på vellykket praksis, også når lesing er ekstra vanskelig.

Engasjerende tekstarbeid i norskfaget er lettlest og praksisnær. Boka er også et viktig bidrag til forskningsfeltet ved å koble teorier fra ulike tradisjoner for å belyse engasjement i lesing og tekstarbeid.

Språkrådet, 2025: Språknytt.

<https://sprakradet.no/om-sprakradet/nyhetsbrev-og-publikasjoner/sprakradets-nyhetsbrev-spraknytt/publiserte-nyhetsbrev/>.

Språkrådet, 2025: Så klart – språk på jobben.

<https://sprakradet.no/om-sprakradet/nyhetsbrev-og-publikasjoner/sprakradets-nyhetsbrev-sa-klart/publiserte-nyhetsbrev/>.

Ullestad, Kjell Heggvold, 2025 [2. utg.]: Norsk grammatikk enkelt forklart. Oslo: Fagbokforlaget.

Norsk grammatikk enkelt forklart er skrevet for deg som lærer norsk eller underviser i norsk som andrespråk eller fremmedspråk. Boka bygger på nettstedet *grammatikk.com* og forsøker å forklare grammatikken på en enkel og oversiktlig måte, med et enkelt språk og mange eksempler. Den inneholder også mange oversikter som hjelper deg å finne riktig form eller uttrykk.

Norsk grammatikk enkelt forklart kan brukes på kurs, men grundige forklaringer gjør at den også passer godt til selvstudium. Terminologien er noe forenklet for å gjøre læringen enklere, og stjerner viser hvilken grammatikk som er viktigst å lære.

Boka passer best for utlendinger som har lært litt norsk allerede. Den er også nyttig for norsklærere, lærerstudenter og andre som trenger lett tilgjengelige grammatikkforklaringer.

Universitetet i Oslo, 2025: Language Technology Group. [Engelskspråklige artikler; blant disse flere om norske, skandinaviske og nordiske språkteknologiske forhold.]

Publisert på: <https://www.mn.uio.no/ifi/english/research/groups/lbg/publications/> (lest 19.1.2026).

Øzerk, Kamil, 2025 [2. utg.]: Tospråklig oppvekst og læring. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Det er et økende antall barn i Norge som vokser opp med minst to språk. De som har ansvaret for denne barnegruppas læring og utvikling, står overfor viktige pedagogiske utfordringer og trenger en solid kompetanseutvikling for å kunne følge opp barna på en god måte.

I denne oppdaterte 2. utgaven av boka presenteres fenomenet tospråklighet i sin bredde. Forfatteren ser også på ulike aspekter ved tospråklig oppvekst hos barn fra ulike minoritetsgrupper. Han belyser vilkårene for god språktilegnelse og ordforrådsmessig og begrepsmessig utvikling og argumenterer for at disse barnas utfordringer må møtes med både gode pedagogiske metoder og etisk forsvarlige holdninger.

Tospråklig oppvekst og læring inneholder en rekke praktiske forslag til arbeidsmåter og pedagogisk-metodiske ideer. Den passer for alle som har med tospråklige barn å gjøre, som foreldre, barnehageansatte, studenter, lærere, barnevernspedagoger, spesialpedagoger og ansatte i PPT.

Sápmi

Svenn-Egil Knutsen Duolljá

Litteraturudgivelser i 2025 fra Sápmi, på flere samiske sprog fra Finland, Norge og Sverige, samt udgivelser om samiske sprog på finsk, norsk, svensk, engelsk eller et andet sprog

Åarjelsaemien | Sørsamisk | South Saami

Kroik, David, 2025: Dotkeme saemien jealajehtemen birje skuvlesne.

Sørsamisk tekst om forskning på samisk revitalisering i skolen, del av Darpies dierie, utgivelse

2/2025, sammendraget på svenk. Forskningsprosjektet studerer sørsamisk språkrevitalisering i utdannings-sammenheng. Kroik forskar om sydsamiska i utbildningsvetenskapliga sammanhang med fokus på lärare och läromiljöer. Kroiks forskning fokuserar också på språkets utveckling i samhället. Hans egna erfarenheter av att lära sydsamiska i vuxen ålder har format hans intresse för skärningspunkterna mellan språk, utbildning och social rättvisa. Kroik undervisar också sydsamiska för lärarstudenter på den sydsamiska lärarutbildningen i Levanger, Norge vid Nord universitet.

Olofsson, Carina, 2025: Verbh – åarjelsaemien verbh: lathund över sydsamiska verbgrupper.

Lathund över sydsamiska verbgrupper producerad i Vualtjeren saemien siebrie / Vilhelmina sameförening - VUASS, av Stanley Almqvist. 46. sidor. Verb-lathunden är ett språkverktyg som kommer i flera olika former. För dig personligen eller för kursen i sydsamiska. Analogt på papper och digitalt för skärmar. Till föreningens webbsida, <https://vuass.se/verb-lathund-pa-5-satt/>.

Sikku Media, 2025: Baakoegærja/ordbok. Digital ordbok som app eller nettversjon på sørsamisk.

Ordbok APP. Ordboken lar deg søke etter ord mellom sørsamisk, svensk og norsk. Søket sjekker i alle felt, slik at selv ord i eksempelsetninger blir søkt på. Søkeord blir markert rødt i resultatene, slik at du raskt kan se hvorfor oppføringen er med i resultatet. Ordene, oversettelsene og eksempelsetningene kommer fra UiT/Giellateknos sine åpne språkressurser og ordboken/

databasen inneholder over 3000 ord fra [Terminologiprojektet i Elgå](https://sikkumedia.net/%C3%A5arjel/). Samisk 1, Samisk 2, 3 og 4. Beregnet for Barnehage, SFO, klassetrinn 1-10, VGS og høyere utdanning. Ordboken finnes som iOS, Android og som web-versjon, <https://sikkumedia.net/%C3%A5arjel/>

Strask, June Sommer, 2025: Giejh baakojne / Spor i ord.

Sørsamisk-norsk utgave av barnebok opprinnelig på nordsamisk-norsk fra 2021, oversatt til sørsamisk av Ellen Bull Jonassen, 79 sider. ISBN: 978-82-7601-302-3, Idut AS, Indre Billefjord. Boken inneholder et utvalg av samiske skapelsessagn, samlet inn for over 100 år siden. Skapelsessagn eller opphavssagn er ofte våre eldste sagn. 29 sagn, hentet fra eldre kilder og gjenfortalt av June Sommer Strask. De forteller om hvordan det samiske folket ble skapt, hvordan villreinen ble til, hvordan ueren fikk utstående øyne, og mye, mye mer. Og kanskje handler de små fortellingene egentlig om større ting? Sagnene er humoristiske, skumle og forunderlige.

Torkelsson, Vanja & Karin Rensberg Rihpa, 2025: Onne grammatihke.

Sørsamisk mini grammatikkhefte for elever i videregående skole som har sørsamisk som andrespråk, samisk 3 og samisk 4. 67 sider. Grammatikkheftet kan også brukes av elever som har sørsamisk som førstespråk i videregående skole. ISBN: 978-82-329-0589-8. Davvi Girji, Kárášjohka/Karasjok.

Ubmejesámien | Umesamisk | Ume Saami

Barruk, Henrik, 2025: Báhkuogirjije [2:a upplaga]: Ubmejesámien-dáruon | Dáruon-ubmejesámien.

Ubmejesámien báhkuogirjiesne leäh bijjiele 5000 sámien uhttsame-báguoh gájkka ubmejesámien dáhvuoste gussnie gábbátjahkkh luvlesjh jah bijjiekh vyössh. / Umesamisk ordbok med över 5000 sökord. Utgiven av Barruk Konsult, 2:a upplaga. Danskt band, 301 sidor. ISBN 9789153140344. Báhkuogirjien jianamus báguoh leäh ubmejesámien däbijste jah vyjjarijste viäd-tjatuuvame, valla lijkan sámies urra jialádahttije báguoh girjiesne gávnnijeäh. Dáhta báhkuogirjije buarake vuadđuone sjaddá báhctieje uvdiemen dehte jah álguosne veähkkiene sjaddá sijjan dehte giäh sijth ubmejesámiengiälub liärrat. Jillabe áhpatassije leä áj buörrie álguo. Umesamisk ordbok innehåller över 5000 samiska sökord från alla umesamiska trakter där skogs- och fjällsamer bor. De flesta av ordbokens ord har hämtats från umesamiska traditioner och levnadsförhållanden, men det finns i boken ändå en del ord som bildar

ett nytillskott. Denna ordbok blir en bra grund för kommande utveckling och i början till hjälp för dem som vill lära sig umesamiska. Den är också en god början för högre studier.

Julevsáme | Lulesamisk | Lule Saami

Bergdahl, Joakim, 2025: Dagáj dáláv ja darvvá, histávvrålasj presens julevsáme narratijvajn.

Examensarbete för kandidatexamen, språkvetenskaplig inriktning, på lulesamiska. Samiska C, 10 poäng (degree of Bachelor, 15 hp). 35 sidor. Umeå universitet, Humanistiska fakulteten, Institutionen för språkstudier. [Länk till uppgiften](#). Förkortad sammanfattning: Denna uppsats undersöker användningen av historiskt presens i lulesamiska berättelser, med fokus på när och hur det används, dess likheter med engelska berättelser och dess särskiljande drag. Fem berättelser av berättaren Lars Pirak analyserades med hjälp av William Labovs narrativteori och Deborah Schiffrins resultat om bruket i engelska. Tidigare forskning visar att historiskt presens gör förflutna händelser livfulla, och Schiffrin påpekar dess användning i "complicating action"-satser, i talverb före citat och som ett utvärderande verktyg. Studien visar att historiskt presens i lulesamiska berättelser förekommer frekvent i "complicating action"-satser, ännu mer i orienteringssatser, i alla talverb både före och efter citat, samt som ett utvärderande verktyg som lyfter fram viktiga händelser genom hela berättelsen. Dessa resultat, de första i sitt slag, bevarar kunskap för framtida berättare, författare, översättare och andra som är intresserade av lulesamiskt språk och kultur.

Davvisámi | Nordsamisk | North Saami

Eira, Anne Marit Guttorm, Risten Elle Sara, Aimo West & Laila Katrine Holmestrand, 2025: #giellaspáiddár 3 : Jo3 sámegiella 1.

#giellaspáiddár 3 er et læremiddel for det 3. året i videregående skole for dem som har samisk som førstespråk. ISBN 978-82-329-0100-5. Oahppogirji ohppiide geat lohket davvisámegiella vuosttašgiellan joatkkaskuvllas, goalm-mát jagi oahppospesialiseren oahppoprográmmas. Girji lea ráhkaduvvon Sámegiella 1 oahppoplánaid vuodul. Dán girjiis lea seamma struktuvra go Giellaspáiddár 1 ja 2 girjiin ja buot kapihttaliin leat oahppanulbmilat, fágasisdoallu ja čilgehusat, lohkan-teavstat ja bargobihtát. Lassin leat ráhkaduvvon neahtta-

ressurssat main leat oahpaheaddjebagadusat, lassi teavsttat ja bargobihtát. / Lærebok i nordsamisk for videregående elever som går tredje året på studiespesialiserende program. Boka er tilpasset læreplaner for samisk 1. Boka har samme struktur som Giellaspáiddár 1 og 2, og alle kapitlene har læringsmål, faglig innhold og forklaringer, lesetekster og oppgaver. I tillegg er det utviklet nettressurser med lærerveiledninger, ekstra tekster og oppgaver.

Gibert, Guillaume, 2025: Mii lea sámi sátnevájas? Gielalaš fuomášumit sámi sátnevádjasiid birra.

Sámi diedalaš áigečála 2025: 27–59. <https://doi.org/10.7557/sda.8400>. Dávjá atnet sátnevádjasiid álkes cealkkan, dadjanvuohkin dahje sátnin, danin go dat leat álbmoga njálmmálaš dadjanvuogit. Dattetge sátnevádjasiid birra sáhtášii dadjat maid girkoáhčči Augustinus dadjá iežas Dovddastusain (*Confessiones*, XI, 14, 17) áiggi birra: mii gáddit diehtit mii lea sátnevájas, muhto jos soamis jearrá mis, mii dat lea, de eat šat dieđe. Ja oainnat mii lea dárkilit sátnevájas? Mot doibmet sátnevádjasat, dat «myhtažat», dego daid gohčodeaba Visetti ja Cadiot (2006)? Sápmelaččain lea rikkis sátnevájasárbevierru ja viiddis sátnevájasčoakkáldagat. Mot doibmet dát sápmelaš myhtažat gielalaš geahččanguovllus? Dát artihkkala olis ii diedusge leat vejolaš guorahallat ollislaš láhkai buot sámi sátnevádjasiid, muhto ulbmilin lea guorahallat dárkilit ovttá čoakkáldaga ja buktit ovdan smiehttamušaid das, maid galggašii viiddidit ja čieknudit eará dutkamiid bokte. Dás dutkojuvvojit Harald Gaski ja Aage Solbakk čoaggin sátnevádjasat girjiis *Jodí lea buoret go oru* (Gaski & Solbakk 2011).

Kivinen, Ilona, 2025: Sohkaheali váikkuhus adjektiivvaid geavaheapmái Guovdageainnus 1900-logu álggus: Guovtti idioleavtta veardáddalan.

Dutkasearvvi diedalaš áigečála Volume 9 / Issue 2 2025: 6–25. Sámi language and Culture Research Association ISSN 2489-7930. [Loga artihkkala](#). Dát artihkal giedahallá guovtti guovdageaidnulaš olbmoo, Elen Ucce ja Isak Eira, adjektiivvaid geavaheami 1900-logu álggus. Adjektiivvaid geavaheapmi lea analyserejuvvon sihke semánttalaččat, morfologalaččat ja syntávssalaččat. Hálli-guoktá adjektiivvaid geavahanerohusat leat guorahallojuvvon sosiolingvisttalaš geahčastagas. Artihkkalis suokkardallo, mo sohkahealli sáhtá váikkuhit adjektiivvaid geavaheapmái. Ucce ja Eira geavaheaba sullii seamma ollu iešguđet adjektiivvaid, muhto adjektiivvaid geavaheamis lea maid vejolaš áicat erohusaid. Go mii geahččat semánttalaš geahčastagas, de Ucce ja Eira geavaheaba sierra adjektiivvaid olbmuid ja áššiid govvidettiin. Ucce govvida olbmuid olgguldas hámi, Eira fas olbmuid luonddu. Morfologalaččat fas Ucce orru

geavaheamen eanet innovatiiva adjektiivahámiid dego suorggádusaid ja Eira geavaha vuodđoadjektiivvaid. Dát guovtti idioleavtta dutkan addá saji viidásut sohkabeliid giellageavahandutkamiidda sámi sosiolingvistihka suorggis.

Marakatt, Elin & Anna-Stina Svonni, 2025: AÁBC davvisámegillii ja ruotagillii / ABC på nordsamiska och svenska.

Läromedeleet på nordsamiska och svenska, låter läsaren upptäcka alfabetet på både samiska och svenska. 81 onumrerade sidor. ISBN 9789189405653. [Olika Förlag AB](#), Linköping. Boken hyllar språken genom att samla både det nordsamiska och det svenska alfabetet mellan sina pärmar – från A till Z på nordsamiska och från A till Ö på svenska. Läsaren kan välja att följa den vänstra sidan för att läsa enbart på nordsamiska eller hålla sig till den högra sidan för att läsa enbart på svenska. För den som vill samtala om båda språken, bokstäverna och bilderna blir varje uppslag ett lekfullt och nyfiket äventyr. Boken ger ett roligt och enkelt sätt att lära sig mer om både alfabetet och det nordsamiska språket och kulturen. De stämningsfulla illustrationerna är skapade av konstnären Anna-Stina Svonni.

Barnet får också möjlighet att jämföra språken: vilka bokstäver är lika, och vilka skiljer sig åt? Hur många bokstäver finns i respektive alfabet? ABC på nordsamiska och svenska är utvald av Kulturrådet till Barn- och ungdomskatalogen.

Mäkelä, Felix, 2025: Arvedávgetearpmaid girju: davvisámegiela tearpmaid giellagáhtten 2000-logus.

Dutkansearvvi diedalaš áigečála Volume 9, nr. 2, 2025: 26–39. Sámi language and Culture Research Association. Giellagas instituhta, Oulu universitehta. ISSN 2489-7930. Dutkamuš analysere davvisámegiela seksuála- ja sohkabealvehádagaid tearpmaid “eallináiggi” ja mediageavaheami (2007–2021). Materiála: sátnelistu, jorgalusat, 15 girji ja 118 ođđasa (1701 deaivama). Metoda lea deskriptiivvalaš ja statistihkalaš, vuodđun lea Ammona (2003) teorijja. Arvedávgedoahpagiin lea stuorra variašuvdna. Mediat geavahedje tearpmaid ná: 71 % tearpmain geavahuvvo 1–5 geardde, 31 % tearpmain dušše oktii, dasa sáhtta fáttáid rievdan áiggiid mielde leat čilgehussan - sohkabealunnitloguid ságastallan 2020-logu álggus lassánii sakka. Yle Sámis lea eanet variašuvdna go NRK, ja Yle ja SR geavahit badjetearpmaid eambbo go NRK. / Forkortelse og oversettelse av abstrakten: Studien analyserer bruken av begrepene gjennom «livstid» og mediebruk i nordsamisk om seksualitet og kjønnsbasert vold (2007–2021). Materiale: ordliste, oversettelser, 15 bøker og 118 nyheter (1701 treff). Metoden er beskrivende og statistisk, basert på Ammons teori (2003).

Det er stor variasjon i begrepsbruken. Mediene brukte begrepene slik: 71 % av begrepene brukes 1–5 ganger, 31 % av begrepene brukes bare én gang, noe som kan forklares med endringen av temaer over tid – diskusjonen om kjønnsminoriteter tidlig på 2020-tallet økte betydelig. Yle Sápmi har mer variasjon enn NRK, og Yle og SR bruker overbegrep mer enn NRK.

Partapuoli, Máret Káre-Elle og Marit Ravna Anti-Sara, 2025: Šuvva 1: Sámegiella vuosttašgiellan. Davvisámegiella.

Lærebok for grunnskolen i nordsamisk. 342 sider med illustrasjoner. Utgiver: Davvi Girji, Kárášjohka/Karasjok. ISBN: 9788232902156. Oahppit galget máhttit geavahit giela ja gulahallat iešguđet oktavuodain, sihke čálalaččat ja njálmmálaččat. Šuvva-oahpponeavvoráidu čuovvu oahppoplána ML20S bajitoasi ja sámegiella vuosttašgiellan gealbomihhtomeriid. Oahpponeavvoráiddus lea girji, digitála girji ja neahttaresursa. Šuvva 1 oahpponeavvus leat teavsttat ja bargobihtát mat ovddidit čiekŋalisoahppama ja fágaraštideaddji fáttáid. Maiddái oahppoplána vuodđogálggat ja guovddášelemeanttat stivrejit oahpponeavvu sisdoalu. Kapihttalat: Lohkanstrategiijat, čállit – teavstta hábmen, gáldut ja dieđut, mitalanárbi, čáppagirjjálašvuohta, drámateavsttaid lohkan ja ovdanbuktin, diehtoteavsttat – áššeteavsttat, gulahallan retorihkka – ákkastallan, ovtastuvvon teavsttat, váibmogiella árbegiisá – eanadoallu, grammatihkka, čohkkáigeassu, lohkašat. / Šuvva 1: Samisk som førstespråk. Nordsamisk. Læremiddelet utvikler elevenes muntlige og skriftlige ferdigheter i samisk som førstespråk i tråd med læreplanen ML20S. Det består av bok, digital bok og nettressurser. Innholdet omfatter grunnleggende lese- og skriveopplæring samt temaer som lesestrategier, tekstbygging, kilder, fortellertradisjon, skjønnlitteratur, drama, fagtekster, retorikk, sammensatte tekster, natur- og kulturkunnskap, grammatikk og leseforståelse.

Sara, Mikkel Nils ja Lovisa Mienna Sjöberg, 2025: Olbmot ja eallit Sámis.

Sámi dieddalaš áigečála 2025: 1–25. Senter for samiske studier ved UiT - Norges arktiske universitet og Samisk høgskole (Sámi allaskuvla). [samas.no], [site.uit.no]. Iešguđet eallit leat áiggiid čađa leamaš dehálaččat Sámis eallán olbmuide, ja doaibmavuogit, mitalusat, meanut ja giella čájehit movt goabbat ja guđetguimmešvuohta elliiguin lea hábmen olbmuid jurdagiid ja ipmárdusa eallima áimmu birra mas mii eallit. Njuolggadusat leat maid hápmahuvvan movt galggašeimmet meannudit iežamet luonddubirrasiin. Dán artihkkalis guorahallojuvvujit vierut ja mitalusat vassis elliid birra – makkárat dat leat leamaš ja movt dat sáhttet oahpisteaddjin midjiide otná dilis. Válljejuvvon leat

boazu ja beana ovddastit olbmot lagas dahje siidda ealliid ovddastit, ja guovža, goddi ja gumpe meahcci ealliid ovddastit. / Throughout history, animals have played an important role for the people of Sápmi. Cultural practices, stories, rituals, and language demonstrate how relations with animals have shaped human thought and behaviour. This article analyses selected traditional practices and stories to highlight the roles of certain animals and the knowledge they convey today. The semidomesticated reindeer (boazu) and the dog represent animals living close to humans in the siida, while the bear, the wild reindeer (goddi), and the wolf represent animals living outside the siida.

Solbakk, Aage, 2025: Deanučázádat : báikenamat, sogat, historjá : Oassi 2 : Hilláguras Kárášjoh- ja Anárjohnjálbmái = Tanavassdraget : stedsnavn, slekter, historie. Del 2, Fra Hillágurra til munningen av Anárjohka og Kárášjohka.

Denne boka er nok et resultat av DeanuInstituhtta sitt langvarige arbeid med innsamling av materiale om laksefisketradisjoner i Tanavassdraget. 195 sider illustrasjoner i farger, kart. Norsk og nordsamisk. ČálliidLágádus, Karasjok. ISBN : 9788282635851. Høsten 2017 fikk DI overlevert et unikt materiale av kartograf og etnograf Jorma Mattsson, Finland, om samiske navn på laksefiskeplasser og strand- og bygder fra Tanamunningen og helt opp til Kárášjohka og Anárjohka, i alt 4200 navn. Forfatteren av bøkene har utvidet og utviklet manuskriptet med utgangspunkt i Jorma Mattssons materiale. Materialet er blitt såpass omfattende at forlaget valgte å dele manuskriptet slik at det ble 2 bøker. Den første boka dekket strekningen fra Deanunjálbmái/Tanamunningen til Skoarjohka (Grensen). Del 2 dekker strekningen fra Hillágurra til munningen av Anárjohka og Kárášjohka. Boka tar for seg de samiske stedsnavnene, også navnene på norsk som er oversettelser, ofte forvrengninger til norsk av samiske navn. Boka er et samarbeidsprosjekt mellom DeanuInstituhtta og ČálliidLágádus.

Rasmus, Sierge, 2025: Ohcejoga guovllu davvisámegiela nuppástuvvan 1950-logus 2020-lohkui.

Sámegiela ja sámi girjjálašvuoda filosofijja doavttirgráda nákkosgirji / Doctoral dissertation in philosophy on Saami language and Saami literature. Sámi allaskuvla and Oulu universitet, Giellagas-instituhtta. 208 sider. ISBN 978-82-7367-068-7. <https://hdl.handle.net/11250/5322600>. Dutkan Ohcejogas čájeha ahte davvisámegiella lea rievdan áiggi čađa. Duála (guoktehámi) geavaheapmi lea eahpesta-biilan nuoraid gielas, ja illatiivahámi geažus lea mannan májggaid variánttain oktii, ovdal go ealáskahttin 1980-logus fas rabai vejolašvuoda májggaid variántaidi. Suomagiella vearbbat heivehuvvojit sámegillii njálmmálaččat, ja dát čájeha

stuorra gielalaš máhtu. Sosiála faktor leat maiddáái váikkuhan: skuvla ovdal heajudii giela, muhto 1980-logu rájes leat fas buoridan dan. Bohtosat čájehit ahte servodatlaš rievdanproseassat váikkuhit giela, ja buori doaimmat nugo ealáskahttin ja oahpahus sáhttet buoridit sámegiela ja identitehta. / Research conducted in Ohcejohka shows that North Saami has changed over time. The dual (two-person) form is no longer stable in the language of young speakers, and the illative case has gone through several reductions toward one dominant variant, before multiple variants were reintroduced again during the revitalization period of the 1980s. Finnish verbs are fluently adapted into Sámi, which demonstrates considerable linguistic competence. Social factors have also had an influence: schooling previously weakened the language, but from the 1980s onward this has been strengthened. The results show that societal change processes affect the language, and that positive measures such as revitalization and education can strengthen the Saami language and identity.

Ylikoski, Jussi, 2025: Laibe, laibatzhiam - Brød, mit lille brød!

Artikkel i Sámis 40/2025, side 18-25. ISSN: 0809-7410. Artihkkal govvida mo vuosttaš sámegiel dutkan davvisámegillii álggii 1700-logus ja makkár olbmot, nugo Knud Leem ja Anders Porsanger čađahedje dehálaš barggu. Dat čájeha mo olgoriikkalaš lingvistat hábmejedje sámegiela ipmárdusa ja dan kultuvrralaš mearkkašumi. Dutkosat ja čállosat 1700–1800-loguin leat veahkehan seaillohut historjjálaš dieđuid davvisámegiela birra. <https://users.utu.fi/jumyli/wp-content/uploads/sites/1378/2025/03/Laibe-laibatzhiam.pdf>. Artikkelen beskriver hvordan den første forskningen på nordsamisk begynte på 1700-tallet, med viktige bidrag fra blant andre Knud Leem og Anders Porsanger. Den viser hvordan utenlandske lingvister formet forståelsen av språket og dets kulturelle betydning. Forskningen og skrifter fra 1700–1800-tallet har også bidratt til å bevare historisk kunnskap om nordsamisk.

Anarâškielâ | Enaresamisk | Inari Saami

Länsman, Oona, 2025: Kei 3 Anarâškielâ viereskiellân: Hárjuttâskirje čoo̯hčân.

KEI 3 hárjuttâskirje čoo̯hčân lii vyeliškoovlâ anarâškielâ viereskielâ 3. luokka hárjuttâskirje. Kirje hárjuttâsah láá uáivildum KEI 3 -oppâkirje čohčâuási máttááttâssiskáldâsâi hárjuttâllâm várás. Neeta Jääskö lii jurgâlâm já heiviittâm hárjuttâskirje anarâškielân GEA 3 bargogirji čakčii vuáđuld. Oona Länsman lii čáállâm algâkirje kietâčalluu já Nora Bäck lii sárgum kirje kuuvijd.

Länsman, Oona, 2025: Kei 3 Anarâškielâ viereskiellân: Oppâkirje.

Kei 3 Oppâkirje anarâškielâ viereskiellân lii vuáđuškoovlâ 3. luoka anarâškielâ viereskielâ máttááttâsân. Kei 3 Oppâkirje lii jurgâlum já heiviittum anarâškielân tavesämikielâ Gea 3 Oahppogirjii vuáđuld. Kirje kietâčalluu lii čáállám Oona Länsman já kuuvijd sárgum Nora Bäck. Anarâškielân kirje lii jurgálám Neeta Jääskö.

Nuörttsää'mkiöll | Skoltesamisk | Skolt Saami

Valtonen, Taarna & Juutinen, Markus. 2025: Kičldök ii'jji 1920–1955 vaaldâšm- da õhttsažká'ddriâžldõ'kke, laa'jjid da jie'llemvuõ'jjid nuörttsä'mmlai kiõččâmkuu'limest: päädčiõlgtõs sä'mmlai tuõttvuõtt- da suâvâdvuõttkomissioo'je.

Peäccam õhttummuš Lää'ddjânnma ee'jj 1920 rääššii nuörttsää'm õutstõõzzi õhttsažkáaddlaž da jie'llemvue'kkvue'jj miärkteeinalla. Jie'llemvue'jj le'jje ju'n tällõõzzlaž kriisâst oou'dab raajjkeäsmõõžži da vääinai šõddeem čars-tõkvuõ'jji diõtt. Ođđ raajj piõ'dgõgi määngid nuörttsää'm siidid kuei't jee'ries rii'kke. Peäccam ođđ pääiklažvaaldâšm le'be Lää'ddjânnam riikkvaaldâšm jie tobddâm le'be aainâs tobdstam nuörttsä'mmlai vuõiggâdvuõdid le'be vâlddam lokku sij spesiaaltaarbid vuu'd algmeeran. Mäddtâäl harjteei, vâ'lddvue'zzi lää'dd ođdaassji da luâttresuursid äü'kkeei industria ouddõõzz le'je vuõss-sâjjsa. Eman 1930-lâaggast riikkvaldšmest a'lğgeš čiołgted Suõ'n-n'jelsiid nuörttsä'mmlai spesiaaltaarbid. Tãn vuâsttlõ'steš kõrrset lä'ddlai jââ'dtem pääiklažvaldšmest. Nuu'bb jõnn vääin mânŋa Peäccam nuörttsä'mmlaid evakuõ'steš Aanra, koozz vuâddeš sää'mvuu'd. Leät tu'tkkääm vää'neld tõn, mä'htt nuörttsä'mmla jiiij kiõččlõ'ste jie'llemvuõ'jjin da vaaldâšmriâžldõõggâst šõddâm muttsid. Lie teäđ tõ'st, što sij koittu šiõtteed toi'm-mjumšeez da vuässõõttâd aktiivlânji ođđ vaaldâšmriâžldõõgg toi'mmjum-mša. Mänggsid muttâz le'jje kuuitâg nu'tt kõrrâz, što sij keeu'htõ'vve tõn diõtt. Keeu'hesvuõđâst meädda piâssmõõžž vaigsmõ'tte tuâjjpaai'ki vää'nn da rasiistlaž šiõhtlõõvmmõš.

Länsman, Oona, säämas Lehtola, Raija, 2025: Kiõčč : nuörttsää'mkiöll vee'ries kiöllân. 4, Kiddyâä'j tuejje'rijj.

KIÕČČ 4 Kiddyâä'j tuejje'rijj lij vue'llškooul neelljad klaas sää'mkiöllsaž Kiõčč 4 -mättkerjja õhttneeie tuejje'rijj. Kee'rij lij jâarglâttam da suâvtam sää'mkiõlle Raija Lehtola. Tâ'vvsää'mkiõllsaž alggeärlaž kee'rij GEA 4 Bargogirji čakcii lij kiõttkeerjtam Oona Länsman.

Morottaja, Petter, säämas Chan, Kari, 2025: Virkkâdvää'rr lookkâmķe'rjj kidd.

Sää'mķiõllsaž lookkâmķe'rjj alggmätt'tõõzz nuu'bb klaass jie'nnķiõl lookķji mätt'tõ'sse. Ķe'rjj lij nuõrttsää'mķiõ'lle jåårglõttum aanrõšķiõllsaž Virkkuuvääri Luuhâmķirje kiddâ -ķee'rj vuâđald.

Morottaja, Petter, säämas Chan, Kari, 2025: Virkkâdvää'rr lookkâmķe'rjj čõhčč.

Sää'mķiõllsaž lookkâmķe'rjj alggmätt'tõõzz nuu'bb klaass jie'nnķiõl lookķji mätt'tõ'sse. Ķe'rjj lij nuõrttsää'mķiõ'lle jåårglõttum aanrõšķiõllsaž Virkkuuvääri Luuhâmķirje čõhčâ-ķee'rj vuâđald.

Länsman, Unni & Berelowitsch, Esther, 2025: Tiõrv! 1 liânt digike'rjj.

Tiõrv! 1 liânt -digiooudas lij jiõnnmateriaal, kåå'tt kooll Tiõrv! Koltansaamen kurssi 1 -mättķerjja da ha'rjõtõskerjja. Materiaal se'st lie mättķee'rj jåå'dtõõzz jiõnnõõgg da tõõzz kuõskki kuvddlemha'rjõtõõzz ha'rjõtõske'rjest da juõ'kk kâpplõõggâst maainâs, sannõs di kuvddlemha'rjõtõõzz, jõs nõkam lie. Lââ'ssen kâunn'je jiõnneem- da säärnõõllâmha'rjõtõõzz. Mainsteei lie Raija Lehtola, Tiina Sanila-Aikio, Anna-Katariina Feodoroff, Ville-Riiko Fofonoff, Eeva Nykänen di Tauno Porsanger.

Berelowitsch, Esther & Lehtola, Raija, 2025: Kuvddâl sää'mķiõl! Digike'rjj.

Kuvddâl sää'mķiõl! lij mainstemķiõl liânti norldõk, koon Esther Berelowitsch aa'lji liântteed ee'jj 2023 ääi'j Aanar kåå'ddest. Norldõõgg tiuddeet vól. Esther Berelowitsch lij plaanääm da noorrâm siiskõõzzid. Unni Länsman da Esther Berelowitsch lie raajjâm digiouddaz. Mainsteei lie Merja Fofonoff, Ville-Riiko Fofonoff, Raija Lehtola, Erkki Lumisalmi, Eeva Nykänen, Tauno Porsanger di Tiina Sanila-Aikio. Mainnsin lie määngnallšem tee'm, mâ'te pä'rnnvuõđ main-nâz, jee'res ämmat da staarjõõzz, piâr le'be arggjie'llem. Liânt pe'stte 1–10 min. Tää'zz lie 1–5. Täävtõs lij nõâneed škooulnee'kk le'be mätt'tõõtti ceälkkmõõžž da mainstemķiõl fi'tjummuž. Juõ'kk seeidast lie liântt, fi'tjemha'rjõtõõzz di tõid västtõõzz.

Länsman, Oona, säämas Lehtola Raija, 2025: Ķiõčč 4 tuejķe'rjj kiddpââ'j.

ĶIÕČČ 4 Ķiddpââ'j tuejķe'rjj lij vuâđđškooul neelljad klaass nuõrttsää'mķiõl vee'res ķiõllân mätt'tõ'sse. Tuejķee'rj harjõtõõzz lie jurddum Ķiõčč 4 -mättķee'rj kiddpââ'j mätt'tõs-siiskõõzzi harjõtõõllâm vääras. Raija Lehtola lij ķee'rj jåårglât-

tam nuõrttsää'mkiõ'lle da šiõttõõllâm nuõrttsää'mkulttuu're GEA 4 Bargogirji giddii tuejjkee'rj vuâðald, koon lij kiõttkee'rjtam Oona Länsman. Nora Bäck lij pirstam kaartid. Kuâsttjõs lij raajjâm Esther Berelowitsch, kiõllhuõll Tiina Sanila-Aikio.

Suomen kielellä | In Finnish **Saamen kielistä | About Saami languages**

Pihkakoski, Riku, 2025: Havaintoja eteläsaamen numeraalin akte artikkelimaisesta käytöstä suomen yksi-tarkenteen valossa.

Oppgaveteksten tilpasset og oversatt til norsk ved hjelp av KI/AI: «*Oppgave i kunst, finsk og finsk-ugrisk språkstudier. Observasjoner om den artikkelaktige bruken av det sørsamiske tallet akte i lys av det finske yksi-determinativet*». S. 26. Kielentutkimus Kieli- ja käännöstieteiden laitos Humanistinen tiedekunta, Turun yliopisto / Åbo universitet. Aineisto koostuu 11 tarinasta ja 80 adnominaalisesta akte-tapauksesta, joista analysoin 25. Luokittelen esiintymät funktion ja referenssin perusteella ja erotan artikkelimaisista käytöistä numeraalit, ajanilmaukset ja tarkenneyhdistelmät. Artikkelimaiset tapaukset jaoin sen mukaan, saako substantiivi myöhemmin uudelleenmaininnan, ja edelleen elollisuuden sekä spesifi–epäspesifi-jaottelun mukaan. Akte esiintyy artikkelimaisesti 63 kertaa ja numeraalina 16 kertaa. 54 artikkelimaisessa tapauksessa substantiivi mainitaan uudelleen, ja vain kolme esiintymää on epäspesifisiä; muut merkitsevät spesifistä indefiniittisyyttä. Akte voi määrittää myös sellaisia substantiivilausekkeita, joihin suomi ei käyttäisi yks-tarkennetta, kuten epäspesifisiä, luontaisen omistuksen tai vähämerkityksisiä tarkoituksia. Tulokset osoittavat, että akte toimii aineistossa selvästi artikkelin tavoin, erityisesti uusien referenttien esittelyssä mutta myös kertamaininnoissa. Käyttö on suomen yks(i)-tarkennetta laajempaa ja viittaa artikkelimaisen funktion olevan vanhaa perua eteläsaamessa. Linkki opinnäytteeseen: Havaintoja eteläsaamen numeraalin akte artikkelimaisesta käytöstä suomen yksi-tarkenteen valossa – UTUPub.

Iivanainen, Tapani, 2025: Eteläsaamen possessiivi- ja suhdemuotojen lauseopillinen käyttö.

Oppgaveteksten tilpasset og oversatt til norsk ved hjelp av KI/AI: «*Setningsmessig bruk av sørsamiske possessiv- og relasjonsformer*». S. 72. Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomalais-ugrilainen kielentutkimus, Turun yliopisto / Åbo universitet. Käsittelen pro gradu -tutkielmassani eteläsaamen kielen possessiivi- ja suhdemuotoja. Molemmat ovat marginaalisia muotokategorioita,

joista ensin mainitussa on kyse possessiivisuffiksin, jälkimmäisessä komparaation tunnuksen liittymisestä substantiiviin. Joissain eteläsaamen kieliopeissa ja sanakirjoissa suhdemuodot on luokiteltu possessiivimuodoiksi ja hahmotettu etupäässä kolmannen persoonan omistajuutta kuvaaviksi. Näkemys on kuitenkin myös kyseenalaistettu. Huomionarvoista on, että sekä possessiivietä suhdemuotoja tavataan lähinnä perhettä ja sukua kuvaavassa sanastossa. Possessiivimuodot osoittautuvat aineistossa hyvin harvinaisiksi. Suhdemuodot taas vaikuttavat usein toimivan kolmannen persoonan possessiivimuotojen kaltaisissa tehtävissä. Muotojen käyttö tuntuu siis vertautuvan esimerkiksi suomen kolmannen persoonan possessiivisuffiksin käyttöön. Samankaltaisuus voi kuitenkin olla osittain näennäistä. Vaikuttaa siltä, että muodot esiintyvät korostavassa funktiossa, joka on osittain päällekkäinen possessiivisuffiksien tehtävän kanssa. Vaikka possessiivimuodot ovat selvästi enemmän persoonan kytkettyneitä kuin persoonattomiksi katsottavat suhdemuodot, molempia voidaan käyttää ilmaisemaan referenttien välisiä suhteita. On mahdollista, että suhdemuodot ja analyttiset omistusrakenteet muodostavat yhdessä keinoväliköiman, joka tekee varsinaisista possessiivimuodoista tarpeettomia. Linkki opinnäytteeseen: [HYPERLINK "https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025060963494"](https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025060963494)[Eteläsaamen possessiivi- ja suhdemuotojen lauseopillinen käyttö - UTUPub.](https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025060963494)

Eriksen, Kati & Arola, Laura & Aikio, Ante, 2025: Saamebarometri 2024: Selvitys saamen kielilain piiriin kuuluvien viranomaisten näkemyksistä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta.

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:9. Oikeusministeriö / Justitieministeriet / Ministry of Justice, Finland. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-186-1>. Saamebarometri 2024 keräsi tietoa saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta niistä organisaatioista, jotka tarjoavat saamen kielilain mukaisia palveluja. Barometrin kyselyyn vastasi yhteensä 159 työntekijää tai heidän esihenkilöään. Enemmistö vastaajista arvioi seuraavat asiat organisaatioissaan vähintään kohtalaisiksi: tietämys saamelaisten kielellisistä oikeuksista, oikeuksiin liittyvä ilmapiiri, oikeuksien toteutuminen ja digitaaliset palvelut. Useat organisaatiot ovat kehittäneet saamenkielisiä palveluitaan. Vastaajien mukaan palvelujen haasteet koskevat resursseja sekä asiakkaiden ja työntekijöiden ohjausta saamenkielisissä palveluissa. Merkittävä tulos on, että asiointi saamen kielellä ei ole aina mahdollista lain mukaisesti. Myös kielteisiä kokemuksia ilmapiiristä ja palvelujen toteutumisesta raportoitiin. Sekä asiakkaat että työntekijät kokevat jonkin verran tietämättömyyttä ja ennakkoluuloja saamenkielisyyden vuoksi. Suositusten sijaan työryhmä laati toimintamallin saamenkieli-

siä palveluja tuottaville organisaatioille. Olennaista laadukkaasti toimivassa organisaatiossa ovat seuraavat asiat: kielellisiä oikeuksia koskeva tieto, selkeä vastuunjako, näkyvä palvelupolku, palveluihin kohdennetut resurssit, saamenkielinen materiaali, myönteinen kieli-ilmapiiiri sekä toimiva palveluiden edunvalvonta-, palaute- ja kehittämisjärjestelmä.

Pasanen, Annika, 2025: Saamelaisten kielellisen sulautumisen, selviytymisen ja uudistumisen prosesseja Suomessa: Erillisselvitys saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle.

Valtioneuvoston julkaisuja 2025:55. Valtioneuvosto / Statsrådet/Finnish Government. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-928-1>. Selvityksessä käsitellään Suomessa puhuttujen saamen kielten nykytilannetta ja tulevaisuutta. Inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea puhutaan yhteisöissä, joiden koko, levinneisyys ja historialliset vaiheet eroavat toisistaan. 1900-luvun mittaan tapahtunut kielenvaihto saamesta suomeen vaikuttaa vahvasti kielten nykytilanteeseen aktiivisesta kielenelvytystoiminnasta ja kielipoliittisesta kehityksestä huolimatta. Kaikki Suomessa puhutut saamen kielet ovat uhanalaisia. Niiden elinvoiman vahvistaminen edellyttää tehokasta ja kestävästä kielensuunnittelua, joka ei nykytilanteessa toteudu ihanteellisesti. Selvityksessä käsitellään saamenkielisten yhteisöjen kielenvaihtohistoriaa, nykytilanteeseen vaikuttavia ilmiöitä ja kielten elinvoimaisuudelle keskeisiä tekijöitä. Ajankohtaisista ilmiöistä esille nostetaan kysymyksiä, jotka liittyvät saamen kielten ja niitä puhuvien yhteisöjen laajaan muutokseen ja yhteisöjen asenteisiin sitä kohtaan. Tulevaisuuden kannalta keskeisinä tekijöinä käsitellään saamen kielten siirtymistä perheissä, kielten elinvoimaisuutta saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella, nykyistä vakaamman kielensuunnittelun tarvetta, varhaiskasvatusta, opetusta, työvoiman ja saamenkielisten palveluiden tulevaisuutta ja pohjoissaamen kielen kehitystä eri valtioiden alueella. Lopussa esitetään kielipoliittisia keinoja saamen kielten elinvoimaisuuden lisäämiseksi.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio, 2025: ”Haluan, että kansani elämä paranee”: Saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppureportti OSA I.

Valtioneuvoston julkaisuja 2025:97. Valtioneuvosto / Statsrådet/Finnish Government. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-940-3>. Valtioneuvosto asetti saamelaisten totuus- ja sovintokomission yhdessä saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen kanssa vuonna 2021. Sen tuli tunnistaa ja arvioida historiallista ja nykyistä syrjintää, mukaan lukien sulauttamispolitiikkaa, sekä oikeuksien loukkauksia, ja selvittää, miten nämä vaikuttavat edelleen.

Komission tuli ehdottaa, miten yhteyttä saamelaisten ja valtion välillä sekä saamelaisten kesken voidaan edistää. Tehtäväksi tuli myös lisätä tietoisuutta saamelaista Suomen alkuperäiskansana. Komissio toteaa saamelaisen kulttuurin ja perinteisten elinkeinojen elintilan kaventuvan sukupolvesta toiseen. Komission kuulemat saamelaiset ja sille raportoineet asiantuntijat toivat samaa viestiä: saamelaisyhteisöt ovat vakavasti huolissaan tulevaisuudestaan. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen elintila kapenee ilmastonmuutoksen, teollisten maankäyttömuotojen, matkailun ja militarisaation edetessä. Saamen kielet ovat uhanalaistuneet, mistä huolimatta Suomessa puhutut inarin-, koltan- ja pohjoissaame ovat edelleen myös äidinkieliä ja elpyvät. Komissio tuo raportissaan esille saamelaisyhteisöjen monikielisyyden, monikulttuurisuuden ja ylirajaisuuden yhtenä Saamen kansana neljässä valtiossa. Komissio tekee raportissaan lukuisia ehdotuksia saamelaisten aseman parantamiseksi ja korostaa Suomea kahden kansan, saamelaisten ja suomalaisten, maalle perustettuna valtiona.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio, 2025: ”Kyllä se on yhtä taistelua”: Saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportti OSA II, kuulemiset.

Valtioneuvoston julkaisuja 2025:98. Valtioneuvosto/Statsrådet/Finnish Government. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-984-7>. Valtioneuvosto asetti saamelaiden totuus- ja sovintokomission yhdessä saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen kanssa vuonna 2021. Sen tuli tunnistaa ja arvioida historiallista ja nykyistä syrjintää, mukaan lukien sulauttamispolitiikkaa, sekä oikeuksien loukkauksia, ja selvittää, miten nämä vaikuttavat edelleen. Komission tuli ehdottaa, miten yhteyttä saamelaisten ja valtion välillä sekä saamelaisten kesken voidaan edistää. Tehtäväksi tuli myös lisätä tietoisuutta saamelaista Suomen alkuperäiskansana. Tämä raportti on koottu komission kuulemisiin osallistuneiden suullisista ja kirjallisista kertomuksista. Kuulemisia järjestettiin sekä saamelaisalueella että muualla maassa. Komissio järjesti vuosina 2023–2024 yhteensä noin 370 yksilö- ja ryhmäkuulemista. Lisäksi se kuuli asiantuntijoita sekä vastaanotti kirjallisia kertomuksia ajalla 2022–2025. Kuulemisista neljäsosa oli saamenkielisiä, noin 70 prosenttia tehtiin saamelaisten kotiseutualueella ja 30 prosenttia muualla Suomessa. Kaikki halukkaat saivat osallistua kuulemisiin. Kuulemisissa esiin nousseet teemat jäsennetään raportissa viiteen kokonaisuuteen: 1) Kieli, identiteetti ja valta; 2) Kulttuuriperintö ja nykykulttuuri; 3) Moniääninen Saamenmaa; 4) Perinteiset elinkeinot ja kulttuurit murroksessa sekä 5) Saamelainen yhteiskunta ja saamelaisten hyvinvointi. Raportin kertomuksissa kuuluu saamelaisten oma ääni.

På norsk | In Norwegian

Om samiske språk | About Saami languages

Grepstad, Ottar, 2025: 3. Oktober.

Omhandler sørsamiske kulturinstitusjoner og sørsamisk språk. Del av Språksansen Volda, Grepstad skriveri 2025, Volda. Side 601–602 illustrasjon. ISBN: 9788293790112.

Grepstad, Ottar, 2025: 6. Februar.

Omhandler bakgrunnen for Samefolkets dag 6. februar, og utbredelsen av samisk språk. Del av Språksansen Volda, Grepstad skriveri 2025, Volda. Side 97–98 portrett. ISBN: 9788293790112

Krogh, Liv Cathrine, May Lånke, Anita Melvold, & Sigurd Mong-Nybo, 2025: Samiske språk: saemiengielh – sámegiela – sámegiela.

Denne boken finnes både på norsk og nynorsk. I Norsk SF vg1 : norsk for studieforberedende vg1. Oslo: Cappelen Damm. Sidene 76–97. ISBN: 9788202829285. Kapitlene om språk, del 2, de levende språkene, forklarer hva språk er, hvordan det brukes til kommunikasjon og identitet, og hvordan språk endrer seg over tid. Kapitlene beskriver det språklige mangfoldet i Norge, og historiske forhold og kontakt med hverandre, språklige særtrekk og samiske språk i dag, med vekt på sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk. Kapitlene om språk har et åpent og inkluderende språksyn. Uansett om det er snakk om de samiske språkene, om det norske språket i møte med andre språk eller om språklige virkemidler, ses ordene på som noe levende og foranderlig. Det gir elevene kunnskap og fagbegreper som de trenger for å forstå hvordan språk er satt sammen, kommer til uttrykk og endrer seg. I nettressursen følges dette opp med inspirerende læringsstier der elevene får jobbe aktivt med det å beskrive og sammenlikne språk.

På svenska | In swedish

Om samiska språken | About Saami languages

Lundqvist, Björn, 2025: Narkiskatan – Udden som är udde två gånger om.

Namnbloggen, Institutet för språk och folkminnen, 2025-12-18. Tillgänglig på: [HYPERLINK "https://www.isof.se/namn/namnbloggen/inlagg/2025-09-10-narkiskatan---udden-som-ar-udde-tva-ganger-om."](https://www.isof.se/namn/namnbloggen/inlagg/2025-09-10-narkiskatan---udden-som-ar-udde-tva-ganger-om)<https://www.isof.se/namn/namnbloggen/inlagg/2025-09-10-narkiskatan---udden-som-ar-udde-tva-ganger-om>. Ar-

tikeln förklarar namnet Narkiskatan i Luleå, som syftar på en udde vid Skurholmsfjärden. Namnet är intressant eftersom ordet udde förekommer två gånger: först i betydelsen "udde" och sedan i suffixet -skatan, som också betyder "udde" på dialekt. Lundqvist diskuterar hur sådana tautologiska ortnamn uppstår och varför de lever kvar. Han kopplar fenomenet till språkliga förändringar och lokala traditioner. Artikeln beskriver också varför samiska ortnamn är speciella eftersom de ofta speglar detaljerad kunskap om landskapet och naturresurser. De innehåller beskrivande element som visar hur platsen används eller ser ut, vilket gör dem både språkligt och kulturellt betydelsefulla.

Sametinget i Sverige, 2025: Lägesrapporter: De samiska språken i Sverige.

En nyhetsartikel om Sametingets lansering av lägesrapporten för 2025, ble publicerad på SVT's nettsida (april 2025, lastet ned, 2025-02-08, <https://www.svt.se/nyheter/sapmi/stora-utmaningar-for-samiskan-bor-likstallas-med-svenskan>). Jfr. SVT's artikel, så visar Sametingets lägesrapport att de samiska språken har försvagats under 2024, bland annat på grund av minskade statliga medel. Barn och unga vill lära sig mer samiska, men föräldrar möter stora hinder i skolan. Rapporten efterlyser en starkare utbildningskedja, fler resurser och att regeringen prioriterar de samiska språken på samma nivå som svenskan. Lägesrapporten saknades på Sametingets webbplats, men kommer att publiceras på Sametingets webbplats, her: https://sametinget.se/lagesrapporter_sprak.

Sundgren, Charlotte, 2025: Nationella minoritetsspråk i arkiv. Kartläggning av arkivbestånd och arkivsamlingar på de nationella minoritetsspråken i Sveriges offentliga arkiv.

Utgiven av Institutet för språk och folkminnen, avdelningen för nationella minoriteter och svenskt teckenspråk Institutet för språk och folkminnen, Stockholm. 39 sidor inklusive bilagor. ISBN: 978-91-89767-26-3. Permanentlänk: [urn:nbn:se:sprakochfolkminnen:diva-2886](https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1926755/FULLTEXT02.pdf). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1926755/FULLTEXT02.pdf>. Förkortad sammanfattning: Rapporten, framtagen av Institutet för språk och folkminnen, kartlägger förekomsten av material på Sveriges nationella minoritetsspråk (finska, meänkieli, jiddisch, romani chib och samiska) i offentliga arkiv som underlag för indikatorer om språkens utveckling. En enkät skickades till 251 arkivinstitutioner, varav 159 svarade; 41 uppgav att de har material, främst på finska. Resultatet visar små och svåridentifierade bestånd, begränsad digitalisering, låg språkkunskap hos personal och bristande metadata, vilket försvårar tillgänglighet och sökbarhet.

Rapporten konstaterar behov av riktade insatser, standardiserade metoder och återkommande uppföljningar för att stärka språkens bevarande och revitalisering. Det speciella med de samiska språken är att Sametinget har ett eget regeringsuppdrag att förvalta språkcentrum, vilket ger en starkare formell roll än för övriga minoritetsspråk. Samiska arkiv har kartlagts mest omfattande och material om samer och på samiska språk finns hos flera institutioner, bland annat Åttio och Riksarkivet. Rapporten lyfter även diskussioner om återtagande av kulturarv och föreslår att Sametinget ska utreda centrumlösningar för samiska arkiv.

In English | På engelsk **Om samiske språk | About Saami languages**

Belančić, Kristina, Ekaterina Zmyvalova, David Kroik, Hanna Helander and Torjer Olsen, 2025: Institutionalised Sami Education in Norway, Sweden, Finland and Russia.

Vitenskapelig artikkel om institusjonalisert samisk utdanning i Norge, Sverige, Finland og Russland. Side 108–129. ISBN 978-90-04-71484-7. The authors are affiliated with the following universities: Universität für Weiterbildung Krems¹, Mittuniversitetet², Nord universitet, Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag³, Oulun yliopisto⁴, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet⁵. Link to the document, https://doi.org/10.1163/9789004714847_007. This research examines how schools have long been central to policies of colonisation and assimilation affecting the Sami people. Today, Norway, Sweden, Finland, and Russia implement different measures to support Sami languages, resulting in varying forms of Sami language instruction. Remote Sami language education is offered in Norway, Sweden, and Finland. Norway provides several teacher training options in Sami, including programs at two universities and the Sámi University of Applied Sciences, which educates teachers in North Sami. In Sweden, Umeå University offers Sami language courses, while several universities in Finland provide similar opportunities. In Russia, Sami language education is available through Murmansk Arctic State University and the Institute of the Peoples of the North at Herzen University. Overall, current policies show positive trends in strengthening Sami languages, and crossnational projects on language acquisition and professional development are increasing. However, continued efforts are necessary to further improve and sustain these developments.

Blokland, Rogier, Michael Rießler & Torbjörn Söder (eds), 2025: Saami Linguistics in Uppsala. The SAALS 4 Symposium.

Saami Linguistics in Uppsala: The SAALS 4 Symposium is an academic volume originating from the 4th Saami Linguistics Symposium (SAALS 4), held at Uppsala University in 2019. (312 pages). DiVA, id: [diva2:2021199](https://diva2.org/2021199). ISBN: 978-91-513-2708-1, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala has a long-standing tradition in Saami linguistic research, and the SAALS conferences function as international gatherings for specialists working on Saami languages. The book contains peer-reviewed research articles covering a wide range of topics in Saami linguistics, including: Markus Juutinen & Jussi Ylikoski – The fourth-person verb forms in Skolt Saami (p. 9); Olle Kejonen – Verb inflection in Forest Lule Saami (p. 37); Richard Kowalik – South Saami finite verb morphology (p. 99); Juha Kuokkala – Inchoative verbs in Saami: Derivational types and their variation (p. 119); Johanna Nichols – Morphological complexity in Saami: A historical-typological view (p. 159); Ksenia Shagal & Alena Blinova – Bivalent verb classes in Skolt Saami: A pilot study (p. 181); Torbjörn Söder – On the origin of South Saami edtjedh ‘shall, will’ (p. 207); Riitta-Liisa Valijärvi & Lily Kahn – A comparative study of user attitudes to Sámi orthographies (p. 235); Taarna Valtonen – Areal variation in structure types of Saami place names (p. 253); Joshua Wilbur – Bisumsáme tjállemvuoge birra – A review of the official Pite Saami orthography (p. 285).

Jouste, Marko & Rasmus, Sierge & Mettovaara, Jukka & Juutinen, Markus, 2025: A Comparative analysis of linguistic characteristics of historical Saami vocal music traditions and storytelling in Finland.

In Dutkansearvvi diedalaš áigečála 9(2), pages 40–72, <https://www.dutkansearvi.fi/volume-9-issue-2-2025-fi>. There exists a vast collection of historical spoken Saami language material preserved in sound archives in Finland, Norway, Sweden, Russia, and Estonia. Two types of performances dominate the historical archive collections: recordings of storytelling and Saami music traditions. In this article, we focus on three Saami languages spoken in Finland: North Saami, Aanaar Saami, and Skolt Saami, and their traditional vocal music respectively. We look more closely at the municipality of Aanaar (Inari), where all the three language groups have existed after the Second World War. We compare the linguistic characteristics of historical Saami storytelling and music across these languages and point out various ways how language and singing intersect. Since these are sung traditions, the linguistic features play a crucial role beside music, and it is evident that analysis of structures of performances require co-operation of both music studies and linguistic research.

This approach provides a comprehensive understanding of how words and melodies are constructed in the performance.

Keskitalo, Pigga & Olsen, Torjer Andreas & Drügge, Anna-Lill & Rahko-Ravantti, Rauna, 2025: Girjjohallat girjáivuoda - Embracing Diversity. Sami Education Theory, Practice and Research.

UiT Norges arktiske universitet, Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Senter for samiske studier, Sámi allaskuvla / Samisk høgskole ISBN: 978-90-04-71484-7. Sami education has travelled on a long journey since the 1600s, resulting in diversity and different logics or knowledge regimes in education.¹ This edited volume *Girjjohallat girjáivuoda – Embracing Diversity: Sami Education Theory, Practice and Research*, emphasises the profound need to navigate Sami education contexts while celebrating and enjoying diversity. Tasks of this nature are crucial and require attention and discussion, as Sami society and educational institutions find themselves in evolving situations shaped by long-standing processes of change and ongoing educational needs among minoritised Indigenous peoples (Keskitalo & Olsen, 2021). The vast scope of this volume is to provide an all-Sami perspective of Sami education, by scholars from institutions providing teacher education in various countries with a Sami population. These include authors on Sami education from Finland, Norway, Sweden and the Russian Federation. In addition, a Māori perspective is presented. In Aotearoa, New Zealand, scholars and teachers have developed a *Kura Kaupapa Māori*, a ‘by Māori, for Māori’ approach to schooling (Smith, 1999).

Olthuis, Marja-Liisa, & Brecciaroli, Fabrizio, 2025: Future perspectives and scenarios on the existence and impact of written media in Inari Saami: The major role of the digital newspaper Anarâš aavis in language revitalization.

In Edygarova, Svetlana & Tánczos, Outi & Kovács, Magdolna (eds.), *Readjustment: reactions to societal change in Finno-Ugric minority language communities* (Uralica Helsingiensia 16), pages 259–287. <https://doi.org/10.33341/uh.148799>. In this article, we look at journalism in Inari Saami from a future perspective. In particular, we look at the newly established *Anarâš aavis* digital newspaper and its role in language revitalization. Our aim and research question is to construct future scenarios for *Anarâš aavis* using the Futures Table model. This is a topical issue, as the Inari Saami community is having to change its strategy in order to secure funding for its publishing activities, i.e. publishing the magazines *Anarâš* and *Loostâš* for members of the *Anarâškielâ Servi* association. With the future in

mind, we look at the situation prior to Anarâš aavis and at the end of the first three months of publication, based on our experiences as editors. We also look at a way forward to increase our publishing activities. We will make use of the feedback received by the editorial team and the discussions with readers and potential contributors. As a result, we propose three possible future scenarios: the current model, a model that is closer to a printed newspaper, and a hybrid of the two. The main goal is to secure publishing activities in Inari Saami from the perspective of language revitalization.

Pasanen, Annika, 2025: Discussions on the intergenerational transmission of the Sámi languages in Finland.

In Edygarova, Svetlana & Tánczos, Outi & Kovács, Magdolna (eds.), *Readjustment: reactions to societal change in Finno-Ugric minority language communities* (Uralica Helsingiensia 16), pages 167–199. <https://doi.org/10.33341/uh.148679>. In the context of language shift and revitalization, speech communities of endangered languages often struggle with the transmission of their languages from one generation to another. This chapter focuses on the transmission of the Inari, North, and Skolt Sámi languages in Finland. The study's main data consists of recorded livestreams of Kielineuvola, language consultation services for Sámi and Sámi-speaking families. In these livestreams, I examine questions that parents addressed to Kielineuvola, and the discussion around these questions by the counselors and experts of Sámi languages and children's multilingualism. Another part of the data includes news items and reports related to intergenerational language transmission, published on the news platform of Yle Sápmi during the period 2013–2023. Through these data, I examine what kind of questions parents have concerning intergenerational transmission of Sámi languages, how intergenerational language transmission is discussed in the Sámi media, and finally, what the data tells about the needs of the Sámi communities for strengthening their languages. Common topics of both parental questions and media data relate to new speaker parents transmitting Sámi languages as well as language transmission outside the Sámi homeland region, and the importance of children's content in Sámi languages. The data underlines the importance of supporting parents transmitting Sámi languages to their children and professionals working with Sámi-speaking families.

Palo, Annbritt, Lena Manderstedt & Åsa Bjuhr, 2025: Intertwined Messages: Aesthetic and Didactic Aspects of Dual-Language Sámi Picturebooks.

Inngår i Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm. Vol. 48, s. 1-21. ISSN 0347-772X, E-ISSN 2000-4389. Lenke til dokumentet, [DOI](#). I artikeln undersöker

Annbritt Palo, Lena Manderstedt och Åsa Bjuhr hur texten och illustrationerna samverkar för att lyfta fram samiska språk, motiv och karaktärer i tvåspråkiga bilderböcker där samiska kombineras med svenska. Abstract: This article focuses on aesthetic and didactic aspects of literary multilingualism and the interaction between these aspects in two contemporary dual-language picturebooks with Sámi motifs and characters. *Lilli, áddjá, ja guovssahas/Lilli, farfar och norrskenet* (Lilly, Grandpa and the Northern Lights, 2020), written by Elin Marakatt and illustrated by Anita Midbjer, and *Gájuoh muv! Gijrra Almien jah Enoken luvnnie/Rädda mig: Vår hos Almmie och Enok* (Save me: Spring at Almmie and Enok's, 2021), written by Sophia Rehnfeldt and illustrated by Inga-Wiktoria Påve, are intended for 3–7-year-olds and combine a Sámi language and Swedish. The analyses show the aesthetic and didactic interplay between verbal and visual elements. The insertion of North Sámi words in an otherwise Swedish text can highlight culture, traditional beliefs, and history, and the Ume Sámi glossaries can be used to talk about the illustrations and learn words pertaining to reindeer husbandry and life in Sápmi. The vocabulary has a didactic function, while the literary text and the illustrations tell stories about the Sámi peoples, thus being both aesthetic and didactic. Literary multilingualism is teamed with didactics and Sámi aesthetics to support language acquisition, to depict and to make visible Sámi culture and Sámi peoples to in-group as well as out-group readers.

Valtonen, Taarna & Juutinen, Markus, 2025: Language proficiency, education, and language attitudes in Skolt Sami communities between the 1850s and 2020s.

In Edygarova, Svetlana & Tánčzos, Outi & Kovács, Magdolna (eds.), *Readjustment: reactions to societal change in Finno-Ugric minority language communities* (Uralica Helsingiensia 16), pages 95–146. <https://doi.org/10.33341/uh.148676>. In this article, we describe the changes in language skills, education, and language attitudes of the Skolt Sami between the 1850s and 2020s and analyze the reasons for these changes. The description and analysis are based on an in-depth reading and interpretation of existing older sources and present-day interviews. The Skolt Sami territories are divided between three countries: Russia, Norway, and Finland. Since the nineteenth century these territories have been increasingly colonized by members of the majority cultures, but also by several linguistic and cultural minorities. Due to this, the Skolt Sami have been a highly multilingual people and have known, in addition to their own language, one or more often several languages. Their language proficiency has varied according to their language contacts. For a

long time, the Skolt Sami communities saw multilingualism as a positive value, as it helped individuals to cope in varying situations and contexts. The same ideology was dominant in connection to the value given to schooling and education in general, even though this was only available in majority languages. However, practical obstacles to education during and after elementary education were often perceived. From World War II, and in Norway even before, language attitudes began to change rapidly and the nationalistic ideal of monolingualism started to gain ground. To learn other, larger languages was viewed as more important than knowing Skolt Sami. This was caused by forced assimilation, which was practiced especially in schools from the early twentieth century on, and by negative attitudes of the majority populations, especially peer groups. Since the late twentieth and early twenty-first century language attitudes have started to change yet again, and an active language revitalization process has started. At present, schools and other educational institutions have become one of the most important actors in processes of language revitalization.

Valtonen, Taarna, 2025: Municipalities and the Sami languages: Experiences of language policy and planning in the Sami homeland region (Finland) in the 2020s.

In Edygarova, Svetlana & Tánczos, Outi & Kovács, Magdolna (eds.), *Readjustment: reactions to societal change in Finno-Ugric minority language communities* (Uralica Helsingiensia 16), pages 201–233. <https://doi.org/10.33341/uh.148680>. This article analyzes the current state of language policy and planning as it is experienced by the actors in the multilingual municipalities in the Sami homeland region in Finland. The analysis is based on a theoretical-methodological model, known as the “onion metaphor”, that was originally described by Thomas Ricento and Nancy H. Hornberger. In the analysis, in addition to the local speech community, five administrative and implementation levels spanning from the local level to the international level are recognized. The agents operating on those levels and the interaction between them are also described. The aim of this qualitative analysis is to understand how national language policy and language attitudes affect the speech community via municipalities and how the negative impact could be reduced and the positive impacts increased. The research has been conducted by analyzing data collected via an online survey, interviews, and by examining language-policy documents. The results show that municipality actors are aware of the existing problems and are motivated to solve them, but they feel unable without help from the national level. Many problems are connected to the contradiction

between the regulations set by national legislation and the insufficient funding provided to fulfill them. The current legislation is also clearly outdated and needs to be renewed.

Wilbur, Joshua, 2025: Cut off and drown the last syllables: Utterance-final weakening in Pite Saami.

Utterance-final weakening refers to a prosodic feature found at the right periphery of some clauses in Pite Saami. Published by Cambridge University Press on behalf of The Nordic Association of Linguists, pp. 1–23. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0332586525100656>. This paper provides the most thorough general description of this prosodic phenomenon to date. The dataset used comes from an annotated corpus of spontaneous speech collected during the last 60 years. The phonetic-acoustic correlates are a complete devoicing of all segments in the final syllables of the affected clause, although creaky or breathy voice may also be present. Typically only one syllable is affected, but sometimes multiple syllables are affected. No syntactic units appear to correlate with this, and the weakening phase can even cross word boundaries. The phenomenon marginally correlates with gender, dialect, and age, with the speech of older speakers tending to feature it more frequently and with a longer prosodic scope. Similar utterance-final weakening phenomena are likely found in other languages, especially those in surrounding areas.

Ylikoski, Jussi & Olle Kejonen, 2025: Negation in Lule Saami.

In Matti Miestamo & Ljuba Veselinova (eds.), *Negation in the world's languages II: Eurasia*. Pages: 171–203 (Chapter 7). DOI: <https://zenodo.org/records/18233960>. Berlin: Language Science Press. The chapter surveys negation in Lule Saami, a Uralic language of northern Norway and Sweden. In standard negation, a negative auxiliary verb is inflected for person, number and tense, and the lexical verb is in a non-finite connegative form. In the past tense, several competing constructions are used, encoding tense on the auxiliary or the lexical verb, or sometimes both. The negative auxiliary also has dedicated imperative forms inflected for person and number. The negation of the copula, used in stative predications, is irregular. Remnants of the former abessive case are seen in a number of derivations expressing absence, as well as in a postposition with the meaning 'without'. The chapter further addresses other issues related to the morphology and syntax of negation, including negative indefinites and a negative converb.

Sverige

Jobanna Ledin

Andersson, Roland, 2025. Ekberg, Ljung och Rattfält: soldatnamn i Värmland 1684–1900. Diss. Uppsala universitet. 239 s. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1921120/FULLTEXT02.pdf>.

Den här avhandlingen undersöker och beskriver namnskick bland soldater och fältjägare i Värmland från 1684 till tiden runt sekelskiftet 1900. Soldatnamnen kan delas in i tre grupper: namn som förekommer vid Värmlands regemente före 1688, namn mellan 1689 och 1900 som kan förknippas med organisationen "Det ständiga och vissa knektehållet", samt soldatnamn bland Värmlands fältjägare mellan 1789 och 1900. Materialet är hämtat från generalmönsterrullor över Värmlands regemente och Värmlands fältjägare. Vissa delar av rullorna har granskats mer intensivt, och det gäller perioder där större förändringar i namnskicket skedde. Det gäller bland annat Värmlands regemente från 1800-talets mitt och framåt, och Fältjägarna från 1789 till 1811. Analysen uppvisar två tendenser: den ena att soldatnamn ärvs bland soldater inom ett regemente, den andra att fältjägarna har ett gemensamt namnförråd, ett onomastikon, ur vilket namn väljs åt nya rekryter.

Allwood, Anja, 2025. Litteratur på omvägar: tre perspektiv på indirekta romanöversättningar till svenska 2000–2015. Diss. Göteborgs universitet. 386 s. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/84613>.

Syftet med denna avhandling är att studera indirekt översättning av romaner till svenska under perioden 2000–2015. De frågor som ställs i avhandlingen är: När och på vilket sätt används indirekt översättning vid översättning av romaner? Vilka faktorer har betydelse i samband med utgivningen av en indirekt översättning? Vilka textuella uttryck kan indirekt översättning ta sig? Resultaten visar att indirekt översättning från olika källspråk har betydelse för den samlade litteraturen i Sverige. Förlagen är medvetna om normen att översätta direkt från källspråket, men använder indirekt översättning när det är relevant. Studien visar att det är möjligt för en indirekt översättning att följa originalet och källspråket väl, även om särdrag i originalens texter och språk ibland tonas ned. Ämnet för denna avhandling hör hemma inom nordistiken och det tvärvetenskapliga forskningsområdet översättningsvetenskap.

Ask, Sofia, 2025. Hållbara texter: grunderna i vetenskapligt skrivande. Tredje upplagan. Liber. 104 s.

Hållbara texter - grunderna i vetenskapligt skrivande vänder sig till gymnasieelever och nyblivna högskolestuderande. Boken går igenom skrivprocessens steg och ger råd om olika dispositionsmodeller, diskuterar mottagaranpassning och hur man skriver med egna ord. Vidare presenterar den olika texttyper (tentamen, pm, litteratur- och forskningsöversikt och laborationsrapport) som behövs för att behärska det vetenskapliga skrivandet, liksom andra argumenterande och utredande texter. Boken går även igenom referenshantering och hur man gör en litteraturlista.

Ask, Sofia, 2025 [2013]. Skrivande polis. Tredje upplagan. Studentlitteratur. 132 s.

Skrivande polis är en handbok i skrivande för både polisstudenter i utbildning och färdigutbildade och verksamma poliser. Boken har sin grund i praktiskt polisarbete, men också i språkvetenskaplig forskning och gällande lagtext. I boken behandlas flera områden som behövs för poliser som skriver i tjänsten, som att göra tal till text, att förhålla sig objektiv och att skriva för olika läsare. Författaren resonerar om hur formuleringar och ordval styr läsaren, och visar hur texter kan utformas språkligt för att hjälpa till i utredningsprocessen. Här finns också språkliga råd kopplade direkt till texttyperna anmälan, förhör och PM. I denna tredje upplaga av boken har ett kapitel om AI tillkommit.

Björkvall, Anders & Nyström Höög, Catharina, 2025. Text i arbete: handbok för analys av professionella praktiker. Studentlitteratur. 166 s.

De flesta av oss möter och hanterar dagligen texter i vårt arbete, allt från lappar i personalrummet till instruktioner och enkäter. Ett budskap i den här boken är att texter av dessa slag har ett särskilt uppdrag att utföra. Författarna beskriver hur olika texter bidrar till olika handlingar på en arbetsplats, och hur texter därigenom ingår i en professionell praktik. I boken förklarar de analysbegrepp som genre, diskurs och legitimering, och presenterar verktyg för att man själv ska kunna analysera texter på sin arbetsplats. Den riktar sig till studenter och yrkesverksamma som vill veta mer om de sammanhang texter ingår i, och de funktioner texter har i yrkeslivet. Författarna är professorer i svenska vid Örebro och Stockholms universitet och har båda långa erfarenheter från att forska och undervisa om texter och skrivande inom både privat och offentlig förvaltning.

Edvardsson, Jenny, Lättläst litteratur i skolan, 2025. Studentlitteratur. 120 s.

I skolan ska alla elever oavsett läsförmåga kunna ta del av litteratur som engagerar och pratar om sina läsupplevelser, inte minst som en del i att känna gemenskap och tillhörighet. Men för många elever är läsning en svår uppgift. I den här boken diskuterar författaren begreppet lättläst, och visar hur lättläst litteratur kan ge alla elever en möjlighet att delta i undervisning och aktiviteter där läsning ingår. Bokens första del redogör för begreppet lättläst och teorier bakom läs- och skrivundervisning. Bokens andra del är undervisningsnära. Här ges exempel på hur boksamtal med lättläst litteratur kan göras, hur logg-skrivande och skrivövningar kan användas under läsning samt hur läsning kan vävas in i andra ämnen och tematiska arbeten i skolan.

Eide, Kristin Melum & Rosenkvist, Henrik, 2025. Språket som superkraft. Studentlitteratur. 387 s.

Den här boken vänder sig till alla som vill veta mer om grammatikens roll i tal och skrift. Den riktar sig också till läsare som vill få syn på mer moderna synsätt på grammatik. En utgångspunkt i boken är att alla som talar ett språk har grammatisk kompetens. Det ligger i sakens natur att tal som fungerar kommunikativt omfattar grammatik. Varje kapitel är indelat i tre nivåer. Man kan som läsare välja de mer lättillgängliga gröna och gula avsnitten eller fördjupa sig i de röda mer fördjupande partierna. Den som är student kan genom att använda dessa nivåer närma sig grammatiken stegvis. Boken passar studenter på lärarutbildningen i ämnena svenska och svenska som andraspråk, men kan också användas av lärare i grundskola, gymnasium och vuxenutbildning.

Engdahl, Horace, 2025. Ugglor i mossen: tankar om idiom. Svenska akademien. 87 s.

Det fasta uttrycket "ana ugglor i mossen" kan man använda som synonymt uttryck för "ana oråd", det vill säga att misstänka att något inte stämmer. Idiom som det här säger ofta en del om både vårt språk och den mänskliga naturen. Svenska språket innehåller uppskattningsvis tusentals idiom. Några har funnits i bruket i hundratals år, andra har tillkommit på senare tid. Många av dem kan framstå som märkliga, andra intressanta och roliga. I den här boken lyfts några av författarens favoriter fram.

Fast Lappalainen, Katarina, Nordklint, Caroline, Wahlgren, Peter, Warnling Conradson, Wiweka & Wrangle, Pål, 2025. Juridisk skrivguide. Femte upplagan. Jure Förlag. 189 s.

Den här boken innehåller skrivråd för jurister och juridikstuderande. Boken är metodorienterad och varvar skrivstrategier med praktiska exempel. Den diskuterar disposition och materialhantering, och redogör för korrekt citat- och hänvisningsteknik samt utformning av källförteckningar och litteraturlistor. Den presenterar också kriterier för hur juridiska texter kan läsas och bedömas ihop med exempel på hur man läser korrektur. Denna femte upplaga har utökats med ett avsnitt om att skriva juridik på engelska och ger råd om hur man kan använda stora språkmodeller i sitt skrivande. Författarna är verksamma vid juridiska institutionen vid Stockholms universitet och vid institutionen för operativ juridik och folkrätt vid Försvarshögskolan.

Hellspong, Lennart, 2025. Argumentationens retorik. Andra upplagan. Studentlitteratur. 352 s.

I nästan all kommunikation finns det ett mått av argumentation. Ibland lägger vi fram argument med syftet att påverka någon i en viss fråga, exempelvis för att lösa en konflikt, men ofta argumenterar vi med vardagliga råd och tips, till en kollega, ett barn, en vän och andra. Argumentationens mångsidighet märks när vi behöver vrida och vända på problem, söka kunskap och välja mellan två alternativ. På så vis genomsyras våra liv och tankar av olika argumentationsprocesser. Den här boken presenterar författarens syn på argumentation som en retorisk aktivitet där vi använder både vårt förnuft, vår känsla och vilja. Med exempel och förklaringar ges en fördjupad bild av vad det innebär att argumentera i samspel med andra. Lennart Hellspong är professor emeritus i retorik vid Södertörns högskola. Han har skrivit flera framgångsrika böcker på detta tema.

Horn, Greta, 2025. Den unga skånskan: dialekt och platsanknytning hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne. Diss. Göteborgs universitet. 292 s. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/86850>.

Den här avhandlingens syfte är att bidra med kunskap om ungdomars tal och dialekter i nutida urban miljö. Det gör den genom att undersöka form och innehåll i spontantalet hos en grupp nordvästskånska ungdomar, och kopplar det till frågan om ungdomarnas anknytning till platsen de bor på. Syftet är att identifiera likheter och skillnader i den dialektala variationen och se hur dessa hänger ihop med ungdomarnas vilja att stanna kvar i sin hembygd eller flytta i framtiden. Avhandlingen undersöker vilka dialektvarianter och standardspråk-

liga varianter som används, men också hur variationen mellan individer realiseras. Undersökningen är vad Horn kallar sociodialektologisk. Det innebär att hon både studerar hur dialektala ungdomarna är i sitt spontantal och hur medvetna de är om sin dialekt, men också hur de betraktar och beskriver sin och andras dialekt.

Håkansson, David (red.), 2025. Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning, NF 35 2025. Uppsala: Institutionen för nordiska språk. 230 s. <https://publicera.kb.se/sos/issue/view/5705/1552>.

Tidskriften Språk och stil har med regelbundenhet sedan 1901 publicerat refereegranskade språkvetenskapliga artiklar och recensioner av språklitteratur. I detta nummer med temat "Språkbrukets ramar i arbetslivet" är Lina Nyroos, Hanna Sofia Rehnberg och Hedda Söderlund gästredaktörer. I en inledande artikel "Ramar för text och samtal" redogör de för rambegreppet samt introducerar övriga skribenter och artiklar. Maria Johansson skriver exempelvis om hur Kronofogdens kundservice bemöter kunder i ekonomisk utsatthet. Andreas Nord och Karin Helgesson analyserar texter i kommunal förvaltning från ett dialogiskt perspektiv, och Andreas Nouttaniemi redogör från ett sociolingvistiskt kritiskt perspektiv för en analys av ett etnografiskt material från en batterifabrik i Skellefteå. Övriga författare i detta nummer är Madeleine Wirzén, Gunilla Jansson samt Mona Blåsjö, Carla Jonsson och Sofia Johansson.

Klarspråk, 2025. Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. 4 s.

Klarspråk är en digital tidskrift om klarspråksarbete i Sverige och i utlandet. Den kommer ut fyra gånger per år, och samtliga nummer går att ladda ned på Isofs webbplats: <https://www.isof.se/svenska-spraket/klarsprak/bulletinen-klarsprak>. Årets första nummer handlar om muntligt klarspråk inom offentlig verksamhet. I årets andra nummer presenteras några goda exempel på klarspråk från kommuner och regioner. Nummer tre tar upp frågor om sambanden mellan namn och klarspråk. Årets sista nummer tar upp olika undersökningar av klarspråksarbete i Sverige och Europa.

Milles, Karin, 2025. Skriv med AI. Natur & Kultur. 116 s.

Den här boken handlar om hur man kan ta hjälp av AI i sin skrivprocess. Om man exempelvis upplever att det är trögt att komma igång med sitt skrivande kan man låta en chattbott ställa frågor och göra ett utkast utifrån de svar man får. Boken ger konkreta exempel på promptar och visar hur en text kan utvecklas i samspel med AI. Boken är en resurs för alla som vill få hjälp i sitt skrivande, utan att man tappar sin egen röst och stil. Boken visar olika

slags boksynopsis och nyhetsbrev gjorda med chattbotthjälp, och diskuterar etiska frågor kring upphovsrätt och källredovisning. Författaren är professor i svenska vid Södertörns högskola och Mittuniversitetet.

Myndigheternas föreskrifter [Elektronisk resurs], 2025. Regeringskansliet. 167 s. <https://www.regeringen.se/contentassets/4a78b51adf5a41b-09dc93f2bc2fe2846/myndigheternas-foreskrifter-pm-20254.pdf>.

Syftet med en bok om författningsskrivning är att ge stöd till förvaltningsmyndigheter som tar fram föreskrifter. Den kan också användas vid så kallad regelgivning hos andra myndigheter. En första upplaga av boken kom ut 1986 i anslutning till ett beslut om att myndigheternas föreskrifter, anvisningar och råd skulle förenklas. I denna femte upplaga har handboken setts över och uppdaterats utifrån lagar (däribland Språklagen från 2009) och regeringsformen. För den läsare som vill fördjupa sig i ämnet finns lästips under vissa avsnitt med hänvisningar till utredningar och juridisk text. Publikationen finns tillgänglig på regeringens webbplats. Även Myndigheternas skrivregler kan vara ett stöd i regelarbetet. Den finns tillgänglig på Institutet för språk och folkminnets webbplats.

Leibring Svedjedal, Carin, 2025. Att vara och göra trans: Diskurser om kön och transidentiteter i transpersoners egenvalda självbenämningar och svensk medierapportering 2019–2023. Diss. Uppsala universitet. 395 s. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1935925/FULLTEXT01.pdf>.

Den här avhandlingen studerar hur transpersoner i Sverige väljer att benämna sig själva, och vilken betydelse dessa självbenämningar har när kön och könsidentiteter skapas och förhandlas. Den har också det kritiska syftet att undersöka hur medierapporteringen om transrelaterade frågor kan inverka på möjligheten att leva i enlighet med sin könsidentitet. Dessa villkor analyseras från två håll: 1) hur diskurser konstrueras av transpersoner i deras beskrivningar av sina förnamns- och pronomenval liksom av deras upplevelser av hur omgivningen ser på och använder självbenämningarna, och 2) vad det innebär att vara och göra trans med språkliga resurser. Den andra vinkeln utgår från hur diskurser konstrueras av personer med eller utan egen uttalad transerfarenhet när de skriver medieartiklar om frågor som berör transpersoner.

Lind, Kalle, 2025. Skånsk-svensk ordbok: från abekatt till övanpo. Andra upplagan. Vintitj förlag. 244 s.

Skåne är ett landskap längst ner i Sverige där man talar den regionala

varieteten skånska. Skånskan utmärks bland annat av sin satsmelodi, sitt tungrots-r och av dialektala uttryck. I boken presenterar författaren en mängd skånska ord, men också namn på platser, byggnader och personer samt benämningar på händelser och typiskt skånska seder. Boken utkom första gången 2016, men är i den här upplagen både utökad och illustrerad. Kalle Lind är skåning, men också kulturarbetare: författare, föreläsare, krönikör, poddare och förläggare.

Lindberg, Inger, 2025. Med andras ord: om att erövra och leva med ett nytt språk som vuxen. Natur & Kultur. 192 s.

Boken handlar om vad det innebär att lära sig ett nytt språk som vuxen. Den lyfter frågor om andraspråk i arbetslivet, och beskriver andraspråksundervisningens möjligheter och begränsningar. Den belyser även flera av de hållningar som finns bland förstaspråkstalare om andraspråksinläring, hållningar som ofta spiller över på samhällsdebatten. I boken lyfts även flerspråkighetens fördelar fram. Boken avslutas med tips och råd till både förstaspråkstalare och personer på väg att lära sig ett nytt språk i en ny kultur. Den vänder sig till den som generellt vill veta mer om språkinläring, och till blivande och verksamma lärare i vuxenutbildningen, men också till chefer, politiker, beslutsfattare och myndighetspersoner. Författaren är professor emeritus i tvåspråkighet vid Stockholm universitet. 2022 tilldelades hon Svenska Akademiens pris för framstående förtjänster inom svensk språkforskning och språkvård.

Lindholm, Camilla, Kivilehto, Marja & Siltaloppi, Satu (red.), 2025. Lätt svenska i Finland. Morfem förlag. 228 s. <https://morfem.se/latt-svenska-i-finland-bok-57.html>.

Det som i Finland kallas lätt språk och i Sverige lättläst är text, tal och tecknat språk med syftet att skriva så att alla medborgare kan förstå. Av Finlands befolkning behöver upp till 14 procent lätt språk för att kunna läsa, lyssna, samtala och ta till sig information. I den svenskspråkiga minoriteten behöver runt 30 000 personer lätt svenska. Dit hör till exempel personer med intellektuell funktionsnedsättning, äldre med minnessjukdomar och användare av anpassat teckenspråk. I boken diskuterar författarna vad som gör texter mer tillgängliga, och vilka grupper i samhället som behöver lätt språk, men också frågan om lätt språk kan upplevas som ett stigmatiserande språkbruk. Boken kan användas av läsare i både Finland och Sverige. Antologin bygger på det första större språkvetenskapliga projektet om lätt svenska: Lätt finlandssvenska – en språkform för minoriteter inom minoriteten (2021–2024).

Olofsson, Mikael, Aldén, Kristina & Wiksten, Maria (red.). Skönlitteratur i andraspråksundervisningen: Symposium, 2025. Liber Olofsson. 276 s.

Skönlitteratur i undervisningen i svenska kan stimulera elever att läsa och prata om texter. Utöver en estetisk upplevelse kan läsning och samtal om litteratur stärka elevernas språkutveckling och deras förståelse av sig själva, andra och världen. Den här boken handlar om skönlitteraturens särskilda roll i andraspråksundervisning. Antologin innehåller arton kapitel av forskare och verksamma lärare som delar sina perspektiv på litteraturredidaktik. Kapitlen erbjuder många konkreta exempel på undervisningsmodeller och arbetssätt, från de yngsta årskurserna till vuxenutbildningen. Boken vänder sig till lärare och lärarstudenter i svenska som andraspråk och svenska. Redaktörerna för boken är verksamma på Nationellt centrum för svenska som andraspråk vid Stockholms universitet.

Petzell Magnusson, Erik m.fl. (red.), 2025. Studier i svensk språkhistoria 17: Språket i rummet. Göteborgs universitet. 386 s. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1970963/FULLTEXT01.pdf>.

Studier i svensk språkhistoria 17 innehåller rapporter i artikelform från den 17:e konferensen om svensk språkhistoria i Göteborg i maj 2023. Volymen innehåller texter som bygger på fyra plenarföredrag och tretton sektionsbidrag från konferensen, om allt från runstenar, passivkonstruktioner, trollformler och egennamn till IKEA-katalogens semiotik. Konferensen arrangerades av Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi i samarbete med Institutet för språk och folkminnets avdelning för arkiv och forskning i Göteborg. Temat för konferensen var "språket i rummet", och flera artiklar i den här volymen anknyter till det temat.

Pfister, Linda, 2025. Ensamkommande på undantag: Rättslig normbildning som textpraktik i vägledande barnasylärenden. Diss. Uppsala universitet. 317 s. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1988026/FULLTEXT01.pdf>.

I den här avhandlingen undersöks hur rättsliga normer för undantag från utvisning och återreseförbud för ensamkommande barn etableras i tre av Migrationsöverdomstolens vägledande avgöranden. Fokus ligger på hur domstolen, genom sin språkliga och strukturella bearbetning av berättelser, utredningar och rättskällor, utformar en motivering där normer synliggörs. Analysen utgår från ett rättslingvistiskt perspektiv, och kombinerar begrepp från rättsteoretisk, intertextuell och socialsemiotisk teori. Avhandlingens empiri omfattar avgöranden med synnerligen ömmande omständigheter, särskilda skäl mot återrese-

förbud och verkställighetshinder. Resultaten visar hur texternas struktur bidrar till att forma den juridiska processen där röster och texter integreras och omformas till rättsliga normer, och hur röster och texter samspelar i prejudikatens struktur och i den sammanvägda bedömningen av barns rättsliga ställning.

Podolšak, Milena, 2025. Motion metaphors in Swedish political speeches. Diss. Stockholms universitet. 356 s. <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1952608/FULLTEXT02.pdf>.

Den här avhandlingen beskriver på vilka sätt metaforiska förflyttningar i politiskt språk skiljer sig från deras icke-metaforiska konkreta motsvarigheter. De empiriska analyserna visar hur ord och uttryck blir metaforer och svarar på frågan på vilket sätt metaforiskt språk uppvisar mer fixerade mönster än dess icke-metaforiska motsvarighet. I studien analyseras förflyttningsmetaforer i en korpus med 157 politiska tal hållna av partiledare från alla riksdagspartier under perioden 2009–2022. Sammantaget visar studien att förflyttningsmetaforer i politiken inte bara skiljer sig från konkret förflyttning, utan också från förflyttningsmetaforer i andra kontexter. Politiska förflyttningsmetaforer utmärks av en stark binär logik, där förändring alltid innebär ett nytt mål och där valet av väg eller riktning (framåt) har betydelse.

Rienecker, Lotte & Stray Jørgensen, Peter, 2025. Att skriva en bra uppsats. Femte upplagan. Liber. 399 s.

Den här boken går igenom projektarbetets, specialarbetets och den vetenskapliga uppsatsens olika delar, från idé till färdig text. Bokens beskriver genrer och kvalitetskriterier för olika texter, och innehåller avsnitt om hur skrivprocessen kan se ut, hur man formulerar ett problem, vad som gäller för litteratur- och informationssökning inkluderat källhantering. Den tar upp frågor om material, teori och metod. Den här femte upplagan behandlar också hur man skriver i grupp, handledning och vad som språkligt utmärker akademiska texter. Den har fler textexempel och ett större fokus på lärande. Boken vänder sig till den som ska skriva uppsats, lärare, handledare och andra som ska bedöma uppsatser.

Språktidningen, 2025. Vetenskapsmedia. 84 s.

Språktidningen är en populärvetenskaplig tidskrift som utkommer med åtta nummer per år. Varje nummer innehåller artiklar, krönikor och reportage om svenska språket och andra språk. Tidningen innehåller också bokrecensioner och läsarnas frågor om språkbruk och dialekter med svar från språkvårdare, forskare och terminologer vid universitet och Institutet för språk och folkmin-

nen. Språktidningen finns både som papperstidning och digital tidning <https://spraktidningen.se/>. Språktidningen ger även ut Språktidningens podd <https://spraktidningen.se/podden/>, och podden Språktombolan <https://spraktidningen.se/om/spraktombolan/> i samarbete med Språkrådet.

Strömquist, Siv, 2025. Skiljeteckensboken: skiljetecken, skrivtecken och typografiska grepp. Tredje upplagan. Morfem förlag. 253 s.

Skiljetecken spelar stor roll för hur läsvänlig och begriplig en text är. Det ska helst vara lagom många och rätt skiljetecken om läsaren ska bli bäst vägledad i hur texten ska läsas. Även mellanrummet är ett skiljetecken som tillsammans med övriga skilje- och skrivtecken gör texter mer överskådliga. I den här tredje upplagan av Skiljeteckensboken ger författaren rekommendationer för närmare 90 skiljetecken, skrivtecken och typografiska grepp, tillsammans med en guide som visar hur man ska välja skiljetecken när flera alternativ verkar möjliga. Boken innehåller även ett avsnitt om skiljetecknens historia och tecknens betydelse i och för skönlitteraturen. Siv Strömquist är språkvetare och författare till flera språkböcker inriktade mot skrivande, och tidigare docent i nordiska språk vid Uppsala universitet.

Svenskans beskrivning 39: Förhandlingar vid trettionionde sammankomsten för svenskans beskrivning, 2025. Växjö 4–6 oktober 2023, 2025. 424 s. <https://open.lnu.se/index.php/sb/issue/view/267/143>.

Sedan 1963 har det vid olika universitet i Sverige och Finland arrangerats sammankomster för svenskans beskrivning. Vid dessa har forskningsresultat som rör svenskan på språkliga och samhällsrelaterade vis presenterats och diskuterats. Institutionen för svenska språket vid Linnéuniversitetet i Växjö stod som värd för den trettionionde träffen. Temat var "hållbar svenska" med det dubbla syftet att öppna upp för både hållbarhetsfrågor och allmän nordistisk forskning. Den här volymen innehåller 26 artiklar som bygger på sektions- och posterföredrag från konferensen. Ett plenarföredrag presenteras också, en artikel från en studie om hur hållbar stadsutveckling kommuniceras, med exemplet Slakthusområdet söder om Stockholms innerstad.

Wahlberg, Mats, 2025. Uppsalas gatunamn. Andra upplagan. Institutet för språk och folkminnen. 550 s. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1999925/FULLTEXT02.pdf>.

Stadsnamn länkar samman dåtid med nutid och berättar mycket om livet i och framväxten av en stad. Den här andra upplagan av Uppsalas gatunamn innehåller en grundlig genomgång av namn på gator, torg, broar, kvarter och

stadsdelar i Uppsala, från medeltid till nutid. Även inofficiella namn och namn på kända gamla hus tas upp, liksom namn i kommunens alla kransorter. Namn på byggnader, krogar och andra platser finns också med. Författaren är docent i nordiska språk och forskare emeritus vid Institutet för språk och folkminnen. Den nya upplagan är illustrerad med fotografier och historiska kartor.

Wenell, Linnea, 2025. Det digitaliserade svenskämnet? Digitalism och digital teknologi i utbildningspolicy och i svenskämnesperaktiker på högstadiet. Diss. Uppsala universitet. 342 s. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1996024/FULLTEXT01.pdf>.

Digitalisering av den svenska skolan har pågått sedan 1960-talet då riksdagsmotioner gällande datorisering lades fram. Sedan dess har tillgången till datorer ökat från en gemensam dator i klassrummet, till datorsalar och till att det år 2017 endast var 3 % av eleverna i högstadiet som inte hade tillgång till en dator eller surfplatta. Detta är en bakgrund till den här avhandlingen om hur digital teknologi regleras och värderas i utbildningspolicy som berör skola och svenskämnet, och om hur digital teknologi framträder i svenskämnesperaktiker. En fråga i avhandlingen är vilka diskurser om digital teknologi som kan identifieras i utbildningspolicy för skola och ämnet svenska, en annan hur diskurserna representeras och förhåller sig till varandra inom och mellan revideringar.

Westberg, Gustav (red.), 2025. Betydelse i rörelse: studier av det sociala livets semiotik. Örebro universitet. 346 s. <https://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1993685/FULLTEXT01.pdf>.

Den här boken innehåller texter om allt från matförpackningar och inredning till memes, klistermärken och listor. Boken är en festskrift till Per Ledin, vars forskarkarriär har gjort avtryck inom fält som text- och genreanalys, diskursstudier, medieforskning, multimodalitet och skrivdidaktik. I bokens hyllningar framträder olika dimensioner av mänskligt liv, såsom skräpproduktion, gymkultur, myndighetskommunikation, polisförhör, tobaksrökande, elevskrivande, satir, egenremittering, supporterkultur med mera. I boken deltar flera framträdande textforskare och professorer, och de flesta kapitel bygger på deras egna empiriska undersökningar. Boken innehåller även ett vetenskaps-historiskt bidrag om textforskningens utveckling.

Adresser til sprognævnene i Norden 2026

Dansk Sprognævn, www.dsn.dk
Adelgade 119 B
DK-5400 Bogense
Danmark

Málráðið, www.malrad.fo
J.C. Svabos gøta 7
FO-100 Tórshavn
Færøerne

Institutet för de inhemska språken, www.sprakinstitutet.fi
Utbildningsstyrelsen
Hagnäskajen 6
FI-00530 Helsingfors
Finland

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, www.arnastofnun.is
Eddu
Arngrímögötu 5
IS-107 Reykjavík
Island

Oqaasileriffik, www.oqaasileriffik.gl
Postboks 980
DK-3900 Nuuk
Grønland

Språkrådet, www.sprakradet.no
Postboks 1573 Vika
NO-0118 Oslo
Norge

Språkrådet, www.isof.se/sprakradet
Institutet för språk och folkminnen
Box 20057
SE-104 60 Stockholm
Sverige

Sámi Giellagáldu, www.giella.org
Felles nordiske fagorgan i samiske språkspørsmål
Sámediggi – Sametinget
Poastaboksa 3
NO-9735 Kárášjohka/Karasjok
Norge

Nordisk Ministerråd, www.norden.org
Nordens Hus
Ved stranden 18
DK-1061 København K
Danmark

Netværket for
Sprognævnene i Norden

Sprog i Norden er et tidsskrift udgivet af Netværket for Sprognævnene i Norden. Tidsskriftet består hvert år af litteraturoversigter over det forgangne års nordiske sprogudgivelser. Hvert andet år indeholder tidsskriftet desuden artikler baseret på foredrag som blev holdt under sidste års nordiske sprog møde.

Sprog i Norden
Dansk Sprognævn
www.dsn.dk
Adelgade 119 B
DK-5400 Bogense, Danmark
Email: adm@dsn.dk